

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES REVIEW

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ISSN 2350-9392
ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565)

มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (ISSN 2350 - 9392)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2565)

หน่วยงานรับผิดชอบ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

คณะที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์	พรหมเสน	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์
อาจารย์อัคร	แม่บ้าน	รองคณบดีฝ่ายแผน กายภาพและภาพลักษณ์องค์กร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตกาญจ	ตั้งภากรณ์	รองคณบดีฝ่ายวิชาการและประกันคุณภาพการศึกษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี	ยาดี	รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม และวิทยบริการ
อาจารย์ ดร.ปิยรัตน์	วงศ์จุมมะลิ	ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายยุทธศาสตร์และบริการวิชาการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	มูลปินใจ	ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการต่างประเทศและสารสนเทศ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พิสูจน์อักษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตกาญจ	ตั้งภากรณ์
อาจารย์ศจีรัตน์	วุฒิสงห์ชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา	มูลมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนรินทร์	เมธีวุฒินันท์ ภาณุภัทรธนะวัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	มูลปินใจ
อาจารย์ ดร.ตุลาภรณ์	แสนปรน
อาจารย์ทัตพิชา	สกุลสืบ
Mr. Richard	Lawrence Mann
Mr. Gary	John Ilines

ออกแบบวารสาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจษฎา	ทองสุข
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร	อินคำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จงชัย	ปิ่นสุข
อาจารย์ชลพันธ์	อุปกิจ
นางสาวนฤทัย	นภาสกุลคุ

เจ้าหน้าที่ประสานงาน

กองบรรณาธิการภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติกานต์	รักธรรม
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐดนัย	ประเทืองบริบูรณ์
รองศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.นิรันดร์	ภักดี
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเหลือ	ใจมโน
รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญญพันธ์	พจนะลาวัณย์
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกร	อินคำ

กองบรรณาธิการภายใน (ต่อ)

รองศาสตราจารย์ ดร.Truong	Thi Hang
รองศาสตราจารย์พรสวรรค์	มณีทอง
รองศาสตราจารย์พุกษา	เครือแสง
รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์	พรมแสน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกวลิณ	จันทะเดช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษทิพย์	ศิริชัยศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา	ใจโมน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนรินทร์ เมธีวุฒินันท์ ภาณุภัทรธวัณน์	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพร	หมุคำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	มูลปิ่นใจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตกาญจ	ตั้งภากรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปนตนนท์	เถียรประภากุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญาภาษ	สีทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศธร	คำใจหนัก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชฎาภรณ์	ทองแป้น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนีวรรณ	มาวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทัย	พานิช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศห์	เศรษฐกร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุประวีณ์	แสงอรุณเฉลิมสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี	ยาดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เหนือขวัญ	บัวเผื่อน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์	อุปสอด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ	อาทิตย์กวิน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิ่งแก้ว	ทิศตั้ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัตติยา	ชัตติยวรา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เจษฎา	ทองสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชนม์ธัญ	สุวรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยเนตร	ชนกคุณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพงษ์	คันธรส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนุพงษ์	ลมอ่อน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทยา	สมสรวย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุษราคัม	อินทสุก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประหยัด	ช่วยงาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปวีณา	งามประภาสม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชดาพร	หวลอารมณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิเชิด	ทวีกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราภรณ์	ภูมิลี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรัชัย	เต็งรัตน์ล้อม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริรัตน์	วาวแวว

กองบรรณาธิการภายใน (ต่อ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญธิชา	รุ่งแสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัมฤตา	สารธินงค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อาระดา	พุ่มไพศาลชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอื้อมพร	ฟูเต็มวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนกร	สิริสุคันธา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นภววรรณ	เนตรประดิษฐ์
อาจารย์ ดร.สุกัญญา	แซ่โก

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.เก่งกิจ กิติเรียงลาภ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช	มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี ประกิตนันทการ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปัญญกรัตต์	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวิทย์ บุตรอุดม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา วรรณกิตร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ ศรีสมถวิล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา รุ่งเรือง	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรธนิษฐ์ ศรีจอมทอง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร คงศิริรัตน์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัชย์ กังวล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.สายฝน สุเอียนทรเมธี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.อดิพร เกิดเรือง	มหาวิทยาลัยชินวัตร
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิศักดิ์ โพธิ์ปั่น	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ	สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย
รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์จินตนา พุทธเมตตะ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
รองศาสตราจารย์ประกายศรี ศรีรุ่งเรือง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
รองศาสตราจารย์พดุงศักดิ์ คชสำโรง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก (ต่อ)

รองศาสตราจารย์สนธิ	สัตโยภาส	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ	ชยางคกุล	มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญใจ	กิจชาลารัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิระพงศ์	เรืองกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด	อินทจามรรักษ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์	เผือกสม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ	อิมสำราญ	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธรรศ	อัมโร	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวนลนภา	จุลสิทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ	เตชะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์	ด่านประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์	กำพล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินิดา	จารย์อุปการะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พศุทธิ์	ลาสุขะ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงยุทธ	ยะบุญธง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เยาวเรศ	ธาราวุฒิ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยอดพล	เทพสิทธิา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รติพร	ถึงผึ้ง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งกัสสรณ์	ศรัทธาธนพัฒน์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรขา	อรัญวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลาวัญญ์	สังขพันธ์านนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีริชัญญ์	ปิยนนทศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติดา	เจียพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ	บุรณะชาติ	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภา	อำนวยรัตน์	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรดา	กาลวิบูลย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวภาคย์	กัลยาณมิตร	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหทัยา	สิทธิวิเศษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ	อินทนิเวศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาภากร	โพธิ์ดง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์	เกษมผลกุล	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ	หาญวงศ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จินดารัตน์	เดอ เวชาวเวอร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยณรงค์	อริยะประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์	สมิทธิธรรม	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดารารัตน์	คำเป็ง	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพวรรณ	ธรรมสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประชุม	บุญน้อม	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก (ต่อ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภชัย	ตีะวิชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุมพร	เกษรสุวรรณ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์โอฬาร	รัตนภักดี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
อาจารย์ ดร.เกรียงไกร	เกิดศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์ ดร.กรวรรณ	สังขกร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ธัญญา	จันทร์ตรง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
อาจารย์ ดร.นริศ	ไพเจริญ	มหาวิทยาลัยพะเยา

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐดนัย	ประเทืองบริบูรณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา	วรรณกิตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์	ศรีสมถวิล
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรนิษฐ์	ศรีจอมทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ	เลิศสมพร
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ	แสงทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัช	กังวล
รองศาสตราจารย์จินตนา	พุทธรเมตตะ
รองศาสตราจารย์ประกายศรี	ศรีรุ่งเรือง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษทิพย์	ศิริชัยศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด	อินทจามรรักษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์	ด่านประดิษฐ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญาภา	สีทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รติพร	ถึงฝั่ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรขา	อรัญวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวิทย์	ปิยนนทศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา	เจียพงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี	ยาดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรดา	กาลวิบูลย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหทัย	สิทธิวิเศษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภา	อำนวยรัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เหนือขวัญ	บัวเผื่อน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ	อินทนิเวศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์	อุปสอ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์	อาทิตย์กวิน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพงษ์	คันธรส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพวรรณ	ธรรมสิทธิ์

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
119 หมู่ 9 ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100
เบอร์โทรศัพท์ 054-316154 E-mail: hmjournal.lpru@gmail.com

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์

Faculty of Humanities and Social Sciences Review

กำหนดออกปีละ 3 ฉบับ

เดือนมกราคม - เมษายน

เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม

เดือนกันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งยังส่งเสริมและสนับสนุนการค้นคว้า และวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้นักวิชาการนักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในสาขาวิชาดังกล่าว โดยวารสารมีขอบเขตเนื้อหาทางวิชาการในสาขาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ปรัชญา สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ การพัฒนาชุมชน ดนตรี ศิลปะ ออกแบบประยุกต์ศิลป์ นิติศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และรัฐศาสตร์

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจเสนอบทความลงวารสาร

กองบรรณาธิการพิจารณาบทความ 3 ประเภท ดังนี้

1. บทความ (Article) แบ่งเป็น

1.1. บทความทางวิชาการ หมายถึง งานเขียนซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจและอยู่ในกรอบเนื้อหาที่กำหนด ต้องมีการอ้างอิงตามหลักวิชาการ

1.2. บทความวิจัย หมายถึง การนำเสนอผลการวิจัยที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าตามหลักทางวิชาการวิจัย แต่ต้องนำมาปรับเพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความที่ง่ายต่อการอ่านและทำความเข้าใจ

2. บทวิจารณ์หนังสือ (book Review) หมายถึงบทความที่วิพากษ์ วิจารณ์เนื้อหาสาระ คุณค่า ของหนังสือหรือบทความโดยบทวิจารณ์หนังสือ จะต้องกล่าวถึงรายละเอียดของหนังสือ ได้แก่ ชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ จำนวนหน้า ให้ชัดเจนด้วย

3. บทความปริทัศน์ (Review Article) หมายถึง งานวิชาการที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการ (state of the art) เฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้ามีการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย

หลักเกณฑ์การนำเสนอบทความวิชาการหรือบทความงานวิจัยเพื่อพิจารณาตีพิมพ์

1. กองบรรณาธิการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาบทความ โดยจะทำการคัดเลือกตามเกณฑ์ ต่อไปนี้

1) ใช้ภาษาอย่างเหมาะสม มีโครงสร้างของบทความที่ถูกต้องตามหลักการเขียน

2) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม มีการอ้างอิงและสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่

3) บทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน

2. บทความที่ส่งมาให้พิจารณา จะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่หรืออยู่ในระหว่างการพิจารณาในวารสารใด

3. บทความวิจัยและบทความวิชาการ ต้องมีส่วนประกอบดังนี้

1) ชื่อเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และชื่อผู้เขียนทุกคน

2) บทคัดย่อภาษาไทยมีความยาวไม่เกิน 300 คำ และบทคัดย่อภาษาอังกฤษมีความยาวไม่เกิน 300 คำ ต้องเป็นบทคัดย่อภาษาอังกฤษที่มีความถูกต้องตามหลักโครงสร้างและไวยากรณ์ของภาษาอังกฤษ

3) คุณวุฒิสูงสุด ตำแหน่งการทำงาน และหน่วยงานที่สังกัดของผู้เขียนทุกคนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4) คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5) เนื้อหาของบทความวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ บทนำ วัตถุประสงค์ สมมติฐานในการวิจัย (ถ้ามี) แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ การทบทวนวรรณกรรมหรืองานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ระเบียบวิธีการวิจัย กรอบแนวความคิดการวิจัย ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง ทั้งในเนื้อเรื่องและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

6) เนื้อหาของบทความวิชาการ ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ บทนำ วัตถุประสงค์ ส่วนอภิปรายตัวบท บทสรุป และเอกสารอ้างอิง ทั้งในเนื้อเรื่องและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

4. ต้นฉบับต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ ขนาด A4 พร้อมบันทึกไฟล์บทความที่อยู่ในรูปแบบ word processor (นามสกุล *.doc หรือ *.docx)

5. บทความวิจารณ์หนังสือ (book review) ต้องประกอบด้วยชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ สถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ และจำนวนหน้าของหนังสือ โดยผู้ปริทัศน์สามารถเขียนด้วยความยาวไม่เกิน 10 หน้ากระดาษ A4 พร้อมบันทึกไฟล์บทความที่อยู่ในรูปแบบ word processor (นามสกุล *.doc หรือ *.docx)

6. การอ้างอิง ให้ใช้รูปแบบ APA (6th edition) เป็นมาตรฐาน สามารถค้นหาวิธีการเขียนเอกสารอ้างอิง ที่ถูกต้องเพิ่มเติมได้จากเว็บไซต์ APA <http://www.apastyle.org>

7. บรรณานุกรม เริ่มด้วยบรรณานุกรมภาษาไทย แล้วตามด้วยบรรณานุกรมภาษาอังกฤษและเรียงตามลำดับตัวอักษร

8. จัดส่งบทความผ่านระบบออนไลน์ได้ที่ <http://www.human.lpru.ac.th/husocojs/index.php/HUSOCReview> หรืออีเมล hmjournal.lpru@gmail.com

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. การอ้างอิงในเนื้อหา ให้ใช้การอ้างอิงระบบนามปี มีข้อกำหนดดังนี้

1.1 หากชื่อผู้แต่งอยู่หน้าข้อความที่อ้างถึง ให้ใช้ ชื่อผู้แต่ง (ปีพิมพ์)

1.2 หากชื่อผู้แต่งอยู่ท้ายข้อความที่อ้างถึง ให้ใช้ (ชื่อผู้แต่ง, ปีพิมพ์)

1) กรณีผู้แต่ง 1 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อผู้เขียน, ปีพิมพ์)

2) กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อที่ 1 และชื่อที่ 2, ปีพิมพ์)

3) กรณีผู้แต่ง 3-5 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อที่ 1, ชื่อที่ 2, ชื่อที่ 3, ปีพิมพ์)

4) กรณีผู้แต่งมากกว่า 5 คน ครั้งแรกให้เขียนชื่อผู้เขียนทั้งหมด และครั้งต่อไปให้เขียนเป็น (ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 และคณะ, ปีพิมพ์) หรือ (last name of 1st author et al, publish year)

2. การอ้างอิงท้ายบทความ ให้ใช้รูปแบบ APA เวอร์ชัน 6 (ดูเพิ่มเติมที่ <http://www.apastyle.org/>)

มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (ISSN 2350 - 9392)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2565)

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับสุดท้ายของปี พ.ศ. 2565 โดยบทความที่นำมาเผยแพร่ครั้งนี้ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์และศิลป์ทางสังคมและภาษา โดยนำเสนอทั้งในรูปแบบของ บทความวิชาการและบทความวิจัย จำนวน 10 บทความ ซึ่งแบ่งเป็นบทความวิชาการ จำนวน 1 บทความ ได้แก่ การจัดการความรู้กับการเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์กร ส่วนบทความ วิจัยมีจำนวน 9 บทความ ประกอบด้วย 1) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจับเก็บ ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาล นครอุดรธานี 2) แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย 3) การพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นแรงงาน 4) การประกอบสร้าง วัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุบเขาธารณรัฐประชาชนจีน 5) บทบาทของช้างเผือกที่ ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น 6) การศึกษาและพัฒนาคู่มือสามภาษาด้านวิถีวัฒนธรรมและ ธรรมชาติของชุมชนชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 7) การพัฒนา นักศึกษาเครื่องเอกกิตติารูปอูปูลาร์เรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่น โดยใช้บทเพลงสมัยนิยม 8) การประกอบสร้างชาติ ไทยในมิติการท่องเที่ยวจากสารคดี: กรณีศึกษา อนุสาร อ.ส.ท. และ 9) การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่อ อิเล็กทรอนิกส์และความไว้วางใจที่มีผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในสถานการณ์โควิด-19 ของ นักท่องเที่ยวชาวจีน

ในนามของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ขอขอบคุณผู้ประพันธ์ทุกท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกที่ให้ข้อเสนอแนะเพื่อความสมบูรณ์ของบทความ ขอขอบคุณทุกฝ่ายที่ได้สนับสนุน ให้วารสารฉบับนี้สำเร็จตามเป้าหมาย รวมถึงสมาชิกวารสารและผู้อ่านทุกท่านที่ได้ให้ความสนใจและติดตามวารสาร มาอย่างต่อเนื่อง พบกันใหม่ในฉบับปีที่ 11

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิตาญจ ตั้งภากรณ์
รองคณบดีฝ่ายวิชาการและการประกันคุณภาพการศึกษา : บรรณาธิการ

มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (ISSN 2350 - 9392)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2565)

สารบัญ

บทความวิชาการ

- การจัดการความรู้กับการเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์กร 1
จิระพงศ์ เรืองกุล, ชัยกร วงษ์คำชัย, พิชชาพัทธ์ งามสิน, ปกรณ์ โอภาสวิทยารักษ์

บทความวิจัย

- แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามกฎหมายที่ดิน 19
และสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ.2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี
จักรฤทธาภรณ์ คล้ายทอง, ธนวิทย์ บุตรอุดม
- แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย 30
Tran Nguyen Thao, ธนวิทย์ บุตรอุดม
- การพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน 43
ดิลก บุญอ้อม
- การประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุย 58
สาธารณรัฐประชาชนจีน
Yang Jin, Dao Jiangpeng
- บทบาทของช้างเผือกที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น 73
ณัฐนรินทร์ เมธีวฒินันท์ ภาณุภัทรธนวัฒน์, เจือง ถิ หั่ง, ชวน เพชรแก้ว, ประจักษ์ สายแสง
- การศึกษาและพัฒนาคู่มือสามภาษาด้านวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนชาติพันธุ์ลาหู่ 90
บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
ปทุมวดี พันธุ์สืบ, วรรณวิรัตน์ ตุงคะเวทย์, จงรักษ์ มณีวรรณ, จิรปริยา เสนุทรัพย์
- การพัฒนานักศึกษาเครื่องเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์เรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่น 103
โดยใช้บทเพลงสมัยนิยม
ทยากร สุวรรณภูมิ

สารบัญ

บทความวิจัย

- การประกอบสร้างชาติไทยในมิติการท่องเที่ยวจากสารคดี: กรณีศึกษา อนุสาร อ.ส.ท. 114
ชัยเนตร ชนกคุณ, ธนพร หมูคำ, ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์, สุพรรณ ทองคล้าย
- การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และความไว้วางใจ 134
ที่มีผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีน
XIE JIAXIN, ธนกร สิริสุคันธา

การจัดการความรู้กับการเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์กร

Knowledge Management and Innovation Enhancement in the Organization

จิระพงศ์ เรืองกุล^{1*} | Jirapong Ruanggoon^{1*}
ธัชกร วงษ์คำชัย¹ | Tachakorn Wongkumchai¹
พิชาพัทธ์ งามสิน¹ | Pichaphat Ngamsin¹
ปกรณ์ โอภาสวิทยารักษ์² | Pakorn Opasvitayarux²

บทคัดย่อ

ความรู้ คือ สารสนเทศที่มีคุณค่าได้นำประสบการณ์ของมนุษย์มาวิเคราะห์ นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและสนับสนุนการทำงาน เพื่อช่วยให้องค์กรดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยที่ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้แบบชัดแจ้ง และความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง ความรู้ดังกล่าวนี้มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างนวัตกรรมในองค์กร ซึ่งการที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ ให้มีความสำคัญกับกระบวนการสร้าง จัดเก็บ ถ่ายโอน และประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมจนนำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ได้ถูกนำมาพัฒนานวัตกรรมในองค์กรผ่านกลยุทธ์การเข้ารหัส และกลยุทธ์ส่วนบุคคล ที่บูรณาการร่วมกับกลยุทธ์นวัตกรรมทั้งในส่วนของการพัฒนาความรู้ภายในองค์กร กลยุทธ์เครือข่าย และกลยุทธ์เสริมสร้างกระบวนการคิด เพื่อประโยชน์ในการสร้างความคิดใหม่ ๆ แล้วเลือกแนวคิดที่เหมาะสมเพื่อนำมาออกแบบและพัฒนานวัตกรรมขึ้นมาทดลองใช้ จนกระทั่งนวัตกรรมออกสู่ตลาด ในการนำการจัดการความรู้ไปปรับใช้เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรม องค์กรจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จ อันประกอบด้วย วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำ กลยุทธ์องค์กร การสร้างเครือข่าย โครงสร้างและการจูงใจ

คำสำคัญ: การจัดการความรู้, การจัดการนวัตกรรม, นวัตกรรมในองค์กร

^{1*}ผู้ประพันธ์อันดับแรก อาจารย์ประจำ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

²อาจารย์พิเศษ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

^{1*}First author Full- time instructor, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

²Special instructor, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

Abstract

Knowledge is valuable information that has been analyzed by human experience; and used to solve problems and support tasks to help an organization achieve its goals. Knowledge is divided into two types: explicit and tacit knowledge. This knowledge is crucial for creation of innovations in the organization. The successful innovative creation in the organization requires systematic knowledge management that focuses on the processes of creating, storing, transferring, and applying knowledge. Knowledge management has been used to develop innovation in organizations through codification and personalization strategies that integrate with innovation strategies, an in-house knowledge development strategy within the organization, a network strategy, and a cognitive strategy, all of which can benefit from new creative ideas. The best ideas are then chosen to design and develop innovations for trials before they are released to the market. Organizations must consider a number of factors in order to foster innovation through knowledge management, including organizational culture, leadership, organizational strategy, networking, structure, and motivation.

Keywords: Knowledge management, innovation management, innovation in organizations

บทนำ

เศรษฐกิจในปัจจุบันขับเคลื่อนด้วยความรู้ หรือที่เรียกว่า knowledge-based economy เป็นระบบเศรษฐกิจที่มาจากการผลิตและการกระจายสินค้าและบริการโดยอาศัยความรู้เป็นหลัก ความรู้จึงกลายเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่า มีบทบาทในการสร้างความมั่งคั่ง และกลายเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ความรู้เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ในแง่ขององค์การความรู้ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ช่วยให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ความรู้สามารถนำมาพัฒนา ต่อยอด หรือสร้างใหม่เสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับองค์การเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขัน ดังนั้นองค์การจำนวนมากจึงหันมาดำเนินการจัดการความรู้ (knowledge management: KM) โดยมีเป้าหมายคือ การสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในองค์การ (Obeidat & Al-Suradi, 2016: 1214; Migdadi, 2020: 112; ณิชานซ์ เกศมุกดา และประไพศรี สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2560: 91)

ในเชิงวิชาการ ปรากฏผลงานให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้กับนวัตกรรมเป็นจำนวนมาก (Mardani et al., 2018: 12; Lam et al., 2021: 1) อย่างไรก็ตาม ผลงานที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิผล หรือแนวทางในการจัดการความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมจนนำไปสู่การขับเคลื่อนผลการปฏิบัติงานขององค์กรนั้นยังมีจำกัด (Mardani et al., 2018: 13; Shujahat, 2018: 200) ในเชิงปฏิบัติ องค์กรจำนวนมากล้มเหลวในการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์การ (Alfawaire & Atan, 2021: 2; Martinez-Conesa, Soto-Acosta, & Carayannis, 2017: 553)

การจัดการความรู้เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน ประกอบกับอุปสรรคหลายประการจึงทำให้การจัดการความรู้ขององค์กรหลายแห่งยังทำได้ไม่ดีนัก ส่งผลให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์การได้อย่างแท้จริง โดยเหตุผลสำคัญอาจเนื่องมาจากความไม่เข้าใจว่าการจัดการความรู้คืออะไรกันแน่ มีกระบวนการใดบ้าง จะเชื่อมโยงกับการสร้างนวัตกรรมได้อย่างไร และควรพิจารณาปัจจัยแห่งความสำเร็จใดบ้าง (Obeidat & Al-Suradi, 2016: 1215) คำถามเหล่านี้ถือเป็นช่องว่างขององค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์การ

บทความนี้จึงเริ่มต้นด้วยการปูพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ และการจัดการความรู้ จากนั้นได้สังเคราะห์ให้เห็นกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อเชื่อมโยงสู่การสร้างนวัตกรรม สร้างความกระจ่างในความเกี่ยวข้องกันระหว่างกระบวนการจัดการความรู้กับการสร้างนวัตกรรมในองค์กร ต่อเนื่องด้วยการนำเสนอบทบาทของการจัดการความรู้ในการสร้างนวัตกรรม ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรม และแนวทางการเสริมสร้างนวัตกรรมองค์กรด้วยการจัดการความรู้

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้

ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการค้นคว้าเล่าเรียน หรือประสบการณ์ที่ได้รับมาจากการได้ยิน การคิด หรือการปฏิบัติ เป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าซึ่งได้นำประสบการณ์ วิจารณ์ญาณ ความคิด ค่านิยม และปัญญาของมนุษย์มาวิเคราะห์ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา และสนับสนุนการทำงาน ช่วยให้สามารถดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย (สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558: 10; จิระพงศ์ เรืองกุล, 2557: 17) เช่น คะแนนเฉลี่ยของการสอบปลายภาคของนักศึกษาในรายวิชาทักษะพื้นฐานเพื่อการสร้างนวัตกรรม ปีการศึกษา 2564 สูงกว่าในปีการศึกษา 2563 เนื่องจากอาจารย์ผู้สอนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนใหม่ โดยเน้นการอภิปรายกลุ่ม การทำแบบฝึกหัด และกรณีศึกษาในแต่ละสัปดาห์ ทำให้นักศึกษามีความเข้าใจเนื้อหา สามารถตอบข้อสอบเชิงวิเคราะห์ได้ดีขึ้น ส่งผลให้คะแนนสอบปลายภาคเพิ่มขึ้น กรณีดังกล่าวนี้จึงทำให้สรุปความรู้ได้ว่า วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยการอภิปรายกลุ่ม การทำแบบฝึกหัด และกรณีศึกษานั้นช่วยเสริมสร้างทักษะทางปัญญาของนักศึกษานั้นเอง

ความรู้เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากกว่าทรัพยากรทางการเงิน ตำแหน่งทางการตลาด เทคโนโลยี หรือสินทรัพย์อื่น ๆ ขององค์กร โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างนวัตกรรมนั้นถือได้ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง องค์กรใดก็ตามที่มีความรู้สะสมไว้และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมจะทำให้องค์กรแห่งนั้นมีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ตอบสนองความต้องการของลูกค้า การปรับเปลี่ยนระบบ โครงสร้าง และวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ (บุญอนันต์ พินัยทรัพย์, 2552: 135) ด้วยเหตุนี้ความรู้จึงเป็นสิ่งที่ทำให้องค์การเจริญเติบโตและมีความได้เปรียบในการแข่งขัน

ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง (tacit knowledge) และความรู้แบบชัดแจ้ง (explicit knowledge) ดังนี้ (Lopez-Cabarcos, Srinivasan, & Vázquez-Rodríguez, 2020: 1037; Nonaka, 1994: 14; สัญญา เคนาภูมิ, 2557: 21)

1. ความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง เป็นความรู้ที่ยากที่จะอธิบายด้วยคำพูด มีรากฐานมาจากการกระทำ และประสบการณ์ เป็นความเชื่อ ทักษะ และต้องผ่านการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าความรู้แบบไม่ชัดแจ้งนี้เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน เช่น งานฝีมือ ทักษะการทำงาน และความสามารถเฉพาะบุคคล ความรู้ประเภทนี้สามารถนำไปแบ่งปันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอันนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์สำหรับการปฏิบัติงาน

2. ความรู้แบบชัดแจ้ง เป็นความรู้ที่รวบรวมได้ง่าย สามารถจัดระบบและแลกเปลี่ยนด้วยวิธีที่เป็นทางการโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หนังสือ และคู่มือการปฏิบัติงาน เป็นต้น ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า ความรู้แบบชัดแจ้งนี้มีความเป็นรูปธรรม สามารถตรวจสอบแหล่งความรู้ได้ง่าย นำมาวิเคราะห์ร่วมกับความรู้อื่นทำให้เกิดความรู้ใหม่ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

ความรู้แบบไม่ชัดแจ้งและความรู้แบบชัดแจ้งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับองค์กรเป็นอย่างยิ่ง ดังผลการวิจัยของ Lopez-Cabarcos et al. (2020: 1051) ที่ยืนยันให้เห็นว่า ความรู้แบบไม่ชัดแจ้งและความรู้แบบชัดเจนนั้นช่วยให้องค์กรมีความได้เปรียบในการแข่งขันอย่าง โดยที่ความรู้ทั้ง 2 ประการนี้จะมีผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรโดยตรง และโดยอ้อมผ่านนวัตกรรมผลิตภัณฑ์กับการยึดลูกค้าเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยชิ้นนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่า องค์กรจำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์การจัดการความรู้ที่มีความชัดเจนก่อน เนื่องจากเป็นความรู้

ที่สามารถนำไปจัดการได้ง่ายกว่าความรู้ที่ไม่ชัดเจน โดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและอัลกอริทึมต่าง ๆ ที่ช่วยให้ห้องกรรรวบรวมข้อมูลเชิงลึกของลูกค้า รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ขององค์กรต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจต่าง ๆ ตอบสนองความต้องการของลูกค้า และการพัฒนาการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรต่อไป

โดยสรุป ความรู้ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการค้นคว้า เล่าเรียน หรือประสบการณ์ที่ได้รับมาจากการได้ยิน การคิด หรือการปฏิบัติ เป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าซึ่งได้นำประสบการณ์ วิจารณ์ญาณ ความคิด ค่านิยม และปัญญาของมนุษย์มาวิเคราะห์ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา และสนับสนุนการทำงาน ช่วยให้สามารถดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความรู้แบบไม่ชัดเจน และความรู้แบบชัดเจน องค์กรควรให้ความสำคัญกับความรู้ดังกล่าวนี้ โดยจัดการความรู้ (knowledge management: KM) ให้เป็นระบบเพื่อรวบรวมความรู้ จัดเก็บ ถ่ายโอน และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ความหมายการจัดการความรู้

ความหมายการจัดการความรู้ พิจารณาได้จากตัวอย่างของนิยามที่นักวิชาการได้ให้ไว้ ดังนี้

Demarest (1997: 379) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นระบบที่เกี่ยวกับการสังเกต (observation) การวัด (measurement) และความเหมาะสม (optimization) ของความรู้ขององค์กร มีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม โครงสร้าง และวัตถุประสงค์ขององค์กร ความหมายดังกล่าวนี้มุ่งเน้นกระบวนการ (process) นักวิชาการรุ่นหลังได้กำหนดนิยามการจัดการความรู้ตามแนวทางดังกล่าวนี้เป็นจำนวนมาก ดังเช่น กระบวนการที่องค์กรนำมาใช้ในการเข้าถึง การสร้าง และการแบ่งปันความรู้ เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจขององค์กร (Ferrira, Mueller, & Papa, 2020: 121) การจัดการอย่างเป็นระบบในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้ขององค์กรครอบคลุมกระบวนการสร้าง แสวงหา จัดเก็บ กระจาย และนำความรู้ไปใช้เพิ่มมูลค่าให้กับธุรกิจและความได้เปรียบในการแข่งขัน (Chong & Choi, 2005: 21) กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหา การจัดเก็บและค้นคืน การถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์จากความรู้ เพื่อพัฒนางาน พัฒนาคน และพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ (จิระพงศ์ เรืองกุล, 2557: 18)

ขณะที่พยัต วุฒิรงค์ (2555: 133) กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้องค์กรค้นหา เลือก รวบรวม เผยแพร่ และถ่ายโอนสารสนเทศที่สำคัญ และความรู้ความชำนาญที่จำเป็นสำหรับกิจกรรมภายในองค์กร เช่น การแก้ปัญหา การเรียนรู้ การวางแผนกลยุทธ์ และการตัดสินใจ ทำเนียงเดียวกันกับเสรี พงศ์พิศ (2553: 29) ได้อธิบายว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มีการคิดหาวิธีนำความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งสั่งสมมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ออกมาใช้ประโยชน์และถ่ายทอดกันต่อไปเพื่อให้เกิดการพัฒนาคน งาน องค์กร และชุมชน เมื่อพิจารณาความหมายดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการให้นิยามที่มุ่งเน้นความรู้แบบไม่ชัดเจน หรือที่เรียกว่าความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล ดังนั้นกระบวนการสำคัญที่นำมาใช้ในการจัดการความรู้จึงเกี่ยวข้องกับการถอดหรือสกัดความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลออกมา ซึ่งวิธีการสำคัญ คือ การสื่อสารแบบต่าง ๆ เช่น การบอกเล่า การสัมภาษณ์ การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันนั่นเอง

นอกจากนี้ การจัดการความรู้ยังมีนิยามที่หลากหลายตามแต่ละสาขาวิชาการ โดยหากพิจารณาจากมุมมองธุรกิจ (business perspective) จะสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ คือ การจัดการความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของธุรกิจ เช่น กลยุทธ์ นโยบาย และวิธีปฏิบัติ โดยการเชื่อมโยงทั้งความรู้แบบชัดเจนและความรู้แบบไม่ชัดเจน อันนำมาซึ่งผลลัพธ์เชิงบวกของธุรกิจ (Dalkir, 2017: 4) ผู้เขียนเห็นว่าการนิยามดังกล่าวนี้ได้ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ (outcome) ของการจัดการความรู้ซึ่งสอดคล้องกับผลงานนักวิชาการอื่น เช่น กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหา ออกแบบ จัดการ และแบ่งปันความรู้ขององค์กรเพื่อทำให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่ดียิ่งขึ้น เช่น การลดต้นทุนการผลิต การออกแบบงานใหม่ที่รวดเร็วขึ้น และการค้นหาวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดในการทำงาน (best practice) (Abubakar et al., 2019: 105)

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ อรรถจักร์ บัณฑิตย และจาตุรนต์ ชุติธรพงษ์ (2556: 7) นิยาม การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่ดำเนินการร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กร คำนึงถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ และระบบบริหารขององค์กร เพื่อพัฒนาความรู้และก่อให้เกิดนวัตกรรม นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความสามารถในการแข่งขันขององค์กรให้ดียิ่งขึ้น ขณะที่สมชาย นำประเสริฐชัย (2558: 16) ได้นิยามการจัดการความรู้ ตามหลัก 3M คือ Management (M1) การสร้างและบูรณาการความรู้จากการวิจัยและพัฒนา Meaning (M2) ผลงานวิจัยใหม่ ๆ เช่น องค์ความรู้ บทความ นวัตกรรม และสิทธิบัตร และ Measurement (M3) การนำผลลัพธ์และ ผลผลิตที่ได้จาก M1 มาเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดใน M2 เช่น องค์ความรู้ บทความ นวัตกรรม และสิทธิบัตรว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่ โดยสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การสร้างและบูรณาการ ความรู้จากการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างผลงานใหม่ ๆ และนวัตกรรม

จากการทบทวนความหมายการจัดการความรู้จะเห็นว่า นักวิชาการให้ความสำคัญกับกระบวนการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการความรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ยังมีนักวิชาการที่เห็นว่า ผลลัพธ์ของการจัดการความรู้จะเชื่อมโยงไปสู่การสร้างนวัตกรรมด้วย ดังนั้น

โดยสรุป ในบทความนี้ผู้เขียนจึงขอนิยามว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการสร้าง จัดเก็บ ถ่ายโอน และประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรและสร้างสรรค์นวัตกรรม

ประโยชน์ของการจัดการความรู้

ประโยชน์ของการจัดการความรู้ พิจารณาได้จากแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ดังต่อไปนี้ (Abbas et al., 2020: 12; Mazorodze & Buckley, 2019: 1; สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558: 13)

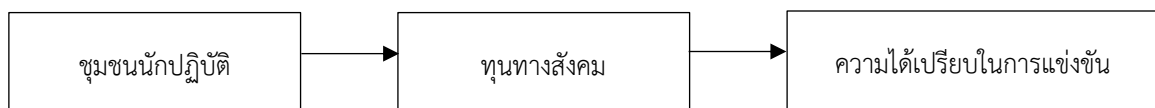
1. การจัดการความรู้เชิงแลกเปลี่ยน หรือ transactional KM เป็นการนำความรู้ไปใช้ตัดสินใจ หรือแก้ปัญหา โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบถามตอบที่เรียกว่า Frequency Answer and Questions (FAQs) หรือระบบสนับสนุนการให้บริการ (helpdesk service) ช่วยตอบคำถามหรือแก้ไขปัญหา ที่รวบรวมจัดเก็บไว้โดยผู้ตอบไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ เช่น ระบบการจัดการตั๋ว (ticket management) ระบบการทำงานอัตโนมัติ (automation suite) และระบบรายงานผลหรือเพิ่มประสิทธิภาพ (reporting or optimization) เป็นต้น ตัวอย่างระบบการจัดการตั๋วจะมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับลูกค้าเพื่อให้ลูกค้าส่งข้อสงสัย สอบถามปัญหา ได้อย่างสะดวก โดยเมื่อมีข้อมูลการส่งข้อสงสัยหรือคำถามจากลูกค้าเข้ามา ระบบจะแปลงคำสั่งข้อสงสัยหรือคำถามเหล่านั้น เป็นตัว ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถติดตามผลและแก้ไขปัญหาให้ลูกค้าได้ง่าย อีกทั้งระบบยังสามารถรวบรวมคำถาม และคำตอบซ้ำ ๆ ที่ได้รับจากลูกค้า บันทึกไว้เป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตอบลูกค้าอื่นที่มีปัญหาเดียวกันไว้ เป็นหมวดคำถามที่พบบ่อย (FAQs) (ไพพล สตุติโอ, 2564: 1)

2. การจัดการความรู้เชิงวิเคราะห์ หรือ analytical KM เป็นการสร้างความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์ข้อมูล และความรู้เดิมที่มีอยู่โดยนำระบบสารสนเทศเข้ามาช่วยดำเนินการ เช่น เหมืองข้อมูล คลังข้อมูลปัญญาประดิษฐ์ และการวิเคราะห์ทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น การจัดการความรู้เชิงวิเคราะห์มุ่งหาความสัมพันธ์กันของข้อมูล ที่มีเป็นจำนวนมากแล้วนำไปจัดกลุ่ม หรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ ความรู้ที่เกิดขึ้นนั้น จะถูกนำไปใช้ในการวางแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน หรือแผนการให้บริการ เช่น ห้างสรรพสินค้าใช้เหมือง ข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติลูกค้า การซื้อสินค้า และคลังสินค้า เพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรม ของลูกค้าสำหรับจัดทำรายการส่งเสริมการขาย การจัดการรายการสินค้า การจัดชั้นสินค้า และการให้บริการลูกค้า ตามความต้องการเฉพาะราย เป็นต้น

3. การจัดการความรู้บนพื้นฐานกระบวนการ หรือ process based KM มุ่งเน้นการเรียนรู้ กระบวนการเพื่อพัฒนา ปรับปรุง หรือปรับเปลี่ยนกระบวนการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การปรับรื้อ กระบวนการทางธุรกิจ การปรับปรุงกระบวนการ และการจัดการคุณภาพโดยรวม (TQM) เป็นต้น

4. การจัดการสินทรัพย์ หรือ asset management แนวทางนี้มุ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของผลตอบแทนที่คุ้มค่า โดยมองว่าความรู้คือ สินทรัพย์ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าในแง่มูลค่าต่าง ๆ เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และความลับทางการค้า เป็นต้น องค์การใช้ประโยชน์จากการบริหารสินทรัพย์เหล่านี้ ดังกรณีของบริษัท ลิขสิทธิ์ดนตรี (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัท โฟโนโรสส์ (ไทยแลนด์) จำกัด ที่จัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานวรรณกรรมบนสื่อดิจิทัล ประเภทงานเพลงและงานสิ่งบันทึกเสียงที่มีการผลิตซ้ำหรือดัดแปลง ซึ่งนอกจากจะเป็นการคุ้มครองลิขสิทธิ์ผลงานเพลง และสิ่งบันทึกเสียงแล้ว ทางบริษัทยังได้จัดสรรค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจนี้ให้กับเจ้าของลิขสิทธิ์ด้วย (หัทธยา อัครนิเวศน์ วรรณวิภา พัวศิริ และปวิศร เลิศธรรมเทวี, 2559: 144)

5. การจัดการความรู้เชิงพัฒนา หรือ developmental KM มุ่งเน้นการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคลากร ประโยชน์ที่เกิดขึ้นคือ การปรับปรุงผลการปฏิบัติงาน การตอบสนองความต้องการของลูกค้า และการเรียนรู้เพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ดังตัวอย่างของ ชุมชนนักปฏิบัติ (community of practices: CoPs) หมายถึง กลุ่มของคนที่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้มาสร้าง แลกเปลี่ยน และนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา ด้วยแนวทางใหม่ ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน (จิระพงศ์ เรืองกุล, 2557: 19) ชุมชนนักปฏิบัติ จึงสะท้อนให้เห็นว่าประโยชน์ของการจัดการความรู้ในแง่ของการสร้างปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนยังผลให้เกิดทุนทางสังคมนำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน (ดูภาพที่ 1 ประกอบ)

ภาพที่ 1 ชุมชนนักปฏิบัติ ทุนทางสังคม และความได้เปรียบในการแข่งขัน
ที่มา: จิระพงศ์ เรืองกุล, 2557: 21

ชุมชนนักปฏิบัติเป็นแหล่งรวมความรู้ ทักษะ ความสามารถ และประสบการณ์ของสมาชิก สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างทุนทางสังคมขึ้นมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน กระบวนการขัดเกลาทางสังคม และปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิก ทำให้เกิดเครือข่ายของความสัมพันธ์ หรือทุนทางสังคม ยังผลให้เกิดการแก้ปัญหาหรือการปรับปรุงผลการปฏิบัติงานขององค์การ ช่วยให้องค์การมีความได้เปรียบในการแข่งขัน ตัวอย่างของ บริษัท เอิอกระดาสยาม จำกัด (มหาชน) บริษัทในเครือซิเมนต์ไทย ใช้ชุมชนนักปฏิบัติเป็นเวทีให้พนักงานแลกเปลี่ยนความรู้ จนเกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ หรือทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของบริษัท กลวิธีที่บริษัทนำมาใช้ คือ การประเมินผลการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งปันความรู้กับชุมชน มีหัวหน้างานทำหน้าที่คอยสนับสนุนและติดตามการมีส่วนร่วมของพนักงาน ทำให้พนักงานนำความรู้ไปใช้ประโยชน์จนผลการปฏิบัติงานดีขึ้น ส่วนบริษัท Rolls-Royce ใช้ชุมชนนักปฏิบัติเป็นแนวทางในการสร้างความรู้และนวัตกรรม ผลจากการดำเนินสร้างชุมชนนักปฏิบัติคือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานใหม่ ๆ ได้ในระยะเวลาที่สั้นลง ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานที่ดียิ่งขึ้น (Meeuwesen & Berends, 2007: 341 ; จิระพงศ์ เรืองกุล, 2557: 21) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Giudice & Peruta (2016: 484) ที่พบว่า องค์การที่มีการจัดการความรู้โดยมุ่งเน้นที่ตัวคนในลักษณะของชุมชนปฏิบัตินั้นจะช่วยให้พนักงานนำความรู้ที่เกิดขึ้นมาใช้แก้ปัญหาการทำงานที่ซับซ้อน ทำให้พนักงานพัฒนาความสามารถของตนจนนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงาน และผลการปฏิบัติงานขององค์การ

6. การสร้างความรู้และนวัตกรรม หรือ innovation & knowledge creation การจัดการความรู้เพื่อผลักดันให้เกิดผลลัพธ์ทางนวัตกรรม แนวทางสำคัญ คือ การสร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และความคิดสร้างสรรค์ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานใหม่ ๆ สินค้าหรือบริการใหม่ ๆ การจัดการความรู้ตามแนวทางนี้จึงมีประโยชน์ต่อองค์การในฐานะของการนำการจัดการความรู้มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนานวัตกรรม เพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์การ

โดยสรุป การจัดการความรู้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ของบุคลากร ทำให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาในการทำงานในแนวทางใหม่ ปรับปรุงกระบวนการทำงาน และปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น การจัดการความรู้จึงช่วยเพิ่มผลการปฏิบัติงานของบุคลากร การจัดการความรู้ยังช่วยสร้างและเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์และบริการ ทำให้เกิดนวัตกรรมตอบสนองความต้องการของลูกค้า ดังนั้นการจัดการความรู้จึงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

กระบวนการจัดการความรู้

เนื้อหาในส่วนนี้นำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ที่เกิดจากการสังเคราะห์ผลงานทางวิชาการต่าง ๆ กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดวงจรความรู้ SECI Model และกระบวนการจัดการความรู้ตามโมเดลปลาทุรายละเอียดดังนี้

1. สังเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้

จากการสังเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้โดยนักวิชาการชั้นนำด้านการจัดการความรู้ทั้งในและต่างประเทศพบว่า กระบวนการจัดการความรู้มีค่อนข้างมีความหลากหลาย มีทั้งกระบวนการที่เห็นตรงกัน และมีกระบวนการที่เพิ่มเติมเข้ามาในลักษณะของการขยายขอบเขตของการจัดการความรู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างผลการสังเคราะห์ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้

นักวิชาการ	กระบวนการจัดการความรู้				
Abubakar et al. (2019)	การสร้าง	การแสวงหา	การจัดเก็บ	การกระจาย	การประยุกต์ใช้
Chong & Choi (2005)	การสร้าง	การแสวงหา	การจัดเก็บ	การกระจาย	การนำไปใช้
Alavi & Leidner (2001)	การสร้าง		การจัดเก็บ		การถ่ายโอน
พยัต วุฒิรงค์ (2555)		การค้นหา	การรวบรวม	การเผยแพร่	การถ่ายโอน
สมชาย นำประเสริฐชัย (2558)	การกำหนด	การแสวงหา	การจัดเก็บ ปรับปรุง	การถ่ายโอน แลกเปลี่ยน	การใช้ประโยชน์
อุทัย บริญญาสุทธินันท์ (2561)	การสร้าง	การรวบรวม		การแบ่งปัน	การใช้ประโยชน์
สรุปการสังเคราะห์	การสร้าง ความรู้		การจัดเก็บ ความรู้	การถ่ายโอน ความรู้	การประยุกต์ใช้ ความรู้

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่า กระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายประการ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า กระบวนการเหล่านี้สามารถนำมาจัดกลุ่มอยู่ภายใต้กระบวนการเดียวกันได้ เนื่องจากรายละเอียดในเชิงเนื้อหาเน้นมีจุดเน้น (focus) เรื่องเดียวกัน เช่น การแสวงหาความรู้กับการสร้างความรู้ หรือการกระจายความรู้กับการถ่ายโอนความรู้ เป็นต้น ดังนั้นกระบวนการสำคัญของการจัดการความรู้จึงสังเคราะห์ได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างความรู้ 2) การจัดเก็บความรู้ 3) การถ่ายโอนความรู้ และ 4) การประยุกต์ใช้ความรู้

1.1 การสร้างความรู้ เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ขึ้นมาเพื่อใช้พัฒนาระบบ ผลิตภัณฑ์ หรือบริการ ความรู้ที่สร้างขึ้นเป็นความรู้แบบชัดแจ้งและความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง ซึ่งอาจดำเนินการโดยการนำแนวคิดวงจรความรู้ SECI Model มาเป็นแนวทางในการสร้างความรู้ ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดของเนื้อหาส่วนถัดไป

1.2 การจัดเก็บความรู้ เป็นการคัดกรอง จัดวาง และเก็บความรู้ให้เป็นหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการเชื่อมโยงไปสู่ผู้ที่ต้องการใช้ประโยชน์ ความรู้ถูกเก็บไว้เปรียบเสมือนความทรงจำขององค์กร (organization memory) อยู่ในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร และความรู้ที่อยู่ในตัวคน

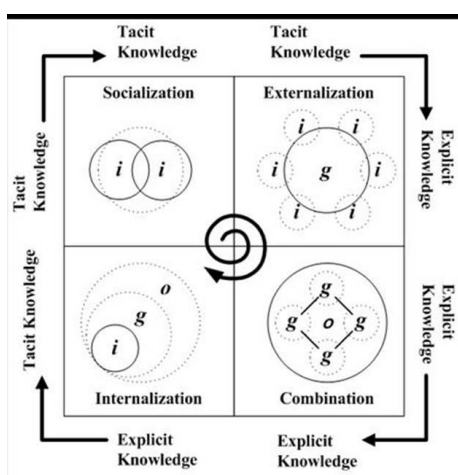
หัวใจสำคัญของการจัดเก็บความรู้คือ การทำให้ความรู้ที่ถูกจัดเก็บสามารถค้นคืน แบ่งปัน หรือนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวก

1.3 การถ่ายโอนความรู้ เป็นการทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน และกระจายความรู้ออกไปสู่ผู้อื่น ด้วยการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ กระบวนการนี้จึงอาจเรียกว่า การกระจายความรู้ (dissemination process) เป็นการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้อื่นโดยเลือกวิธีการสื่อสารให้กับกับวัฒนธรรมองค์การ พื้นที่ และระยะเวลา ซึ่งในปัจจุบันองค์การจำนวนมากได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยสนับสนุนการถ่ายโอนความรู้ ทำให้ความรู้ถูกถ่ายโอนไปยังพนักงาน และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

1.4 การประยุกต์ใช้ความรู้ ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุด เป็นการใช้ความรู้ให้เกิดผล ในทางปฏิบัติ รวมทั้งยังเกี่ยวข้องกับการนำความรู้กลับมาใช้ใหม่ ในแง่ของธุรกิจนั้นการประยุกต์ใช้ความรู้จะมุ่งเน้นการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ และนำความรู้มาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างกำไรให้กับธุรกิจ

2. วงจรความรู้ SECI Model

วงจรความรู้ SECI Model ของ Nonaka & Konno (1998: 43) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมไปใช้อ้างอิงทางวิชาการอย่างแพร่หลาย (Anshari & Hamdan, 2022: 373) วงจรนี้สะท้อนให้เห็นกระบวนการจัดการความรู้ 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (socialization) 2) การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก (externalization) 3) การผสมผสาน (combination) และ 4) การปรับเปลี่ยนสู่ภายใน (internalization) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 วงจรความรู้ SECI Model

ที่มา: Nonaka & Takeuchi, 1998: 43; Anshari & Hamdan, 2022: 378

วงจรความรู้ SECI Model ได้ถูกนำไปปรับใช้ในการจัดการความรู้ขององค์การเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในการถ่ายทอดความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดจากคนสู่คน ทำให้เกิดการหมุนเวียนของความรู้และเกิดความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

2.1 การสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นกระบวนการสร้างความรู้ผ่านกระบวนการทางสังคม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันของความรู้แบบไม่ชัดแจ้งหรือความรู้แฝงในระดับบุคคล (individual: i) การสร้างความรู้นี้มักเกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้เข้าไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงกับผู้อื่น และอาจเกิดขึ้นจากการสังเกตลอกเลียนแล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดเป็นความรู้แบบไม่ชัดแจ้งที่ฝังลึกอยู่ในตัวของบุคคล ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นจากการได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือทำงานร่วมกันกับผู้อื่นนั่นเอง

2.2 การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก เป็นการสกัดความรู้จากตัวคน เปลี่ยนความรู้แบบไม่ชัดแจ้งให้เป็นความรู้แบบชัดแจ้ง สามารถถ่ายโอนและจัดเก็บได้ง่าย โดยสามารถดำเนินการผ่านการเปรียบเทียบ การอุปมาอุปมัย และการใช้ตัวแบบ ช่วยให้เห็นภาพหรือทำความเข้าใจความรู้ที่ต้องการถ่ายโอนได้ง่ายขึ้น

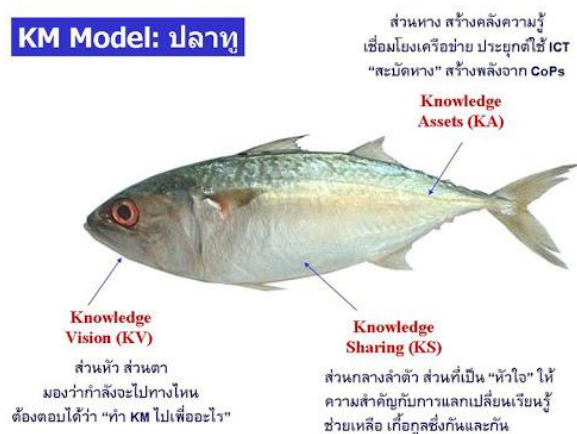
2.3 การผสมผสาน เป็นการบูรณาการความรู้แบบชัดแจ้งเข้าด้วยกัน โดยอาจจัดหมวดหมู่แยกประเภท หรือทำให้อยู่ในรูปเอกสารที่จับต้องได้ สามารถนำไปใช้ได้อย่างสะดวก กล่าวได้ว่าการผสมผสานเป็นการสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่เพื่อทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กว้างขวางขึ้นนั่นเอง นอกจากนี้ การผสมผสาน ยังเป็นการเปลี่ยนความรู้ระดับกลุ่ม (group: g) ให้กลายเป็นความรู้แบบชัดแจ้งขององค์กร (organization: o) กระบวนการนี้ทำให้เกิดความรู้แบบชัดแจ้งที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

2.4 การปรับเปลี่ยนสู่ภายใน เป็นการประยุกต์ความรู้แบบชัดแจ้งให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการ หรือการปรับปรุงของเดิมให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น เช่น การอ่านหนังสือ คู่มือ หรือเอกสารเกี่ยวกับการทำอาหาร แล้วทำความเข้าใจจากนั้นจึงนำไปใช้ผ่านการปฏิบัติจริง ทดลองฝึก ปรับปรุง สร้างเมนูอาหารใหม่ ๆ ขึ้นมาจนกลายเป็นความรู้เกี่ยวกับการทำอาหารที่อยู่ในตัวบุคคล การปรับเปลี่ยนสู่ภายในก่อให้เกิดการเรียนรู้อันนำไปสู่ความรู้แบบไม่ชัดแจ้งเพิ่มขึ้นอีก จุดเด่นของการปรับเปลี่ยนสู่ภายในคือ เป็นการปรับใช้ความรู้แบบชัดแจ้งเพื่อเพิ่มพูนทักษะให้สูงขึ้น ซึ่งเกิดขึ้นจากการได้ทดลองหรือฝึกปฏิบัติตนเอง

3. โมเดลปลา

โมเดลปลา หรือ Tuna Model โดยสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ได้พัฒนาขึ้นถือเป็นตัวแบบหนึ่งที่ช่วยอธิบายกระบวนการจัดการความรู้ได้อย่างชัดเจน เป็นตัวแบบที่เข้าใจง่าย และสามารถนำไปปรับใช้ได้ในทุกองค์กร (ประพนธ์ ผาสุกยัต, 2550: 21; สามารถ อัยกร, 2559: 24; ชมพู เนินหาด, สุชาดา นิมวัฒนากุล และปาลิรัญญ์ ฐาสีรสวัสดิ์, 2561: 222) โมเดลปลาทูแบ่งถึงกระบวนการจัดการความรู้ที่ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ความรู้ (knowledge vision: KV) 2) การแบ่งปันความรู้ (knowledge sharing: KS) และ 3) การสร้างสินทรัพย์ความรู้ (knowledge assets: KA) (ดูภาพที่ 3 ประกอบ)

3.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ความรู้ เป็นส่วนหัวปลา เกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ หรือทิศทางของการจัดการความรู้ ขั้นตอนนี้จะต้องตอบคำถามให้ได้ว่า “จะจัดการความรู้ไปเพื่ออะไร” วิสัยทัศน์ความรู้ต้องมีความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นความรู้ และพยายามถ่ายทอดลงสู่พนักงานทุกระดับ ให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน จนกระทั่งเกิดความรู้สึกรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของความรู้

ภาพที่ 3 โมเดลปลาทู

ที่มา: ปรับจากชมพู เนินหาด และคณะ, 2561: 222

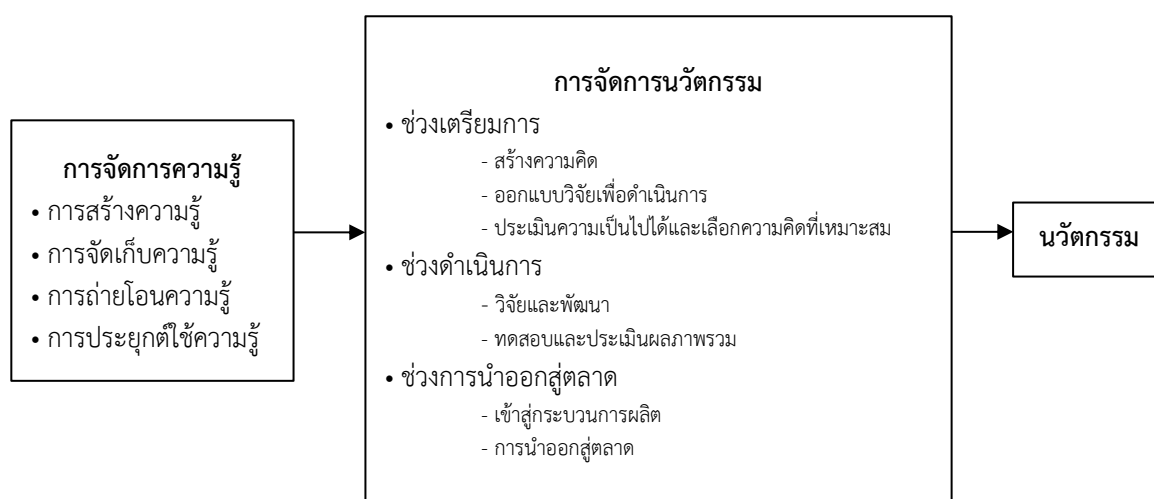
3.2 การแบ่งปันความรู้ เป็นส่วนของตัวปลา เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้เขียนเห็นว่ากระบวนการนี้ถือเป็นหัวใจของการจัดการความรู้ ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากร เต็มใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือแบ่งปันความรู้ระหว่างกัน

3.3 การสร้างสินทรัพย์ความรู้ ส่วนของหางปลาเกี่ยวข้องกับการสร้างคลังความรู้หรือชุมชนความรู้ที่ได้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งการสกัดความรู้ออกมาจากชุมชนความรู้ เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปจัดเก็บและนำไปใช้ต่อ ในการสร้างสินทรัพย์ความรู้จำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ที่เรียกว่าชุมชนนักปฏิบัติ (CoPs) และเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาจใช้สร้างเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการเผยแพร่ความรู้สำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ต่อ ๆ ไป

โดยสรุป กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การถ่ายโอนความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ การสร้างความรู้ใช้แนวทางของการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก การผสมผสาน และการปรับเปลี่ยนสู่ภายใน ตามแนวคิดวงจรความรู้ SECI Model และสามารถจัดเก็บ ถ่ายโอน ประยุกต์ใช้ความรู้ได้โดยอาศัยโมเดลปลาหู ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดวิสัยทัศน์ความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการสร้างสินทรัพย์ความรู้

บทบาทของการจัดการความรู้ในการสร้างนวัตกรรม

การจัดการความรู้มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์กร โดยพิจารณาได้จากความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการจัดการความรู้ อันประกอบด้วยกระบวนการสร้าง จัดเก็บ ถ่ายโอน และประยุกต์ใช้ความรู้กับการจัดการนวัตกรรมในองค์กร ทั้งในช่วงเตรียมการ ช่วงดำเนินการ และช่วงการนำออกสู่ตลาด (Mardani et al., 2018: 12; Areed, Salloum, & Shaalan, 2020: 143; Gardeazabal et al., 2021: 1; สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558: 117) ดังความสัมพันธ์ในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 บทบาทของการจัดการความรู้ในการสร้างนวัตกรรม

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้เขียน

1. ช่วงเตรียมการ การสร้างความคิดเกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ การระบุนวัตกรรมภายในและการแสวงหาความรู้จากภายนอกมาใช้เพื่อเริ่มต้นความคิดพัฒนาหรือต่อยอดไปสู่นวัตกรรม โดยนำความรู้มาออกแบบการวิจัยเพื่อดำเนินการ นำความรู้ที่หลากหลายมาใช้ในกระบวนการวิจัยและการดำเนินการ บางองค์การแสวงหาความรู้จากภายนอก หรือนำความรู้ที่จัดเก็บไว้กลับมาใช้ใหม่ในขั้นของการวิจัยและพัฒนา ซึ่งจะต้องประเมินความเป็นไปได้และเลือกความคิดที่เหมาะสม ในการประเมินความเป็นไปได้จำเป็นที่จะต้อง

ประสบการณ์ ดังนั้นหากองค์กรไม่สามารถดำเนินการเองได้ อาจจำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก อย่างไรก็ตาม การประเมินเพื่อสร้างนวัตกรรมโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกนั้นมีความเสี่ยงในเรื่องความลับทางธุรกิจ

2. ช่วงดำเนินการ ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา เป็นช่วงที่องค์การบูรณาการความรู้เพื่อใช้แก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสิ่งที่องค์การต้องการ หรือดึงความรู้จากภายนอกเข้ามาช่วยสร้างนวัตกรรมที่หลากหลายขึ้น มีการจัดเก็บความรู้ที่ได้จากทุกขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา เพื่อที่จะสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงหรือทำซ้ำได้ ส่วนการทดสอบและประเมินภาพรวมต้องอาศัยความรู้ในการทดสอบผลิตภัณฑ์ต้นแบบพิจารณาจุดด้อยจุดเด่น และความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลที่ได้นี้จะถูกนำมาใช้ในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์จริงต่อไป

3. ช่วงการนำออกสู่ตลาด สำหรับช่วงการนำออกสู่ตลาดในขั้นตอนกระบวนการผลิต องค์การอาจถ่ายทอดความรู้ให้กับพันธมิตรทางธุรกิจที่เป็นโรงงานผลิต ดำเนินการแปลงผลิตภัณฑ์ต้นแบบให้กลายเป็นนวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เหมาะสมกับการใช้งานจริง ขั้นตอนนี้ผู้เชี่ยวชาญจึงมีความเห็นว่าการถ่ายทอดความรู้กลไกสำคัญที่จะนำไปสู่การนำนวัตกรรมออกสู่ตลาด ใช้ความรู้เกี่ยวกับการผลักดันผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด นำไปขายหรือใช้จริง

โดยสรุป การจัดการความรู้จะช่วยสนับสนุนกระบวนการสร้างนวัตกรรม โดยแต่ละขั้นตอนนั้นจะมีกิจกรรมของการจัดการความรู้แฝงอยู่ และมีบทบาทสำคัญมากขึ้นแตกต่างกันออกไป องค์การที่มีระบบการจัดการความรู้ที่ดีจึงมีความสามารถที่ดีขึ้นในการที่จะสร้างนวัตกรรมจนออกสู่ตลาด หรือใช้ปรับปรุงการดำเนินงานขององค์การให้ดียิ่งขึ้น

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรม

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรม ได้แก่ วัฒนธรรมองค์การภาวะผู้นำ กลยุทธ์องค์การ การสร้างเครือข่าย โครงสร้างและการจูงใจ (Hansen, Nohria, & Tierney, 1999: 106; Swan et al., 1999: 262; Bolisani & Bratianu, 2017: 233; Lam et al., 2021: 1; บุญอนันต์ พิณภัทรชัย, 2552: 133; กัลยารัตน์ อธิระธนชัยกุล, 2557: 134; สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558: 55; ภาคภูมิ มิ่งมิตร, 2560: 9) รายละเอียด ดังนี้

1. วัฒนธรรมองค์การ คือ ความคิด ความเชื่อร่วมกันของบุคลากรในองค์การ วัฒนธรรมที่สร้างความสำเร็จในการจัดการความรู้ คือ วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม (collaborative culture) ซึ่งสะท้อนจากการที่พนักงานในองค์การมีทัศนคติหรือมีความคิดเชิงบวกเกี่ยวกับการจัดการความรู้ พนักงานมีความยินดีที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ไม่หวงข้อมูล ชอบที่จะเรียนรู้และแบ่งปัน ลักษณะของพนักงานเหล่านี้จะทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ง่าย และกลายเป็นแรงผลักดันที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมพัฒนาต่อไปสู่วัฒนธรรมองค์การแบบทีมงาน (teamwork culture) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมองค์การที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการความรู้ โดยผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า วัฒนธรรมนี้สังเกตได้จากพนักงานที่ให้ความร่วมมือกับการทำงานเป็นทีม มีวิจรรย์ญาณร่วมกันว่ากำลังทำงานอะไร และมีพลังผลักดันจะดำเนินการต่าง ๆ ให้ดีขึ้น พนักงานจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่เสมอ มีการอภิปรายถึงทางเลือกต่าง ๆ ในการทำงาน และมีความสามารถในการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง พนักงานมักนำผลสำเร็จหรือความผิดพลาดของการทำงานมาเป็นบทเรียนเพื่อการเรียนรู้และแก้ไขปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ องค์การที่มีวัฒนธรรมแบบเปิด (open culture) มักประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรม เนื่องจากองค์การที่มีวัฒนธรรมแบบเปิด พนักงานจะไว้วางใจกัน ยินดีที่จะประสาน

ทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งจะเรียนรู้ และยอมรับในความสามารถของกันและกัน คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้การจัดการความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้องค์การมีขีดความสามารถในการสร้างนวัตกรรม

2. ภาวะผู้นำ การจัดการความรู้ต้องการภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และมีคุณลักษณะของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) ผู้นำมีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านการจัดการความรู้ กำกับและติดตามการดำเนินการจัดการความรู้ และเป็นแบบอย่างให้กับพนักงานให้เข้าใจ ตระหนัก และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของการจัดการความรู้ กล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำมีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้การจัดการความรู้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เป็นรูปธรรม และต่อเนื่องจนสร้างความสำเร็จในการเพิ่มผลการปฏิบัติงาน และความสำเร็จให้กับองค์กร

3. กลยุทธ์องค์การ กลยุทธ์ที่นำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ คือกลยุทธ์การเข้ารหัส มุ่งเน้นการจัดการความรู้แบบชัดแจ้ง และกลยุทธ์ส่วนบุคคล มุ่งเน้นความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง หรือกลยุทธ์ชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญกับความรู้ภายในองค์กร มุ่งเน้นการพัฒนาพนักงาน และเป็นการสร้างความรู้จากภายใน กลยุทธ์เครือข่าย ให้ความสำคัญกับความรู้ภายนอกองค์กร ในการจัดการความรู้จึงมักสร้างพันธมิตรเพื่อแสวงหาแลกเปลี่ยน และถ่ายโอนความรู้ และกลยุทธ์ทางปัญญา โดยการใช้เครื่องมือต่าง ๆ สนับสนุนการจัดการความรู้ โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการแลกเปลี่ยน ถ่ายโอน จัดเก็บ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยที่องค์การนำกลยุทธ์เหล่านี้ไปใช้ร่วมกันเพื่อสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้น

4. การสร้างเครือข่าย (network) เครือข่ายจะส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เครือข่ายของการจัดการความรู้อาจเป็นการรวมกลุ่มคน หรือใช้เครือข่ายเสมือน เช่น อินทราเน็ต เพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้กันในลักษณะตัวต่อตัว ทำให้เกิดเป็นชุมชนที่มีความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายที่มีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องนั้นจะประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้และส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรม

5. โครงสร้างและการจูงใจ โครงสร้างที่ดีคือ การแบ่งบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของพนักงานในการจัดการความรู้ให้มีความชัดเจน รวมทั้งมีการสื่อสาร ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ แนวปฏิบัติ และการดำเนินงานให้บุคลากรได้รับทราบอย่างทั่วถึง เป็นที่เข้าใจร่วมกันจนเกิดการมีส่วนร่วมของพนักงานในการจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กร ขณะที่การจูงใจเกี่ยวกับวิธีการที่องค์การนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้พนักงานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ เป็นการตอบแทนให้กับพนักงาน โดยอาจให้เงินพิเศษ หรือปรับเลื่อนตำแหน่ง ซึ่งเป็นผลมาจากผลการปฏิบัติงานของพนักงานที่เพิ่มสูงขึ้นและสืบเนื่องมาจากการจัดการความรู้ขององค์กร

โดยสรุป ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรม ได้แก่ วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม วัฒนธรรมแบบทีมงาน และวัฒนธรรมแบบเปิด รวมทั้งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์การเข้ารหัส กลยุทธ์ชุมชน การสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ โครงสร้างองค์การที่มีความชัดเจน และการจูงใจโดยตอบแทนพนักงานที่มีส่วนร่วมในการจัดการความรู้

แนวทางการเสริมสร้างนวัตกรรมองค์การด้วยการจัดการความรู้

องค์การสามารถปรับใช้กลยุทธ์การเข้ารหัส (codification strategy) และกลยุทธ์ส่วนบุคคล (personalization strategy) มาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างนวัตกรรมองค์การ (Thang & Tuan, 2020:2; Hansen et al., 1999: 106; สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558: 52) รายละเอียดดังนี้

1. กลยุทธ์การเข้ารหัส กลยุทธ์นี้ให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากความรู้แบบชัดแจ้ง มุ่งเน้นการทำให้พนักงานเข้าถึงความรู้ได้ง่าย และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวก พนักงานสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงงาน การแก้ไขปัญหาการทำงานในแนวทางใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตอบสนองความต้องการของลูกค้า โดยทั่วไปองค์กรการได้รวบรวมความรู้เข้ามาจัดเก็บหรือบันทึกลงในสื่อหรือฐานข้อมูลขององค์กร ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากลยุทธ์การเข้ารหัสเป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสนับสนุนการจัดการความรู้นั้นเอง

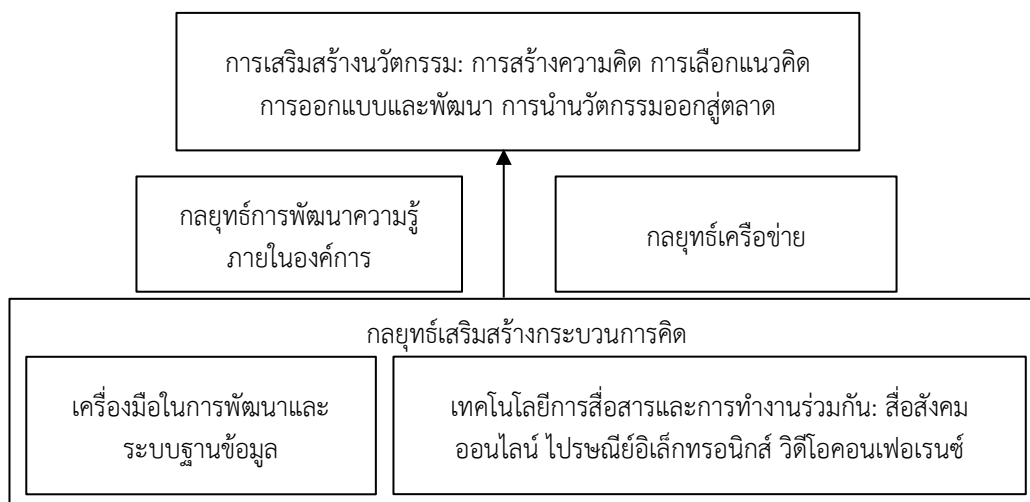
2. กลยุทธ์ส่วนบุคคล กลยุทธ์นี้มุ่งเน้นความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง หรือที่แฝงอยู่ในพนักงานแต่ละคน ดังนั้นในการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรม องค์กรจึงดำเนินการสร้างเครือข่ายของพนักงานในองค์กร โดยอาจเป็นการทำงานข้ามสายงาน การหมุนเวียนงาน การทำงานเป็นทีม การพบปะพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ และการสร้างชุมชนนักปฏิบัติ การดำเนินการดังกล่าวนี้มีขึ้นเพื่อต้องการให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายในองค์กร อันจะส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน แม้กลยุทธ์นี้จะไม่ได้มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการความรู้ แต่ในทางปฏิบัติอาจนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยสร้างช่องทางการสื่อสาร การแลกเปลี่ยน หรือการถ่ายโอนความรู้ของพนักงานผ่านชุมชนเสมือนจริง เช่น บล็อก ห้องสนทนา กระดานข่าว และพอดแคสต์ เป็นต้น องค์กรใช้ข้อได้เปรียบของเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวนี้เพื่อรวมตัวกัน พบปะ และแลกเปลี่ยนความรู้กันของสมาชิกในองค์กร

นอกจากนี้ การเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์กรสามารถบูรณาการกับการจัดการความรู้ โดยกลยุทธ์ 3 ประการ ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาความรู้ภายในองค์กร (in-house knowledge development strategy) กลยุทธ์เครือข่าย (network strategy) และกลยุทธ์เสริมสร้างกระบวนการคิด (cognitive strategy) มาเป็นตัวผลักดันนวัตกรรม (ดูภาพที่ 5 ประกอบ)

1. กลยุทธ์การพัฒนาความรู้ภายในองค์กร มุ่งเน้นการสร้างและบูรณาการความรู้ภายในหน่วยงาน โดยส่วนใหญ่ตั้งฝ่ายหรือแผนกวิจัยและพัฒนาเป็นหน่วยงานหลักเพื่อการขับเคลื่อนนวัตกรรมในองค์กร

2. กลยุทธ์เครือข่าย ให้ความสำคัญกับการดึงความรู้จากหน่วยงานภายนอกเข้ามาเสริมสร้างศักยภาพด้านนวัตกรรม โดยทั่วไปองค์กรมักทำการจ้างที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก และอาศัยความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้และต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรม

3. กลยุทธ์เสริมสร้างกระบวนการความคิด กลยุทธ์นี้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเข้ามาเป็นเครื่องมือสนับสนุนการสร้างนวัตกรรม โดยอาจทำในรูปแบบของคลังความรู้หรือฐานข้อมูล เพื่อช่วยจัดเก็บความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างพนักงานในองค์กรและสมาชิกอื่นทำให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างสมาชิกได้อย่างสะดวก นำความรู้นั้นมาต่อยอดสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรม

ภาพที่ 5 การเสริมสร้างนวัตกรรมในองค์กรด้วยการจัดการความรู้
ที่มา: ปรับจาก สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558: 152; Thang & Tuan, 2020:3

กลยุทธ์ทั้ง 3 ประการนี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางเสริมสร้างนวัตกรรม โดยบูรณาการกับกระบวนการพัฒนานวัตกรรม (Mardani et al., 2018: 12; Areed, 2020: 143; สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558: 154-158) ดังนี้

1. การสร้างความคิด ความคิดที่นำมาซึ่งนวัตกรรมต้องเป็นเรื่องใหม่ หรือการทำสิ่งเดิมให้ดีขึ้น หรือสามารถนำมาปรับใช้ในบริบทของธุรกิจที่ต่างออกไปได้กว้างขวางขึ้น โดยทั่วไปความคิดใหม่ ๆ มักเกิดขึ้นจากผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการ ดังนั้นหากผู้บริหารหรือเจ้าของเป็นนักคิดที่มีความสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ เรียนรู้ตลอดเวลา นวัตกรรมในองค์กรมักเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าองค์กรที่มีผู้บริหารในลักษณะตรงกันข้าม อย่างไรก็ตาม ความคิดใหม่ ๆ อาจมาจากพนักงานในทุกระดับขององค์กร ดังนั้นในการสร้างความคิดเพื่อต่อยอดให้กลายเป็นนวัตกรรม องค์กรจึงต้องเน้นการให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การตัดสินใจ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในองค์กร ความคิดที่บูรณาการหลายแหล่งจะทำให้การพัฒนานวัตกรรมในองค์กรได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ หากองค์กรได้นำความคิดใหม่ ๆ จากพันธมิตร เช่น ผู้จัดส่งวัตถุดิบ ตัวแทนจำหน่าย หรือลูกค้าเข้ามามีใช้ในการพัฒนานวัตกรรมขององค์กรด้วยแล้วจะทำให้สามารถพัฒนาหรือต่อยอดนวัตกรรมออกสู่การตลาด ซึ่งเป็นขั้นตอนถัด ๆ ไปนั้นประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

2. การเลือกแนวคิด ความคิดที่มีอยู่จะต้องถูกประเมินและตัดสินใจ นำมาเป็นแนวคิดในการออกแบบและพัฒนานวัตกรรม ในขั้นตอนนี้จึงต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เข้ามาพิจารณาเลือกแนวคิดที่เหมาะสมมากที่สุด โดยองค์กรอาจขอความคิดเห็นจากที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ หรือพันธมิตรทางธุรกิจ โดยมีการพิจารณาความเป็นไปได้ทางการตลาดเข้ามาประกอบร่วมกับข้อมูลด้านการเงิน บุคลากร และเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้สร้างนวัตกรรม ผ่านการประชุมร่วมกันของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ประกอบร่วมกันนั้นจะบ่งชี้ถึงความเป็นไปได้ที่จะทำให้นวัตกรรมเกิดขึ้นและมีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ต่อไป

3. การออกแบบและพัฒนา เมื่อตัดสินใจเลือกแนวคิดที่จะพัฒนานวัตกรรมได้แล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนานวัตกรรม โดยต้องกำหนดแผนการดำเนินงานที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ และตารางเวลาที่ชัดเจน มีการแบ่งงานกันทำ เช่น งานออกแบบ งานพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ งานทดสอบผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ในขั้นตอนนี้จึงต้องคัดเลือกพนักงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละงานมารับผิดชอบร่วมกัน อย่างไรก็ตาม หากองค์กรมีข้อจำกัดด้านบุคลากร องค์กรอาจใช้วิธีการหมุนเวียนพนักงานที่ทำงาน

อยู่ในภาคส่วนต่าง ๆ มาเรียนรู้ในการพัฒนานวัตกรรม เพื่อช่วยให้เกิดการถ่ายทอดความรู้การทำงาน นำไปสู่ความสามารถในการทดแทนการทำงาน หรือการช่วยเหลือกันจนสิ้นสุดโครงการ

4. การนำนวัตกรรมออกสู่ตลาด ขั้นตอนนี้นับว่าเป็นขั้นตอนที่ยากและสำคัญมากที่สุด โดยเฉพาะในองค์กรขนาดเล็ก ถือเป็นเรื่องยากที่จะนำนวัตกรรมออกสู่ตลาดให้เป็นที่ยอมรับ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า องค์กรควรสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ โดยเฉพาะงานด้านการขายและการตลาด เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมออกมาใช้ในเชิงพาณิชย์

โดยสรุป การเสริมสร้างนวัตกรรมผ่านการจัดการความรู้ที่อาศัยกลยุทธ์การเข้ารหัส และกลยุทธ์ส่วนบุคคล บูรณาการร่วมกับกลยุทธ์นวัตกรรม ทั้งในส่วนของการพัฒนาความรู้ภายในองค์กร กลยุทธ์เครือข่าย และกลยุทธ์เสริมสร้างกระบวนการคิด เพื่อประโยชน์ในการสร้างความคิดใหม่ ๆ การเลือกแนวคิดที่เหมาะสม การออกแบบและพัฒนา จนกระทั่งนำนวัตกรรมออกสู่ตลาด

บทสรุป

ความรู้ หมายถึง สารสนเทศที่มีคุณค่าซึ่งได้นำประสบการณ์ของมนุษย์มาวิเคราะห์ เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและสนับสนุนการทำงาน ช่วยให้องค์การดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยที่ความรู้นั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้แบบชัดแจ้ง และความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการสร้าง จัดเก็บ ถ่ายโอน และประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาองค์การและสร้างสรรค์นวัตกรรม การจัดการความรู้ได้ถูกนำมาใช้ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมในองค์กร โดยใช้กลยุทธ์การเข้ารหัส และกลยุทธ์ส่วนบุคคล บูรณาการร่วมกับกลยุทธ์นวัตกรรม ทั้งในส่วนของการพัฒนาความรู้ภายในองค์กร กลยุทธ์เครือข่าย และกลยุทธ์เสริมสร้างกระบวนการคิด เพื่อประโยชน์ในการสร้างความคิดใหม่ ๆ การเลือกแนวคิดที่เหมาะสม การออกแบบและพัฒนา จนกระทั่งนำนวัตกรรมออกสู่ตลาด ซึ่งปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรม ประกอบด้วยวัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำ กลยุทธ์องค์กร การสร้างเครือข่าย โครงสร้างและการจูงใจ

เอกสารอ้างอิง

- กัลยารัตน์ ธีระชนชัยกุล. (2557). การจัดการความรู้...ปัจจัยสู่ความสำเร็จ. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 5 (พิเศษ), 134-144.
- จิระพงศ์ เรืองกุล. (2557). ชุมชนนักปฏิบัติ: แนวทางการจัดการความรู้เพื่อสร้างความรู้ได้เปรียบในการแข่งขัน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 7(2), 16-27.
- ชมพู เนินหาด, สุชาดา นิมวัฒนากุล และปาลิวิญญู ฐาสิริสวัสดิ์. (2561). การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาต้นแบบงานอย่างสร้างสรรค์: กรณีศึกษาบุคลากรสายสนับสนุนวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี*, 29(2), 217-230.
- ณิชาณัช เกตุมุกดา และประไพศรี สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2560). การเพิ่มสมรรถนะองค์กรการผลิตโดยการสร้างองค์กรนวัตกรรมผ่านการจัดการความรู้. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 15(2), 91-100.
- นลวัชร ขุนลา และเกษราภรณ์ สุดตาพงศ์. (2558). การจัดการความรู้สู่การสร้างองค์การที่ประสบความสำเร็จ. *วารสารนักบริหาร*, 35(1), 133-141.
- บุญอนันต์ พินัยทรัพย์. (2552). องค์การกับการจัดการความรู้: ศึกษาองค์การที่ประสบความสำเร็จในภาคธุรกิจ. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 49(1), 127-156.
- ประพนธ์ ผาสุกยัด. (2550). *การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ*. กรุงเทพฯ: ไยไหม.
- พยัต วุฒิรงค์. (2555). *สุดยอดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ไพแลป สตูดิโอ. (18 พฤศจิกายน 2564). ระบบ Help Desk คืออะไร มีประโยชน์อย่างไร. สืบค้นจาก <https://www.pilabstudio.com/blog/ระบบ-help-desk/>
- ภาคภูมิ มิ่งมิตร. (2560). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ของรัฐสภา. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*, 9(1), 1-16.
- สมชาย นำประเสริฐชัย. (2558). *การจัดการความรู้*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ อรรถนัย บัณฑิตย์ และจาตุรนต์ ชุติธรรมพงษ์. (2556). การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 53(1), 1-36.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2557). การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์โดยวิธีการจัดการความรู้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(2), 13-32.
- สามารถ อัยกร. (2559). การจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารบัณฑิตศึกษา*. 13(61), 21-29.
- เสรี พงศ์พิศ. (2553). *ปฏิรูปสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- หัตถยา อัสวโนเวศน์ วรณวิภา พัวศิริ และปวีตร เลิศธรรมเทวี. (2559). การบริหารจัดการเก็บค่าลิขสิทธิ์ของงานวรรณกรรมบนสื่อดิจิทัล. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 5(1), 232-252.
- อุทัย ปริญญาสุทธินันท์. (2561). *การจัดการชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Abbas, J., Zhang, Q., Hussain, I., Akram, S., Afaq, A., & Shad, M. A. (2020). Sustainable innovation in small medium enterprises: The impact of knowledge management on organizational innovation through a mediation analysis by using SEM approach. *Sustainability*, 12, <https://doi.org/10.3390/su12062407>
- Abubakar, A. M., Elrehail, H., Alatailat, M. A., & Elci, A. (2019). Knowledge management, decision-making style and organizational performance. *Journal of Innovation & Knowledge*, 4, 104-114.
- Alavi, M., & Leidner, D. E. (2001). Knowledge management and knowledge management systems: Conceptual foundation and research issues. *MIS Quarterly*, 25(1), 107-136.
- Alfawaire, F., & Atan, T. (2021). The effect of strategic human resource and knowledge management on sustainable competitive advantages at Jordanian universities: The mediating role of organizational innovation. *Sustainability*, 13, <https://doi.org/10.3390/su13158445>
- Anshari, M., & Hamdan, M. (2022). Understanding knowledge management and upskilling in fourth industrial revolution: Transformational shift and SECI model. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 52(3), 373-393.
- Areed, S., Salloum, S. A., & Shaalan, K. (2020). The role of knowledge management processes for enhancing and supporting innovative organizations: A systematic review. *Studies in Systems, Decision and Control*, 143-161. https://doi.org/10.1007/978-3-030-47411-9_8
- Bolisani, E., & Bratianu, C. (2017). Knowledge strategy planning: An integrated approach to manage uncertainty, turbulence, and dynamics. *Journal of Knowledge Management*. 21(2), 233-253.

- Chong, S. C., & Choi, Y. S. (2005). Critical factors of knowledge management implementation success. *Journal of Knowledge Management Practice*, 6(3), 21-37.
- Dalkir, K. (2017). *Knowledge management in theory and practice*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Demarest, M. (1997). Understanding knowledge management. *Long Range Planning*, 30(3), 374-384.
- Ferrira, J., Mueller, J., & Papa, A. (2020). Strategic knowledge management: Theory, practice and future challenges. *Journal of Knowledge Management*, 24(2), 121-126.
- Gardeazabal, A., Lunt, T., Jahn, M. M., Verhulst, N., Hellin, J., & Govaerts, B. (2021). Knowledge management for innovation in agri-food systems: a conceptual framework. *Knowledge Management Research & Practice*, 1-13. DOI: 10.1080/14778238.2021.1884010
- Giudice, M. D., & Peruta, R. D. (2016). The impact of IT-based knowledge management systems on internal venturing and innovation: A structural equation modeling approach to corporate performance. *Journal of Knowledge Management*, 20(3), 484-498.
- Hansen, M. T., Nohria, N., & Tierney, T. (1999). What's your strategy for managing knowledge? *Harvard Business Review*, March-April, 106-116.
- Lam, L., Nguyen, P., Le, N., Tran, K. (2021). The relation among organization culture, knowledge management, and innovation capability: Its implication for open innovation. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7(66), 1-16.
- Lopez-Cabarcos, M. A., Srinivasan, S., & Vázquez-Rodríguez, P. (2020). The role of product innovation and customer centrality in transforming tacit and explicit knowledge into profitability. *Journal of Knowledge Management*, 24(5), 1037-1057.
- Mardani, A., Nikoosokhanb, S., Moradib, M., & Doustarb, M. (2018). The relationship between knowledge management and innovation performance. *Journal of High Technology Management Research*, 29, 12-26.
- Martinez-Conesa, I., Soto-Acosta, P., & Carayannis, E. G. (2017). On the path towards open innovation: Assessing the role of knowledge management capability and environmental dynamism in SMEs. *Journal of Knowledge Management*, 21(3), 553-570.
- Mazorodze, A. H., & Buckley, S. (2019). Knowledge management in knowledge intensive organisations: Understanding its benefits, processes, infrastructure and barriers. *South African Journal of Information Management*, 21(1), <https://doi.org/10.4102/sajim.v21i1.990>
- Migdadi, M. M (2020). Knowledge management, customer relationship management and innovation capabilities. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 36(1), 111-124.
- Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization Science*, 5(1), 14-37.
- Nonaka, I., & Konno, N. (1998). The concept of “Ba”: Building a foundation for knowledgecreation, *California Management Review*, 40(3), 40-54.

- Meeuwesen, B., & Berends, H. (2007). Creating communities of practices to manage technological knowledge: An evaluation study at Rolls-Royce. *European Journal of Innovation Management*, 10(3), 333-347.
- Obeidat, B. Y., & Al-Suradi, M. M. (2016). The impact of knowledge management on innovation: An empirical study on Jordanian consultancy firms. *Management Research Review*, 39(10), 1214-1238.
- Thang, N. N., & Tuan, P. A. (2020). Knowledge acquisition, knowledge management strategy and innovation: An empirical study of Vietnamese firms. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1786314, DOI: 10.1080/23311975.2020.1786314

**แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง
ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562
ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี**

**Guidelines for Increasing the Effectiveness of Land and Building Collection in
Udon Thani Municipality in Compliance with the Land and Building Act B.E. 2562**

จักรฤทธากรณ์ คล้ายทอง | Jatturatakhon Ciaythong^{1*}

ธนวิทย์ บุตรอุดม | Thanawit Butrudom²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จำนวน 400 คน เครื่องมือวิจัยใช้แบบสอบถาม สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 9 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง

ผลวิจัยพบว่า ความพร้อมในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามพระราชบัญญัติภาษีที่ดิน และสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ของเทศบาลนครอุดรธานี อยู่ในระดับมาก และพบว่าระดับความพร้อมในการจัดเก็บภาษีเทศบาลนครอุดรธานี มีระดับความพร้อมที่ไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังพบว่าด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษีด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย ด้านการมีส่วนร่วม ด้านบุคลากร ด้านสถานที่ ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารมีความสัมพันธ์ต่อความพร้อมในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ด้วย

คำสำคัญ: สภาพการจัดเก็บภาษี, ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษี

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

^{1*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

² รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Abstract

This study aimed to 1) examine the condition of tax collection under the Land and Buildings Act (B.E. 2562) in Udon Thani Municipality 2) investigate the factors affecting the efficiency of tax collection under the Land and Buildings Act (B.E. 2019) in Udon Thani Municipality 3) investigate the factors influencing the efficiency of tax collection in the Municipality of Udon Thani under the Land and Buildings Act B.E.2019 to the Land and Buildings Act B.E. 2562 in Udon Thani Municipality by using a mixed research model with quantitative research on a sample group. There were 400 people in Udon Thani Municipality. Surveys, statistics, and data analysis, such as percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient analysis, and stepwise multiple regression analysis were all used in this study. The participants for the qualitative research totaled nine individuals: the mayor of Udon Thani Municipality, the municipality's permanent secretary, the director of the treasury division, the revenue collection officer, and five stakeholders. Structured-interviews were used to acquire information. Purposive sampling was used.

The results showed a high level of readiness to collect land and building taxes under the Tax Act Land and Buildings 2019 in Udon Thani Municipality. There were no different levels of readiness. Management, legal, participation, personnel, location, “public relations”, and communication. There is also a relationship with the readiness to collect land and building taxes under the Land and Buildings Tax Act (B.E. 2562) as well”.

Keywords: Taxation conditions, Factors affecting tax efficiency.

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 บัญญัติไว้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นและย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการบริหารการจัดการจัดบริการ และเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาชีวิตของประชาชนอยู่ดีมีสุขมีความเท่าเทียมกันในสังคม มีความเสมอภาคทางสังคม รัฐจึงมีความจำเป็นในการต้องจัดเก็บรายได้เพื่อใช้จ่ายในการจัดบริการสาธารณะ ซึ่งรายได้ของประเทศโดยส่วนใหญ่ มาจากการจัดเก็บภาษีประเภทต่าง ๆ (พรสวรรค์ สุดดี, 2558: 168-178) สาธารณะการบริหารงานบุคคล การเงิน และการคลังและมีอำนาจหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัด และประเทศเป็นส่วนรวมด้วย ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความเข้มแข็งในการบริหารงาน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาระบบการคลังท้องถิ่นให้จัดบริการสาธารณะได้โดยครบถ้วนตามอำนาจหน้าที่เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าเป็นประโยชน์ และให้บริการประชาชนอย่างทั่วถึง (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2550: 34)

ภาษีเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ วัตถุประสงค์หลักของรัฐบาลที่ต้องจัดเก็บภาษีจากประชาชน เพื่อนำเงินภาษีมาใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ประกอบด้วย กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต กรมศุลกากร นอกจากนี้ยังมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่จัดเก็บภาษีบำรุงท้องถิ่น ประกอบด้วย ภาษี โรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีป้าย โดยภาษีบำรุงท้องที่เป็นภาษีที่มีความสำคัญ คือ ส่งเสริมการกระจายอำนาจการปกครอง เพราะเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับท้องถิ่นโดยตรง ทำให้ท้องถิ่นมีรายได้เป็นของตนเอง ซึ่งจะนำไปใช้จ่ายในการดำเนินงานได้อย่างอิสระในระดับหนึ่งโดยมีสภาท้องถิ่นเป็นผู้พิจารณาอนุมัติงบประมาณ

การคลังท้องถิ่นเป็นเรื่องของการที่ท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารงบประมาณเอง ผ่านทางการจัดเก็บภาษี ซึ่งทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นและนำรายได้ดังกล่าวไปใช้จ่าย ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำบริการสาธารณะให้กับประชาชนในท้องถิ่น การจ่ายเป็นค่าจ้าง เงินเดือน ให้กับบุคลากรของท้องถิ่น และการใช้จ่ายเพื่อการลงทุน ในด้านต่าง ๆ การที่ท้องถิ่นมีอำนาจดังกล่าวทำให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการจัดทำบริการสาธารณะให้กับประชาชนในท้องถิ่น โดยไม่จำเป็นต้องรอรับงบประมาณอุดหนุนจากรัฐเพียงอย่างเดียว การคลังท้องถิ่นนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญต่อท้องถิ่นและประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากการคลังท้องถิ่นเป็นเรื่องของการจัดหารายได้และการใช้จ่ายเพื่อนำไปใช้ในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่น ท้องถิ่นจะมีความเจริญก้าวหน้าและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ย่อมต้องอาศัยรายได้ที่เพียงพอในการไปจัดทำบริการสาธารณะ รายได้ดังกล่าวควรจะต้องมาจากรายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บได้เองเป็นหลัก เพื่อให้สามารถจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างคล่องตัว แต่ถ้ารายได้หลักของท้องถิ่นมาจากการอุดหนุนของรัฐบาลจะทำให้การจัดทำบริการสาธารณะของท้องถิ่นต้องถูกควบคุมจากรัฐบาล การจัดทำบริการสาธารณะก็จะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการคลังท้องถิ่นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะนำไปใช้ในการจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างตรงตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ และยังเป็นการสอดคล้องกับหลักการในการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่นด้วย

การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ ระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล และราชการส่วนท้องถิ่นอื่นตามที่กฎหมายกำหนด (กล่าวถึงพระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 8 พ.ศ. 2523 มาตรา 4, 70, 71) โดยความสำคัญของรายได้ที่ท้องถิ่นจัดหาเองเพื่อส่งเสริมหลักการพึ่งตนเองใช้ในการจัดบริการสาธารณะ ได้แก่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย และอากรฆ่าสัตว์ (กล่าวถึงพระราชบัญญัติกำหนดแผนและกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 3)

พระราชบัญญัติที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 88 ว่า ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ หรือนำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จมาแสดงเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียภาษีต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับและส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจัดเก็บภาษีได้ตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติ การจัดหาบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งประสบปัญหาเรื่องการมีรายได้ที่จำกัดจึงส่งผลทำให้การจัดหาบริการสาธารณะไม่เพียงพอ และไม่ทันกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ในขณะที่การกระจายอำนาจการปกครองจากราชการส่วนกลางไปยังราชการส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีอิสระในการปกครองตนเองมากขึ้น ดังนั้นประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นจึงได้มีความสำคัญและเป็นหัวใจสำคัญของการจัดทำแผนการพัฒนาท้องถิ่น (สันติชัย ศรีสวัสดิ์สุข, 2545: 201)

เนื่องจากพระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ. 2475 และพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 เป็นกฎหมายที่ออกมานาน ทำให้การจัดเก็บภาษีโรงเรือนและที่ดินและภาษีบำรุงท้องที่มีปัญหาและข้อจำกัดเกี่ยวกับฐานภาษีอัตราภาษี และการลดหย่อนภาษีที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันจึงทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีรายได้ไม่เพียงพอในการพัฒนาท้องถิ่น รัฐบาลจึงต้องมีการจัดสรรงบประมาณเพื่ออุดหนุนเพิ่มเติม ดังนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ประกาศใช้ ในวันที่ 12 มีนาคม 2562 เพื่อก่อให้เกิดภาษีที่ดินช่วยพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาชาติ และสร้างความรู้สึกที่ดีในการจัดเก็บภาษีและประกอบกับภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 13 มีนาคม 2562 โดยเริ่มจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตั้งแต่ 1 มกราคม 2563 เป็นต้นไปนั้น นับว่าเป็นกฎหมายใหม่ที่มีความ

น่าสนใจมีความซับซ้อนในเรื่องของการคำนวณภาษีที่มีการแยกรายละเอียดปลีกย่อยมากมาย ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเติมความรู้ให้กับประชาชนเพื่อให้เข้าใจไปในทิศทางเดียวกันด้วย เพราะหากมีการคลาดเคลื่อนอาจเกิดปัญหาตามมาคือ ประชาชนต้องระวางโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับได้

ภาษีอากรเป็นรายได้หลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการนำไปดำเนินการพัฒนาการจัดบริการสาธารณะในด้านต่าง ๆ จึงต้องมีแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บภาษีให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารงานจากผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งมีวาระในการดำรงตำแหน่งเพียง 4 ปี จึงมีการเปลี่ยนผู้บริหารและสมาชิกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่เสมอ และประกอบกับการแต่งตั้งโยกย้ายของพนักงานข้าราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการโยกย้ายเปลี่ยนสายงานอยู่ตลอดเวลาจึงเป็นสาเหตุให้ ทำให้ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีอากรยังไม่บรรลุตามเป้าหมายเงินรายได้จากการจัดเก็บภาษีไม่เพียงพอแก่การนำไปพัฒนาท้องถิ่น

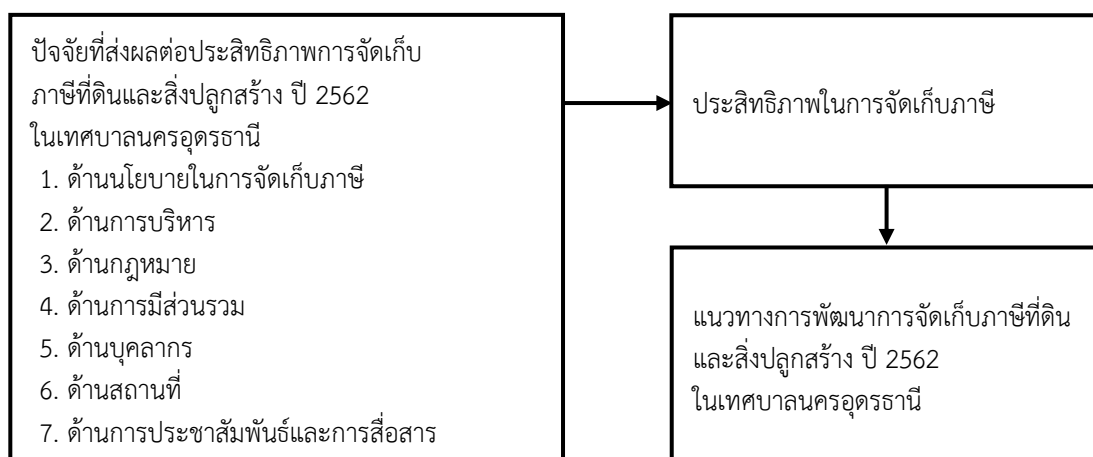
ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวทางพัฒนาการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ภาษีโรงเรือนและภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในการจัดเก็บภาษีในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ซึ่งจะสามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เก็บข้อมูลจากประชาชนที่เสียภาษีในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จำนวน 28,726 คน โดยวัดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้จากวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) คำนวณจากสูตรการกำหนดขนาดตัวอย่างของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973: 727-728) โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ระดับ (e) 0.05 จำนวน 400 คน ผู้วิจัยเลือกใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้รวบรวมมาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสรุปผลสัมฤทธิ์ การสำรวจข้อมูล เบื้องต้น ทำให้ได้ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อม และนำมาเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถาม โดยปรับปรุงข้อคำถามให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) ซึ่งประกอบด้วย เพศ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ คำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี โดยแบ่ง ออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษี 2. ด้านการบริหาร 3. ด้านกฎหมาย 4. ด้านการมีส่วนร่วม 5. ด้านบุคลากร 6. ด้านสถานที่ 7. ด้านการประชาสัมพันธ์และด้านระบบสื่อสารส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและการแก้ไขการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี โดยผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีการของ ลิเคิร์ต (Likert Scale) (Likert, 1961) และได้กำหนดมาตราส่วนประมาณค่าของแบบสอบถามเป็น 5 ลำดับ

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูล เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structure interview) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งประกอบไปด้วย นายกเทศมนตรีนครอุดรธานี 1 คน ปลัดเทศบาลนครอุดรธานี 1 คน ผู้อำนวยการกองคลัง 1 คน และเจ้าหน้าที่จัดเก็บรายได้ 1 คน และ ตัวแทนประชาชน 5 คน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จำนวนทั้งสิ้น 9 คน ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะศึกษาวิเคราะห์และกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานีประเด็นเนื้อหาในการสัมภาษณ์ มีดังนี้ ประเด็นที่ 1 สภาพการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ประเด็นที่ 2 ความคิดเห็นของบุคลากรเจ้าหน้าที่ต่อปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ประเด็นที่ 3 แนวทางการพัฒนาการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้น ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

ตัวแปร	B S.E.	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่	21.838 7.596		15.098	0.000***
ด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษี		-0.081	-1.233	0.218
ด้านการบริหาร		0.035	0.332	0.740
ด้านกฎหมาย		0.100	1.169	0.243
ด้านการมีส่วนร่วม		0.011	0.121	0.903
ด้านบุคลากร	0.937 5.190	0.556	7.980	0.000***
ด้านสถานที่		-0.095	-0.985	0.325
ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร	-0.175 -2.222	-0.182	-2.617	0.009**

R square = .198 Adjust R Square = .184 F= 13.841

*P < .05, **P < .01, ***P < .001

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

สมมุติฐานที่ 1 พบว่า ปัจจัยด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษีมีอิทธิพลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารในการจัดเก็บภาษีมีอิทธิพลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 3 พบว่า ปัจจัยด้านกฎหมายในการจัดเก็บภาษีมีอิทธิพลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 4 พบว่า ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดเก็บภาษีมีอิทธิพลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 5 พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากรในการจัดเก็บภาษีมีอิทธิพลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 6 พบว่า ปัจจัยด้านสถานที่ในการจัดเก็บภาษีมีอิทธิพลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ 7 พบว่า ปัจจัยด้านประชาสัมพันธ์และการสื่อสารในการจัดเก็บภาษีมีอิทธิพลต่อการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

จากข้อมูลข้างต้นอธิบายได้ว่า ตัวแปรอิสระจำนวน 7 ตัวแปร ประกอบด้วย ด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษี ด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย ด้านการมีส่วนร่วม ด้านบุคลากร ด้านสถานที่ และด้านการประชาสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R square) เท่ากับ 0.198 แสดงว่าตัวแปรทั้ง 7 ตัวร่วมกันพยากรณ์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ได้ร้อยละ 18.40 โดยปัจจัยด้านบุคลากร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านกฎหมาย ด้านการบริหาร ด้านการมีส่วนร่วม ด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษี ด้านสถานที่ และ ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร

สมการในรูปคะแนนดิบ

$$\text{MANAGMENT} = 21.838 + .937\text{personnel} + (-0.175 \text{ public})$$

สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z_{\text{Management}} = .937 \text{ personnel} + (-0.175 \text{ public})$$

การหาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structure interview) เพื่อหาสาเหตุแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ประเด็นย่อยได้ ดังนี้

1. ด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษี ประเด็นย่อยที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำ คือ เทศบาลมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างไว้อย่างชัดเจน สาเหตุเกิดจากบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการจัดเก็บภาษีและรายได้ควรมีความรู้เฉพาะด้าน มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนให้นโยบายสามารถดำเนินไปได้จนบรรลุเป้าหมาย แนวทางการแก้ไขปัญหา หน่วยงานต้องมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีอย่างชัดเจนตรงกับนโยบายที่กำหนด

2. ด้านการบริหาร ประเด็นย่อยที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำ คือ มีการนำเอาข้อร้องเรียนจากผู้มาชำระภาษีมาแก้ไขได้ สาเหตุเกิดจากมีการชี้แจงข้อมูลในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้อย่างถูกต้อง มีการชี้แจงประโยชน์ของการชำระภาษี และมีการแก้ไขปัญหาข้อร้องเรียนได้อย่างรวดเร็วและเป็นธรรมได้ แนวทางการแก้ไขปัญหา หน่วยงานนำเอาข้อร้องเรียนจากประชาชนหรือผู้มาชำระภาษีมาแก้ไข

3. ด้านกฎหมาย ประเด็นย่อยที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำ คือ เทศบาลมีการคำนวณอัตราภาษีที่ความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจในสถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุเกิดจากเทศบาลให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องอัตราการชำระภาษีและเทศบาลมีการคำนวณอัตราภาษีที่ความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจในสถานการณ์ยุคโควิด 19 แนวทางการแก้ไขปัญหาหน่วยงานมีการคำนวณอัตราตามที่กฎหมายกำหนดออกมาให้ชำระภาษีและตามสภาพหรือสถานการณ์

4. ด้านการมีส่วนร่วม ประเด็นย่อยที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำ คือ มีการให้ประชาชนมีบทบาทในการจัดเก็บภาษี สาเหตุเกิดจากเทศบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดเก็บภาษี มีการเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดเก็บภาษี เทศบาลมีแนวทางในการจัดเก็บภาษี แนวทางการแก้ไขปัญหา หน่วยงานต้องมีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่านี้

5. ด้านบุคลากร ประเด็นย่อยที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำ คือ บุคลากรให้บริการด้านการจัดเก็บภาษีที่เท่าเทียมกัน สาเหตุเกิดจากการให้บริการในการชำระภาษีเลื่อมล้ำในการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในการชำระภาษี แนวทางการแก้ไขปัญหาหน่วยงานต้องมีการจัดเก็บที่เท่าเทียมกันการชำระภาษี

6. ด้านสถานที่ ประเด็นย่อยที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำ คือ บริเวณสถานที่ในการชำระภาษีมีความกว้างขวางพอที่ให้บริการ สาเหตุเกิดจากบริเวณในการชำระภาษีหรือสถานที่จอดรถไม่กว้างขวางในการให้บริการ แนวทางการแก้ไขปัญหาควรมีสถานที่ในการให้บริการที่กว้างขวางหรือจัดการให้บริการตามสถานที่ที่สำคัญ

7. ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร ประเด็นย่อยที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำ คือ มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี สาเหตุเกิดจากหน่วยงานมีการประชาสัมพันธ์หรือมีการสื่อสารให้กับประชาชนไม่สม่ำเสมอและการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการชำระภาษี แนวทางการแก้ไขปัญหาหน่วยงานมีการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนสม่ำเสมอ

อภิปรายผล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลประชาชนที่ชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ปี 2562 ในเทศบาลนครอุดรธานีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ปี 2562 ในเทศบาลนครอุดรธานี ในรายด้านพบว่า ภาพโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ซึ่งด้านการประชาสัมพันธ์ และการสื่อสาร มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดรองลงมา ด้านสถานที่ ด้านกฎหมาย ด้านบุคลากร ด้านการบริหารและด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษี

ด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษี พบว่า ภาพโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเทศบาลมีการนำนโยบายเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเทศบาลมีการให้ประชาชนประเมินในการจัดเก็บภาษีในอัตราที่ และเทศบาลมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างไว้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ เจริญ ธฤติมานนท์. (2544: 40) ได้ทำการศึกษาปัญหาของระบบภาษีอากร กล่าวว่า โดยรวมส่วนใหญ่ยังมีการหลบหนีและหลีกเลี่ยงภาษีอากรอยู่มาก การที่ประชาชนมีเงินได้แต่ไม่ยอมเสียภาษีไม่ว่าการไม่เสียภาษีเป็นกรณีการหลบหนี ภาษี หรือเป็นกรณีหลีกเลี่ยงภาษีนั้นมี สาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น เกิดจากภาวะเศรษฐกิจ ทัศนคติหรือค่านิยมของสังคมและประชาชน นโยบายในการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐบาล ตัวบทกฎหมายหรือระเบียบที่ใช้ในการจัดเก็บภาษี กลไกการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐบาลและที่สำคัญคือ เกิดจากตัวประชาชนผู้เสียภาษีเอง เป็นผลการวิจัยดังกล่าวพอจะยกตัวอย่างให้เห็นได้ดังนี้

ด้านการบริหาร พบว่า ภาพโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง เพราะว่ามี การชี้แจงเป็นหนังสือขอความร่วมมือให้ชำระภาษีตามกำหนด รวมถึงมีการชี้แจงข้อมูลในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้อย่างถูกต้อง มีการชี้แจงประโยชน์ของการชำระภาษี และมีการแก้ไขปัญหาข้อร้องเรียนได้อย่างรวดเร็วและเป็นธรรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยปรมัตต์ อินดี (2550) ได้ทำการศึกษา สภาพและปัญหาการชำระภาษีอากรของประชาชนแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลในเขตอำเภอลับแล จังหวัดอุดรธานี ด้านระบบบริหารพบว่า สภาพชำระภาษีของประชาชนอยู่ในระดับปานกลางอาจเป็นเพราะว่าเทศบาลไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาชำระภาษีอย่างทั่วถึง

ด้านกฎหมาย พบว่า ภาพโดยรวมทั่วไปอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเทศบาลมีการแจ้งหนังสือขอความร่วมมือให้ชำระภาษีและชี้แจงเหตุผลก่อนที่จะใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษ ซึ่งเทศบาลมีการจัดเก็บภาษีตามอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ รวมไปถึงเจ้าหน้าที่เทศบาลให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องอัตราชำระภาษีและเทศบาลมีการคำนวณอัตราภาษีที่ความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ เจริญ ธฤติมา นนท์. (2544) กล่าวว่า ประโยชน์ของประเทศชาติอย่างแท้จริงหรือไม่ มีการรู้ไหลในการใช้จ่ายเงินของประเทศมีการฉ้อราษฎร์บังหลวงจากข้าราชการของรัฐซึ่งประชาชนบางส่วนเกิดความรู้สึกว่าการไม่เสียภาษีไม่เป็นผู้ที่สังคมรังเกียจ แต่ทางตรงกันข้ามกลับได้รับการเยินยอสรรเสริญจากสังคมเป็นที่ยอมรับนับหน้าถือตาเป็นผู้มีเกียรติในสังคม

ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ภาพโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ทั้งนี้เพราะมีช่องทางให้กับประชาชนแสดงความคิดเห็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี โดยเทศบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดเก็บภาษี มีการเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดเก็บภาษี เทศบาลมีแนวทางในการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับ อรรถพล กันทะเนตร (2553) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีของเทศบาล ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย กล่าวว่า ความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพในการจัดการอันดับต้น ๆ คือ การจัดส่งหนังสือแจ้งให้ทราบล่วงหน้าเพื่อยื่น

แบบแสดงรายการชำระภาษี รองลงมาคือการแจ้งประชาสัมพันธ์สำหรับภาษีความเสี่ยงตามสายหมู่บ้านเป็นประจำก่อนมีการจัดเก็บภาษี

ด้านบุคลากร พบว่า ภาพโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เพราะบุคลากรมีเพียงพอต่อการให้บริการแก่ประชาชน สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบการจัดเก็บเพื่อให้การจัดเก็บภาษีมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของงานวิจัยของจริทร์ เทศวานิช (2552) ที่ได้ศึกษา เรื่อง โครงการประเมินการจัดเก็บภาษีที่ดิน และสิ่งปลูกสร้างรูปแบบใหม่และผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน พบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อม ถ้าได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจัดทำฐานข้อมูล แผนที่ภาษี และทะเบียนทรัพย์สิน แต่ความพร้อมด้านการประชาสัมพันธ์ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนราธิวาส

ด้านสถานที่ พบว่า ภาพโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เพราะสถานที่ที่มีความสะอาดในการมาชำระภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง สถานที่ให้บริการมีที่จอดรถที่กว้างขวางเพียงพอแก่ผู้มาใช้บริการและติดต่อชำระภาษี สถานที่มีความพร้อมในการให้บริการประชาชนทั่วไปและผู้มาติดต่อชำระภาษี และสถานที่ให้บริการมีวัสดุสำนักงานที่เพียงพอต่อการให้บริการแก่ประชาชนอย่างสะดวกรวดเร็ว บริเวณสถานที่ในการชำระภาษีมีความกว้างขวางพอที่ให้บริการซึ่งสอดคล้องกับ ชัยปรมัตถ์ อินดี (2550) กล่าวว่าด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกพบว่าสภาพการชำระภาษีของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากในบางครั้งที่ต้องรอในการชำระภาษี เป็นเวลานาน และไข่มุก พรหมพันธุ์ (2553) ได้ทำการศึกษา ปัญหาการจัดเก็บรายได้ภาษีบำรุงท้องที่ของโครงการบริหารส่วนตำบลสันป่าตอง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม กล่าวว่าด้านสถานที่ให้บริการจัดเก็บบำรุงท้องที่ ปัญหาในด้านค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ และปัญหาด้านบริหารงานจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่

ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร พบว่า ภาพโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะช่องทางในการประชาสัมพันธ์ให้มาชำระภาษีที่หลากหลายทั้งสื่อออนไลน์ต่างมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนที่มาชำระภาษีอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ ภัฏญา สันป่าแก้ว (2551) ได้ทำการศึกษาการจัดเก็บภาษีขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร กล่าวว่า ด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภาษีพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการเสียภาษี ไม่มีการประชาสัมพันธ์ระเบียบวิธีปฏิบัติด้านภาษีอากร และไม่มีการจัดอบรมความรู้ด้านภาษีแก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

ผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. 2562 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ภาพโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะการจัดเก็บภาษีที่ดีมีประสิทธิภาพจะต้องมีความแน่นอนและชัดเจนแก่ผู้เสียภาษีทุกคน การจัดเก็บภาษีที่ดีต้องมีความเป็นธรรม หรือมีความยุติธรรม, การจัดเก็บภาษีที่ดี ต้องมีความเป็นธรรม หรือมีความยุติธรรม การจัดเก็บภาษี แต่ละประเภทต้องตกเป็นภาระแก่ผู้เสียภาษีน้อยที่สุด และเสียค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บต่ำที่สุด ระบบภาษีที่ดีควรจะเป็นภาษีที่มีความยืดหยุ่นหรือปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสถานะเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ สุภาวดี ไร้สอ (2552) ได้ทำการศึกษาปัญหาและแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีขององค์การบริหาร ส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองน่าน กล่าวว่าประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองน่านจังหวัดน่านคือ มี 3 ด้าน ด้านวิธีการ ด้านบุคลากรและด้านสถานที่ซึ่งวิธีการไม่มีการจัดเป็นระบบบุคลากรไม่มีความรู้ ความสามารถพอในการจัดเก็บภาษีสถานที่ไม่อำนวยความสะดวกแก่การชำระภาษีของประชาชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงปฏิบัติ

1. ด้านนโยบายในการจัดเก็บภาษี ผู้บริหารควรสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ของหน่วยงานแก่บุคลากรอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และให้ความสำคัญกับนโยบายที่ได้รับมาปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้ตอบสนองกับนโยบายที่ได้รับมา
2. ด้านการบริหาร ควรมีการจัดทำแผนการบริหารงานในหน่วยงานที่ได้รับผิดชอบ อย่างครบถ้วน และนำไปปฏิบัติเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการที่มาใช้บริการจากหน่วยงานนั้น ๆ
3. ด้านกฎหมาย ล้วนมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อประชาชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการพิจารณาปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม หรือยกเลิกกฎหมายนั้นด้วย ในส่วนของกฎหมายภาษีก็นับว่าควรมีการศึกษาถึงข้อดี ข้อเสียประโยชน์ และผลกระทบ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชาชน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ภาษีที่มีความสามารถในการสร้างรายได้ สร้างความเป็นธรรม และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคม
4. ด้านการมีส่วนร่วม ควรมีการพัฒนางานการจัดการความรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันในการให้มีส่วนร่วมในการทำงานของทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและประชาชนที่เข้ามาใช้บริการ
5. ด้านบุคลากร ควรมีการมุ่งเน้นบุคลากรด้วยการ ตอบสนองความพึงพอใจของบุคลากรในด้านต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้ความสามารถและเพิ่มศักยภาพเช่น การให้โอกาสบุคลากรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้หรือทักษะระหว่างบุคลากรภายใน มีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรและมีระบบการให้รางวัลและสิ่งจูงใจ เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจในการทำงานต่อไป
6. ด้านสถานที่ ควรมีการจัดการกับสถานที่ในการมาใช้บริการในหน่วยงานให้มีความสะดวกสบายต่อการมาใช้บริการและมีการปรับปรุงวิสัยทัศน์
7. ด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารควรมีการจัดการความรู้ มีการพัฒนาช่องทางการสื่อสารการจัดการความรู้ของเทศบาลให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น การให้ความรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย ควรนำผลการวิจัยไปพัฒนาและปรับปรุง นโยบายต่าง ๆ รวมถึงนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ของรัฐบาลให้เกิดความเหมาะสมและเพิ่มขีดความสามารถของหน่วยงานให้เพิ่มมากขึ้นจากเดิม เพื่อขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลให้บรรลุโดยการนำความสามารถที่มีมาดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมให้องค์กร หน่วยงานมีประสิทธิภาพให้ดีขึ้น และเพื่อการพัฒนาประเทศให้เติบโตอย่างยั่งยืนดังนี้

1. ควรมีการจัดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง โดยรู้ถึงกระบวนการและขั้นตอนเกี่ยวกับภาษีแต่ละประเภท เช่นผู้มีหน้าที่เสียภาษี ขั้นตอน การเสียภาษี กำหนดระยะเวลา และวิธีการกรอกแบบแสดงรายการเพื่อเสียภาษี ประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นในการมาชำระภาษีที่ดินและภาษีอื่น ๆ
2. ควรมีการตั้งงบประมาณไว้ในการจัดการฝึกอบรมประชาชนผู้เสียภาษี เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและทราบถึงประโยชน์ที่ ประชาชนจะได้รับจากการเสียภาษี
3. ควรมีการเสียภาษีหลากหลายช่องทางในการมาชำระภาษี เช่น เคาน์เตอร์เซอร์วิสผ่านธนาคาร ตู้เอทีเอ็ม อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือ
4. ควรมีการออกข้อบังคับในการจัดเก็บรายได้เพื่อปรับขยายฐานภาษีให้ เพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมและตามที่กฎหมายกำหนดขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ในเขตอำเภอ หรือจังหวัดอื่น ๆ เพื่อเป็นข้อเปรียบเทียบนำมาปรับปรุงผลการปฏิบัติงานต่อไป
2. ควรศึกษาเรื่องปัญหาการบริหารจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างตามกฎหมายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2550). **รวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาสา.
- ไข่มุก พรหมพันธุ์. (2553). **ปัญหาการจัดเก็บรายได้ภาษีบำรุงท้องที่ ขององค์การบริหารส่วนตำบลสันป่าตอง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม**. การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จรินทร์ เทศวานิช และคณะ. (2553). **โครงการประเมินการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างรูปแบบใหม่ และผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน**. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช. 23(1), 47-59.
- เจริญ ธฤติมานนท์. (2544). **ความสมัครใจในการเสียภาษี**. กรุงเทพมหานคร: สรรพการสาส์น.
- ชัยปรมัตต์ อินดี. (2550). **สภาพและปัญหาการชำระภาษีอากรของประชาชนแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลในเขตอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์**. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- พรสวรรค์ สุดดี (2558). **ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดเก็บภาษี เทศบาลตำบลกุดปลาทุก อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม**. วารสารวิชาการศรีปทุม, 12(1), 168-178.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2553). **พระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 8 พ.ศ. 2523**. สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2564, จาก https://www.dga.or.th/wp-content/uploads/2021/01/file_d6aa2b69e43a56c5456d54cad64411b0.pdf.
- สันติชัย ศรีสวัสดิ์สุข. (2545). **การพัฒนาศักยภาพการจัดเก็บรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล**. วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์. 42(3), 201-246.
- สุภาวดี ไร่สอ. (2552). **ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีของเทศบาลตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย**.
- อรรถพล กันทะเนตร. (2553). **การศึกษาปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บ ภาษีของเทศบาลตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย**. ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย

The Guidelines for Enhancing Economic Cooperation between Viet Nam and Thailand

Tran Nguyen Thao^{1*}

ธนวิทย์ บุตรอุดม | Thanawit Butrudom²

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเวียดนามและประเทศไทยในปัจจุบัน 2) ศึกษาโอกาสและความท้าทายที่ส่งผลต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเวียดนามและประเทศไทย 3) เสนอแนวทางในการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและเวียดนามในอนาคต การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลคือ 1) การศึกษาจากเอกสาร โดยแบ่งเป็นข้อมูล ขั้นปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ 2) การศึกษาภาคสนาม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจง และการใช้คำถามปลายเปิด

ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเวียดนามและประเทศไทยในอดีต บางครั้งก็เป็นการเผชิญหน้ากัน บางครั้งเป็นความสัมพันธ์แบบร่วมมือกัน อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุด ด้วยแนวโน้มของสันติภาพความร่วมมือ และการพัฒนาในโลก ตลอดจนความจำเป็นในการร่วมมือและการพัฒนาของทั้งสองประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทย โดยเฉพาะความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ กำลังเข้าสู่ขั้นตอนความร่วมมือที่ดีที่สุดในยุคสมัยใหม่

คำสำคัญ: ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ, ประเทศเวียดนาม, ประเทศไทย, โอกาสและความท้าทาย, แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

^{1*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

² รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Abstract

The objectives of this study were: 1) study the economic cooperation between Viet Nam and Thailand at present; 2) study the opportunities and challenges that may affect the economic cooperation between Viet Nam and Thailand; and 3) propose guidelines for enhancing the economic relationship between Viet Nam and Thailand in the future. This study used the method of qualitative research. The tools used to collect data were 1) study of existing documents including primary and secondary data 2) a field study using specific interviews and open-ended questions.

The results showed that relations between Viet Nam and Thailand in the past were sometimes confrontational, sometimes cooperative. However, at very long last, with the tendency toward peace, cooperation and development in the world, as well as the need for cooperation and development between the two countries, the relationship between Viet Nam and Thailand, especially the bilateral economic relationship is entering an unprecedented stage of best cooperation.

Keywords: economic cooperation, Viet Nam, Thailand, opportunities and challenges, guidelines for enhancing economic relation.

บทนำ

หลังการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 สถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเปลี่ยนแปลงมากมาย การเผชิญหน้าที่เคยมีในศตวรรษที่ 20 ได้กลายเป็นความสัมพันธ์ฉันมิตรและความร่วมมือเพื่อประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนผลประโยชน์ของแต่ละประเทศ การก่อตั้งประชาคมอาเซียนได้ช่วยในการเสริมสร้างความสามัคคีระหว่าง 10 ประเทศในภูมิภาคและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อความร่วมมือเพื่อสันติภาพ เสถียรภาพ และการพัฒนาของแต่ละประเทศและของภูมิภาค สามารถกล่าวได้ว่าเวียดนามและไทยเป็นสองประเทศที่มีบทบาทสำคัญในประชาคมอาเซียน ทั้งสองประเทศมีส่วนร่วมอย่างมากต่อการพัฒนาอาเซียน ทำให้อาเซียนเติบโตขึ้น สร้างกฎบัตรอาเซียน กระชับเป้าหมายในการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ส่งเสริมบทบาทศูนย์กลางและตำแหน่งของอาเซียนในเวทีโลก นำอาเซียนกลายเป็นหนึ่งในองค์กรระดับภูมิภาคที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในยุคใหม่ ด้วยบทบาทดังกล่าว ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทยย่อมส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาของแต่ละประเทศตลอดจนสถานการณ์ในภูมิภาคอย่างแน่นอน

ตามข้อมูลที่ได้ศึกษาจาก Pham Thi Bao Yen (2562) กล่าวในวิทยานิพนธ์ปริญญาโท เรื่องความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทยระหว่างปี ค.ศ. 2009-2016 ผู้วิจัยเข้าใจว่า ประเทศเวียดนามและประเทศไทย เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน และมีความสัมพันธ์อันยาวนาน ทั้งสองประเทศเป็นสมาชิกของประชาคมอาเซียน และมีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในวงกว้างและในเชิงลึก เวียดนามและไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นการเปิดช่องทางใหม่ที่สำคัญในการส่งเสริมมิตรภาพและความร่วมมือทวิภาคีในหลายด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทยมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์การพัฒนาในภูมิภาคด้วย ซึ่งในศตวรรษที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศขึ้นและลงโดยมีการร่วมมือบ้างและขัดแย้งบ้าง เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ความร่วมมือระหว่างสองประเทศมีการพัฒนาดีมากขึ้น ทั้งสองประเทศได้ออกแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยกรอบความร่วมมือเวียดนาม-ไทยในทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 ในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นการวางรากฐานสำหรับความร่วมมือในด้านความมั่นคง การป้องกันประเทศ เศรษฐกิจ การค้า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วัฒนธรรม และการศึกษา ต่อมา ในโอกาสที่ท่าน Nguyen Phu Trong เลขาธิการเลขาธิการพรรค

คอมมิวนิสต์ของเวียดนามเยือนประเทศไทยในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 เวียดนามและไทยได้ยกระดับความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเป็น "หุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์" และกลายเป็นสองประเทศในอาเซียนกลุ่มแรก ที่สร้างความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ซึ่งกันและกัน

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทยของกรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (2564) กระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม ทั้งสองฝ่ายยังได้มีการแลกเปลี่ยนคณะผู้แทนระดับสูงเพื่อเยี่ยมเยียนกันเป็นประจำ และได้มีการจัดตั้งกลไกความร่วมมือทวิภาคีจำนวนมากอย่างมีประสิทธิภาพ กลไกที่โดดเด่น ได้แก่ 1. การประชุมคณะรัฐมนตรีร่วมเวียดนาม-ไทย โดยมีนายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วม 2. การประชุมคณะกรรมการร่วมด้านความร่วมมือทวิภาคีเวียดนาม-ไทย และ 3. การประชุมปรึกษาหารือทางการเมืองระดับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศ จนถึงปัจจุบัน ทั้งสองประเทศได้ลงนามในข้อตกลงความร่วมมือมากกว่า 50 ฉบับในหลาย ๆ ด้าน รวมถึงข้อตกลงพื้นฐาน เช่น แลกเปลี่ยนความร่วมมือว่าด้วยการรอบความร่วมมือเวียดนาม-ไทย ในทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 (พ.ศ. 2547) แลกเปลี่ยนความร่วมมือว่าด้วยการจัดตั้งหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เวียดนาม-ไทย (พ.ศ. 2556) แผนปฏิบัติการความร่วมมือหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เวียดนาม - ไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2557 - พ.ศ. 2561 (พ.ศ. 2557) และแผนปฏิบัติการความร่วมมือทางการค้าและการลงทุน ช่วงปี พ.ศ. 2558 - พ.ศ. 2563 (พ.ศ. 2558)

เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับไทยในปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นเสาหลักความร่วมมือที่โดดเด่นที่สุดของความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทย ปัจจุบันประเทศไทยเป็นคู่ค้ารายใหญ่ที่สุดของเวียดนาม และเวียดนามเป็นคู่ค้ารายใหญ่อันดับสามของไทยในอาเซียน ในปี พ.ศ. 2563 มูลค่าการค้าทวิภาคีสูงถึง 16.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นการเติบโตขึ้น 2 เท่าถ้าเทียบกับช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีอัตราการเติบโตเฉลี่ย 8.7% ต่อปี สำหรับด้านการลงทุน ปัจจุบัน ผู้ประกอบการไทยได้ลงทุนในเวียดนามมากถึง 632 โครงการ ด้วยเงินลงทุนรวมกว่า 13 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็นอันดับที่ 8 จาก 140 ประเทศและเขตแดนที่ลงทุนในเวียดนาม อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่เป็นสองประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจมากที่สุดในภูมิภาค ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนาม-ไทย ยังคงมีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อสอดคล้องกับความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ นอกจากนี้ ระหว่างเวียดนามกับไทยยังมีหลายประเด็นที่ทั้งสองฝ่ายใช้เวลาหารือกันมานานและยังหาทางแก้ไขไม่ได้ซึ่งกระทบต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ ได้แก่ เวียดนามขาดดุลการค้าจากไทย การลงทุนของเวียดนามในไทยยังมีจำนวนน้อย และทั้งสองประเทศยังมีปัญหาในการใช้มาตรการเยียวยาทางการค้า เป็นต้น

ด้วยเหตุผลนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเลือกหัวข้อ “แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย” เป็นหัวข้อวิทยานิพนธ์ด้วยความปรารถนาที่จะศึกษาความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ ศึกษาโอกาสและความท้าทายที่ส่งผลต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย และในขณะเดียวกันก็นำความคิดเห็น บทเรียนที่ได้รับ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะทางเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทยในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาโอกาสและความท้าทายที่ส่งผลต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเวียดนามและประเทศไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและเวียดนามในอนาคต

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาเรื่อง “แนวทางในการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย” ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานะความสัมพันธ์ที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันระหว่างเวียดนามและไทยในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และ ความร่วมมือในเวทีระดับโลกและภูมิภาค ซึ่งจะเน้นในการวิเคราะห์ความร่วมมือทวิภาคีในด้านเศรษฐกิจ

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการเลือกประชากรแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทย ของสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามประจำประเทศไทย เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของเวียดนาม เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศไทย ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษา และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2564 ถึงเดือนมีนาคม 2565

วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยเรื่องแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำความเข้าใจ พรรณนา และอธิบายประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทย โดยปรึกษาประสบการณ์ มุมมอง และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและบุคคลที่รับผิดชอบในด้านการงานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ

รายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. เลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทย โดยมีผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตเวียดนามประจำประเทศไทย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำเวียดนาม เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศไทย เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เวียดนามและไทย ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษา และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ของเวียดนามและไทยจำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้คัดเลือกหัวข้อที่ตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่

- เครื่องมือที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประเมินและวิเคราะห์สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทย
- เครื่องมือเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและทิศทางการดำเนินงานความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทยในเวลาต่อไป
- เครื่องมือเพื่อสร้างคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Question) เพื่อได้รับข้อมูลและความคิดเห็นสำหรับประเด็นใดประเด็นหนึ่ง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยด้วยตนเอง ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2565 ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์และการให้คำถามแบบปลายเปิดแก่ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยดำเนินการพบปะหารือแบบตัวต่อตัวและการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์กรณีที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกในการให้เข้าพบ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการวิจัย ตั้งแต่เมื่อนักวิจัยเริ่มต้นเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล จนถึงเมื่อสิ้นสุดการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะยึดหลักตามแนวคิดของ Matthew B. Miles and A. Michael Huberman (Qualitative Data Analysis, second edition, 1994) ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ (1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) (2) การแสดงข้อมูล (Data Display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลที่ได้มาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกัน เพื่อแสดงให้เห็นประเด็นปัญหาของสิ่งที่กำลังศึกษา และ (3) การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion Interpretation and Verification)

สรุปผลของการศึกษา

1. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย

ตามข้อมูลของสำนักงานการค้าเวียดนามประจำประเทศไทย (2564) ในปี พ.ศ. 2564 มูลค่าการค้าระหว่างเวียดนามและไทย 18.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (สูงสุดเท่าที่เคยมีมา) เพิ่มขึ้น 17.9% เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2563 โดย การส่งออกจากเวียดนามไปไทยมีมูลค่า 6.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้น 25.3% และการนำเข้าของเวียดนามจากไทยมีมูลค่า 12.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้น 14.6%

จากการศึกษาข้อมูลในรายงานตลาดไทยของกรมตลาดเอเชียและแอฟริกา (2564) กระทรวงอุตสาหกรรม และการพาณิชย์เวียดนาม ในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยมีโครงการลงทุนในเวียดนามจำนวนทั้งหมด 645 โครงการซึ่งมีทุนจดทะเบียนรวมกว่า 13 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็นอันดับที่ 8 จาก 140 ประเทศและอาณาเขตที่มีการลงทุนในเวียดนาม และเป็นอันดับที่ 2 ในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ลงทุนในเวียดนาม รองจากสิงคโปร์

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา วิสาหกิจไทยที่มีการลงทุนที่โดดเด่นในเวียดนามมีดังนี้ (1) ทีทีซีกรุ๊ป (TTC Group) ลงทุนด้านการขายปลีก และอุตสาหกรรมเครื่องดื่ม (2) กลุ่มเซ็นทรัล (Central Group) ลงทุนด้านการขายปลีก (3) เครือซิเมนต์ไทย (SCG) ลงทุนด้านอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ วัสดุก่อสร้าง ปิโตรเคมีและบรรจุภัณฑ์ (4) บริษัทเอกชนรายใหญ่สุดของไทย เจริญโภคภัณฑ์ กรุ๊ป หรือเครือซีพี (CP Group) ลงทุนด้านอุตสาหกรรมปศุสัตว์ (5) บริษัท ซูเปอร์ เอนเนอร์ยี คอร์ปอเรชั่น จำกัด (Super Energy Corporation) ลงทุนด้านอุตสาหกรรมพลังงานแสงอาทิตย์ (6) บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (Gulf Energy Development Public Company Limited) ลงทุนด้านอุตสาหกรรมพลังงานแสงอาทิตย์ (7) อมตะ กรุ๊ป (AMATA) ลงทุนสร้างนิคมอุตสาหกรรมอมตะ

ในขณะเดียวกัน ผู้ประกอบการเวียดนามลงทุนในประเทศไทยค่อนข้างน้อย โดยมีโครงการลงทุน 15 โครงการด้วยทุนจดทะเบียนประมาณ 30 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยได้สรุป โอกาส และความท้าทายในความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย ดังต่อไปนี้

โอกาส

ในด้านการค้า เวียดนามและไทยมีข้อได้เปรียบด้านความร่วมมือ ได้แก่ (1) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและเวียดนามเป็นเสาหลักในความสัมพันธ์ทวิภาคี จึงรัฐบาลทั้งสองประเทศได้กำหนดนโยบายเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการทั้งสองประเทศร่วมมือลงทุน และทำธุรกิจร่วมกัน (2) การเชื่อมต่อน้อยอย่างสะดวกระหว่างเวียดนามและไทย ทั้งในทางเดินเรือ ทางบก และทางอากาศ เป็นปัจจัยที่มีประโยชน์อย่างมากในการส่งเสริมความร่วมมือทางการค้า (3) การที่ทั้งสองประเทศต่างเป็นสมาชิกที่สำคัญในกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น อาเซียน ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) และ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) ก็เป็นปัจจัยที่สร้างโอกาสความร่วมมือสำหรับเวียดนามและไทย ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย (4) ผู้บริโภคเวียดนามมีแนวโน้มมักนิยมใช้สินค้าไทยที่มีคุณภาพดีและราคาไม่

แพ่ง ในขณะเดียวกัน สินค้าเวียดนามก็เริ่มเข้าสู่ตลาดไทยและได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้บริโภคไทย (5) ทั้งสองประเทศ มีกลไกและข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกันหลายฉบับ ทั้งในระดับรัฐบาล กระทรวงและระดับท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนมาตรการเสริมสร้างความร่วมมือและจัดอุปสรรคทางเศรษฐกิจ

ในส่วนของการลงทุน นักลงทุนไทยจำนวนมากได้พบโอกาสในการลงทุนในเวียดนามด้วยปัจจัยที่เอื้ออำนวย ได้แก่ (1) เวียดนามมีเสถียรภาพทางการเมือง (2) อยู่ในกลุ่มประเทศที่มีการเติบโตเร็วที่สุดในเอเชีย (3) เวียดนามมีนโยบายสนับสนุนและต้อนรับนักลงทุนต่างชาติด้วยการอัปเดตและปรับปรุงระเบียบการลงทุน (4) สภาพแวดล้อมการลงทุนทางธุรกิจของเวียดนามมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องไปสู่การเปิดกว้าง ความโปร่งใส และการปฏิบัติตามมาตรฐานสากล (5) โครงสร้างพื้นฐานได้รับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (6) เวียดนามมีทรัพยากรมนุษย์มากมาย ด้วยค่าแรงมีการแข่งขันสูง (7) เวียดนามเข้าร่วมข้อตกลงการค้าเสรีระดับทวิภาคีและพหุภาคีกับหลายประเทศและหลายภูมิภาคเพื่อดึงดูดตลาดและเงินลงทุนจากต่างประเทศมายังเวียดนาม

ผู้ประกอบการเวียดนามลงทุนในประเทศไทยค่อนข้างน้อย แต่นักลงทุนเวียดนามส่วนหนึ่งก็พบโอกาสในทางปฏิบัติในการพัฒนาธุรกิจของตนในตลาดไทย ซึ่งปัจจุบัน Vietjet Air ของเวียดนามเป็นสายการบินที่อยู่อันดับสองในแง่ของส่วนแบ่งตลาดผู้โดยสารภายในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2563

ความท้าทาย

ในด้านการค้า ความร่วมมือระหว่างเวียดนามและไทยมีความท้าทายหลัก ๆ ได้แก่ (1) เวียดนามขาดดุลการค้าจำนวนมากจากไทย โดยในปี พ.ศ. 2564 เวียดนามขาดดุลการค้า 6.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (2) การใช้มาตรการเยียวยาทางการค้าระหว่างกันมักเป็นปัญหาที่ขัดแย้งกันในกลไกการประชุมทวิภาคีด้านการค้า (3) แม้จะมีความใกล้เคียงกันในแง่ของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ การค้าสินค้านี้ระหว่างเวียดนามและไทยที่ใช้ทางบกยังคงเป็นเรื่องยากเนื่องจากพิธีการทางศุลกากรในประเทศลาวและกัมพูชา (4) สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ยังส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางร่วมมือทางเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ

ในด้านการลงทุนในเวียดนาม นักลงทุนต่างประเทศโดยรวมและนักลงทุนไทยโดยเฉพาะมักจะเจอปัญหาและอุปสรรคทางด้านการลงทุน ได้แก่ (1) นักลงทุนต้องใช้เวลาเรียนรู้ ศึกษา กฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ของเวียดนาม (ปี พ.ศ. 2563) ซึ่งเพิ่งมีผลตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2564 นอกจากนี้ นักลงทุนยังเจอปัญหาในการดำเนินการทางกฎหมายและการตัดสินใจพิพาทของเวียดนามที่ยังมีความยุ่งยากและซับซ้อน (2) แรงงานเวียดนามส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไม่มีคุณสมบัติด้านภาษา ทางวิชาชีพ และด้านเทคนิคที่สูง แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ชนบท โดย ต้องใช้เวลาในการฝึกอบรมและการจัดหาแรงงานที่เหมาะสม (3) การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นปัญหาทั่วไปสำหรับนักลงทุนในทุกภาคส่วน (4) โอกาสลงทุนจัดหาผลประโยชน์ในตลาดไทยสำหรับนักลงทุนเวียดนามมีไม่มาก

2. ความร่วมมือในด้านอื่น ๆ ระหว่างเวียดนามและไทย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยได้สรุปว่า โดยทั่วไปแล้ว ความร่วมมือระหว่างเวียดนามและไทยในด้านต่าง ๆ มีการพัฒนาที่ดีในช่วงเวลาที่ผ่านมา

ในด้านการเมือง ทั้งสองประเทศยังคงเพิ่มการเยือน การประชุม และการหารือกันในทุกระดับ ทั้งในรูปแบบ ออนไลน์ และแบบพบหน้ากัน รวมทั้งการจัดการประชุมตามกลไกความร่วมมือทวิภาคีต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ในด้านความมั่นคง ทั้งสองฝ่ายยืนยันที่จะป้องกันไม่ให้บุคคลหรือองค์กรใดใช้อำนาชของประเทศหนึ่งทำลายอีกประเทศหนึ่ง ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและความไว้วางใจระหว่างกองทัพของทั้งสองประเทศ ดำเนินความร่วมมือในกรอบกลไกความร่วมมือต่าง ๆ แลกเปลี่ยนคณะผู้แทน ให้ความร่วมมือในการฝึกอบรม และดำเนินการลาดตระเวนร่วมในทะเลอย่างต่อเนื่อง

ในด้านการเกษตร ทั้งเวียดนามและไทยมีศักยภาพและภูมิอากาศเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเกษตร สองฝ่ายได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับความร่วมมือด้านการเกษตร เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2546

และจัดตั้งคณะทำงานร่วมด้านการเกษตรเวียดนาม-ไทย (JAWG) เพื่อดำเนินกลไกภายใต้บันทึกความเข้าใจนี้ นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศยังมีกลไกความร่วมมือในการประมง และการบังคับใช้สุขอนามัยและความปลอดภัยของอาหารและการกักกันสัตว์และพืช

ในด้าน**ท่องเที่ยว** เวียดนามและไทยได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจระดับรัฐบาลว่าด้วยความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นรากฐานเบื้องต้นสำหรับการดำเนินกิจกรรมความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ทวิภาคี นักท่องเที่ยวเวียดนามและไทยเดินทางระหว่างกันในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนมากถึง 1.58 ล้านคน โดยการใช้การขนส่งทางอากาศ ทางทะเล และทางบก รวมทั้งการท่องเที่ยวด้วยการใช้ขบวนรถนำเที่ยว (Caravan) อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบเชิงลบต่อกิจกรรมพัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก

ในด้าน**การศึกษา** ในปี พ.ศ. 2547 เวียดนามและไทยได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับความร่วมมือทางการศึกษา โดยในเวลาต่อไป ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางการศึกษา การฝึกอบรม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสอน การแลกเปลี่ยนกลุ่มนักศึกษาและอาจารย์ สนับสนุนการสอนภาษาเวียดนามและภาษาไทยในโรงเรียนของแต่ละประเทศ

ปัจจุบัน มีการสอนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยเวียดนาม 5 แห่ง ในขณะเดียวกัน มี 45 สถาบันอุดมศึกษาของไทยได้เปิดสอนวิชาเอกภาษาเวียดนาม และนักเรียนเวียดนามที่กำลังศึกษาอยู่ที่ประเทศไทยจำนวน 928 คน (พ.ศ. 2563)

ในด้าน**วัฒนธรรม** เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2564 เวียดนามและไทยได้จัดทำบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านวัฒนธรรมระหว่างเวียดนามและไทยในช่วงปี 2564–2569 ทั้งสองฝ่ายยังได้มีการร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ 40 ปี (พ.ศ. 2559) และ 45 ปี (พ.ศ. 2564) ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ประเทศไทยยังให้การสนับสนุนสำหรับการก่อสร้าง บริหารจัดการ และส่งเสริมคุณค่าของอนุสรณ์สถานประธานโฮจิมินห์ในสามจังหวัด อุดรธานี นครพนม และพิบูลย์

ความร่วมมือทวิภาคีระหว่างเวียดนามและไทยยังสะท้อนให้เห็นในการมีส่วนร่วมของชุมชน**ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม**ที่มีประมาณ 100,000 คน ทั่วประเทศไทย ซึ่งเป็นสะพานเชื่อมสำคัญในการกระชับความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทย ตามที่อัญญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin (2548) กล่าวในหนังสือ เหวียต เกียว ในประเทศไทย กับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม และ ญัฐพล ณ สงขลา (2563) กล่าวในรายงานการศึกษาส่วนบุคคล บทบาทของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในการส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม : ศึกษาระหว่างปี ค.ศ. 2001–2019

ในด้าน**ความร่วมมือระดับท้องถิ่น** ไทยและเวียดนามมีถึง 17 จังหวัดและนครที่มีความลงนามในข้อตกลงความร่วมมือเป็นเมืองพี่เมืองน้อง เวียดนาม ไทย และลาว ยังได้จัดตั้งกลไกความร่วมมือใน 9 จังหวัด 3 ประเทศ โดยใช้ถนนสาย 8 และ 12 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือ

ในด้าน**ความร่วมมือระดับภูมิภาคและโลก** เวียดนามและไทยมีความร่วมมือ และประสานงานอย่างดีในกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคและโลกต่าง ๆ ได้แก่ สหประชาชาติ (UN) สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (EAS) การประชุมเอเชีย-ยุโรป (ASEM) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่น้ำโขง (ACMECS) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) ระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (EWEC) และความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP) ฯลฯ เป็นต้น

3. แนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและเวียดนาม

เวียดนามและไทยควรร่วมมืออย่างใกล้ชิดเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ โดยเฉพาะการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยผู้วิจัยได้เสนอแนวทางดังนี้

เวียดนามปรับปรุงคุณภาพของสินค้า

คนเวียดนามนิยมใช้สินค้าไทยเพราะสินค้าไทยมักมีคุณภาพดี ราคาเยี่ยมเยา และมีหลากหลายประเภทให้เลือก ซึ่งช่วยให้สินค้าไทยสามารถส่งออกไปยังเวียดนามเป็นจำนวนมาก เวียดนามก็เป็นประเทศที่มีศักยภาพในอุตสาหกรรมการผลิตด้วยกำลังแรงงานจำนวนมากและค่าแรงต่ำ สินค้าที่ผลิตในเวียดนามส่งออกไปยังหลายประเทศทั่วโลก เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และยุโรป อย่างไรก็ตาม สินค้าเวียดนามยังเข้าตลาดไทยไม่มาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะคุณภาพของสินค้าเวียดนามไม่เพียงพอที่จะแข่งขันกับสินค้าไทยและยังไม่สร้างความไว้วางใจให้กับผู้บริโภคชาวไทย ดังนั้นผู้ประกอบการของเวียดนามจึงจำเป็นต้องปรับปรุงคุณภาพและความหลากหลายของสินค้าเพื่อเพิ่มความสามารถในการส่งออกไปยังตลาดไทย ผู้ประกอบการในเวียดนามควรต้องมีการปรับปรุงในด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์อย่างต่อเนื่อง ใช้ระบบการจัดการที่ทันสมัย ใช้เครื่องมือที่เป็นนวัตกรรมเพื่อปรับปรุงการผลิตและประสิทธิภาพทางธุรกิจและความสามารถในการแข่งขันของสินค้า ในขณะเดียวกัน รัฐบาลเวียดนามควรต้องช่วยภาคธุรกิจโดยการออกนโยบายสนับสนุนการผลิตและการดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงผลผลิตและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ รัฐบาลเวียดนามยังต้องทำงานอย่างใกล้ชิดกับรัฐบาลไทยเพื่อให้ไทยอำนวยความสะดวกในการนำเข้าสินค้าที่มีคุณภาพของเวียดนาม และในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้บริษัทค้าปลีกชั้นนำของไทยที่กำลังมีการลงทุนในเวียดนามได้มีการนำเข้าและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เวียดนามในเครือข่ายค้าปลีกของตนในประเทศไทย เมื่อสินค้าของเวียดนามได้นำเข้าในประเทศไทยเพิ่มขึ้นก็จะช่วยในการลดปัญหาการขาดดุลการค้าของเวียดนาม

ส่งเสริมความร่วมมือในด้านส่งออกข้าว

เวียดนามและไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับ 2 และ 3 ของโลก อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือด้านข้าวระหว่างทั้งสองประเทศยังคงอยู่แค่ระดับการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการแบ่งปันทางเทคนิคเท่านั้น ในด้านการส่งออกข้าวทั้งสองประเทศยังคงแข่งขันกันในตลาดข้าวโลก เพื่อช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ลดการแข่งขัน และก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในด้านที่มีจุดแข็งด้วยกัน ทั้งสองประเทศจำเป็นต้องทำงานอย่างใกล้ชิดเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสม ไทยเป็นประเทศที่เคยเสนอแผนร่วมมือกับเวียดนามเพื่อควบคุมราคาส่งออกข้าวในตลาดโลกโดยอ้างเหตุผลว่าสินค้าข้าวไทยกับเวียดนามแตกต่างกันจึงควรเน้นความร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันซึ่งจะส่งผลกระทบต่อราคาข้าว แต่เวียดนามยังคงอ้างถึงสิ่งที่ขัดแย้งร่วมมือกับไทย

ที่จริงความร่วมมือด้านการส่งออกข้าวและการควบคุมราคาข้าว หากดำเนินได้ก็จะนำผลประโยชน์มาสู่ประเทศที่เข้าร่วมและนำรายได้ที่มั่นคงมาสู่ชาวนา อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือด้านนี้ยังต้องสอดคล้องกับกฎของตลาดโลก ข้อบังคับขององค์การการค้าโลก (WTO) และรับรองความมั่นคงด้านอาหาร ก่อนอื่น ทั้งสองประเทศควรต้องจัดตั้งกลไกการเจรจาระดับรัฐบาลเพื่อหารือเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินการตามแนวคิดนี้ และในขณะเดียวกันก็พยายามเชิญชวนประเทศผู้ส่งออกข้าวรายอื่น ๆ ให้ร่วมมือกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและผลประโยชน์ให้แก่ทุกฝ่าย

ความร่วมมือระดับท้องถิ่น

ไทยและเวียดนามมีถึง 17 จังหวัดและนครที่มีการลงนามในข้อตกลงความร่วมมือเป็นเมืองพี่เมืองน้อง แต่ความร่วมมือระหว่างจังหวัดส่วนใหญ่ยังเป็นแค่การจัดคณะเยี่ยมเยือนหารือกัน และบางครั้งก็เป็นการแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมจึงยังไม่ได้ใช้ประโยชน์จากการสร้างความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ จังหวัดของเวียดนามและไทยที่สร้างความสัมพันธ์นั้นขึ้นอยู่กับความคล้ายคลึงกันในด้านขนาด ลักษณะ จุดแข็ง และศักยภาพของท้องถิ่น ดังนั้นถ้าท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์จากความร่วมมือในด้านที่คล้ายคลึงกันก็จะช่วยในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ เพื่อช่วยให้ความร่วมมือระดับท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง จังหวัดที่ร่วมมือกันต้องจัดทำแผนปฏิบัติการความร่วมมือระดับท้องถิ่นเพื่อกำหนดทิศทางและขอบเขตความร่วมมือในแต่ละระยะพร้อมเรียกร้องให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม

อภิปรายผลการศึกษา

จากข้อสรุปข้างต้น ผู้วิจัยมีการอภิปรายผล โดยจะเน้นด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทย ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อน (Complex Interdependence) ของ Robert O. Keohane และ Joseph S. Nye, Jr. (2011) ที่แสดงให้เห็นว่า ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเวียดนามและไทยมิใช่แค่ความร่วมมือระดับภาครัฐ แต่ยังเป็นความร่วมมือของทุกภาคส่วน เช่น ทหาร ภาคเอกชน ท้องถิ่น และประชาชน นักวิจัยจะแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ความร่วมมือทางการค้า และความร่วมมือทางการลงทุน พร้อมคำนึงถึงความร่วมมือในด้านอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ

1. ความร่วมมือทางการค้า

การนำเข้าและส่งออก

นับตั้งแต่การยกระดับความสัมพันธ์เป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ในปี พ.ศ. 2556 มูลค่าการค้าระหว่างไทยและเวียดนามก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยในปี พ.ศ. 2564 มูลค่าการค้าระหว่างสองประเทศได้สูงถึง 18.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้น 17.9% เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2563 ทั้งสองประเทศ ขณะนี้ได้ตั้งเป้าหมายมูลค่าการค้าสูงถึง 25 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยเร็วที่สุด ปัจจุบัน ไทยเป็นคู่ค้ารายใหญ่อันดับ 6 ของเวียดนาม ขณะที่เวียดนามเป็นคู่ค้ารายใหญ่อันดับ 5 ของไทย

ภาพรวมความร่วมมือด้านการค้าระหว่างเวียดนามและไทยที่ได้กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือทางการค้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทย ความร่วมมือนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันค่อนข้างเท่าเทียมกันกับทั้งสองประเทศ สอดคล้องกับประการที่สามของทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของ Hoang Thanh Hang และ Le Hong Hiep (2016) ซึ่งบ่งบอกถึงการพึ่งพาอาศัยกันที่ค่อนข้างสมดุล เท่าเทียมกัน ก็จะทำให้สองประเทศมีความร่วมมือเป็นมิตร

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในสถานการณ์การนำเข้าและส่งออกระหว่างเวียดนามและไทย โดยเฉพาะในขอบเขตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่ง หมายถึง กิจกรรมการแลกเปลี่ยนทรัพยากรด้านบริการหรือวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการในการอุปโภคของผู้แลกเปลี่ยน

มูลค่าการนำเข้าและส่งออกระหว่างเวียดนามและไทยเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าการขนส่งสินค้าระหว่างสองประเทศสะดวกและรวดเร็วขึ้น และความต้องการสินค้าในตลาดของแต่ละประเทศเพิ่มขึ้น เวียดนามขาดดุลการค้าจากไทยมูลค่าถึง 6.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ แสดงให้เห็นว่าคนเวียดนามนิยมใช้สินค้าไทย

สินค้าหลักที่เวียดนามนำเข้าจากไทยส่วนใหญ่เป็น กลุ่มผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ได้แก่ รถยนต์ คอมพิวเตอร์ ผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์และส่วนประกอบ น้ำมันสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์เคมี เหล็กและเหล็กกล้า วัสดุพลาสติก ผลิตภัณฑ์ทางเกษตร เครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือ และอะไหล่อื่น ๆ รายชื่อสินค้าที่เวียดนามนำเข้ามากที่สุดจากไทยแสดงให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปของไทยมีคุณภาพดีและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคชาวเวียดนาม แล้วยังแสดงให้เห็นว่าการผลิตสินค้าดังกล่าวของเวียดนามยังมีความสามารถไม่เพียงพอในการผลิตสินค้าได้เองเพื่อตอบสนองความต้องการภายในประเทศ

สินค้าที่เวียดนามส่งออกไปไทยมี กลุ่มผลิตภัณฑ์ ได้แก่ โทรศัพท์และส่วนประกอบ เครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือ และอะไหล่อื่น ๆ ยานพาหนะด้านขนส่งและอะไหล่ เสื้อผ้า รองเท้า และผลิตภัณฑ์สิ่งทออื่น ๆ และกลุ่มวัตถุดิบ ได้แก่ น้ำมันดิบ แร่โลหะ เคมี

กลุ่มสินค้าไฮเทคสำเร็จรูป เช่น โทรศัพท์และส่วนประกอบ คอมพิวเตอร์และส่วนประกอบที่เวียดนามส่งออกมายังไทย เนื่องจากบริษัทญี่ปุ่นและเกาหลีรายใหญ่หลายแห่งมาตั้งโรงงานผลิตในเวียดนามเพื่อส่งออกสินค้าไปยังประเทศในภูมิภาครวมทั้งไทย ส่วน เสื้อผ้า รองเท้า และผลิตภัณฑ์สิ่งทออื่น ๆ เป็นผลิตภัณฑ์ส่งออกหลักของเวียดนามด้วยการจัดการโดยตรงจากรัฐ

ไทยนำเข้ากลุ่มวัตถุดิบจากเวียดนาม เช่น น้ำมันดิบ แร่โลหะ เคมี ก็เพราะว่าไทยมีความต้องการวัตถุดิบเพื่อช่วยในการผลิตภายในประเทศ

ดูจากรายชื่อสินค้าการนำเข้าส่งออกระหว่างไทยและเวียดนามแล้ว ก็ให้เห็นว่า สินค้าที่เวียดนามนำเข้าจากไทยส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปซึ่งมีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าของวัตถุดิบซึ่งเป็นสินค้าส่งออกหลักของเวียดนามไปไทย โดยนี่ก็เป็นอีกหนึ่งเหตุผลทำให้เวียดนามขาดดุลการค้าจากไทย ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของรองนายกและรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ไทย จุรินทร์ ลักษณวิศิษฐ์ (2564 : 34-35) ที่กล่าวในบทความ เศรษฐกิจไทย-เวียดนาม: ศักยภาพที่พร้อมก้าวสู่อนาคตร่วมกัน ว่าเวียดนามและไทยมีความเกี่ยวข้องในห่วงโซ่การผลิต

นอกจากนี้ ปัจจุบันมีบริษัทขนาดใหญ่ของไทยหลายแห่งได้เข้ามาซื้อศูนย์การค้าหลายแห่งในเวียดนาม ตามด้วยการนำเข้าสินค้าของไทยไปขายที่ศูนย์การค้าเหล่านั้น ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้มูลค่าการส่งออกของไทยไปเวียดนามเพิ่มขึ้นด้วย

การใช้มาตรการเยียวยาทางการค้า

องค์การการค้าโลก (WTO) อนุญาตให้ใช้การเยียวยาทางการค้าเป็นเครื่องมือในนโยบายการค้าเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศจากความเสียหายที่เกิดจากการนำเข้าที่เพิ่มขึ้น ก่อนที่จะใช้การเยียวยาทางการค้า ประเทศสมาชิกต้องดำเนินการสอบสวนตามหลักการ กระบวนการและขั้นตอนที่กำหนดไว้ในข้อตกลงที่เกี่ยวข้องของ WTO

จากผลการวิจัย นับตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางการเงินในปี พ.ศ. 2551 มีการใช้มาตรการคุ้มครองการค้าใหม่เพิ่มขึ้น 4,000 ฉบับในโลกด้วยรูปแบบต่าง ๆ

เนื่องจากเวียดนามและไทยเป็นสองประเทศที่มีจำนวนการนำเข้าส่งออกสูงในโลก เวียดนามและไทยจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้กับการใช้วิธีการเยียวยาทางการค้าเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมการผลิตของตน สอดคล้องกับแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ ของโสภณ ศิริงาม (2562)

การที่ประเทศไทยได้ใช้การสอบสวนคดีเยียวยาทางการค้า 8 คดีต่อสินค้านำเข้าจากเวียดนาม และเวียดนามก็ได้ดำเนินการสอบสวนและกำหนดอากรตอบโต้การทุ่มตลาดกับสินค้านำเข้าจากไทยใน 3 คดี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 อาจจะเป็นปัญหาด้านความร่วมมือทางการค้าระหว่างเวียดนามและไทย แต่ก็เป็น อุปสรรคเล็กน้อยเมื่อเทียบกับ การใช้ทั้งหมด 1,630 มาตรการของไทย และการใช้ 379 มาตรการ ของเวียดนาม

2. ความร่วมมือด้านการลงทุน

สำหรับความร่วมมือระหว่างเวียดนามกับไทยในด้านการลงทุน จะเห็นได้ว่า เวียดนามเป็นประเทศที่ได้รับความสนใจจากนักลงทุนชาวไทยจำนวนมาก

ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เวียดนามเป็นประเทศที่ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ได้แก่ (1) เวียดนามมีทรัพยากรบุคคลจำนวนมากและค่าแรงราคาถูก (2) เวียดนามมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย (3) เวียดนามมีความเสถียรภาพทางการเมือง (4) เวียดนามมีเศรษฐกิจเติบโตเร็วพร้อมโอกาสการลงทุนมากมาย (5) เวียดนามมีชายฝั่งทะเลยาว ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และมีภูมิศาสตร์ที่ดี

จุดแข็งของนักลงทุนไทยคือ (1) มีศักยภาพด้านเงินทุน (2) มีศักยภาพในการจัดการที่ดีและมีเทคโนโลยี (3) มีวิสัยทัศน์และความต้องการขยายฐานการผลิตในประเทศเพื่อนบ้าน (4) บริษัทไทยมีข้อได้เปรียบทางภูมิศาสตร์เหนือ บริษัท อื่น ๆ จากยุโรปเกาหลีใต้หรือญี่ปุ่น (5) เวียดนามและไทยมีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม ซึ่งวิธีการดำเนินธุรกิจและการจัดการก็มีการเข้าใจกันง่าย ๆ

การลงทุนในตลาดเวียดนามของบริษัทไทยถือว่าการขยายจากตลาดภายในประเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่คุณค่าระดับภูมิภาคของเศรษฐกิจไทย ปัจจุบัน แม้ว่าไทยจะไม่ใช่นักลงทุนต่างชาติรายใหญ่ที่สุดในเวียดนาม แต่ในบางอุตสาหกรรมสำคัญ เช่น ข้าวเปลือก เครื่องดื่ม บรรจุภัณฑ์ ปศุสัตว์ พลังงาน การลงทุนของไทยก็มีอิทธิพลในเวียดนามไม่น้อย

โดยทั่วไป อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและระเบียบในเวียดนามไม่ใช่ปัญหาใหญ่สำหรับนักลงทุนไทย

รายใหญ่ เมื่อบริษัทเหล่านี้มีศักยภาพเต็มที่ทั้งในด้านเงินทุน ทีมที่ปรึกษากฎหมาย และการปรับตัวที่ดีในสภาพแวดล้อมการลงทุนในเวียดนาม

โดยสรุปเมื่อมองภาพรวมโดยพบว่า ไทยเป็นประเทศอยู่อันดับ 8 จาก 140 ประเทศและเขตแดนที่ลงทุนในเวียดนามด้วย 645 โครงการพร้อมมูลค่า 13 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในขณะที่เวียดนามมีเพียง 15 โครงการด้วยเงิน 30 ล้านเหรียญสหรัฐ อย่างไรก็ตาม กล่าวไม่ได้ว่าเวียดนามจะเสียเปรียบสำหรับการลงทุนเมื่อเทียบกับไทย ที่จริงแล้วกรณีนี้เป็นความร่วมมือที่เป็นประโยชน์สำหรับทั้งสองฝ่ายเมื่อเวียดนามมีเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยและต้องการดึงดูดนักลงทุนต่างชาติจำนวนมากให้นำผลประโยชน์มาสู่ประเทศ ในขณะที่นักลงทุนไทยก็พบกับโอกาสในการขยายตลาดและพัฒนาธุรกิจเวียดนาม

3. ความร่วมมือในด้านอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

ในแง่ของความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคง ด้วยการยกระดับความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์เวียดนาม-ไทย รัฐบาลของทั้งสองประเทศให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความสัมพันธ์ทวิภาคี ซึ่งมีนโยบายเอื้ออำนวยต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างทั้งสองประเทศ โดยระบุอย่างชัดเจนในแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินความร่วมมือแบบหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เวียดนาม – ไทย ระหว่างปี 2557 - 2561

เกี่ยวกับความร่วมมือทางเกษตร เวียดนามและไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพและภูมิอากาศเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเกษตร ในด้านการผลิตอาหาร เวียดนามและไทยถือเป็นสองประเทศชั้นนำในอาเซียนและอันดับต้น ๆ ของโลก โดยเฉพาะในด้านการผลิตข้าว ทั้งสองประเทศยังอยู่ในกลุ่มชั้นนำผลิตภัณฑ์ยางพารา อาหารทะเล และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อย่างไรก็ตาม มูลค่าการค้าระหว่างสองประเทศในด้านการค้าทางการเกษตรยังคงมีเพียงเล็กน้อย (1.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี) เมื่อเทียบกับศักยภาพที่แท้จริงของทั้งสองประเทศ

นอกจากการค้าเกษตรทวิภาคีแล้ว ความร่วมมือทางการเกษตรระหว่างเวียดนามและไทยยังอยู่ในระดับของการแลกเปลี่ยนและทำความเข้าใจนโยบายการเกษตรของกันและกันเท่านั้น แผนการร่วมมือประสานงานในการผลิต การแปรรูป และการส่งออกผลิตภัณฑ์ที่เป็นจุดแข็งร่วมกันของทั้งสองประเทศ (ข้าว ยาง อาหารทะเล...) ยังอยู่ในกระบวนการหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

สำหรับความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ก่อนเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวเวียดนามที่มาเยือนประเทศไทยและนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือนเวียดนามเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ. 2562 แม้ว่าโควิด-19 ทำให้ จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างสองประเทศลดลงอย่างมากในปี 2563 และ 2564 ด้วยนโยบายการเปิดประเทศของเวียดนามและไทยในต้นปี พ.ศ. 2565 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางระหว่างทั้งสองประเทศคาดว่าจะกลับมาเหมือนเดิม ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมและเอื้อต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในแต่ละประเทศ

ความร่วมมือด้านวัฒนธรรมและการศึกษายังคงได้รับการส่งเสริมโดยรัฐบาลของทั้งสองประเทศ ด้วยกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนคณะครู นักศึกษา และนักเรียนระหว่างสองประเทศ ส่งผลให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นในด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภาษา ประเทศ และผู้คนของทั้งสองประเทศ ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ เวียดนาม-ไทย ซึ่งเป็นรากฐานของกิจกรรมความร่วมมือทางเศรษฐกิจด้วย

ความร่วมมือในระดับจังหวัดมีส่วนสำคัญในการอำนวยความสะดวกในกิจกรรมทางการค้าระหว่างท้องถิ่นของเวียดนามและไทย ในขณะเดียวกันก็สร้างโอกาสและเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยแก่นักลงทุนโดยเฉพาะนักลงทุนชาวไทยเข้ามาลงทุนในท้องถิ่นของเวียดนาม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงควรต้องสร้างแผนปฏิบัติการความร่วมมือเพื่อกำหนดทิศทางและขอบเขตความร่วมมือในแต่ละระยะพร้อมเรียกร้องให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม

ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเป็นสะพานเชื่อมในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทย รวมถึงการเชื่อมโยงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สมาคมชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และ

สมาคมผู้ประกอบการไทยเชื้อสายเวียดนามในประเทศไทยได้ให้การสนับสนุนสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามในการจัดสัมมนาทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด และยังช่วยแนะนำและเชื่อมโยงนักธุรกิจต่าง ๆ ระหว่างทั้งสองประเทศอีกด้วย

สำหรับความร่วมมือระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ เวียดนามและไทยต่างก็เป็นสมาชิกที่สำคัญในอาเซียน WTO APEC และ ACMECS ตลอดจนการร่วมลงนามในข้อตกลงการค้าเสรีมากมาย เช่น AFTA RCEP ซึ่งช่วยให้เวียดนามและไทยได้รับโอกาสและสิทธิประโยชน์พิเศษมากมายในการส่งเสริมความร่วมมือทวิภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะ

1. เิงนโยบาย

- เวียดนามและไทยจำเป็นต้องทำงานร่วมกันเพื่อสร้างแนวทางเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ โดยเฉพาะในสาขาด้าน การค้า การลงทุน การผลิต พลังงาน การเงิน โครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- ส่งเสริมความร่วมมือเพื่อจัดตั้งกลไกความร่วมมือทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ เพื่อขยายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันของทั้งสองฝ่ายอีกต่อไป
- ประสานงานอย่างใกล้ชิดเพื่อหาทางลดการแข่งขัน และกระชับความร่วมมือในลักษณะที่เหมาะสมกับผลประโยชน์ร่วมกันของสองประเทศ ในด้านที่ทั้งสองประเทศมีศักยภาพ เช่น การผลิตข้าว ผลไม้ ยางพารา และอาหารทะเล ฯลฯ เป็นต้น
- ทั้งสองประเทศยังคงดำเนินการและขยายนโยบายสร้างสิทธิพิเศษสำหรับกิจกรรมการลงทุน การนำเข้า และส่งออกสินค้าระหว่างสองประเทศ
- เวียดนามและไทยจำเป็นต้องทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดในกลไกความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาค ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงใช้ประโยชน์จากกลไกดังกล่าวเพื่อพัฒนาความร่วมมือระหว่างสองประเทศเพื่อรักษาสันติภาพ เสถียรภาพ และการพัฒนาในภูมิภาคอีกด้วย
- ส่งเสริมผลประโยชน์ของเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก ส่งเสริมการก่อตั้งเส้นทางขนส่งทางบกระหว่างไทย-ลาว-เวียดนาม และเส้นทางคมนาคมขนส่งทางทะเลเชื่อมไทย-กัมพูชา-เวียดนาม

2. เิงปฏิบัติการ

- เวียดนามและไทยต้องประสานงานในการจัดการประชุมทวิภาคีต่าง ๆ ที่สำคัญในเวลาอันใกล้นี้ ได้แก่ การประชุมคณะรัฐมนตรีร่วมครั้งที่ 4 การประชุมคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีครั้งที่ 5 และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประชุมคณะกรรมการร่วมทางการค้า เวียดนาม-ไทยครั้งที่ 4 เพื่อการแลกเปลี่ยนมาตรการขจัดปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และกระชับความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างสองประเทศ สู่เป้าหมายมูลค่าการค้าทวิภาคี ถึง 25 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในเวลาต่อไป
- ส่งเสริมการอนุมัติและการลงนามในแผนปฏิบัติการความร่วมมือแบบหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์เวียดนาม-ไทยในระยะใหม่ เพื่อเป็นแผนการแทนแผนปฏิบัติการสำหรับช่วงปี พ.ศ. 2557-พ.ศ. 2561 เพื่อกำหนดเป้าหมายหลายประการในการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างเวียดนามและไทยในช่วงเวลาต่อไป
- เวียดนามและไทยต้องหารือเกี่ยวกับวิธีเพื่อลดการขาดดุลการค้าของเวียดนามกับไทยรวมถึงการปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์เวียดนาม ส่งเสริมกิจกรรมการส่งออกจากเวียดนามไปยังประเทศไทย รวมทั้งประเทศไทยจำเป็นต้องดำเนินการตามขั้นตอนเพื่ออนุมัติสำหรับการนำเข้าผลไม้เวียดนามบางชนิดได้เข้าสู่ตลาดไทย
- เวียดนามและไทยร่วมมือจัดนิทรรศการและงานแสดงสินค้าอย่างสม่ำเสมอเพื่อแนะนำผลิตภัณฑ์ของประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนคณะความร่วมมือทางเศรษฐกิจ จัดตั้งศูนย์ข้อมูลทาง

เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศเพื่อให้ทุนของทั้งสองประเทศสามารถเรียนรู้พิจารณาและดำเนินการลงทุนและธุรกิจในแต่ละประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

- เวียดนามและไทยทำงานอย่างใกล้ชิดระหว่างกันกับประเทศในประชาคมอาเซียน เพื่อสร้างประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่เข้มแข็ง พัฒนา และนำประโยชน์ส่วนรวมมาสู่สมาชิกทุกประเทศ

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- ควรมีการศึกษาความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศอย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้นโดยเน้นที่ผลการประชุมทวิภาคีรวมถึงประสิทธิผลของการดำเนินการตามนโยบายเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศของทั้งสองประเทศ

- ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและไทยเป็นหัวข้อที่ค่อนข้างกว้าง โดยมีความร่วมมือหลายด้านซึ่งถือเป็นเสาหลักในความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ เอกสารงานวิจัยต่อไป นอกจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจแล้วยังสามารถมุ่งเน้นไปศึกษาความร่วมมือด้านอื่น ๆ ระหว่างทั้งสองประเทศ เพื่อมีส่วนร่วมในเนื้อหาที่เป็นประโยชน์มากขึ้นในการศึกษาความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทย

เอกสารอ้างอิง

- จรินทร์ ลักษณวิศิษฐ์. (2021). เศรษฐกิจไทย-เวียดนาม: ศักยภาพที่พร้อมก้าวสู่อนาคตร่วมกัน. (หน้า 34-35). Ha Noi. (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 45 ปี แห่งความร่วมมือเวียดนาม-ไทย)
- ธัญญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin, (2548). เหวียต เกียว ในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม. มูลนิธิรีออคักเฟลเลอร์. กรุงเทพฯ: ศรีบูรณคอมพิวเตอร์-การพิมพ์.
- ณัฐพล ณ สงขลา. (2563). บทบาทของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในการส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม: ศึกษาระหว่างปี ค.ศ. 2001-2019. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล. การฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูต, กระทรวงการต่างประเทศ
- โสภณ ศิริงาม. (2562). ผลประโยชน์แห่งชาติ. NDC Security Review, 1 (1), 1-22.
- Pham Thi Bao Yen (2562). ความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทยระหว่างปี ค.ศ. 2009-2016. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย Thai Nguyen
- สำนักงานการค้าเวียดนามประจำประเทศไทย. (2564). รายงานความร่วมมือทางการค้าระหว่างเวียดนามและไทย. กรุงเทพฯ : กระทรวงอุตสาหกรรมและการพาณิชย์เวียดนาม
- กรมตลาดเอเชียและแอฟริกา (2564). รายงานตลาดไทย. ฮานอย : กระทรวงอุตสาหกรรมและการพาณิชย์เวียดนาม
- กรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (2564). ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์เวียดนาม-ไทย. ฮานอย : กระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม
- แผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินความร่วมมือแบบหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เวียดนาม – ไทย ระหว่างปี 2557 – 2561 (2557).
- Robert O. Keohane and Joseph S. Nye. (2011). Power and Interdependence, fourth edition, 20.
- Matthew B. Miles and A. Michael Huberman. (1994). Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook, second edition.
- Hoang Thanh Hang & Le Hong Hiep. (2016). Interdependence. Retrieved from <http://nghiencuuquocte.org/2016/03/05/phu-thuoc-lan-nhau-interdependence/>.

การพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน
The development of self-values according to the Buddhist
Principles of the labor class people

ดิลก บุญอ้อม I Diloke Boonim^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน เป็นการวิจัยแบบสำรวจ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปริญญาตรี ของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นกลุ่มผู้ประสบความสำเร็จจากอาชีพใช้แรงงาน กลุ่มพระภิกษุ และผู้นำชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน: ประเด็นที่มีการพัฒนาระดับสูงสุด ได้แก่ ได้ยึดหลักความถูกต้องตามวิถีชุมชน มีเป้าหมายชัดเจนในการทำงาน สามารถสร้างมิตรกับคนรอบข้าง ได้เข้าร่วมในกิจกรรมชุมชน มีการจัดสรรเวลาในการทำงานอย่างชัดเจน รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน และมีศิลปะการคบคน 2) ปัจจัยการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน ได้แก่ ความรับผิดชอบหน้าที่ ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความสามารถในการสร้างมิตร การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ความซื่อตรงต่อเวลาในการทำหน้าที่ของตน ความอ่อนน้อมถ่อมตน การแสดงน้ำใจเอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้าน และการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม 3) รูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนา ชนชั้นแรงงาน ควรมีความรับผิดชอบหน้าที่ มีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน ทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย รู้จักลงทุนตามความสามารถของตนเอง ซื่อตรงต่อเวลา ทำให้ตัวเองเป็นที่พึ่งของสังคม และมีศิลปะในการคบคน

ความรู้ที่ได้รับ: การพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพระพุทธศาสนา หากชนชั้นแรงงานพัฒนาตนด้วยความรับผิดชอบหน้าที่ มีเป้าหมายที่ชัดเจน ทำงานสมบทบาทที่ได้รับ ใช้ทุนทรัพย์ตามกำลัง ซื่อตรงต่อเวลา ทำให้ตัวเองเป็นที่พึ่งของสังคม และมีศิลปะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่นนี้ย่อมเป็นคนมีคุณค่าในตนเองจากมุมมองของสังคม

คำสำคัญ: คุณค่า, พุทธศาสนา, แรงงาน

^{1*}ผู้ประพันธ์อันดับแรก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง E-mail: dboonim9708@gmail.com

Abstract

This research has a 3 purposes: 1) to study the development level of self-value according to the Buddhist principles of the labor class people, 2) to study the development factors of self-value according to the Buddhist principles of the labor class people, 3) to offer the development form of self-value according to the Buddhist principles of the labor class people. It is a survey research, both quantitative and qualitative. Sample group are undergraduate students of Nakhon Lampang Buddhist College. interviewee groups are successful people from a career who use labor and monk groups and community leaders.

Research results found that, 1) Level the development of self-value according to the Buddhist principles of the labor class people: The issues with the highest level of development: Labor class people had adhered to the principle of correctness according to the way of the community, had clear goals in work, can make friends with the people around him, had participated in community activities, had allocated time to work clearly, had known humility, and had the art of dating people. 2) The development factors of self-value according to the Buddhist principles of the labor class people: responsibility to duty, commitment to work, ability to make friends, participation in community activities, punctuality in performing their duties, humility, showing kindness generosity to neighbors, and compliance with self the rules of society. 3) The form the development of self-value according to the Buddhist principles: The labor class people should have responsibility for duty, have a clear work goal, perform the given role, are known to invest according to one's ability, honest on time, are make self to socially reliant, and have the art of dating people.

Knowledge gained: The development of self-values according to the Buddhism. If labor class people develop oneself with responsibilities on duty, has clear goals, works appropriately within the roles given, use property capital according to strength, honest on time, make to self where dependent of socially, like this, He will be a person of self-worth from a social point of view.

Keywords: values, Buddhist, labor

บทนำ

ความแตกต่างในสังคมเป็นประเด็นสำคัญที่นักสังคมวิทยาให้ความสนใจในปัจจุบัน จากพื้นฐานทางสังคมที่บุคคลล้วนมีความแตกต่างทั้งด้านตำแหน่งหน้าที่หรือฐานะ นำมาซึ่งการจัดช่วงชั้นทางสังคม มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดช่วงชั้นทางสังคมไว้หลากหลาย เช่น ไพฑูรย์ เครือแก้ว ณ ลำพูน อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล (2557) กล่าวว่า การจัดช่วงชั้นทางสังคมเป็นการแบ่งสมาชิกในสังคมออกเป็นลำดับชั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคลหรือกลุ่มคน โดยลำดับชั้นจะบ่งบอกให้บุคคลทราบว่าตนควรอยู่ในตำแหน่ง หรือฐานะใด และควรได้รับการยกย่องอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมเดียวกัน ขณะที่ สุพัตรา สุภาพ (2546) กล่าวว่า การจัดช่วงชั้นทางสังคมเป็นกระบวนการซึ่งทำให้ครอบครัวในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันในด้านอำนาจ สิทธิพิเศษ และเกียรติยศ ในส่วนของ พัทยา สายหู (2544) มองว่า การจัดช่วงชั้นทางสังคมเป็นการแบ่งกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างเด่นชัด โดยมีการจัดระดับสูงต่ำของกลุ่มหรือชนชั้นไม่ให้เท่าเทียมกับกลุ่มหรือชนชั้นอื่น และยังมีการกีดกันไม่ให้ชนชั้นที่ต่ำกว่าเข้ามาในชนชั้น หรือขยับชนชั้นให้สูงขึ้นได้ ขณะที่

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2548) มองว่า การจัดช่วงชั้นทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งเกิดจากการที่กลุ่มคนมีฐานะที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งมีมาแต่โบราณและยังคงปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

สำหรับผู้ประกอบอาชีพใช้แรงงาน ดูเหมือนว่าเขาเหล่านั้นจะต้องเผชิญกับปัญหาด้านเกียรติภูมิในอาชีพ เป็นอย่างยิ่งอีกอาชีพหนึ่งในสังคมปัจจุบัน ภาพลักษณ์ของผู้ประกอบอาชีพใช้แรงงานที่ต้องหาเช้ากินค่ำ ดูไม่ค่อยมีเกียรติในสังคม ดังการศึกษาของ สุภางค์ จันทวานิช (2531) ที่ได้ให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 728 คน จัดลำดับเกียรติภูมิทางอาชีพในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้จัดลำดับอาชีพใช้แรงงาน (กรรมกร) อยู่ในลำดับที่ 85 จากลำดับเกียรติภูมิในอาชีพ 89 อาชีพในสังคมไทย จึงบ่งชี้ได้ว่าสังคมภายนอกมีทัศนคติต่อผู้ประกอบอาชีพใช้แรงงาน ในฐานะผู้ประกอบอาชีพชั้นต่ำและไร้เกียรติ อีกปัญหาหนึ่งที่สร้างผลกระทบต่อผู้มีอาชีพใช้แรงงาน คือปัญหาด้านสุขภาพ ด้วยลักษณะการทำงานและพื้นที่การปฏิบัติงาน เช่น โรงงานที่มีเครื่องจักรสำหรับใช้ผลิตสินค้า ซึ่งเต็มไปด้วยมลพิษทั้งฝุ่นละออง ความอับชื้น และอากาศไม่บริสุทธิ์ ทำให้ผู้มีอาชีพใช้แรงงานจำนวนหนึ่งต้องเผชิญปัญหาการเจ็บป่วย จากปัญหาที่ผู้มีอาชีพใช้แรงงานต้องเผชิญอันตรายจากการทำงาน ความเสี่ยงด้านสุขภาพ และภาพลักษณ์เชิงลบในอาชีพ สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลให้บุคคลเหล่านั้นเกิดความรู้สึก มีมด้อยและไม่เห็นคุณค่าในตนเอง จึงขาดการพัฒนาตนเองตามสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมกับบริบททางสังคม

อย่างไรก็ตาม การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองในระดับสูง จะสามารถสร้างสรรค์ความคิด หรือการกระทำที่จะเผชิญความเครียดต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พรณราย ทรัพย์ะประภา, 2548) การปรับปรุงตนเองหรือการพัฒนาตนเอง จึงเป็นวิสัยของนักปราชญ์ผู้มีความมั่นคงแน่วแน่ คิดแก้ไขสิ่งผิดให้ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งขั้นตอนการพัฒนาตนเองนั้น อาจแบ่งออกเป็น 3 ขั้นด้วยกัน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นตระหนักถึงความสำคัญที่จะต้องพัฒนาตนเอง หลังจากที่ทำการศึกษาวิเคราะห์ตนเองทุกแง่มุม พบทั้งส่วนดีส่วนเสียที่จะต้องแก้ไขปรับปรุง ก็ควรจะมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขข้อบกพร่องนั้น เพื่อความก้าวหน้าทั้งในด้านส่วนตัวและงานอาชีพ

ขั้นที่ 2 การวางแผนพัฒนาตนเองอย่างมีระบบ หลังจากพบข้อบกพร่องแล้วก็มีการกำหนดเป้าหมายตลอดจนวางแผนอย่างเป็นระบบว่าจะพัฒนาด้านใดก่อนหลัง มีแนวทางในการพัฒนาอย่างไร

ขั้นที่ 3 ปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ นำเอาแผนงานที่วางไว้ไปปฏิบัติ มีการประเมินผลการปฏิบัติเป็น ระยะ ๆ ได้ผลมากน้อยเพียงใด เกิดอุปสรรคอะไรบ้างที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไข (บรรจง หมายมั่น, 2534)

จากมุมมองดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ประกอบอาชีพใช้แรงงาน จำเป็นต้องมีคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน และด้านความรู้ในบริบทของหน่วยงาน ชุมชน หรือสังคมที่เกี่ยวข้อง ส่วนแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของผู้ใช้แรงงานนั้น ควรมีหลักการ มีเป้าหมาย มีพลังขับเคลื่อน และมีพลังสนับสนุนในการกิจ รวมทั้งมีกรอบเวลา และมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคม และรู้จักการสร้างสรรคในการคบหาบุคคล ในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นฐานการพัฒนาคุณค่าในตนเองของบุคคล ทุกชั้นทุกอาชีพ เป็นต้นว่า หลักทวิภูมิตถัมมิกัตถะ 4 ที่ประกอบด้วย ความขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บรักษา คบหาคนดี มีการใช้จ่ายสมฐานะ และหลักภูมิตถัมม 4 ประกอบด้วย คบบัณฑิตผู้มีความรู้ รับฟังคำแนะนำจากบัณฑิต รู้จักพิจารณาสิ่งที่ฟังนั้นอย่างรอบคอบ และนำมาใช้ในการทำงานอย่างเหมาะสม รวมทั้งหลักสัปปริสธรรม 7 ที่ประกอบด้วยความเป็นผู้รู้จักเหตุ ความเป็นผู้รู้จักผล ความเป็นผู้รู้จักตน ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความเป็นผู้รู้จักกาล ความเป็นผู้รู้จักชุมชน และความเป็นผู้รู้จักการคบคน ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้ จะทำให้บุคคลทุกชนชั้นที่นำไปเป็นฐานในการพัฒนาตนเอง ถึงพร้อมด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ นิสิตทุกรูป/คนที่กำลังศึกษาทุกสาขาวิชา จะต้องศึกษาวิชาพระไตรปิฎก ศึกษา พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก เป็นวิชาพื้นฐาน ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยแห่งนี้ต้องการ

ให้นิสิตทุกรูป/คนมีความรู้หลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปเป็นฐานการดำเนินชีวิต นิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้างใช้แรงงาน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า นิสิตคฤหัสถ์เหล่านี้นำความรู้ในทางพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นฐานการพัฒนาคุณค่าในตนเองอย่างไรบ้าง เพื่อให้สังคมได้มองเห็นแล้วยอมรับนับถือในความเป็นคนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นคนดีของสังคม

ดังนั้น จึงได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นแรงงาน” โดยมุ่งศึกษานิสิตคฤหัสถ์ในปัจจุบันของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ เพื่อต้องการทราบระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นระดับการพัฒนาตนเองของชาวพุทธผู้ประกอบอาชีพใช้แรงงานในภาพรวม และเพื่อศึกษาปัจจัยการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน จากทัศนะของผู้มีประสบการณ์ด้านการใช้แรงงาน จากนั้นจะนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณค่า ในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพระพุทธศาสน์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเอง และปัจจัยในการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน แล้วนำมาวิเคราะห์และเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพระพุทธศาสน์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน
2. ขอบเขตด้านประชากร
 - 1) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตชั้นปริญญาตรี ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2562 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ที่ประกอบอาชีพใช้แรงงาน จำนวน 118 คน
 - 2) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชนผู้มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพใช้แรงงาน และผู้นำชุมชน จำนวน 11 รูป/คน
 - 3) ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และตำบลบ้านอ้อน อำเภอกาว จังหวัดลำปาง

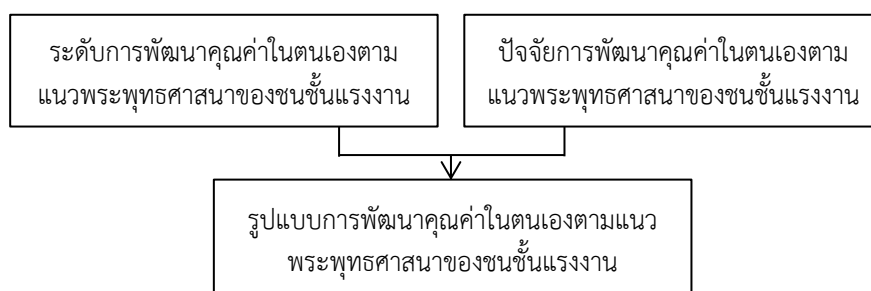
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดและหลักธรรมดังต่อไปนี้ เป็นกรอบการศึกษาวิจัย

1. การพัฒนาตน หมายถึง การที่บุคคลได้แนวทางในการแสวงหาความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะทำให้เป็นบุคคลที่มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า เป็นที่ยอมรับของบุคคลในสังคมนั้น ๆ (สุชา ไอยราพงศ์, 2542)
2. แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการพัฒนาตนเอง ๓ ขั้นตอน (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541) คือ
 - ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ตน
 - ขั้นที่ 2 การวางแผนเพื่อการพัฒนาตนเอง
 - ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการพัฒนาตนเอง
3. ลักษณะบุคคลที่สมบูรณ์ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 (พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), 2540) คือ
 - 1) อัมมัญญตา คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง

- 2) อัตถัญญตา คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ
- 3) อตถัญญตา คือ รู้จักทำการตามความรู้ ความถนัด และความสามารถของตน
- 4) มัตถัญญตา คือ รู้จักความพอดีในการพูดและกระทำการต่าง ๆ
- 5) กาลัญญตา คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสมในการทำหน้าที่การงาน
- 6) ปริสสัญญตา คือ รู้จักปรับตัวตามวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง
- 7) ปุคคลัญญตา คือ รู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดี มีศิลปะในการคบคน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร/ตัวอย่าง

- 1) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตชั้นปริญญาตรี ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2562 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ที่ประกอบอาชีพใช้แรงงาน จำนวน 118 คน จากประชากร 170 คน โดยสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีแบบเจาะจง
- 2) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชนผู้มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพใช้แรงงาน และผู้นำชุมชน จำนวน 11 รูป/คน โดยการเจาะจงตัวบุคคล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) ใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะปลายปิด เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นแรงงาน ของกลุ่มตัวอย่าง
- 2) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่มีลักษณะปลายเปิด มีการเตรียมคำสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยในการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นแรงงาน จากกลุ่มเป้าหมาย
- 3) ใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นแรงงาน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล และระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นแรงงาน จากกลุ่มตัวอย่าง ตามจำนวนที่กำหนดไว้
- 2) นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยในการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสน์ของชนชั้นแรงงาน จากกลุ่มเป้าหมาย
- 3) นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์นำไปวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน ของกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้จากแบบสอบถาม ได้ใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

2) ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยในการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน ของกลุ่มเป้าหมาย ได้มีการวิเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

3) นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ ประมวลผลการวิจัย และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน ในรูปแบบการบรรยาย

ผลการวิจัย

1. ระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน

ตารางที่ 1 ด้านการมีหลักการในภารกิจ [n= 118 คน]

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ได้ประพฤติตนตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งกฎหมาย และยึดหลักความถูกต้องตามวิถีชุมชน	3.96	0.91	มาก	1
2. ได้ให้ความสำคัญและรับผิดชอบในงานสาธารณะที่ตนเกี่ยวข้อง	0.93	0.96	มาก	2
3. ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อตกลงที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนที่ตนอาศัย มีความเห็นชอบร่วมกัน	3.91	0.79	มาก	3

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้อที่มีการพัฒนาคุณค่าในตนเองสูงสุด คือ ข้อที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ประพฤติตนตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งกฎหมาย และยึดหลักความถูกต้องตามวิถีชุมชน รองลงมา คือ ข้อที่ได้ให้ความสำคัญและรับผิดชอบต่อในงานสาธารณะที่ตนเกี่ยวข้อง และถัดลงมา คือข้อที่ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อตกลงที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนที่ตนอาศัยมีความเห็นชอบร่วมกัน โดยที่ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 2 ด้านการมีเป้าหมายในภารกิจ [n= 118 คน]

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ได้มีการกำหนดแผนงานที่ดี จนก่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้	3.83	0.85	มาก	1
2. ได้มีการแสดงเป้าประสงค์ที่ชัดเจน เมื่อประชาชนในชุมชนนั้นซักถาม หรือขอคำอธิบายเป้าหมายของการทำงานเพื่อส่วนรวม	3.82	0.74	มาก	2
3. ได้มีการศึกษาจารีตประเพณีของชุมชน แล้วพยายามปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับจารีตประเพณีของชุมชนนั้น	3.80	0.72	มาก	3

จากตารางที่ 2 พบว่า ข้อที่มีการพัฒนาคุณค่าในตนเองสูงสุด คือ ข้อที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้มีการกำหนดแผนงานที่ดี จนก่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ รองลงมา คือ ข้อที่ได้มีการแสดงเป้าประสงค์ที่ชัดเจน เมื่อประชาชนในชุมชนนั้นซักถาม หรือขอคำอธิบายเป้าหมายของการทำงานเพื่อส่วนรวม และถัดลงมา คือ ข้อที่ได้มีการศึกษาจารีตประเพณีของชุมชน แล้วพยายามปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับจารีตประเพณีของชุมชนนั้น โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 3 ด้านการเสริมสร้างพลังขับเคลื่อนในภารกิจ [n= 118 คน]

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ได้มีการปรับปรุงตนเองให้สามารถสร้างมิตรสัมพันธ์กับคนรอบข้าง	3.88	0.99	มาก	1
2. ได้มีการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และภารกิจที่จะทำ	3.83	0.83	มาก	2
3. ได้มีการให้ความสำคัญกับงานที่ตนเองจำเป็นต้องรับผิดชอบ เป็นลำดับแรก	3.75	0.85	มาก	3

จากตารางที่ 3 พบว่า ข้อที่มีการพัฒนาคุณค่าในตนเองสูงสุด คือ ข้อที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้มีการปรับปรุงตนเองให้สามารถสร้างมิตรสัมพันธ์กับคนรอบข้าง รองลงมา คือข้อที่ได้มีการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และภารกิจที่จะทำ และถัดลงมา คือ ข้อที่ได้มีการให้ความสำคัญกับงานที่ตนเองจำเป็นต้องรับผิดชอบเป็นลำดับแรก โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4 ด้านการเสริมสร้างพลังสนับสนุนในภารกิจ [n= 118 คน]

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ได้มีการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในชุมชน	3.93	0.87	มาก	1
2. ได้มีการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับภารกิจที่ทำอย่างเพียงพอ และพอดี	3.81	0.96	มาก	2
3. ได้มีการใช้จ่ายทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด	3.80	0.83	มาก	3

จากตารางที่ 4 พบว่า ข้อที่มีการพัฒนาคุณค่าในตนเองสูงสุด คือ ข้อที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้มีการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน รองลงมา คือข้อที่ได้มีการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับภารกิจที่ทำอย่างเพียงพอและพอดี และถัดลงมา คือข้อที่ได้มีการใช้จ่ายทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 5 ด้านการให้ความสำคัญกับกรอบเวลาในภารกิจ [n= 118 คน]

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ได้มีการจัดสรรเวลาในการทำภารกิจงานไว้ชัดเจน	3.86	0.74	มาก	1
2. ได้มีการฝึกฝนให้สามารถแก้ไขสถานการณ์วิกฤติที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ได้ทันเวลา	3.81	0.88	มาก	2
3. ได้มีการปรับตัวให้เป็นคนชื้อตรงต่อเวลา ในการทำหน้าที่ของตน	3.78	0.93	มาก	3

จากตารางที่ 5 พบว่า ข้อที่มีการพัฒนาคุณค่าในตนเองสูงสุด คือ ข้อที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้มีการจัดสรรเวลาในการทำภารกิจงานไว้ชัดเจน รองลงมา คือข้อที่ได้มีการฝึกฝนให้สามารถแก้ไขสถานการณ์วิกฤติที่เกี่ยวข้องกับตนเองได้ทันเวลา และถัดลงมา คือข้อที่ได้มีการปรับตัวให้เป็นคนชื้อตรงต่อเวลา ในการทำหน้าที่ของตน โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 6 ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม [n= 118 คน]

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ได้มีการฝึกตนให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นนักฟังที่ดี มีเหตุผลในการเจรจา	4.14	1.18	มาก	1
2. ได้มีการให้ความร่วมมือกับชุมชนในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม	3.93	0.79	มาก	2
3. ได้มีการให้ความช่วยเหลือเต็มความสามารถ ต่อคนในชุมชนที่ช่วยตัวเองไม่ได้	3.88	0.90	มาก	3

จากตารางที่ 6 พบว่า ข้อที่มีการพัฒนาคุณค่าในตนเองสูงสุด คือ ข้อที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้มีการฝึกตนให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นนักฟังที่ดี มีเหตุผลในการเจรจา รองลงมา คือข้อที่ได้มีการให้ความร่วมมือกับชุมชนในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม และถัดลงมา คือข้อที่ได้มีการให้ความช่วยเหลือเต็มความสามารถ ต่อคนในชุมชนที่ช่วยตัวเองไม่ได้ โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 7 ด้านการสร้างสรรค้ในการคบหาบุคคล [n= 118 คน]

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ		แปลผล	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ได้ฝึกศิลปะในการคบคนดีและหลีกเลี่ยงคนพาลอย่างนุ่มนวล ไม่ก่อภัย	3.88	0.81	มาก	1
2. ได้มีการฝึกตนให้รู้จักประสานความร่วมมือกับบุคคลต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน	3.86	0.93	มาก	2
3. ได้มีการแสดงน้ำใจเอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้านทุกระดับฐานะ พร้อมทั้งจะให้คำแนะนำ และช่วยเหลือตามสมควร	3.78	0.81	มาก	3

จากตารางที่ 7 พบว่า ข้อที่มีการพัฒนาคุณค่าในตนเองสูงสุด คือ ข้อที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ฝึกศิลปะในการคบคนดีและหลีกเลี่ยงคนพาล อย่างนุ่มนวล ไม่ก่อภัย รองลงมา คือ ข้อที่ได้มีการฝึกตนให้รู้จักประสานความร่วมมือกับบุคคลต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน และถัดลงมา คือ ข้อที่ได้มีการแสดงน้ำใจเอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้านทุกระดับฐานะพร้อมที่จะให้คำแนะนำ และช่วยเหลือตามสมควร โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนของชนชั้นแรงงาน

จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ประมวลคำให้สัมภาษณ์ในประเด็นที่สำคัญ ๆ ซึ่งใช้เป็นปัจจัยการพัฒนาคุณค่าในตนเองของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นชนชั้นแรงงาน ดังนี้

เมื่อวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวพบว่า ปัจจัยการพัฒนาคุณค่าในตนเองที่มีลักษณะเหมือนกัน ก็คือ ศีรยอย ยศทนต์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กุมภาพันธ์ 2563) ได้ยึดหลักความรับผิดชอบต่องานที่ลงมือทำ ทำความเข้าใจวิธีการทำงานแต่ละประเภทมุ่งมั่นในการทำงานให้ถึงจุดหมาย ประเมินความสามารถตัวเองว่าจะทำได้แค่ไหน ไม่ทำอะไรให้เกินกำลัง ให้ความร่วมมือกับชุมชนในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม และมีความซื่อตรงต่อเพื่อนบ้าน เสมือน จิตมานนท์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กุมภาพันธ์ 2563) ทำงานตามกำลังกาย และกำลังทรัพย์เท่าที่มี ค่อยเป็นค่อยไป หลีกเลี่ยงการสร้างหนี้ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง พอมีพอกิน ยึดถือปฏิบัติตนตามวิถีชุมชน ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนบ้านและชุมชน และต้องสร้างความเป็นมิตรกับทุกคน

สมบัติ มีเพียร (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กุมภาพันธ์ 2563) ต้องยึดหลักการให้ความสำคัญและรับผิดชอบต่อในงานที่ทำ ทำงานให้เสร็จทันเวลา และตรงจุดประสงค์ของงานนั้น ๆ ข้อสำคัญต้องอดทน ไม่ท้อถอย ยึดหลักการ

ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบและข้อตกลงที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบร่วมกัน ไม่ปฏิบัติให้ขัดแย้งค่านิยมของคนส่วนใหญ่ และประการสำคัญ ไม่ทำอะไรให้เกินสถานภาพและบทบาทที่ได้รับ

สมชาติ แสงหล้า (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กุมภาพันธ์ 2563) การกำหนดเป้าหมายในอาชีพที่จะทำให้ชัดเจน เตรียมสิ่งของที่จำเป็นที่ต้องใช้ในการทำงานนั้นให้พร้อม ต้องยึดระเบียบข้อปฏิบัติ หรือกฎเกณฑ์ของชุมชนที่ตนอาศัย และยึดถือคติ ค่านิยม จารีตของสังคมเป็นแนวทางปฏิบัติตน

ประสิทธิ์ กันทา (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กุมภาพันธ์ 2563) ใช้ความมุ่งมั่นขยันในการทำงาน หนักเอาเบาสู้ ไม่เลือกงาน ให้ความสำคัญกับงานที่รับผิดชอบ ทำงานเต็มกำลังและเต็มความสามารถ ต้องวางตัวให้เหมาะสม กับสภาพแวดล้อมทางสังคม สร้างมิตรสัมพันธ์กับคนในชุมชน และทำตนให้สังคมพึงพาวาอาศัยได้

สม จักรลิริ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2563) ต้องรู้วิธีควบคุมรายรับ - รายจ่ายให้พอเหมาะพอควร หมั่นออมไว้เพิ่มทุน อดทนต่ออารมณ์ของลูกบ้างคนที่แสดงความก้าวร้าว ต้องบากบั่นในการทำงาน รู้คุณค่าของเงิน เก็บเล็กผสมน้อยไม่ทอดทิ้งอาชีพที่กำลังทำ ใช้เงินอย่างประหยัด อดกลั้นความต้องการสิ่งของที่เกินความจำเป็น และได้ใช้เวลาส่วนหนึ่งช่วยงานสังคมในชุมชนหมู่บ้าน

อำนวย ทนไชย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2563) ต้องจริงจังต่อหน้าที่และเพื่อนร่วมงาน ต้องบากบั่นในการทำงาน หนักเอาเบาสู้สุดกำลังที่มีอยู่ และทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้างตามโอกาสอันควร พยายามฝึกตนให้เข้มแข็ง ยึดหยัดด้วยความสามารถของตนเอง ช่วยงานของชุมชนหมู่บ้านสุดความสามารถ เป็นมิตรกับเพื่อนบ้านทุกคน

ชม ศิริ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มกราคม 2563) ต้องมีความอดทนต่อการทำงานหนัก ไม่ทอดทิ้งต่อความลำบาก รู้จักรับความเครียดไม่ทำอะไรให้ฝืนระเบียบ รักครอบครัวและซื่อตรงต่อเพื่อนทั้งคำพูดและการกระทำ เป็นคน ใช้เงินอย่างประหยัด ใช้จ่ายสิ่งที่จำเป็น ควบคุมใจตนเองไม่ให้มีปัญหากับใคร ๆ และพยายามทำตนให้เป็น ประโยชน์ต่อชุมชน ต้องมีความอดทนและอดกลั้นต่อสภาพแวดล้อมรอบตัวให้มาก พยายามเป็นมิตร กับทุกคน

เมื่อวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวพบว่า ข้อปฏิบัติที่มีลักษณะเดียวกันที่ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนใช้เป็น ปัจจัยการพัฒนาคุณค่าในตนเอง คือ

1) ความรับผิดชอบ ได้แก่ รับผิดชอบต่องานที่ลงมือทำ หลักการให้ความสำคัญและรับผิดชอบต่อ ในงานที่ทำให้ความสำคัญกับงานที่รับผิดชอบ ทำงานเต็มกำลังและเต็มความสามารถ

2) ความมุ่งมั่นในการทำงาน ได้แก่ มุ่งมั่นในการทำงานให้ถึงจุดหมาย ทำงานให้เสร็จทันเวลา และตรง จุดประสงค์ของงานนั้น ๆ มุ่งมั่นขยันในการทำงาน หนักเอาเบาสู้ ไม่เลือกงาน ต้องบากบั่นในการทำงานหนักเอา เบาสู้ สุดกำลังที่มีอยู่ และอดทนต่อการทำงานหนัก ไม่ทอดทิ้งต่อความลำบาก

3) การทำงานตามความสามารถ ได้แก่ ประเมินความสามารถตัวเองว่าจะทำได้แค่ไหน ไม่ทำอะไรให้เกินกำลัง ทำงานตามกำลังกาย และกำลังทรัพย์เท่าที่มี ค่อยเป็นค่อยไป ไม่ทำอะไรให้เกินสถานภาพและบทบาทที่ได้รับ

4) การมีส่วนร่วมกับชุมชน ได้แก่ ให้ความร่วมมือกับชุมชนในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม ทำตนให้เป็น ประโยชน์ต่อเพื่อนบ้านและชุมชน ทำตนให้สังคมพึงพาวาอาศัยได้ ใช้เวลาส่วนหนึ่งช่วยงานสังคมในชุมชนหมู่บ้าน ช่วยงานของชุมชนหมู่บ้านสุดความสามารถ พยายามทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

5) การแสดงมิตรภาพ ได้แก่ ซื่อตรงต่อเพื่อนบ้าน สร้างความเป็นมิตรกับทุกคน สร้างมิตรสัมพันธ์กับคน ในชุมชน เป็นมิตรกับเพื่อนบ้านทุกคน และพยายามเป็นมิตรกับทุกคน

6) การปฏิบัติตามกติกาของชุมชน ได้แก่ ยึดถือปฏิบัติตนตามวิถีชุมชน ยึดหลักการปฏิบัติตนตาม กฎระเบียบและข้อตกลงที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบร่วมกัน ยึดระเบียบข้อปฏิบัติ หรือกฎเกณฑ์ของชุมชนที่ตนอาศัย

3. รูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน

จากการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน จากแบบสอบถาม และปัจจัยในการพัฒนาคุณค่าในตนเองของชนชั้นแรงงาน จากการสัมภาษณ์ดังกล่าว เห็นควรนำเสนอรูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 8 รูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน

กิจกรรม	วิธีการ	ผลลัพธ์
1. ด้านการมีหลักการในการกิจ	1. ประพฤติตนตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งกฎหมาย 2. ยึดหลักความถูกต้องตามวิถีชุมชน 3. มีการวางแผนงาน 4. มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ 5. ให้ความสำคัญและรับผิดชอบในงานสาธารณะ	มีความพร้อมที่จะทำภารกิจ
2. ด้านการมีเป้าหมายในการกิจ	1. การแสดงเป้าประสงค์ที่ชัดเจน 2. ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับจารีตประเพณีของชุมชน 3. มีการกำหนดเป้าหมายในผลผลิต 4. มีความมุ่งมั่นในการทำงาน	สำเร็จภารกิจตามวัตถุประสงค์
3. ด้านการเสริมสร้างพลังขับเคลื่อนในการกิจ	1. การปรับปรุงตนเองให้สามารถสร้างมิตรสัมพันธ์กับคนรอบข้าง 2. มีความอดทนต่อการทำงานหนัก 3. มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อผู้ร่วมงาน 4. ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น 5. พยายามฝึกตนให้เข้มแข็ง ยืนหยัดด้วยความสามารถของตนเอง 6. ไม่ทำอะไรให้เกินสถานภาพและบทบาทที่ได้รับ	มีศักยภาพในการทำภารกิจให้สำเร็จ
4. ด้านการเสริมสร้างพลังสนับสนุนในการกิจ	1. การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน 2. ลงทุนทรัพย์ตามกำลังที่มีอยู่ 3. ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง พอมีพอกิน	มีความสมดุลในการลงทุนหรือทำภารกิจ
5. ด้านการให้ความสำคัญกับรอบเวลาในการกิจ	1. การจัดสรรเวลาในการทำภารกิจการทำงานไว้ชัดเจน 2. มุ่งมั่นในการทำงานให้ถึงจุดหมาย ทันเวลา 3. ซื่อตรงต่อเวลาในการทำหน้าที่ของตน	การทำภารกิจหรือการทำงานเป็นระบบตามเวลาที่กำหนด
6. ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม	1. ฝึกตนให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นนักฟังที่ดี มีเหตุผลในการเจรจา 2. อดทนและอดกลั้นต่อสภาพแวดล้อมรอบตัวให้มาก 3. ช่วยงานของชุมชนหมู่บ้าน 4. ยึดถือคติ ค่านิยม จารีตของสังคมเป็นแนวทางปฏิบัติตน 5. ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคม 6. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน 7. ทำตนให้สังคมพึงพาวาอาศัยได้	ภาพลักษณ์ดีเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม
7. ด้านการเลือกวิธีการในการคบหาบุคคล	1. ฝึกศิลปะในการคบคนดีและหลีกเลี่ยงคนพาล อย่างนุ่มนวล ไม่ก่อภัย 2. พยายามเป็นมิตรกับทุกคน 3. รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน แสดงน้ำใจเอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้าน	เป็นที่ชอบใจ และไม่เป็นที่รังเกียจของคนรอบข้าง

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายข้อมูลในแบบสอบถาม

จากการวิเคราะห์ ได้พบข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาในระดับสูงสุด ซึ่งผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านการมีหลักการในการกิจ: กลุ่มตัวอย่างได้ประพฤติดนตังมั่นอยู่ในหลักแห่งกฎหมาย และยึดหลักความถูกต้องตามวิถีชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.96$) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า หลักแห่งกฎหมาย และวิถีชุมชน เป็นบรรทัดฐานของการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลในชุมชนและสังคม ทำให้ผู้ปฏิบัติตนตามมีความพร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจที่สร้างสรรค์ประโยชน์ตนและผู้อื่นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของ พระกัญจน์ กนตรมโม (แสงรุ่ง) (2559) ที่พบว่า การแก้ปัญหาแบบสันติวิธีมีหลายวิธี อาทิ การรู้เท่าทันความจริง คื้อมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ และการปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง จนกระทั่งสามารถดำเนินชีวิตอยู่ด้วยการมีสติรู้อยู่ทุกขณะ มีขันติ และมีวิหิงสา เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง ซึ่งวิธีการนี้ จะช่วยสร้างสรรค์ทั้งประโยชน์ตนและผู้อื่นตามวิถีของชุมชน

ด้านการมีเป้าหมายในการกิจ: กลุ่มตัวอย่างได้มีการกำหนดแผนงานที่ดี จนก่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.76$) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า การกำหนดแผนงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ จะทำให้การปฏิบัติภารกิจการทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยไม่มีความขัดแย้งกับคนในชุมชนในภายหลัง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ พระสมุห์เจษฎา แดงบำรุง และ เสน่ห์ บุญกำเนิด (2564) ที่พบว่า ผู้บริหารองค์กร ควรจะต้องวิเคราะห์ผลที่จะเกิดขึ้นต่อการดำเนินโครงการหรือแก้ปัญหาใด ๆ เอาไว้เป็นการเบื้องต้น เพื่อให้เห็นภาพรวมของผลลัพธ์โครงการ (อัตรัดญญุตตา รู้เป้าหมาย) และอยู่ในแนวทางที่ได้วางไว้ ซึ่งวิธีนี้จะทำให้แผนงานที่กำหนดไว้ประสบผลสำเร็จ

ด้านการเสริมสร้างพลังขับเคลื่อนในการกิจ: กลุ่มตัวอย่าง ได้มีการปรับปรุงตนเองให้สามารถสร้างมิตรสัมพันธ์กับคนรอบข้าง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.88$) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า การดำเนินการกิจ การงานทุกวันนี้ ต้องมีการประสานความร่วมมือกับบุคคลต่าง ๆ ซึ่งแต่ละคนก็มีทัศนคติและนิสัยแตกต่างกัน การปรับปรุงตนเองให้สามารถสร้างมิตรภาพกับคนที่ต้องเกี่ยวข้องด้วย (อัตรัดญญุตตา รู้จักปรับตน) จึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้การประสานความร่วมมือกันมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยของ พระศตวรรษ กิตติปาโล และ จักรวาล สุขไมตรี (2562) ที่พบว่า ความสามารถมองตนเองออกว่า ตนเองเป็นใคร มีฐานะและภาวะอย่างไร กำลังต้องการอะไร เมื่อมองออกแล้ว ก็พยายามปรับตนเองให้เป็นอย่างที่ตนเป็นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งวิธีนี้ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างมิตร

ด้านการเสริมสร้างพลังสนับสนุนในการกิจ: กลุ่มตัวอย่าง ได้มีการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.93$) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียง สอนให้คนรู้จักความพอประมาณในการบริโภค (มัตตัญญุตตา รู้จักพอประมาณ) ใช้จ่ายตามกำลังทรัพย์ที่มีอยู่และเท่าที่จำเป็น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน จึงเป็นการเชิญชวนคนในชุมชนให้หันมาใช้จ่ายเพื่อการบริโภคแบบสมดุลกับฐานะทางการเงินของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยของ สุรัญญา วิมุขมนต์ (2562) ที่พบว่า พนักงานบริษัท เค เอส เทรดิง อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการปรับปรุงการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง คือ ใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย และมีเงินออมไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน ลดการใช้จ่ายไม่จำเป็นออกไป และมีความพอเพียงไม่ใช้จ่ายเงินเกินตัว ซึ่งการทำกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้งบประมาณที่มีอยู่ จะป้องกันปัญหาทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

ด้านการให้ความสำคัญกับรอบเวลาในการกิจ: กลุ่มตัวอย่าง ได้มีการจัดสรรเวลาในการทำภารกิจ การงานไว้ชัดเจน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า การจัดสรรเวลาในการทำภารกิจการทำงานแต่ละอย่างไว้ชัดเจน (กาลัญญุตตา รู้จักเวลา) จะทำให้การทำงานเป็นระบบ ไม่สับสน และงาน นั้น ๆ

จะสำเร็จตามกรอบเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของ ธัญญธรณ์ ลิ้มมา (2562) ที่พบว่า การบริหารเวลาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 ได้แก่ การจัดทำปฏิทินงาน การรู้จักปฏิเสธ การวางแผน การจัดลำดับของกิจกรรม การควบคุมงานเอกสาร และการบริหารจัดการเวลาที่ไร้ประโยชน์ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ช่วยให้การทำการกิจการงานแต่ละอย่างมีความชัดเจนในเรื่องของเวลาดำเนินการ

ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม: กลุ่มตัวอย่าง ได้มีการฝึกตนให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นนักฟังที่ดี มีเหตุผลในการเจรจา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.14$) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเห็นว่า การรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นนักฟังที่ดี มีเหตุผลในการเจรจา (ปรีสัณญาดา รู้จักชุมชน) จะทำให้ตนได้รับความร่วมมือจากชุมชนในยามที่ต้องการความช่วยเหลือ และจะทำให้อยู่ในชุมชนนั้นอย่างสงบสุข ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ วิลาสินี สุขภา และคณะ (2562) ที่พบว่า นักศึกษามีการปรับตัวในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน มีความเข้าใจและไม่ขัดกับหลักทางศาสนา ประสบการณ์ส่วนตัวในวัยเยาว์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พวกเขาสามารถปรับตัวได้ดีเมื่อต้องมาอยู่ต่างถิ่น ซึ่งการปรับตัวให้อยู่ร่วมกับชุมชนได้ ประเด็นสำคัญจะต้องไม่มีพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตนเข้าไปพักอาศัย

ด้านการสร้างสรรค์ในการคบหาบุคคล: กลุ่มตัวอย่าง ได้ฝึกศิลปะในการคบคนดีและหลีกเลี่ยงคนพาล อย่างนุ่มนวล ไม่ก่อภัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า สังคมทุกสังคมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี การคบหาสมาคมกับคนดีเป็นเรื่องที่ดี แต่การปฏิเสธการคบหาสมาคมกับคนไม่ดี อาจเป็นการก่อเวรภัยให้กับตนเอง การรู้จักและเข้าใจบุคลิกลักษณะ อุปนิสัย ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละคนที่ตนต้องปฏิสัมพันธ์ด้วย (ปุคคัสนุญาตา รู้จักคบคน) แล้วคบหาสมาคมแบบบัวไม่ให้ช้ำน้ำไม่ให้ขุ่น กล่าวคือ หากเป็นคนดีก็คบหาอย่างมิตรที่สนิทสนมกัน หากเป็นคนไม่ดีก็คบหากันอย่างสหายที่สามารถร่วมงานกันได้ แต่ไม่ให้สนิทกัน ซึ่งสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของ ทวีศักดิ์ สุขกมล (2560) ที่พบว่า การรู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคล โดยอหยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ว่าใครยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักปฏิบัติต่อบุคคลอื่นได้ด้วยดี ทำให้ผู้บริหารนำไปใช้ในการพิจารณาคัดเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงานตามความรู้ความสามารถที่ตนถนัด ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

2. อภิปรายข้อมูลคำให้สัมภาษณ์

จากการวิเคราะห์ ได้พบข้อมูลให้ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคน ได้ใช้เป็นปัจจัยการพัฒนาคูณค่าในตนเองตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ประเด็นความรับผิดชอบ: ผู้ให้สัมภาษณ์มีความรับผิดชอบต่องานที่ลงมือทำ ทำงานเต็มกำลัง และเต็มความสามารถของตน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า ความรับผิดชอบต่องาน เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เป็นหลักการสำคัญเบื้องต้นของการทำงาน (ธัมมัญญาตา รู้หลักการ) เพื่อไปสู่ความสำเร็จของงานนั้น ๆ ความรับผิดชอบต่องาน จะเป็นพลังขับเคลื่อนการทำงานให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ให้บรรลุเป้าหมายได้ดีที่สุด จะหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่จะทำให้เสียงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐวุฒิ ประทีปสัตตาและคณะ (2559) ที่พบว่า ความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง การทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด การวางแผนการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย การรักษาสัญญาหรือคำพูดของตนเอง การรักษาระเบียบวินัยของตนเอง การตรงต่อเวลา และการไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

ประเด็นความมุ่งมั่นในการทำงาน: ผู้ให้สัมภาษณ์มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ได้แก่ มุ่งมั่นในการทำงานให้ถึงจุดหมาย อดทนต่อการทำงานหนัก ไม่ท้อถอยต่อความลำบาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะได้เห็นเป้าหมายของงานที่ทำนั้น ๆ อย่างชัดเจนว่า ตนจะได้รับอย่างคุ้มค่า (อรรถัญญาตา รู้เป้าหมาย) และเชื่อมั่นว่าตนเองทำได้ จึงทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการทำงานขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไสริยา สุภาพล และ วรณภา ลือกิตินันท์ (2560)

ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมุ่งมั่นในการพัฒนาสายอาชีพ คือ ความเชื่อมั่นในตนเอง และนโยบายองค์กร ซึ่งได้ส่งผลต่อความมุ่งมั่นในการพัฒนาสายอาชีพของบุคลากร

ประเด็นการทำงานตามความสามารถ: ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ทำงานตามกำลังกาย และกำลังทรัพย์เท่าที่มี ไม่ทำอะไรให้เกินสถานภาพและบทบาทที่ได้รับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะรู้จักตนเองดีว่า มีจุดเด่นอะไร และจุดด้อยตรงไหน แล้วทำงานเท่าที่ตนเองมี ตนเองเป็น (อัตตัญญูตา รู้จักตน) เพื่อให้ได้ผลผลิตที่เหมาะสมกับตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีญานุช มาภักตนิสุข และ บัญญัติ ยงยวน (2563) ที่พบว่า พนักงานลูกค้าสัมพันธ์มีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ รับรู้ศักยภาพตนเอง มีความเชื่อมั่นว่าสามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ และยังรับรู้ถึงข้อบกพร่องของตนเอง

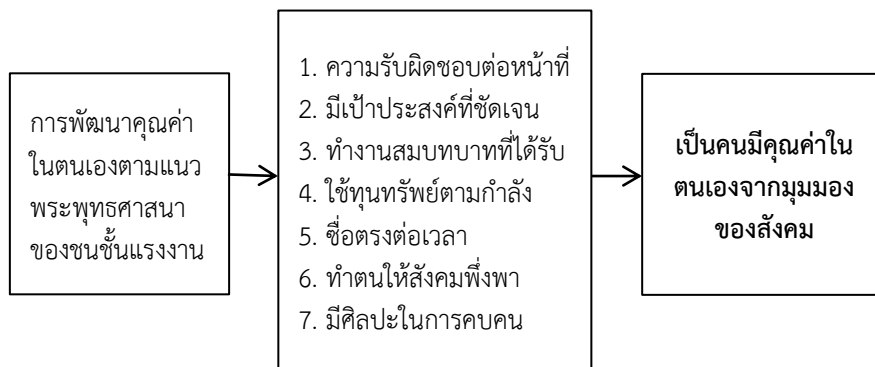
ประเด็นการมีส่วนร่วมกับชุมชน: ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความร่วมมือกับชุมชนในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม พยายามทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า การให้ความร่วมมือกับชุมชนในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม จะทำให้ได้รับรู้ความต้องการและปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน (ปรีสัญญาตา รู้บริบทชุมชน) และใช้ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถที่ตนมี ร่วมทำประโยชน์ให้กับชุมชน เพื่อความสุขร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สันถนุญ จักรภัทรวงศ์ และคณะ (2561) ที่พบว่า ประชาชนในชุมชนเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ให้ความสนใจในการตัดสินใจในการเสนอปัญหา ร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชนร่วมกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้รับผลประโยชน์หลักในด้านเศรษฐกิจที่มาจากนักท่องเที่ยวเข้ามาจับจ่ายใช้สอย

ประเด็นการแสดงมิตรภาพ: ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความซื่อตรงต่อเพื่อนบ้าน สร้างความเป็นมิตรกับทุกคน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า การเป็นเพื่อนบ้านที่ดี มีความซื่อตรงต่อเพื่อนบ้าน ใครคิดดีกับตนก็คบอย่างมิตร มีความสนิทสนมด้วย ใครคิดไม่ดีกับตนก็คบแบบสหายที่ร่วมงานกันได้ ไม่สร้างศัตรู (บุคลลัญญาตา รู้จักคบคน) เช่นนี้ จะทำให้ไม่มีศัตรู และร่วมกันทำงานเพื่อส่วนรวมได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญช่วง ศรีธรราชภรณ์ (2559) ที่พบว่า มนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมและการปฏิบัติงานในองค์กรอย่างมาก เพราะมนุษย์สัมพันธ์ช่วยส่งเสริมให้มนุษย์รู้จักที่จะให้ความรักและความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจและยอมรับผู้อื่นบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

ประเด็นการปฏิบัติตามกติกาของชุมชน: ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ยึดถือปฏิบัติตามวิถีชุมชน ยึดหลักการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบและข้อตกลงที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบร่วมกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า การเป็นสมาชิกของชุมชน จำเป็นต้องมีวินัย คือ ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันของชุมชน (ปรีสัญญาตา รู้บริบทชุมชน) เพื่อให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537) ได้อธิบายถึงความสำคัญของวินัยด้านสังคมไว้ว่า เมื่อกลุ่มคนในสังคม มีการรักษาระเบียบวินัย เคารพกฎเกณฑ์ของสังคมร่วมกัน เช่น การช่วยกันรักษาสาธารณสมบัติ การเคารพ ไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่นการปฏิบัติตามประเพณีแบบแผนของสังคม ก็จะทำให้การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันของบุคคลเป็นไปอย่างสงบสุข

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณค่าในตนเองตามแนวพุทธศาสนาของชนชั้นแรงงาน ได้พบประเด็นที่เป็นองค์ความรู้ที่กลุ่มชนชั้นแรงงานควรจดจำ และนำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณค่าในตนเองให้ผู้อื่นมองเห็นได้ และยอมรับนับถือ โดยผู้วิจัยได้กำหนดเป็นโมเดลได้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

ชนชั้นแรงงาน ควรหมั่นดูแลสุขภาพร่างกาย มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อชุมชนและคนรอบข้าง ทำงานสุจริตอย่างมีหลักการและเป้าหมายที่ชัดเจน ใช้เวลาแต่ละวันให้เป็นประโยชน์ ดำรงตนให้สมฐานะและบทบาทที่มีอยู่ พึ่งตนเองได้ และไม่เป็นภัยแก่สังคม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักเบญจธรรมเป็นฐานการพัฒนาคุณค่าความเป็นภิกษุสงฆ์ของชนชั้นแรงงาน
- 2) ควรวิจัยเรื่อง วุฒิธรรม 4: พุทธวิถีการพัฒนาคุณค่าในตนเองเพื่อความเป็นบัณฑิตชนของชนชั้นแรงงาน
- 3) ควรวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณค่าในตนเองเพื่อความเป็นสาธุชนที่ดีตามวิถีพุทธของชนชั้นแรงงาน

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2548). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทวีศักดิ์ สุขกมล. (2560). การใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารงานเชิงบูรณาการของผู้บริหารเทศบาล ตำบลป่าไผ่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: พระนครศรีอยุธยา.
- ณัฐวุฒิ ประทีปรัตดา และคณะ. (2559). การให้ความหมาย ที่มาของความหมาย และกระบวนการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อนตนเองและสังคมของนักศึกษาสถาบันดนตรีกลาณวัฒนา. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 9(1), 546-559.
- บุญช่วง ศรีธรรมราชกูร์. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับประสิทธิภาพการทำงานของนักบัญชีธุรกิจอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเวียงชัย. 11(2), 29-48.
- บรรจง หมายมั่น. (2534). มนุษยสัมพันธ์. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์.
- ปรีญานุช มากวัฒนสุข และ บุญยัติ ยงย่วน. (2563). ความสามารถในการปรับตัวด้านอาชีพของพนักงานลูกค้าสัมพันธ์. กรณีศึกษาศูนย์การค้าแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร. 12(2), 54-76.
- พทยา สายหู. (2544). กลไกของสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพศาล ไกรสิทธิ์ (2541). การศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ราชบุรี: สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- พระกัญจน์ กนตมโม (แสงรุ่ง) (2559). การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา. วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์. 11(21), 44-54.

- พระจำรัส จิตธมโม (สวาสโพนิกกลาง). (2554). การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: พระนครศรีอยุธยา
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2540). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- พระศตวรรษ กิตติปาโล และ จักรวาล สุขไมตรี. (2562). การประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรมในการส่งเสริมการปกครองของพระสังฆาธิการในเขตจังหวัดนนทบุรี. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 7(2), 313-328.
- พระสมุห์เจษฎา แดงบำรุง และ เสนต์ บุญกำเนิด. (2564). การประยุกต์ใช้หลักปรีสธรรมในการบริหารงานของคณะผู้บริหารงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(12), 72-88.
- พรรณราย ทพยะประภา. (2548). จิตวิทยาประยุกต์ในชีวิตและในการทำงาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลาสินี สุขกา และคณะ. (2562). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษา muslim จากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในพื้นที่จังหวัดสงขลา: กรณีศึกษานักศึกษาชมรม muslim มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. (รายงานการวิจัย), สงขลา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2557). ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัณห์ณัฐ จักรภัทรวงศ์ และคณะ. (2561) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนศึกษา กรณีเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 13(3), 283-295
- สุรัญญา วิมุขมณต์. (2562). การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานบริษัท เค เอส เทรดิง อินเทอร์เน็ตชั่นแนล จำกัด. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกริก: กรุงเทพฯ.
- สุชา ไอยราพงศ์. (2542). การพัฒนาตน. สงขลา: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา.
- สุพัตรา สุภาพ. (2546). ปัญหาสังคม. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2531) การจัดช่วงชั้นทางสังคม: เกียรติภูมิของอาชีพต่าง ๆ ในสังคมไทย. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสธยา สุภาพล และวรรณภา ลือกิตินันท์. (2560). ความมุ่งมั่นในการพัฒนาสายอาชีพของบุคลากรสายวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี. 11(25), 78-87.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2537). การเสริมสร้างวินัย คู่มือแนะแนวทางการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

การประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยสาธารณรัฐประชาชนจีน

Construction of the Gratitude to Parents Culture in Hui Folk Literature in the People's Republic of China

Yang Jin^{1*}

Dao Jiangpeng²

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุย วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยที่มีความเกี่ยวข้องกับการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่มีทั้งหมด 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1. ประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านภาษา 2. ประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านอุดมการณ์ และ 3. ประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านประเพณีกับความเชื่อ การประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยปรากฏกลวิธี 2 ประการ คือ การอบรมสั่งสอนทางตรงกับทางอ้อม จากการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ของชาวหุยมียุทธศาสตร์ร่วมกับวัฒนธรรมชาวหุย ซึ่งแสดงออกเป็นพหุวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมฮั่นกับวัฒนธรรมอิสลาม นอกจากนี้ ทักษะคติความกตัญญูของชาวหุยมียุทธศาสตร์ในการสร้างความกลมกลืนกันของสังคมและมีผลลัพธ์ในการแก้ปัญหาสังคมผู้สูงอายุในปัจจุบัน

คำสำคัญ: วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุย, การประกอบสร้าง, ความกตัญญูต่อพ่อแม่

Abstract

The objective of this study was to study the construction of a culture of gratitude for parents in Hui folk literature. Folk literature of the Hui people contributes the construction of a culture of gratitude for parents through 3 main issues: 1. construction of a culture of gratitude for parents through language 2. construction of a culture of gratitude for parents through ideology and 3. construction of a culture of gratitude for parents through tradition. There are two strategies for construction of a culture of gratitude for parents in Hui folk literature, namely direct and indirect teaching. Studies have shown that the Hui culture of gratitude for parents shares a common identity with the Hui culture, which manifests as a multicultural blend of Han and Islamic cultures. In addition, the Hui people's attitude of gratitude is valuable in creating social harmony and has the result of solving the problems of today's aging society.

Keywords: Folk literature of Hui, Construction, Parents gratitude

^{1*}ผู้ประพันธ์อันดับแรก ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเปิดยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

First author Asst.Prof, Ph.D Department of Thai Language Yunnan Open University. Corresponding author. Tel. 0086-15559771978.

E-Mail: pupajin85@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยยูนนานหมินจู สาธารณรัฐประชาชนจีน

Department of South Asia Southeast Asia Language and Culture Yunnan Minzu University. Corresponding author. Tel. 0086-18313409313.

E-Mail: Dj_p_1224@hotmail.com

บทนำ

ชาวฮุยเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน กลุ่มชนชาวฮุยก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปลายราชวงศ์หยวน (ค.ศ.1271-1368) ประวัติชาวฮุยเริ่มต้นตั้งแต่ราชวงศ์ถัง ราวปี ค.ศ.651 พ่อค้าชาวอาหรับและชาวเปอร์เซียที่เดินทางเข้ามาค้าขายยังประเทศจีนนับเป็นบรรพบุรุษกลุ่มหนึ่งของชาวฮุย ช่วงต้นศตวรรษที่ 13 กองทัพมองโกลเลียได้ก่อสงครามขึ้นทางตะวันตก ชาวอาหรับ ชาวเปอร์เซียที่อาศัยอยู่ในเอเชียตะวันตกและชนกลุ่มต่าง ๆ ของเอเชียกลางถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศจีนเป็นจำนวนมากและกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ชนกลุ่มนี้พัฒนาเป็นส่วนประกอบสำคัญของชาวฮุย จนกระทั่งถึงยุคราชวงศ์หมิงชาวฮุยมีเอกภาพและรวมเป็นชนชาติได้สำเร็จ (National Ethnic Affairs Commission of the People's Republic of China, 1995) ปัจจุบันเป็น 1 ใน 10 ของชนกลุ่มน้อยที่นับถือศาสนาอิสลาม อาศัยอยู่ทั่วประเทศจีน ชาวฮุยใช้ภาษาจีน (ภาษาฮั่น) เป็นภาษาสื่อสาร มีประชาชนทั้งหมดประมาณ 10 ล้านคน วัฒนธรรมชาวฮุยพัฒนาด้วยพื้นฐานวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งวัฒนธรรมทั้งสองวัฒนธรรมนับเป็นอารยธรรมระดับโลก ดังนั้นวัฒนธรรมชาวฮุยจึงเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะโดดเด่น (Yu Zhengui, 1992: 3)

วัฒนธรรมชาวฮุยผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมอิสลาม (Feng Zenglie, 1984: 21) วัฒนธรรมความกตัญญูของชาวฮุยทั้งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมอิสลามและเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมจีน (Ma Yan, 2007: 64) คัมภีร์อัลกุรอานดังบัญญัติว่า “พวกเจ้าจะต้องไม่เคารพสักการะนอกจากอัลลอฮ์เท่านั้น และจงทำดีต่อบิดามารดา ” (อัลกุรอาน, 2: 83) และสุภาษิตจีนโบราณกล่าวว่า “ร้อยความดีกตัญญูเป็นเอก (百善孝为先)” (Wen Duanzheng, 2011) การยกย่องความกตัญญูต่อพ่อแม่ได้สะท้อนในวัฒนธรรมชาวฮุยอย่างเด่นชัด และวรรณกรรมพื้นบ้านชาวฮุยรับหน้าที่เป็นเครื่องมือ “สอนให้เห็นเรื่องกฎแห่งกรรม ค่านิยมเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่ การเคารพผู้อาวุโส ฯลฯ” (ศิริพร ณ ถลาง, 2557)

วัฒนธรรมต่าง ๆ ต่างยกย่องเชิดชูความกตัญญูต่อพ่อแม่ ดังพุทธภาษิตภาษาบาลีที่ตรัสไว้ว่า “ภูมิ เว สาธุรูปาน กตัญญูกตเวทิตา” อันแปลได้ว่าความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี (บุษกร วัฒนบุตร, พระอุดมสิทธินายก, และ พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ, 2560: 77) ภาษิตชาวฮุยจีนกล่าวไว้ว่า “ถ้าลูกทำให้พ่อแม่ไม่สบายใจ อัลลอฮ์ก็ไม่สบายใจ (一双父母不喜, 胡达不喜。)” (Yang Zhanwu, 2010: 248) ดุษฎีนิพนธ์ของสุวรรณฐา ลิ้ม (2560) เห็นได้ว่าศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามต่างมุ่งความสำคัญของความกตัญญูต่อพ่อแม่เป็นอย่างยิ่ง ส่วนในการศึกษาประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญู ได้มี Wang Cui (2013) ที่ศึกษาเรื่อง “การตรวจสอบย้อนกลับประวัติศาสตร์กับการประกอบสร้างในสมัยปัจจุบันของวัฒนธรรมความกตัญญู (孝文化的历史回眸与当代建构)” พบว่าวัฒนธรรมคือความคงอยู่ทางประวัติศาสตร์ ในการสร้างวัฒนธรรมสังคมนิยมที่มีอัตลักษณ์จีนจำเป็นต้องประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูใหม่ ภายใต้การเคารพวัฒนธรรมความกตัญญูและเน้นความต้องการของยุคสมัย ปล่อยให้คุณค่าออกไปและสืบทอดส่วนดีเลิศ คือวัฒนธรรมความกตัญญูควรกลับสู่จิตใจดั้งเดิมที่ว่าการเลี้ยงดูการเคารพผู้สูงอายุ บิดามารดา มีความเมตตา บุตรธิดามีความกตัญญู และลบทิ้งบทบาทที่เป็นเครื่องมือของฝ่ายปกครองด้านการเมืองในสมัยศักดินา และให้วัฒนธรรมความกตัญญูมีลักษณะสังคมนิยมจีนในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นการยกย่องความกตัญญูต่อพ่อแม่จึงมีคุณค่าในการประกอบสร้างสังคมที่มีมนุษยธรรม (Ma Yan, 2007: 64-66) ที่น่าสังเกตคือผู้ศึกษาสำรวจเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวฮุยแล้ว ปรากฏว่า ที่ไทยไม่มีผลงานในประเด็นนี้ แม้กระทั่งในจีนเอกสารงานวิจัยในประเด็นนี้ก็ค่อนข้างน้อยเช่นกัน ผู้ศึกษาจึงเกิดความสนใจในการศึกษาความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวฮุย สาธารณรัฐประชาชนจีน

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวฮุย

ทบทวนวรรณกรรม

เอกสารการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ 1. อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ของชาวจีน ซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมและความหลากหลาย รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอิสลาม วัฒนธรรมขงจื้อ และวัฒนธรรมชนชาติอื่นของจีน (Zhong Yajun, 2015: 34-41; Ma Yan, 2007: 64-66; Zhang Yongqing, & Liu Zongfu, 2003: 62-64) 2. จริยธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ของชาวจีน มีคุณค่าในการพัฒนาสังคมทั้งอดีตและปัจจุบันอย่างมาก ทศนคติ “ตอนพ่อแม่มีชีวิตอยู่ใส่ใจเลี้ยงดูพ่อแม่อย่างดี ตอนพ่อแม่เสียชีวิตจัดงานศพอย่างเรียบง่าย (后养薄葬)” ของชาวจีนเป็นแบบอย่างที่ดีในความกตัญญูต่อพ่อแม่ ต้องยกย่องความกตัญญูต่อพ่อแม่ในการประกอบสร้างสังคมที่มีมนุษยธรรม (Zhang Yongqing & Liu Zongfu, 2003: 62-64; Ma Yan, 2007: 64-66; Lin Xiaohong, 2016) 3. ปัจจุบันสถานภาพของพ่อแม่ในครอบครัวชาวจีนมีการเปลี่ยนแปลง ความสำคัญของผู้สูงอายุคลาคล่ำน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยก่อน (Zhang Yongqing & Liu Zongfu, 2003: 62-64; Ma Yan, 2007: 64-66) 4. ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับพ่อแม่ในครอบครัว คือ ในฐานะเป็นบิดามารดาควรมีเมตตาต่อบุตรหลาน ส่วนบุตรหลานควรกตัญญูต่อบิดามารดา (Zhang Yanan, 2017; Song Luna, 2017: 223)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากเอกสารและดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมชาวจีนของ Li Shuijiang & Wang Zhengwei (2009) ซึ่งวรรณกรรมพื้นบ้านชุดนี้เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านชาวจีนที่มีเนื้อหาสมบูรณ์และมีการพิมพ์เผยแพร่ เนื่องจากผู้เขียนวรรณกรรมชุดนี้มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะในการศึกษาเกี่ยวกับคติชนของชาวจีน ...เนื้อหาส่วนใหญ่เรียบเรียงจากเรื่องเล่าในพื้นที่หลากหลายและปรากฏผู้เล่าอย่างชัดเจน (Yang Jin และ ธนพร หมูคำ, 2561: 40) มีเรื่องทั้งหมด 157 เรื่อง และจากการสำรวจพบเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ใน 10 เรื่อง ได้แก่ *ช่วยตัวเงิน* (坏断筋) *ใส่เสื้อกลับด้านใส่รองเท้าสลับข้าง* (反穿衣服倒穿鞋) *นายให้กับลูกสาวสามคนของเขา* (海老汉和他的三个闺女) *ลูกชายสี่คนของอ้ายซือหม่า* (艾思麻的四个儿子) *หินลาย* (五花石) *แม่หน้าตาชั่วเหว* (丑妈妈) *สวรรค์อยู่ใต้เท้าบิดามารดา* (天堂在父母脚下) *ตลกเจี้ยวจี* (教子胡同) *ลูกชายตกลาชีกับน้ำเชยหวังอ้ายก่วน* (东拉西和王爱管) และ *ขอไข่ว่วน* (要口唤)

2. การปริวรรตต้นฉบับภาษาจีนเป็นภาษาไทย

ผู้ศึกษาได้ปริวรรตวรรณกรรมพื้นบ้านชาวจีนที่ปรากฏการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่จากภาษาจีนเป็นภาษาไทยในลักษณะการแปลเอาความ

3. การวิเคราะห์ครั้งนี้จะใช้ทฤษฎีการประกอบสร้างทางวัฒนธรรม (Cultural Construction) ดังที่ธัญญา สังขพันธานนท์ (2559: 115-117) สรุปไว้ว่า ภาษาเป็นสัญลักษณ์ในการประกอบสร้างความรู้ของมนุษย์ ภาษามักมีบทบาทเชิงอุปมาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และเราสามารถเข้าใจตัวเราผ่านการศึกษารหัสของวัฒนธรรม ดังนั้นภาษาที่เป็นเครื่องมือประกอบสร้างวัฒนธรรมมักสื่อถึงทางวาทกรรมและอุดมการณ์ และจะเห็นได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนต้องแสดงตัวด้วยตัวบท ส่วนการอ่านเป็นวิธีถอดรหัสของตัวบท สรุปได้ว่าการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมนั้น ทุกชาติพันธุ์สามารถใช้กระบวนการสร้างความหมายของกลุ่มตนผ่านทางวัฒนธรรมได้

กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ชาวจีนจึงถูกประกอบสร้างผ่านวรรณกรรมพื้นบ้าน

4. การนำเสนอผลการศึกษา ผู้ศึกษาจะนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยเป็นกลไกประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ของชาวหุย (Chen Min, 2006: 61) ความกตัญญูต่อพ่อแม่ชาวหุยเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของจริยธรรมชาวหุย และเกี่ยวข้องกับด้านวัฒนธรรม ศาสนา และประเพณีชาวหุยอย่างเหนียวแน่น มีผลประโยชน์ในการสร้างความประนีประนอมของครอบครัว สังคม ชชาติพันธุ์ และประเทศชาติ ผู้ศึกษาจึงนำเสนอผลการวิจัยประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ของชาวหุยที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านใน 3 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1. การประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านภาษา

วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านภาษาใน 5 เรื่อง ได้แก่ *ฮ่วยต้วนจิน* *ไล่เลื้อกลับด้านไสร่องเท้าสลับข้าง* *ลูกชายสี่คนของอ้ายซือหม่า* *แม่หน้าตาซีเหร่* *ตรอกเจี้ยวจี* และ *หินลาย* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

早先，鸽子山下有个媳妇子，心肠毒辣，嘴尖毛长，在老人身上行事可短了！烧炕喂羊，做饭洗锅，样样活计都要六十多岁的老婆婆手到，所以人们管她叫“坏断筋”...

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 338)

สมัยก่อนได้ภูเขานกพิราบมีลูกสะไภ้คนหนึ่ง ใจชั่วร้าย ไร้คุณธรรม และปากร้าย ทำอะไรไม่ดีกับคนแก่ตั้งเยาะตั้งแยะ งานบ้านเผา炕 (kàng)³ เลี้ยงแกะ ทำกับข้าว ล้างจาน ฯลฯ ทุกอย่าง ต้องให้แม่ของสามีทำหมดทั้งนั้น ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกนางว่า“ฮ่วยต้วนจิน”...

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 338)

เรื่อง *ฮ่วยต้วนจิน* ที่ยกมาข้างต้นปรากฏการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านภาษาชื่อของตัวละครลูกสะไภ้ที่เรียกว่า “ฮ่วยต้วนจิน (坏断筋 huai duan jin)” เนื่องจากนางมีพฤติกรรมอกตัญญูต่อแม่ของสามี ชาวบ้านจึงตั้งฉายา “ฮ่วยต้วนจิน” ให้กับนาง ในบริบทภาษาจีนชื่อนี้มีความหมายน่าเกลียด ซึ่งคำว่า “ฮ่วย” แปลว่า “ชั่วร้าย” คำว่า “ต้วน” แปลว่า “หัก” และคำว่า “จิน” แปลว่า “เอ็นหรือกล้ามเนื้อ” 3 คำรวมกันแล้ว หากแปลโดยตรงหมายถึงบุคคลที่ไร้คุณธรรมจนเส้นเอ็นร่างกายหัก ในเรื่องนี้สื่อเป็นนัยว่าบุคคลประพฤตินี้ไม่ดีต่อแม่ของสามีจะต้องโดนลงโทษอย่างหนัก เห็นอย่างชัดเจนว่าสังคมชาติพันธุ์หุยมิจาริตประเพณีที่เกลียดความอกตัญญูต่อพ่อแม่อย่างเด็ดขาด คำว่า “ฮ่วยต้วนจิน” นับเป็นการสั่งสอนความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีกด้วย

从前，一个村子里有个小伙子，家里很有钱，可就是不孝顺他妈。有一年，小伙子赶着一匹驮着银子的骡子去朝圣人。他走呀走，走到半路上遇到了一个白胡子老汉。老汉看见小伙子远远地就问道：“哎，小伙子，你到哪里去？”“我朝圣人去。”老汉走到小伙子跟前说：“你别朝圣人去了。把你骡子上驮的银子带回去，送给反穿衣服、倒穿鞋的人吧。”小伙子没有听明白老汉的话，仍然赶着骡子走了。小伙子朝圣人去了一年，他母亲在家想儿子，眼睛都哭瞎了。第二年，小伙子回到家时已经是半夜了。他敲着门说：“妈呀，我回来了，开门来。”小伙子的妈听敲门说话的声音，知道是儿子回来了，忙得把衣服反披着，倒踢着鞋急忙去开门。小伙子见到他妈才知道白胡子老汉点化他的话，懂得了“在家孝父母，何必远烧香。”的道理。

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 345)

นานมาแล้ว หมู่บ้านแห่งหนึ่งมีชายหนุ่มคนหนึ่ง ที่บ้านรวยมาก แต่ไม่มีความกตัญญูต่อบุพการีของตน ปีหนึ่ง ชายหนุ่มคนนี้ได้ล่อตัวหนึ่งที่บรรทุกเหรียญเงินเพื่อถวายนักบุญ เขาเดินทางอย่างไม่รู้เหนื่อย อยู่ระหว่างทางได้พบชายชราที่ไ้วเคราขาวคนหนึ่ง ชายชรากล่าวว่า: “เฮ้ ชายหนุ่มจะไปไหนเหรอ?” “ข้าจะไปถวายนักบุญ” ชายชราเดินเข้าใกล้กับชายหนุ่มว่า: “เจ้าอย่าไปหานักบุญเลย เอาเหรียญเงิน

³ คัง (炕) kang หมายถึง ที่นอนรูปทรงสี่เหลี่ยมที่ชาวจีนทางภาคเหนือนิยมใช้อุ้มน้ำหรือดินก่อก้อน ข้างบนปูเสื่อ ข้างล่างมีรูเชื่อมกับปล่องไฟ สามารถก่อไฟให้ความอบอุ่น

ที่ล่อบรรทุกไว้ ไปให้กับคนที่ใส่เสื้อกลับด้านใส่รองเท้าสลับข้างเถอะ” ชายหนุ่มไม่เข้าใจคำพูดของชายชรา ก็ยังคงเดินทางต่อไป ชายหนุ่มออกจากบ้านไปถวายนักบุญตั้งเวลาหนึ่งปี ส่วนแม่คิดถึงลูกและร้องไห้จนตาบอด ปีที่สองชายหนุ่มกลับถึงบ้านในตอนดึก เขาเคาะประตูพร้อมพูดว่า: “แม่ ข้ากลับมาแล้ว มาเปิดประตูให้” แม่ของชายหนุ่มได้ยินเสียงรู้ว่าลูกชายกลับมาแล้ว ก็ใส่เสื้อกลับด้านใส่รองเท้าสลับข้างอย่างรีบร้อน ไปเปิดประตู เมื่อชายหนุ่มได้เห็นแม่ตัวเอง จึงเข้าใจคำพูดของชายชราที่ไว้เคราขาว ซึ่งมีนัยยะว่า “กตัญญูพ่อแม่ตัวเองที่บ้าน ไม่ต้องไปจุดเทียนที่ทางไกล”

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 345)

เรื่อง *ใส่เสื้อกลับด้านใส่รองเท้าสลับข้าง* ที่ยกมาข้างต้นประกอบสร้างความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านสำนวน 2 ประการ หนึ่งคือ “ใส่เสื้อกลับด้านใส่รองเท้าสลับข้าง” สื่อนัยยะความรักกับความเป็นห่วงต่อลูกชายของแม่ ประพฤติกรรมของแม่อ้างว่านับเป็นแรงบันดาลใจทำให้ตัวละครชายหนุ่มเข้าใจสาระสำคัญของความกตัญญูต่อพ่อแม่ และที่น่าสังเกตคือสำนวนนี้กล่าวจากตัวละครชายชราที่ไว้เคราขาว ส่วนชายชราที่ไว้เคราขาวคนนี้น่าจะเป็นนักบุญที่ชายหนุ่มตามหา สำนวนของชายชรา นับเป็นคำคติสอนใจสร้างความกตัญญูต่อพ่อแม่ และเป็นเบาะแสในการดำเนินเรื่องนี้ สองคือ “กตัญญูพ่อแม่ตัวเองที่บ้าน ไม่ต้องไปจุดเทียนที่ทางไกล” สื่อเป็นนัยกตัญญูพ่อแม่ในบ้านได้บุญคุณมากกว่าไปหานักบุญข้างนอก และที่น่าสนใจคือสำนวนนี้มาจากวัฒนธรรมจีน (ฮั่น) นับเป็นสัญลักษณ์ของพุทธวัฒนธรรมชาวยุย

艾思麻老两口，一辈子省吃俭用，把四个儿子拉大成人，都给娶了媳妇。可是，四个儿子“娶了媳妇忘了娘”，一个个另出去，安起了小家口，各吃各的杂锅饭，不再跟年老的父母来往了...俗话说的好：馱子重了翻个哩，儿子多了耽搁哩！艾思麻老两口原指望儿子们像铁一样靠得住，而今却像冰雪一般化成了水...

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 398)

คู่สามีภรรยาอายชื้อหม่าอยู่กินกันมาอย่างประหยัดตลอดชีวิต เลี้ยงลูกชายทั้งสี่คนจนเติบโต และหาลูกสะใภ้ให้ แต่สำหรับลูกชายทั้งสี่คนกลับ “แต่งเมียแล้วลืมแม่ (娶了媳妇忘了娘)” ซึ่งต่างคนต่างสร้างบ้านใหม่ ไม่ไปมาหาสู่กับพ่อแม่อีกแล้ว...สุภาจิตได้กล่าวไว้ว่า “ปศุสัตว์ที่บรรทุกของหนักมักหกล้ม ลูกชายเยอะมักอกตัญญู (馱子重了翻个哩，儿子多了耽搁哩！)” ความคิดเดิมของคู่สามีภรรยาอายชื้อหม่า คือ หวังว่าพวกลูกชายจะพึ่งพิงได้อย่างมั่นคงเหมือนเหล็กกล้า แต่บัดนี้ความหวังเหมือนหิมะละลายกลายเป็นน้ำ...

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 398)

ข้อความข้างต้นปรากฏสำนวน “แต่งเมียแล้วลืมแม่” หมายถึงลูกชายเมื่อได้เมียแล้วก็ลืมแม่ ซึ่งเป็นสุภาจิตโบราณ ได้พรรณนาความสัมพันธ์ระหว่างลูกชาย แม่ และลูกสะใภ้ ในสังคมประเพณีจีนความสัมพันธ์ระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้เป็นความสัมพันธ์ประนีประนอมกันยาก สังคมจีนมักใช้สุภาจิตนี้พรรณนาลูกชายว่าหลังจากมีภรรยาที่สนใจพ่อแม่น้อยลง นับเป็นคำบ่นของพ่อแม่ ในบริบทเรื่องนี้สื่อลูกทั้งสี่คนที่ลืมบุญคุณของบิดามารดา ส่วนสุภาจิต “ปศุสัตว์ที่บรรทุกของหนักมักหกล้ม ลูกชายเยอะมักอกตัญญู” นับเป็นข้อสรุปสั้น ๆ ของเรื่อง *ลูกชายสี่คนของอายชื้อหม่า* สื่อเป็นนัยว่าถึงแม้ว่าคู่สามีภรรยาอายชื้อหม่ามีลูกชายทั้งสี่คนแต่ก็ไร้ประโยชน์ในการเลี้ยงดูพ่อแม่ และแฝงค่านิยมประเพณีจีนโดยกล่าวว่า “การเลี้ยงบุตรเพื่อตัวเองก้าวสู่วัยแก่มีที่พึ่งพิง (养儿防老)” (Li Jing, 2020: 26) แต่สิ่งที่พวกเขาเผชิญทำให้คู่สามีภรรยาอายชื้อหม่าผิดหวังและเสียใจ

...路不平一听客人要见他妈，心里犯了愁，他恨妈妈生得丑，不给自己争面子。他表面上招呼一声客人，就出去了。到了后院，路不平把两个伙计喊来说：“...我妈这样丑，他们要是见了，回去传开，我路不平的脸就丢尽了，你们两个人快点把她背到大黑沟里撇掉算了...” ...路不平自从妈妈走后，家里越来越穷，羊也死完了，粮食连吃带霉都糟蹋光了，干啥事都遭灾...

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 323-325)

...ลูปู้ผิงได้ยินว่าแขกจะมาพบแม่ จึงกังวลในใจทันที เพราะเขาไม่ชอบที่แม่มีหน้าตาที่ชั่วร้ายชั่วเหว
กลัวจะขายหน้า เขาทักทายแขกพอเป็นพิธี จากนั้นก็เดินออกไป พอถึงหลังบ้านลูปู้ผิงเรียกลูกจ้าง
2 คนมา และพูดว่า: “...แม่ข้าชั่วเหวขนาดนี้ ถ้าพวกแขกเจอแล้ว อาจจะกลับไปเล่าให้ผู้อื่นฟังก็
เป็นได้ ข้าเกรงว่าจะขายหน้า เจ้า 2 คนรีบแบกนางไปทิ้งที่คลองใหญ่ก็แล้วกัน” ...ส่วนลูปู้ผิง ตั้งแต่
ทั้งแม่ไป บ้านยากจนลงอย่างเรื่อย ๆ แะก็ตายหมด พี่ชัณธ์ธัญญาหารก็ขึ้นราเสียหมด ทำเรื่องใด
ก็ไม่รุ่งเรื่องทั้งสิ้น...

(Li Shuijiang และ Wang Zhengwei, 2009: 323-325)

เรื่อง *แม่หน้าตาชั่วเหว* ที่ยกมาข้างต้นปรากฏว่าตัวละครเอกมีนามว่า “ลูปู้ผิง” (路不平 lu bu ping) ซึ่ง
หมายถึงหนทางขรุขระ เพราะว่าเขาในฐานะเป็นลูกชายแต่รังเกียจและทิ้งแม่ของตน วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยจึง
ประกอบสร้างชื่อ “ลูปู้ผิง” เป็นชื่อเรียกให้แก่เขา และให้โชคชะตาของเขาสอดคล้องกับความหมายของชื่อด้วย นัย
ที่สื่อสอดคล้องกับสำนวนโบราณจีนที่กล่าวกันว่า “สุนัขไม่เบื่อหน่ายบ้านเรือนยากจน บุตรไม่เบื่อหน่ายหน้าตาแม่
ชั่วเหว (犬不择家贫，子不嫌母丑。)” (Jiang Zi Sheng Huo, 2020) กล่าวได้ว่าชื่อ “ลูปู้ผิง” เป็นการปลูกฝังทัศนคติ
ความกตัญญูต่อพ่อแม่ด้วยทางอ้อม

哥俩儿坐在一块石头上，丧气地叹息着……这时，从山坡下来一位大汉，身上还背着个老婆婆……那
大汉，背着老婆婆，腿不战，身不摆，一股劲儿往上走，渐渐离他们越来越远，老大忍不住喊
道：“那大哥，请你等等我们啊！”大汉回过头来说：“这叫明心崖，俗话说 ‘一心为老娘，羊肠小道
也宽广；一心为钱财，就是大道也过不来。’ 你们哥俩儿 不要怕，慢慢上来吧，我在前面等。”哥
俩儿一听，顿时失了色。你瞪我，我瞪你，全身筛糠似的发起抖来……

(Li Shuijiang & Wang Zhengwei, 2009: 379)

พี่น้องสองคนนั่งบนหินก้อนหนึ่ง ถอนหายใจอย่างหุดหู่...ณ ขณะนี้มีชายรูปร่างสูงใหญ่ลงจากเนิน
เขา บนตัวเขายังแบกหญิงชราคนหนึ่ง...ชายรูปร่างสูงใหญ่คนนั้นแบกหญิงชรา ขาก็ไม่สั่น ตัวก็ไม่
แกว่ง ก้าวไปข้างหน้าอย่างสม่ำเสมอ แต่ยิ่งเดินก็ยิ่งไกลจากพวกเขาออกไปทุกที พี่คนโตทนมไม่ไหว
ร้องเสียงดังถามไปว่า “พี่ใหญ่ท่านนั้นกรุณารอเราด้วยหน่อยเถอะ” ชายรูปร่างสูงใหญ่หันหน้ามา
พูดว่า “ตรงนี้เรียกว่าหน้าผารู้ใจคน ดังสุภาษิตโบราณกล่าวไว้ว่า ‘หากมุ่งมั่นเพื่อมารดา หนทาง
แคบอย่างลำไส้แก็กกว้างขวาง ถ้ามุ่งมั่นเพื่อเงินทอง ถึงแม้ทางกว้างใหญ่ก็ผ่านไปได้’ พี่น้องทั้ง
สองคนไม่ต้องกลัว ค่อย ๆ ขึ้นมาเลย ข้าจะรออยู่ทางหน้า” เมื่อพี่น้องสองคนได้ยินดังนี้ก็หน้าเสีย
และสั่นสะท้านไปทั้งตัว

(Li Shuijiang และ Wang Zhengwei, 2552: 379)

เรื่อง *หินลาย* ที่ยกมาข้างต้นปรากฏสำนวน “มุ่งมั่นเพื่อมารดา หนทางอย่างลำไส้แก็กกว้างขวาง มุ่งมั่น
เพื่อเงินทอง ถึงแม้ทางกว้างใหญ่ก็ผ่านไปได้” สื่อนัยว่าบุคคลในฐานะเป็นบุตรธิดาต้องตระหนักการกตัญญูต่อ
พ่อแม่ และระหว่างเงินทองกับพ่อแม่ ต้องให้ความสำคัญกับพ่อแม่มากกว่าเงินทอง

2. การประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านอุดมการณ์

วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยปรากฏการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านอุดมการณ์ และรวมถึง 2
ประการ คืออุดมการณ์ภรรยาได้กลับกับบิดาธิปไตยความเป็นสามี กับ อุดมการณ์พ่อแม่ต่อรองความกตัญญูต่อ
ของบุตรธิดา ดังบทวิเคราะห์ต่อไปนี้

2.1 การประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านอุดมการณ์ภรรยาได้กลับกับ บิดาธิปไตยความเป็นสามี

วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยปรากฏการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่าน
อุดมการณ์ภรรยาได้กลับกับบิดาธิปไตยความเป็นสามีในเรื่อง *ฮ่วยต้วนจิน* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...“坏断筋”听着要煮羊肉，眼睛都笑眯了。不大功夫，她就把一盘子羊肉端到了桌子上。男人提起羊腿子，先削了几大片又肥又软的肉，叫她送给妈妈。“坏断筋”拿上一看，心里想：把点肥肉都给你妈了，你的心偏了，我的心也不端！她鼠眼一转，扭身进了厨房，先把那几块肥肉藏下，又割了一块羊皮，用火燎了燎，递给老婆婆说：“这是你儿子今儿给你秤来的肉，赶紧吃去！”...

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 339)

...“ฮ่วยต้วนจิน” ได้ยินว่าจะต้มเนื้อแกะ ยิ้มจนตาเหล่ อีกไม่นานนางก็ยกเนื้อแกะจานหนึ่งมาวางบนโต๊ะ ส่วนผัวถือขาแกะขึ้นตัดเนื้อที่ทั้งมันทั้งอ่อนหลายชิ้นใหญ่และให้นางส่งไปให้แม่กิน “ฮ่วยต้วนจิน” ถือเนื้อแกะอยู่ในมือแต่ใจคิดว่า “เนื้อที่มัน ๆ ให้แม่แกหมดแล้ว ใจแกไม่เป็นธรรมดาของข้าก็ไม่ตรงหรอก” นางกรอกลูกตาหนูที่ก็หันตัวเข้าไปห้องครัว ซ่อนเนื้อมัน ๆ ไว้ก่อน และตัดหนังแกะแผ่นหนึ่ง แค้ใช้ไฟเผาแล้วก็ยื่นให้แม่ของผัวว่า: “นี่เป็นเนื้อที่ลูกชายซื้อมาให้แกในวันนี้ รีบกินเถอะ”...

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2552: 339)

เรื่อง *ฮ่วยต้วนจิน* ที่ยกมาข้างต้นสั้นๆ 3 ประการ หนึ่งคือ สังคมชาวหุยเป็นสังคมประชาธิปไตย ผู้ชายมีอำนาจในครอบครัว สองคือ ครอบครัวชาวหุยอาจปรากฏความขัดแย้งแบบสามเหลี่ยม อธิบายได้ว่าลูกชายทุ่มเทกตัญญูต่อแม่ และสั่งสอนให้ภรรยาเลี้ยงดูแม่ให้ดี ตัวละครลูกสะใภ้ฮ่วยต้วนจินอยู่ภายใต้อำนาจของสามี จำต้องเลี้ยงดูแม่สามีตามคำสั่งของสามีและจารีตประเพณีของสังคม ในทางกลับกันนางฮ่วยต้วนจินไม่ยินยอมกตัญญูต่อแม่สามี และมีพฤติกรรมไม่ดีต่อแม่สามี สำหรับแม่สามีในฐานะเป็นผู้สูงอายุ ถึงแม้ว่าลูกชายกตัญญูนางแต่นางก็ถูกลูกสะใภ้รังแกได้ ความขัดแย้งระหว่างลูกสะใภ้กับแม่ของสามีเป็นปัญหาที่แก้ไขยาก และบุคคลที่อยู่ในศูนย์กลางของความขัดแย้งเป็นผู้ชายซึ่งทั้งเป็นลูกชายของแม่และเป็นสามีของภรรยา และ สามคือ บุตรธิดากตัญญูต่อพ่อแม่เป็นจารีตประเพณีของสังคมชาวหุย ตัวละครฮ่วยต้วนจินอยู่ในฐานะเป็นภรรยาและลูกสะใภ้ต่อรองกับอำนาจสามีด้วยวิธีกตัญญูต่อแม่ของสามีเป็นประเพณีที่สังคมชาวหุยไม่ยินยอม จึงสร้างนางเป็นภาพแทนที่อกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้าน

2.2 การประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านอุดมการณ์พ่อแม่ต่อรองความอกตัญญูของบุตรธิดา

วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยปรากฏการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านอุดมการณ์พ่อแม่ต่อรองความอกตัญญูของบุตรธิดา ซึ่งนับเป็นวิธีการการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังความกตัญญูต่อพ่อแม่ให้แก่ลูกหลานโดยทางอ้อม รวมทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ *นายไต่กับลูกสาวสามคนของเขา* *ลูกชายสี่คนของอ้ายซือหม่า* *ลูกชายตงลาซีกกับน้ำเชยหวังอ้ายก่วน* และ *ต๋อวกเจี้ยวจี* ดังบทวิเคราะห์ต่อไปนี้

...这一天，海老汉盘算着再差二三十吊铜钱就能赎回馄饨馆了，便兴冲冲地来到大闺女家，想跟大闺女张张口，借些钱，日后还。一进大闺女家门，就听见大闺女尖喳喳的叫声：“哎呀，阿大来了嘛，我见天许着呢，说过去把您看一下，就是抽不开身。您来了就好，快到上屋里坐。”海老汉听着这甜丝丝的话，心里总感到有些别扭。大闺女见阿大再没啥反应，心想也敲不出啥东西来，脸色马上由晴转阴。海老汉一看阵势，鼻子一酸，说他还有事不能再坐，便起身走了。从此以后，直到现在，焉耆县城里没有一家开馄饨馆子的...

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 327-328)

...วันหนึ่ง หลังจากนายไต่คำนวณแล้วเห็นว่าขาดเงินอยู่อีกประมาณ 20-30 เหรียญทองแดงก็จะสามารถไถ่ถอนร้านหุนทุน (馄饨 เกี้ยวซ่า) คืนมาได้ จึงได้กระวีกระวาดออกเดินทางกลับบ้านของลูกสาวคนโตหวังว่าจะยืมเงินส่วนที่ขาดอยู่นั้นจากลูกสาวคนโตมาก่อนแล้วค่อยใช้คืนให้ภายหลัง เมื่อถึงบ้านของลูกสาวคนโตแล้วก็ได้ยินเสียงหวาน ๆ ของลูกสาวคนโตทักมาว่า “อ้ายยา อาต้า⁴ มาแล้ว

⁴ “อาต้า (啊大 a da)” ภาษาถิ่น หมายถึง พ่อ

หรือ หนุคิดถึงพ่อทุกวัน คิดว่าจะไปเยี่ยมอยู่เหมือนกัน แต่ยังไม่มีความว่าง นี่พ่อมาก็ดีแล้วแหละ เชิญเข้ามาในห้องโถง” เมื่อนายให้ได้ยินคำพูดหวาน ๆ แบบนี้ก็รู้สึกเคอะเขิน...ลูกสาวคนโตเห็น อาต๋ามัวพูดจาวะไรอีกต่อไป คิดอยู่ในใจว่าคงไม่สามารถเอาประโยชน์อะไรจากแกได้อีกแล้ว สีหน้า ก็เปลี่ยนไปเป็นบึ้งตึง นายให้เห็นอย่างนั้นก็ผิดหวังมากและบอกกับลูกสาวว่าตนเองยังมีธุระ แล้วก็ ลูกขึ้นออกจากบ้านไป...จากนี้เป็นต้นไปที่อำเภอเยียนฉีไม่มีใครเปิดร้านหุนทุนอีกเลย

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2552: 327-328)

เรื่อง นายให้กับลูกสาวสามคนของเขา นับเป็นนิทานประจำถิ่น ได้อธิบายว่าเนื่องจากเหตุใดปัจจุบัน อำเภอเยียนฉีมณฑลชานเจียงไม่มีร้านหุนทุน สาเหตุคือนายให้กับภรรยาเลี้ยงลูกสาว 3 คนเติบโตและจัดการให้ แต่งงานกับเจ้าของร้านอาหารเหมือนกับนายให้ หลายปีผ่านไปภรรยาของเขาว่างกลับไป เพื่อจัดการงานศพให้ ภรรยาก็ขายร้านหุนทุนไป ตอนที่เขาไม่ทำงานในร้านหุนทุนก็หงุดหงิดมาก เขาจึงทำงานอันหนักทุกประการเพื่อไถ่ ถอนร้านหุนทุนกลับมา สุดท้ายยังขาดเงินอีกนิด นายให้จึงคิดว่าจะยืมเงินจากลูกสาวก่อน แต่ลูกสาวทั้งสามคน ต่างไม่มีใครสนใจเขา กลับพูดว่าเสียดสีใส่ และยังคิดในใจว่าจะเอาเปรียบกับนายให้อีกด้วย ผลสุดท้ายของเรื่อง “จากนี้เป็นต้นไปที่อำเภอเยียนฉีไม่มีใครเปิดร้านหุนทุนอีก” สื่อนัยอุดมการณ์ต่อรองกับการลืมนบุญคุณพ่อแม่ของบุตรธิดา

艾思麻老两口，一辈子省吃俭用，把四个儿子拉大成人，都给娶了媳妇。可是，四个儿子...各吃各的杂锅饭，不再跟年老的父母来往了...老两口思前想后，后来想出了一个办法...到晚上，老汉在灯盏下，把每一块石头擦抹得白白净净，又用墨笔画上什么记号，再用红纸一个包起来，塞进炕墙根的木板箱...最后，兄弟四人齐声哭喊道：“阿大呀！为了你这些红纸包包，把我们积存下的老元宝全用在你身上了。可是，如今你两袖清风地走了个干散，把我们可活活地宰下了。”

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 398-401)

คู่สามีภรรยาอายชือหม่าอยู่อย่างประหยัดตลอดชีวิต เลี้ยงลูกชายสี่คนเติบโต และหาลูกสะใภ้ให้ เรียบร้อย แต่สำหรับลูกชายทั้งสี่คน...ต่าง ไม่ไปมาหาสู่กับพ่อแม่อีกแล้ว...คู่สามีภรรยาคิดไปคิดมา สุดท้ายคิดได้หนึ่งวิธีการ...เมื่อถึงกลางคืน ผู้เฒ่าเช็ดก้อนหินให้สะอาดสะอาดทุกอันได้แสงตะเกียง และใช้ฟู่กันวาดเครื่องหมาย และใช้กระดาษสีแดงห่อไว้ ต่อไปก็เสียบในทึบไม้ที่ตั้งอยู่รากผนัง... สุดท้าย ลูกชายทั้งสี่คนร้องให้พร้อมกันว่า: “อาต๋าเอ๋ย เราเพื่อได้กระดาษสีแดงเหล่านี้ จึงใช้ เงินสะสมของเราให้แก่ท่านจนหมดตัว แต่ตอนนี้ท่านจากเราไปอย่างเกลี้ยง ทำให้เราเดือดร้อนลำบากมาก...”

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2552: 398-401)

เรื่อง ลูกชายสี่คนของอายชือหม่า ทียกมาข้างต้นเมื่อเปรียบเทียบกับเรื่อง นายให้กับลูกสาวสามคนของเขา แล้วพบว่าลูกชายทั้งสี่คนได้ดูแลตัวละครคู่สามีภรรยาอายชือหม่าที่แก่ชราจนถึงวาระสุดท้ายอย่างเต็มที่โดยคู่ สามีภรรยาอายชือหม่าจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การห่อหินด้วยกระดาษสีแดงเพื่อให้ลูกชายคิดว่าพ่อแม่ยังมีมรดก หินกลายเป็นสิ่งที่ไร้ความรู้สึก ไร้ค่า และเย็นเยือก ในเรื่องนี้กลับเป็น “ชิปต่อรอง (bargaining chip)” ที่คู่สามี ภรรยาอายชือหม่าต่อรองกับลูกชาย กล่าวได้ว่าหินกลายเป็นสัญลักษณ์สื่ออุดมการณ์อายชือหม่าในฐานะเป็นพ่อที่อยู่ใน ภาวะผู้สูงอายุต่อรองกับพฤติกรรมลืมนบุญคุณพ่อแม่ ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่และให้ความสำคัญกับเงินทองมากกว่าพ่อแม่ ของลูกชาย

哈家的婆姨口唤了好多年了。哈老汉好不容易才把儿子东拉西拉扯大，可东拉西不但不记阿大的养育之恩，反而常常嫌父亲没本事，没钱财...有一天，哈老汉从早晨太阳没露脸，一头攥在地里，干了个天昏地黑才回家，累得连个喘气的劲儿都没有。一进门锅台是冷的，案板是空的，可东拉西却脸朝墙睡大头觉呢，气得哈老汉...顺手操起一根棍子，“啪”的一下打在了东拉西的身上...天黑尽了，东拉西没地方去，就到庄子上爱管闲事的王爱管家去诉苦。...问道：“姨夫，你说咋样才能把我阿大治得服服帖帖呢？要不，要了那老不死的命也行。我求求你，快给我想个办法吧！”...东拉西小心地上了炕，轻轻地坐在了王爱管的身旁。还没等他坐稳，王爱管就一刀割掉了东拉西的半个耳朵...

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 332-334)

ภรรยาของลุงฮาเสียชีวิตไปหลายปีแล้ว ลุงฮาต้องเลี้ยงดูลูกชายตงลาซีจนเติบโตใหญ่อย่างยากลำบาก โดยลำพัง แต่ตงลาซีไม่เพียงแต่ไม่สำนึกถึงบุญคุณของพ่อที่เลี้ยงดูตนแล้ว กลับยังไม่พอใจที่บิดานั้น ไม่มีความสามารถ ไม่มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย วันหนึ่งลุงฮาออกไปทำนาตั้งแต่เช้ามีดจนถึงค่ำจึงกลับบ้าน ร่างกายเหนื่อยล้า แม้แต่แรงที่จะหายใจนั้นแทบไม่มี พอเข้ามาในบ้านก็พบว่าเตานั้นเย็นบนเตียงก็ว่างเปล่า ส่วนตงลาซีนั่งกำลังนอนหลับอย่างสบาย ลุงฮาโกรธมาก...จึงหยิบไม้ท่อนหนึ่งตีตงลาซีหนึ่งที...คำมีดแล้ว ตงลาซีไม่รู้จะไปที่ไหน ก็ไปที่บ้านของหวังอ้ายก่วนซึ่งเป็นคนที่ชอบจัดการเรื่องของคนอื่น...ถามหวังอ้ายก่วนว่า: “น้าเขย เจ้าคิดว่าเจ้าควรจะจัดการอย่างไรกับพ่อตีหรือจะเอาชีวิตไฉนแก่ก็ได้ละ โปรดช่วยข้าหน่อย รับหาวิธีให้ข้าเลย”...ตงลาซีขึ้นไปบนแท่นอย่างระมัดระวัง ค่อย ๆ นั่งลงและเข้าใกล้กับหวังอ้ายก่วน ในขณะที่เขายังนั่งไม่เรียบร้อยดี หวังอ้ายก่วนก็เอามือตัดใบหูของตงลาซีออกครึ่งหนึ่ง...

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2552: 332-334)

เรื่อง ลูกชายตงลาซีกับน้าเขยหวังอ้ายก่วน ที่ยกมาข้างต้นปรากฏว่าตัวละครตงลาซีมีพฤติกรรมพิชิตชาติชื่อตัวละคร “ตงลาซี (dong la xi 东拉西)” ย่อจากสำนวนจีนดังกล่าวว่า “ตงลาซีเฉ (东拉西扯 dong la xi che)” หมายถึงบุคคลที่ไร้เหตุผล พูดเรื่อยเปื่อย สื่อเป็นนัยว่าตงลาซีเป็นลูกเนรคุณ และคำว่า “ตัด” แสดงให้เห็นอุดมการณ์การต่อสู้กับประเพณีลูกเนรคุณที่จะวางอุบายพิชิตชาติ

...儿子看了看娘，叫她耳朵凑过来，怨恨地说：“娘呀娘，我好悔！可谁叫你长着耳朵，不听好话！是因为你养子不教，我才落得这个下场！”说完一口将母亲的耳朵咬了下来，转身上断了头。母亲看着儿子上刑，又悔又恨，只见路旁有一块大青石，便一头撞了过去...大家知道了这件事，心里都很沉痛。为了记住这个教训，就把罐儿胡同改成了惯儿胡同。对面轿子胡同的人们为了警戒后人，也把轿子胡同改为了教子胡同。

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 156-157)

...ลูกชายมองไปยังแม่ของเขา และบอกให้แม่เขาเอาหูมาใกล้ ๆ จากนั้นพูดด้วยน้ำเสียงอันแผ่วเบา แต่เคียดแค้นว่า “แม่...ข้าเสียใจถึงที่สุด รู้ไหม! ทำไมเจ้ามิหุไม่รู้จักฟัง อีกอย่างข้าต้องกลายเป็นสภาพแบบนี้ ก็เพราะแม่นั้นแหละ” พูดเสร็จก็กั๊กหูแม่ขาดออกมา และสะบัดหน้ากลับหันหลังไปยังเครื่องประหาร แม่หันมายืนดูลูกชายโดนโทษประหารชีวิต ตายไปต่อหน้าต่อตา เธอทั้งเสียใจ และแค้นเคืองตัวเอง เห็นก้อนหินใหญ่อยู่ริมทาง จึงรีบวิ่งเอาหัวชนอย่างแรง...เมื่อทุกคนในหมู่บ้านที่ตรอกได้ทราบเรื่อง ต่างก็เจ็บปวดร้าวไปตาม ๆ กัน จึงเปลี่ยนชื่อตรอกว่าวันเอ๋อ⁵ (เหยือก) เป็นตรอกวันเอ๋อ (ประคบน้ำพุ) เพื่อระลึกถึง และเป็นบทเรียน ส่วนคนในตรอกเกี้ยว (เจี้ยวจี) ก็เปลี่ยนชื่อตรอก อบรมบุตร (เจี้ยวจี) เพื่อไว้รำลึกว่า ต้องดักเตือนอบรมบุตร

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 156-157)

เรื่อง ตรอกเจี้ยวจี ที่ยกมาข้างต้นเป็นวรรณกรรมโศกนาฏกรรม ตัวละครแม่หมายกับลูกชายตายทั้งคู่ คำว่า “กั๊ก” สื่อเป็นนัยว่าลูกชายโกรธเคืองแม่ที่ไม่ได้ทำบาปบาปหน้าที่อบรมสั่งสอนตัวเองตามที่ควรทำ จึงทำให้ลูกชายเป็นคนเนรคุณทำร้ายร่างกายแม่ การประคบน้ำพุลูกไม่ได้มีผลดีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้เป็นคนดีและความกตัญญูต่อพ่อแม่ ในทางกลับกันคำนี้แฝงอุดมการณ์คือในสถานภาพเป็นบุตรธิดาต้องมีจิตสำนึกพฤติกรรมของตน ไม่ควรทำร้ายผู้ให้กำเนิดของตน อนึ่งจากข้อมูลเห็นได้ว่าสาเหตุที่ตัวละครลูกชายกั๊กหูของแม่ออกมาคือ “แม่...ข้าเสียใจถึงที่สุด รู้ไหม! ทำไมเจ้ามิหุไม่รู้จักฟัง อีกอย่างข้าต้องกลายเป็นสภาพแบบนี้ ก็เพราะแม่นั้นแหละ” สามารถตีความได้ว่า หูเป็นอวัยวะการรับฟัง สำหรับตัวละครแม่แม้ว่าประคบน้ำพุลูกชายอย่างเดียวในการเลี้ยงบุตร ไม่สนใจคำเตือนจากเพื่อนบ้านที่ว่าในการเลี้ยงดูลูกต้องสั่งสอนด้วย ซึ่งพฤติกรรมไม่จำ

⁵ ในบริบทนี้ปรากฏสองคำที่มีการออกเสียงเหมือนกันแต่ตัวเขียนไม่เหมือนกัน ซึ่งคำแรก “กวันเอ๋อ” (罐儿) หมายถึงเหยือก ส่วนคำที่สอง “กวันเอ๋อ” (惯儿) หมายถึงการประคบน้ำพุบุตร

คำเตือนจากผู้อื่นและทำผิดต่อไปในภาษาจีนถูกนิยามว่า “ไม่มีเออร์ชิง (没有耳性)” แปลโดยตรงคือ “ไม่มีความเป็นหู” ฉะนั้นก็เข้าใจได้คำพูดกับประพจน์ของลูกชายก่อนโดนโทษประหารชีวิตได้ และสื่อเป็นนัยว่าการสั่งสอนของบิดามารดามีบทบาทสำคัญในการสร้างความกตัญญูให้แก่ลูกอย่างน่าสังเกต

3. การประกอบสร้างความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านประเพณีกับความเชื่อ

วัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ชาวฮุยผสมผสานจากแนวคิดความกตัญญูต่อผู้สูงอายุของวัฒนธรรมอิสลามกับวัฒนธรรมขงจื้อของจีน (Zhang Yongqing & Liu Zongfu, 2003: 62) วรรณกรรมพื้นบ้านชาวฮุยเป็นฐานะสื่อการจัดระเบียบสังคม (Yang Jin และ ธนพร หมูคำ, 2561: 48) และประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านประเพณีความเชื่อ เรื่องที่ครอบคลุมประเด็นนี้ มี 5 เรื่อง ได้แก่ *ช่วยตัวนจิน สวรรค์อยู่ใต้เท้าบิดมารดา แม่หน้าตาซีเห่ หินลาย และ ขอโช้วฮ่วน* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...“坏断筋”一听这事儿已露了马脚，就倒打一耙，耍起赖来，他说“真主啊，亏死我了！往常不说，那天是你亲眼看着我吃饭端给你妈的，我要是克扣了你妈的饭食，有上半点儿坏心，叫我变头猪哼着死。”...儿子听罢，火冒三丈：“这个坏断筋的，我要找她算账！”他跑出去满院子找了一遍，不见个人影，只有一头猪在哼哼着。他非常惊奇，这到底是咋回事？突然，天空黑云翻滚，电闪雷鸣，儿子急忙回到老妈妈屋里，只听“咔嚓”一声轰响，一条火路把“坏断筋”送得无影无踪。从此以后，老妈妈靠儿子服侍，幸福地度过了晚年。

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 340-341)

“ช่วยตัวนจิน” เห็นพิรุณตัวเองจะแสดงออกมา ก็กลับย้อนเล่นงานฝ่ายตรงข้าม เล่นลูกไม่อย่างหน้าด้าน ว่า “โอ้เจินจู⁶ ข้าธรรมจะตาย! ปกติไม่ต้องพูด วันนั้นข้าส่งข้าวให้แม่เจ้า เจ้าเห็นด้วยตาเอง ถ้าข้าหักข้าวอาหารของแม่เจ้า คิดร้ายนิดเดียวกับแม่ ให้ข้ากลายเป็นหมูตายไปเลย

...ลูกชายฟังเสร็จโมโหใหญ่เลย: “ช่วยตัวนจินเอ๊ย ข้าจะลงโทษเจ้า!” เขาวิ่งออกไปหาทุกมุมบ้านไม่เจอใครเลย เห็นแค่หมูตัวหนึ่งร้องอยู่ เขาแปลกใจมาก นี่ทำไมล่ะ? ทันใดนั้นท้องฟ้ามืด และฟ้าร้องฟ้าผ่า ลูกชายรีบกลับไปที่บ้านของแม่เขา แคได้ยินเสียง “คชา” เส้นไพลงมาส่ง “ช่วยตัวนจิน” ไปอย่างไม่มีร่องรอย จากนั้นเป็นต้นมา ยายชราใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในวัยชราด้วยความพึงพอใจ การเลี้ยงดูของลูกชาย

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 340-341)

เรื่อง *ช่วยตัวนจิน* ทิ้งมาข้างต้นปรากฏการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านความเชื่อชาวฮุยที่เกี่ยวกับบุคคลมีคุณธรรมขึ้นสวรรค์บุคคลชั่วร้ายตกไฟนรกตามบัญญัติศาสนาอิสลาม ตัวละครช่วยตัวนจินในสถานภาพเป็นลูกสะใภ้ ตอนที่ประพจน์ไม่ติดต่อแม่ของสามี เมื่อใกล้จะโดนสามีสังเวยได้นางแกล้งสาบานต่อพระเจ้าอัลลอฮว่าหากตัวเองทำอะไรไม่ดีต่อแม่สามีก็กลายเป็น “หมู” สุดท้ายสามีรู้ความจริงทั้งหมด ช่วยตัวนจินก็กลายเป็นหมูตามที่นางสาบานไว้ และโดนสายฟ้าเผาตัวเป็นเจ้าหมด ในบริบทนี้สื่อเน้นยะสองประการ ประการที่หนึ่ง คือความเชื่อของศาสนาอิสลามดั่งคัมภีร์อัลกุรอานกล่าวว่า “ในไม่ช้าข้าจะโยนเขาเข้าสู่กองไฟที่เผาไหม้ และอันใดเล่าทำให้เจ้ารู้ได้ว่า สิ่งที่เขาไหม้มนั้นคืออะไร ? มันจะไม่เหลืออะไรเลย และมันจะไม่ปล่อยผู้ใดให้คงเหลือไว้ (เช่นกัน) มันจะเผาไหม้ผิวหนังจนเกรียมดำ” (อัลกุรอาน, 74: 26-29) ประการที่สอง คือ สื่อความเชื่อพื้นบ้านชาวฮั่นที่กล่าวว่าคนบาปกรรมโดนสายฟ้าตี ส่วนคำว่า “ฟ้าร้องฟ้าผ่า” “เส้นไพลงมา” นับเป็นสัญญาณที่สื่อความผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอิสลามกับชาวฮั่นอย่างน่าสนใจ

那时节，有一个名字叫哈旦的人，对老母亲很不孝顺...这样过了不多的日子，哈旦口唤了，停在地下，人们在着水的时候揭开苫布一看，哈旦变成了“狼贼热”，这就跑了去向圣人讨口唤...圣人向真主做了“都阿”，请求让哈旦进天堂，真主说：“天堂在父母的脚下，对父母不孝敬的人，谁也不能进天堂。”

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 342)

⁶ “เจินจู (真主 zhen zhu)” คำเฉพาะของชาวฮุยคำศัพท์เฉพาะของชาวฮุย หมายถึงพระเจ้าอัลลอฮ

ในเวลานั้น มีชายคนหนึ่งชื่อฮาดัน ไม่ต้ญญต่อมารดาเป็นอย่างมาก...ชีวิตอย่างนี้ผ่านไปไม่นาน ฮาดัน “ไช่วฮ่วน”⁷แล้ว ศพของเขาวางบนพื้น เมื่อมีคนมา “เจ้าสุ่ย”⁸ ให้ศพ พอเปิดผ้าคลุมศพออก ก็พบว่าร่างของฮาดันกลายเป็น “เฮ้อเจี้ยเร่อ” พวกเขาจึงไปขอ “ไช่วฮ่วน”⁹ กับนปี...นปีทำ “คูอาร์”¹⁰ ต่อเงินจู่ ว่าโปรดให้ฮาดันขึ้นสวรรค์ เงินจู่กล่าวว่า: “สวรรค์อยู่ใต้เท้าบิดมารดา คนที่ไม่ กต้ญญต่อบิดมารดา ต่างก็ขึ้นสวรรค์ไม่ได้”

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 342)

เรื่อง สวรรค์อยู่ใต้เท้าบิดมารดา ที่ยกมาข้างต้นปรากฏการผลิตซ้ำความเชื่อเกี่ยวกับบุคคลอกต้ญญ ต้องตกไพนรกในทัศนคติศาสนาอิสลาม และปรากฏสำนวนว่า “สวรรค์อยู่ใต้เท้าบิดมารดา คนที่ไม่ กต้ญญต่อบิดมารดา ต่างก็ขึ้นสวรรค์ไม่ได้” ซึ่งเป็นหะดีษที่ศาสนาอิสลามกล่าวไว้ “จงกลับไปอยู่กับแม่ของท่าน เพราะ แท้จริงสวรรค์อยู่ใต้ฝ่าเท้าของนาง” (เศาะฮีหฺ อัล-ญามิอฺ 1248) อนึ่งข้อความข้างต้นยังปรากฏในประเพณีชาวหุย อีกประการหนึ่ง คือ ข้อห้ามการเรียกหุยเป็น “เฮ้อเจี้ยเร่อ (狠贼热 hen zei re)” ซึ่งเป็นคำศัพท์เฉพาะชาวหุย โดยทับศัพท์จากภาษาอาหรับหมายถึงหุย การประพฤติประเพณีห้ามกินหุยนับเป็นความศรัทธาในศาสนาอิสลาม และเป็นประเพณีที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ในบริบทนี้สื่อนัยยะสังคมชาวหุยประกอบสร้างอุดมการณ์เกลียดชัง ความอกต้ญญต่อพ่อแม่

...这一年开斋节，是路不平的大大口唤十周年的忌辰，路不平请了个大阿訇，家里宰了十几只羊，炸了
几大筐油香，还四下里请了很多亲戚朋友，准备好好热闹一番...

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 323)

...ไคเจี้ยปีหนึ่ง เป็นวันถึงแก่กรรมของพ่อไช่วฮ่วนครบรอบ 10 ปี ลู่ปัฝิงเชิญอาฮง¹¹มา ส่วนที่
บ้านไจ่ (宰 zai แปลว่าเชือด) วัว 1 ตัว แกะหลายตัว และทอดไหยวเซียงหลายตะกร้าใหญ่และเชิญ
ญาติสนิทมิตรสหายมามากมาย เตรียมจัดงานพิธีกรรมอย่างใหญ่โต...

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 323)

จากเรื่อง แม่หน้าตาซีเห่ร ที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าตัวละครลู่ปัฝิงมีประพฤติกรรมจัดงานเลี้ยงใหญ่
ที่บ้านเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพ่อในวันเทศกาล “ไคเจี้ย”¹² ชาวหุย ซึ่งชาวหุยมิประเพณีถือวันสิ้นชีวิต
ของบิดมารดาเป็นวันสำคัญ และทำบุญตรงกันกับวันครบรอบปีผู้ตายเป็นประจำปี เพื่อให้คนมีชีวิตสำนึกถึงความตาย
และขอให้พระเจ้าอัลลอฮฺทรงเมตตาแก่ผู้ตาย (Yang Yan, 2011: 32) และนับเป็นพฤติกรรมกต้ญญต่อพ่อแม่
ส่วนกิจกรรมของการทำบุญมักรวมถึงการเชิญอาฮงมาอ่านอัลกุรอ่านที่บ้านและที่หลุมฝังศพ ทำอาหารที่มีอัตลักษณ์ชาวหุย
และจัดงานเลี้ยงที่บ้าน เป็นต้น

“唉.....”老大长叹一口气，对老妈说：“自从爹口唤后，我分的三石粮，盖房子花销不说，爹的七七提念
搭救，花了个差不多，最近快断顿了。”...

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 375)

“เฮ้อ...” ลูกชายคนโตถอนหายใจยาว และพูดกับแม่ว่า: “ตั้งแต่พ่อไช่วฮ่วนแล้ว ข้าแบ่งได้พี่ช
อาหาร 3 ตันนั้น ใช้สร้างบ้านเรือน และจัดพิธีกรรม ‘ซีซีถีเนียนตาจี้ว’ ตอนนี้ไม่เหลืออะไรแล้ว
เกือบจะอดข้าวแล้ว”

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 375)

⁷ “ไช่วฮ่วน (口唤 kou huan)” คำศัพท์เฉพาะของชาวหุย แปลความจากภาษาอาหรับ หมายถึงล่งลับ

⁸ “เจ้าสุ่ย (着水 zhao shui)” คำศัพท์เฉพาะของชาวหุย หมายถึงการชำระร่างกายในพิธีงานศพ

⁹ “ไช่วฮ่วน (口唤 kou huan)” คำศัพท์เฉพาะของชาวหุย หมายถึงอนุญาต

¹⁰ “คูอาร์ (都阿 dou a)” เป็นภาษาอาหรับ หมายถึงอธิฐาน

¹¹ “อาฮง (阿訇 a hong)” คำศัพท์ชาวหุยที่ทับศัพท์จากภาษาเปอร์เซีย หมายถึง อาจารย์หรือนักวิชาการทางศาสนาอิสลาม

¹² “ไคเจี้ย (开斋节 kai zhai jie)” คำศัพท์ชาวหุย หมายถึงวันตรุษอีดิลฟิตรีในศาสนาอิสลาม

เรื่อง หินลาย ที่ยกมาข้างต้นปรากฏว่าลูกชายจัดพิธีกรรม “ชีชีเถียนตาจีว (七七提念搭救 qi qi ti nian da jiu)” ซึ่งเป็นคำศัพท์เฉพาะชาวหุย หมายถึงคนเสียชีวิตไปทุก 7 วันที่ผ่านไป จัดกิจกรรม เตรียมอาหาร และเชิญอาชงมาอ่านอัลกุรอานที่บ้านและหลุมฝังศพ ภายใน 49 วัน จะจัดการ 7 ครั้ง (Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 374) ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวนับเป็นการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ตามจารีตสังคมชาวหุย กล่าวได้ว่าการจัดพิธีกรรมของบุตรธิดาดังกล่าวนับเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่เพื่อให้สังคมเห็น ในมุมมองสังคมการจับพิธีกรรมดังกล่าวเป็นมาตรฐานประการหนึ่งที่นิยามบุตรธิดามีความกตัญญูต่อพ่อแม่หรือไม่

“是呀！我是他的独生女儿。”新娘羞答答的回答...新娘的这些话，哈儿三听了非常高兴。但哈儿三还有个疑问，便又问道：“既然是这样，他老人家 怎么会把一个像你这样漂亮的姑娘嫁给我呢？”姑娘说：“是这样，我父亲一辈子勤劳节俭，操持下了这座果园。他要把这座果园交给世间手脚最勤、心地最善、最讲信义的 人。他老人家看中你就是这样的人。”就这样，哈儿三跟这个姑娘成了亲...过了一辈子幸福生活。

(Li Shujiang & Wang Zhengwei, 2009: 365)

“ใช่แล้ว! ข้าเป็นลูกสาวคนเดียวของเธอ” เจ้าสาวตอบอย่างอาย ๆ ... ฮาเอ้อซานได้ยินคำพูดเหล่านี้ของเจ้าสาวแล้วดีใจมาก แต่ก็ยังสงสัยอยู่ เลยเอ่ยปากถามว่า: “เป็นอย่างนี้เองหรือ ท่านยกลูกสาวที่สวยงามขนาดนี้ให้แต่งงานกับข้าเพราะอะไร” ลูกสาวตอบว่า: “คืออย่างนั้นะ พ่ออดทนและประหยัดมาตลอดชีวิต จนมีสวนผลไม้แห่งนี้ ท่านต้องการยกสวนแห่งนี้ให้กับคนที่ขยันที่สุด จิตใจดีที่สุด มีสัจจะที่สุด และท่านก็เชื่อว่าเจ้าคือคนคนนั้น” ดังนั้นฮาเอ้อซานได้แต่งงานกับสาวคนนี้...ได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตลอดชีวิต

(Li Shujiang และ Wang Zhengwei, 2009: 365)

จากเรื่อง *ขอไว้ฮ้วน* ที่ยกมาข้างต้นจะเห็นว่า ตัวละครลูกสาวยินยอมสมรสกับผู้ชายฮาเอ้อซานโดยที่พ่อจัดการให้ นับเป็นความกตัญญูต่อพ่อแม่ประการหนึ่งในสังคมชาวหุยสมัยก่อน ตามจารีตวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมชาวหุย บิดามารดามีอำนาจในการจัดหาคู่ครองให้แก่บุตรในแบบคลุมถุงชนตามจารีตโบราณจีน (อดิชาติ คำพวง, 2562: 149) บุตรธิดาเชื่อฟังพ่อแม่ประพฤติสมรสและมีทายาทสืบวงศ์ตระกูลนับเป็นประการหนึ่งในความกตัญญูต่อพ่อแม่ นอกจากนี้เรื่องผลสุดท้ายของเรื่องนับเป็นการส่งเสริมการเชื่อฟังบิดามารดา

สรุป

จากการศึกษาเรื่อง การประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุย สาธารณรัฐประชาชนจีน สรุปได้ว่าวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยนำเสนอประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่โดย 3 ประเด็นหลักได้แก่ ประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านภาษา ประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านอุดมการณ์ และ ประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านประเพณี กับความเชื่อ ส่วนวิธีการความกตัญญูต่อพ่อแม่รวมถึง 4 ประการ ได้แก่ การเลี้ยงดูพ่อแม่ การเชื่อฟังพ่อแม่ การทำบุญอุทิศให้พ่อแม่ และ การช่วยทำกิจธุระให้พ่อแม่

ภาษาในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยมียบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ และแบ่งเป็น 2 ลักษณะ หนึ่งคือ สำนวนสุภาษิตจีนดั้งเดิมที่ชาวหุยใช้ เช่น คำว่า “ช่วยตัวเงิน” เป็นสัญลักษณ์ลูกสะใภ้กตัญญูสุภาษิต “กตัญญูพ่อแม่ตัวเองที่บ้าน ไม่ต้องไปจุดเทียนที่ทางไกล” มาจากพุทธศาสนาประเทศจีน สื่อเป็นนัยว่าบุตรธิดาควรอยู่ใกล้บิดามารดาเพื่อเลี้ยงดูบิดามารดา และ สองคือภาษาชาวหุย ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่ทับศัพท์และแปลความจากภาษาอาหรับ ภาษาเปอร์เซีย ภาษาเตอร์ และภาษามองโกล เป็นต้น ส่วนคำศัพท์ที่สร้างใหม่มีการผสมผสานศัพท์ภาษาจีน (Yang Jin, 2022: บทนำ) เช่น ข้อห้ามในการเรียกสุกรเป็น “เฮ้อเจี้ยเร่อ” สื่อนัยว่า

การตีเดียนอกตัญญูของสังคมชาวหุย และคำว่า “ซีซีเถียนตาจิว” สำนวน “สวรรค์อยู่ใต้เท้าบิดามารดา” ต่างเป็นสัญญาณที่มีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่อย่างเด่นชัด

วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูผ่านอุดมการณ์ภรรยาได้กลับกับ ปิตาธิปไตยความเป็นสามี กับ อุดมการณ์พ่อแม่ต่อรองความกตัญญูของบุตรธิดา สังคมชาวหุยเป็นสังคมผู้ชายเป็นใหญ่ ความกตัญญูต่อพ่อแม่เป็นจารีตของสังคมที่ปฏิบัติตามมาตรฐานของหลักคุณธรรมวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมอิสลาม เรื่อง *ช่วยตัวนงิน* ลูกสะใภ้ช่วยตัวนงินได้กลับความเป็นใหญ่ของสามีด้วยประพจน์ไม่ดีต่อแม่สามี ส่วนเรื่อง *นายไต่กับลูกสาวสามคนของเขา* ลูกชายสี่คนของอ้ายซือหม่า ลูกชายตงลาชีกับน้ำเชยหวังอ้ายก่วน และ *ตรอกเจี้ยวจี* ปรากฏว่าการวิจารณ์พฤติกรรมเนรคุณของบุตรธิดา เรื่องที่น่าสังเกต คือ *ตรอกเจี้ยวจี* บุตรชายทำร้ายร่างกายของแม่หม้าย ทั้งแฝงอุดมการณ์ต่อรองกับปิตาธิปไตย และมีอุดมการณ์ต่อรองกับความกตัญญู

วัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ชาวหุยประกอบสร้างผ่านประเพณีกับความเชื่อของชาวหุย เช่น ตัวละครลูกสะใภ้ช่วยตัวนงินกับบุตรชายฮาดันที่อากตัญญูต่อพ่อแม่กลายเป็นสุกร เป็นการผลิตซ้ำความเชื่อของชาวหุยเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในการตอบบุญคุณของบิดามารดา ส่วนประเพณีการจัดพิธีกรรม “ซีซีเถียนตาจิว” เพื่อทำบุญอุทิศกุศลให้บิดามารดาในครบวันเดือนปีสิ้นชีวิต เป็นประเพณีชาวหุยที่ผสมผสานจากวัฒนธรรมอื่น (จีน) และชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ กล่าวได้ว่าการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมชาวหุย จึงมีอัตลักษณ์เดียวกันกับวัฒนธรรมชาวหุย

อภิปรายผล

วัฒนธรรมชาวหุยพัฒนามาจากการผสมผสานวัฒนธรรมอิสลามกับวัฒนธรรมจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นก็ยึดถือลัทธิขงจื้อเป็นแนวคิดในการปกครองสังคม เพื่อผลลัพธ์ในการสร้างเสถียรภาพให้แก่ราชสำนัก เนื่องจากลัทธิขงจื้อยกย่องความกตัญญูเป็นบรรทัดฐานของสังคมศักดินา และนำเสนอเป็น “สามีเป็นเสาหลักแก่ภรรยา บิดาเป็นเสาหลักแก่บุตร และผู้ปกครองเป็นเสาหลักของขุนนาง” (อติชาติ คำพวง, 2562: 137-154) ส่วนวัฒนธรรมอิสลามได้กำหนดความสำคัญของความกตัญญูต่อพ่อแม่เป็นรูปแบบบัญชาของพระเจ้าในคัมภีร์อัลกุรอาน ชาดีพันธุหุยปฏิบัติจารีตประเพณีกตัญญู เคารพ และเลี้ยงดูผู้สูงอายุ เห็นได้ว่าปิตาธิปไตยเป็นกลไกประการหนึ่งในการประกอบสร้างวัฒนธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ของชาวหุย ผู้ชายเป็นผู้กุมอำนาจหลักและครอบงำในครอบครัว เช่น เรื่อง *ช่วยตัวนงิน* ภรรยาต้องปฏิบัติเลี้ยงดูแม่ของสามีภายใต้อำนาจสามี ขณะเดียวกันนางใช้การอากตัญญูได้กลับความเป็นใหญ่ของสามี เรื่อง *แม่หน้าตาซีเห่* ลูกชายมีอำนาจทั้งแม่ด้วยเหตุการณ์รังเกียจหน้าตาของแม่ เรื่อง *ตรอกเจี้ยวจี* ลูกชายโกรธเคืองแม่ไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ในการสั่งสอนลูก จึงทำร้ายร่างกายของแม่ ทั้งในเรื่อง *ขอโซ่วฮ่วน* ลูกสาวยินยอมแต่งงานกับผู้ชายที่พ่อเลือกให้ แสดงให้เห็นว่าผู้ชายเป็นใหญ่เป็นกฎจารีตของการดำเนินจริยธรรมทางครอบครัว และพ่อแม่มีสถานภาพสำคัญในครอบครัว เช่น เรื่อง *แม่หน้าตาซีเห่* หลังจากลูกชายทิ้งแม่ไป โชคชะตาเขาก็แย่งอย่างต่อเนื่อง วรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยได้พรรณนาจริยธรรมระหว่างบุตรธิดากับบิดามารดาครอบครัวในสมัยก่อนอย่างชัดเจน

อนึ่งปัจจุบันตามการเปลี่ยนแปลงของโลกและจีน บทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ในครอบครัวน้อยลง จารีตประเพณีของความกตัญญูต่อพ่อแม่ในสังคมชาวหุยมีความแตกต่างจากดั้งเดิม ครอบครัวประเพณีอันตกทอดมาแต่โบราณกาลสลายตัว ทศนคติความกตัญญูตกเวทีจึงคลายลง (Ma Yan, 2007: 65-66) ดังนั้นเห็นได้ว่าการศึกษาและการยกย่องความกตัญญูในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยมีผลลัพธ์ในความเป็นจริงอย่างมากมายในยุคปัจจุบัน ซึ่งมีผลบวกในการสร้างสังคมมนุษยธรรมและแก้ปัญหาในสังคมผู้สูงอายุ (Aged Society) เช่นเรื่อง *นายไต่กับลูกสาวสามคนของเขา* หากตัวละครลูกสาวรู้จักบุญคุณของพ่อ นายไต่ก็ไม่ต้องตกอยู่สภาพโดดเดี่ยวและลำบากยากแค้น ที่เมืองอำเภอเยียนฉิงมีคนเปิดร้านหุนทุนอย่างต่อเนื่อง อาจมีผลดีในการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากนี้จากการศึกษาประเด็นความกตัญญูต่อพ่อแม่วรรณกรรมพื้นบ้านชาวทั้ง 10 เรื่อง พบว่าในเนื้อหาไม่

ปรากฏชาวหุยจัดงานศพให้พ่อแม่อย่างหรูหราแม้แต่ฉากเดียว นี่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานศพของชาวหุยที่กล่าวว่า “ฝังศพด้วยดินอย่างเร่งรีบและเรียบง่าย” ยกย่อง “ตอนพ่อแม่มีชีวิตอยู่ใส่ใจเลี้ยงดูพ่อแม่อย่างดี ตอนพ่อแม่เสียชีวิตจัดงานศพอย่างเรียบง่าย (后养薄葬)” และคัดค้าน “อกตัญญูตอนพ่อแม่มีชีวิตอยู่ และเมื่อเสียชีวิตแล้วจัดงานศพเพื่อแสดงความร่ำรวยหรูหรา” กล่าวได้ว่าทัศนคติการเลี้ยงดูพ่อแม่ของชาวหุยนี้เป็นแบบอย่างดีงามในสังคมจีน

นอกจากนี้ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่าถึงแม้ว่าจริยธรรมของชาวหุยมีลักษณะอุดมสมบูรณ์ก็ตาม แต่วงการวิชาการขาดการศึกษาอย่างเป็นระบบในระยะเวลายาวนาน (Xiong Kunxin, Cao Dong, & Chen Liming. 2006: 56) ส่วนประเด็นการศึกษาความกตัญญูต่อพ่อแม่ในวรรณกรรมพื้นบ้านยังพบไม่กี่เรื่อง และ บทความเรื่องนี้นับเป็นผลงานที่มีคุณค่าด้านวิชาการที่ใช้ทฤษฎีการประกอบสร้างวัฒนธรรมมาศึกษาความกตัญญูต่อพ่อแม่ผ่านวรรณกรรมพื้นบ้าน จึงกล่าวได้ว่ามีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาจริยธรรมทางครอบครัวกับวรรณกรรมพื้นบ้าน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). **แว่นวรรณคดีทฤษฎีร่วมสมัย**. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์นาคร.

บุษกร วัฒนบุตร, พระอุดมสิทธินายก, และ พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ. (2560). คนดีที่มีความกตัญญูบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา. **วารสารสันติศึกษาปริทฤษฎี** วัฒนบุตร, พระอุดมสิทธินายก, และ พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ. (2560). คนดีที่มีความกตัญญูบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, 5 (พิเศษ), 77-86.

ศิริพร ณ ถลาง. (2557). **ทฤษฎีคติชนวิทยาวิธีวิทยาการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณฐา ลิ้ม. (2560). **แนวทางส่งเสริมกตัญญูทศวิถีในสังคมไทย** (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

อติชาติ คำพวง. (2562). คติด้านความกตัญญู (孝) ในวัฒนธรรมจีนภาพสะท้อนจริยศาสตร์ครอบครัวจีนผ่านสำนวน. **วารสารมนุษยศาสตร์สาร**, 21(01), 137-157.

Yang Jin. (2565). **วรรณกรรมพื้นบ้านกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์มุสลิมชาวหุย** (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ลำปาง.

Yang Jin และ ธนพร หมูคำ. (2561). การประกอบสร้างความเป็นสตรีในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุยสาธารณรัฐประชาชนจีน. **วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง**, 6(02), 35-54.

Yang Jin, ธนพร หมูคำ, บุญเหลือ ไจโมโน, และ ภูริวรรณ วรานุสาสน์. (2564). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุย. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้**, 9(02), 63-82.

ภาษาจีน

Chen Min. (2006). การศึกษาความคิดเชิงจริยธรรมในนิทานพื้นบ้านชาวหุย: กรณีศึกษาพื้นบ้านชาวหุยหนิงเซีย่เป็นตัวอย่าง (试论回族民间故事中的伦理思想_以宁夏回族民间故事为例). **วารสารมหาวิทยาลัยชนชาติแห่งที่สองซีเหเปย**, 27(2), 55-60.

Chen Min, & Ma Yan. (2006). การศึกษาความคิดจริยธรรมชาวหุยในนิทานพื้นบ้านชาวหุย (试论回族民间故事中的回族伦理思想). **วารสารสถาบันครุศาสตร์กุ้ยหยวน**, 06(3), 61-64.

Feng Zenglie. (1984). การศึกษา “วัฒนธรรมหุยหุย” (略论“回回文化”). **วารสารสังคมศาสตร์หนิงเซีย่**, 38(01), 21-28.

Jiang Zi Sheng Huo. (2020, 09.01). ความเป็นมาของสำนวน “บุตรไม่เปื้อนหน้าตาแม่ชั่วเห่ สุนัขไม่เปื้อนหน้าบ้านเรือนยากจน”. สืบค้นจาก<https://www.jiangzi.com/tuwen/jianbihua/82516.html>

- Li Jing. (2020). ทศนคติ “การเลี้ยงบุตรเพื่อตัวเองก้าวสู่วัยแก่มีที่พึ่งพิง” เปลี่ยนแปลงไปอย่างสงบ (“养儿防老”观念悄然改变). **วารสารวัยชราจีน**, 7(05), 26-27.
- Lin Xiaohong. (2016). การศึกษาจริยธรรมความกตัญญูต่อพ่อแม่ของชาวหุย (回族传统孝亲伦理思想研究). (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยหนิงเซี่ยจิ้น, หยิ่นชวน.
- Li Shujiang, & Wang Zhengwei. (2009). นิทานพื้นบ้านและตำนานชาวหุย (回族民间传说故事). หยิ่นชวน: สำนักพิมพ์ประชาชนหนิงเซี่ย.
- Ma Yan. (2007). วัฒนธรรมความกตัญญูชาวหุยกับการประกอบสร้างสังคมที่มีมนุษยธรรม (回族孝文化与构建和谐社会). **วารสารการศึกษาชาวหุย**, 68(04), 64-66.
- National Ethnic Affairs Commission of the People's Republic of China. (1995). ชาวหุย. (回族). สืบค้นจาก <http://www.seac.gov.cn/col/col246/index.html>.
- Song Luna. (2017). การศึกษาความคิดจริยธรรมครอบครัวประเพณีชาวหุย (浅析回族传统家庭伦理思想). **วารสาร Youth Years**, 7(15), 223.
- Wang Cui. (2013). การตรวจสอบย้อนกลับประวัติศาสตร์กับการประกอบสร้างในสมัยปัจจุบันของวัฒนธรรมความกตัญญู (孝文化的历史回眸与当代建构). **วารสารการศึกษาขงจื้อ**, 27(06), 95-101.
- Wen Duanzheng. (2011). พจนานุกรมสุภาษิตจีน (中国谚语大辞典上海上海辞). เยี่ยงไฮ้: สำนักพิมพ์หนังสือเซี่ยงไฮ้.
- Xiong Kunxin, & Cao Dong, & Chen Liming. (2006). การสังเคราะห์จริยธรรมของชาวหุย (回族伦理思想综述). **วารสารมหาวิทยาลัยครุศาสตร์ชิงเจียง**, 27(02), 51-57.
- Yang Yan. (2011). การศึกษาพิธีกรรมงานศพชาวหุยหมู่บ้านทัวกุ่มณฑลยูนนาน (云南拖姑村回族丧葬仪式分析). **วารสารวิทยาลัยเสียนหนิง**, 31(1), 31-32.
- Yu Zhengui. (1992). การศึกษานัยของวัฒนธรรมชาวหุย (略论回族文化的内涵). **วารสารการศึกษาชาวหุย**, 8(02), 3-11.
- Zhang Yanan. (2017). การนำเสนอจริยธรรมครอบครัวในวรรณกรรมพื้นบ้านชาวหุย (回族民间文学中家庭道德的伦理叙事). (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยหนิงเซี่ยจิ้น, หยิ่นชวน.
- Zhang Yongqing, & Liu Zongfu, (2003). วัฒนธรรมความกตัญญูชาวหุยกับแนวคิดการเคารพผู้สูงอายุปัจจุบัน (回族的孝文化和当代回族的尊老敬老思想). **วารสารสังคมศาสตร์**, 121(06), 62-64.
- Zhong Yajun. (2015). แหล่งกำเนิดกับการกระจายของนิทานความกตัญญูที่หนิงเซี่ย (宁夏“孝”故事的源与流). **วารสารการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน**, 232(03), 34-41.

บทบาทของช้างเผือกที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*

Roles of White Elephants in Early Rattanakosin Literature

ณัฐนรินทร์ เมธีวุฒินันท์ ภาณุภัทรธนวัฒน์^{1*} | Nathanarin Methivuthinan Phanuphatharathanavat^{1*}

เจือง ถิ หั่ง² | Truong Thi Hang²

ชวน เพชรแก้ว³ | Chuan Petkaew³

ประจักษ์ สายแสง⁴ | Prachaksha Saisang⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “บทบาทของช้างเผือกในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของช้างเผือกที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (ตั้งแต่พ.ศ. 2325 – 2453) การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ตัวบทที่เป็นวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของช้างเผือกจำนวน 16 เรื่อง ผลการศึกษานำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ช้างเผือกในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นปรากฏบทบาทจำนวน 6 บทบาท ได้แก่ 1) บทบาทด้านการเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธี พบในพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือกและพระราชพิธีเศวตฉัตรสวนาน 2) บทบาทด้านการเป็นพระราชพาหนะของพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีสำคัญ พระราชพาหนะในการสงคราม และเป็นพระราชพาหนะเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ 3) บทบาทด้านการเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ตามคติความเชื่อเรื่องจักรพรรดิราชา และการเพิ่มพูนพระบารมีเพื่อให้บรรลุเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต 4) บทบาทด้านการสร้างความสำเร็จอารมณ์พบว่า ช้างเผือกเป็นตัวละครหนึ่งในวรรณคดีประเภทการแสดง และยังพบว่าในสมัยรัชกาลที่ 2 วรรณคดีพระราชนิพนธ์หลายเรื่อง ได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของมหรสพสมโภชช้างเผือกด้วย 5) บทบาทด้านการสั่งสอนค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ 5 ลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และ 6) บทบาทด้านการรับแขกเมือง พบว่ามีการผูกช้างเผือกยืนแท่นให้ราชทูตชมความงามของช้างเผือก และยังมีนัยสื่อถึงพระบารมีของพระมหากษัตริย์ด้วย

คำสำคัญ: บทบาท, ช้างเผือก, วรรณคดีไทย, สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ช้างเผือกในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: การศึกษาวิเคราะห์” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ปีการศึกษา 2565

^{1*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก (นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง E-Mail nathanarin@lpru.ac.th)

² หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (รองศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง E-Mail truongthiHang.vn@gmail.com)

³ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (ศาสตราจารย์, ข้าราชการบำนาญ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี E-Mail chuan84290@gmail.com)

⁴ มหาวิทยาลัยนเรศวร (รองศาสตราจารย์, ข้าราชการบำนาญ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร E-Mail saisang50230@gmail.com)

Abstract

The purpose of this qualitative research article entitled “Roles of White Elephants in Early Rattanakosin Literature” was to examine the white elephants’ roles mentioned in 16 pieces of Early Rattanakosin literature during the reigns of King Rama I – King Rama V. Its descriptive analysis results are shown as follows.

It can be concluded from the research results that there are 6 literary roles of the white elephants: 1) the white elephants as an element of royal ceremony – the elephant admission ceremony and the elephant troop-marching ceremony; 2) the white elephants as kings’ beasts of burden in royal ceremonies, during wartimes and to represent the kings’ charismatic figures; 3) the white elephants as a type of sacred animal of a universal monarch, the so-called Chakravarti Raja, together with one who would become a future Buddha; 4) the white elephants as literary characters – not only in dramatic literature but also the subjects leading to the use of many pieces of literary works in the elephant admission ceremony; 5) the white elephants as metaphoric characters for teaching 5 moral values which were relevant to the Early Rattanakosin society; and 6) the white elephants, standing in full-formed garments in front of diplomatic state guests, as an element of the state guest-welcoming ceremony that implicitly represented the king’s grace.

Keywords: Roles, White elephants, Thai literature, Early Rattanakosin Period

บทนำ

ผู้คนในแต่ละสังคมโดยเฉพาะสังคมใหญ่ที่มีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจนเป็นสังคมที่มีอารยธรรมขั้นสูงนั้น มีความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์อยู่หลากหลายประเภท ทั้งสัตว์ในจินตนาการอย่างเช่นมังกร หรือสัตว์ที่พบเห็นได้โดยทั่วไป เช่น สิงโต และนกอินทรี เป็นต้น สัตว์เหล่านั้นถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงพลังและอำนาจของชนชั้นปกครอง โดยอิงอาศัยบุคลิกลักษณะ พฤติกรรม หรือตำนานเรื่องเล่า มาสร้างเป็นรูปสัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกถึงพลังอำนาจของตนเอง ดังในวัฒนธรรมของอินเดียพบว่า มีการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นปกครอง ซึ่งบรรดาสัตว์ที่นำมาใช้นั้นส่วนหนึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูด้วย เช่น โคอุสุภราชเป็นสัตว์พาหนะของพระศิวะ หงส์เป็นสัตว์พาหนะของพระพรหม ครุฑเป็นสัตว์พาหนะของพระนารายณ์ รวมถึงช้างที่เป็นสัตว์พาหนะของพระอินทร์ ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์สัญลักษณ์ดังกล่าวต่อมาได้แพร่กระจายไปสู่ดินแดนต่าง ๆ พร้อมกับวัฒนธรรมของชาวอินเดีย ซึ่งประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในดินแดนที่ได้รับอิทธิพลเรื่องคติความเชื่อเกี่ยวกับช้างเผือกด้วยเช่นกัน

วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดช่วงระยะเวลานับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือตั้งแต่พ.ศ. 2325 - 2453 ด้วยเหตุผลที่ว่า แม้เอกสารบางแห่งจะกล่าวถึงพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เกี่ยวกับการเรียกนามแผ่นดินรัชกาลที่ 1 – 3 โดยออกนามว่า แผ่นดินต้น แผ่นดินกลาง และแผ่นดินปลายนั้นไม่เหมาะสม ควรจะเรียกตามลำดับรัชกาลหรือตามพระปรมาภิไธยของพระเจ้าแผ่นดินมากกว่า แต่จากการศึกษาพบว่า วงวิชาการปัจจุบันก็ยังมีการกำหนดยุคสมัยวรรณคดีไทยอย่างกว้าง ๆ ว่า วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือวรรณคดีไทยช่วงก่อนและหลังได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ขณะที่การกำหนดยุคสมัยหรือช่วงระยะเวลาเริ่มต้นของวรรณคดีไทยสมัยใหม่ ซึ่งนักวิชาการด้านวรรณคดีศึกษานิยมเรียกว่า “วรรณกรรมสมัยปัจจุบัน” หรือ “วรรณกรรมไทยร่วมสมัย” นั้น ผลการศึกษา

พบว่า นักวิชาการแต่ละคนมีแนวคิดเกี่ยวกับระยะเวลาเริ่มต้นแตกต่างกัน ซึ่งในทฤษฎีของผู้วิจัยเห็นว่าควรกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ด้วยเพราะเป็นช่วงระยะเวลาที่วรรณคดีไทยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบอย่างชัดเจน กับทั้งยังมีการแปลและดัดแปลงวรรณกรรมจากตะวันตกมาเป็นวรรณคดีไทยจำนวนมาก ขณะที่แนวคิดและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์วรรณคดีก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากรัชกาลก่อนหน้าอย่างเด่นชัด ในทฤษฎีของผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาอย่างลุ่มลึกเพื่อกำหนดยุคสมัยของวรรณคดีไทยที่เหมาะสมต่อไป ทั้งนี้ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดไว้ว่าศึกษาวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเน้นการศึกษาอิทธิพลและคติความเชื่อเกี่ยวกับช้างเผือกที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในวรรณคดีไทยเฉพาะช่วงรัชกาลที่ 1 – 5 เท่านั้น

จากการศึกษาวรรณคดีไทยที่สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าวรรณคดีกลุ่มดังกล่าวกล่าวถึงการได้ช้างเผือกและการสมโภชขึ้นระวางช้างเผือกทุกรัชกาล รวมถึงการให้ความสำคัญกับช้างเผือกในพระราชพิธีของพระราชสำนัก โดยเฉพาะพระราชพิธีบรมราชาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ เมื่อทรงรับราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระราชมณเฑียรทั้งหลายจะต้องถวายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ อันประกอบด้วยพระมหาพิชัยมงกุฎ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร ฉลองพระบาท และพัดวาลวิชนี อันเป็นเครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศแห่งพระมหากษัตริย์ จนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงเพิ่ม “พระแส้หางช้างเผือก” ให้เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ที่ต้องถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกด้วย และได้ถือเป็นธรรมเนียมสืบมาจนถึงรัชกาลต่อ ๆ มา อันเป็นเครื่องยืนยันประการหนึ่งว่าคติความเชื่อเกี่ยวกับช้างเผือกยังคงดำรงบทบาทสำคัญอยู่คู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์และสังคมไทยสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง “ช้างราชพาหนะ” ของ ญัตติภัทร จันทวิษ และคณะ (2542) ที่กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของช้างเผือกที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยสมัยโบราณ ตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของช้างเผือกที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของประการของช้างเผือก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ตามคติความเชื่อเกี่ยวกับจักรพรรดิราชาของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู รวมถึงการเพิ่มพูนพระบารมีเพื่อให้ทรงบรรลุปะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตตามคติความเชื่อแห่งพระพุทธศาสนาอีกโสดหนึ่งด้วย ซึ่งความสำคัญของช้างเผือก รวมถึงบทบาทของช้างเผือกที่มีต่อสังคมไทย ที่ปรากฏควบคู่พร้อมกับการดำรงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์มาอย่างยาวนาน จึงเป็นเหตุผลสำคัญให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาบทบาทของช้างเผือกจากตัวบทเป็นวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อันจะทำให้เห็นภาพบทบาทของช้างเผือกอย่างชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของช้างเผือกในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

วิธีการวิจัย

การศึกษา “บทบาทของช้างเผือกในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น” เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการเก็บข้อมูลจากตัวบทวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จำนวน 16 เรื่อง มีรายละเอียดที่กำหนดไว้ดังนี้

1 ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ กล่าวคือ ระยะที่ 1 ขั้นเตรียมการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และเก็บข้อมูลวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับช้างเผือกที่ปรากฏในเอกสารวิชาการ และกำหนดขอบเขตของข้อมูลวรรณคดีที่นำมาศึกษา ระยะที่

2 ขั้นตอนการวิจัย ผู้วิจัยสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับช้างเผือก จากนั้นวิเคราะห์และตีความข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของช้างเผือกที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และ ระยะที่ 3 ขั้นนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยจะเรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยในรูปการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

2 ขอบเขตของข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัย

ตัวบทวรรณคดีไทยที่นำมาศึกษาครั้งนี้ เป็นวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จำนวน 16 เรื่อง เป็นวรรณคดีลายลักษณ์ที่แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 – 5 และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว ได้แก่

- *โคลงพระราชนิพนธ์ท้าวทศมาศ* พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระราชนิพนธ์เชนทร์สวนนันทหรือการแห่ช้าง

- *ฉันทกล่อมช้างพลาย* ผลงานพระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นศรีสุเรนทร แต่งขึ้นเพื่อใช้ในพระราชนิพนธ์สมโภชขึ้นระวางช้างเผือกพลาย สันนิษฐานว่าขึ้นระวางสมโภชในรัชกาลที่ 2

- *ฉันทกล่อมช้างพัง* พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส แต่งขึ้นเพื่อใช้ในพระราชนิพนธ์สมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญหรือช้างพังเผือก เช่นเดียวกับฉันทกล่อมช้างเผือกพลายที่แต่งมาก่อนหน้านี้

- *ฉันทกล่อมพระมหารพีพรรณคชพงษ์* ผลงานนิพนธ์ของพระสารประเสริฐและคณะ แต่งขึ้นเพื่อใช้ในพระราชนิพนธ์สมโภชขึ้นระวางช้างเผือกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- *ช้างเผือกกับนางงาม* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เปรียบเทียบช้างเผือกกับนางงามว่า หญิงงามกับช้างเผือกถือเป็นของคู่กับบ้านเมือง

- *ไตรภูมิโลกวิจิตรนิยาย* ผลงานของพระยาธรรมปรีชา (แก้ว) แต่งขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา อาทิ กำเนิดของโลกและสรรพสิ่งต่าง ๆ รวมถึงช้างเผือกแต่ละตระกูล

- *บทพากย์เอราวัณ* หรือรามเกียรติ์คำพากย์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์เพื่อใช้ประกอบการแสดงโขนและหนังใหญ่ ตัวบทที่นำมาศึกษาครั้งนี้ คือตอนช้างเอราวัณ

- *บทละครเรื่องรามเกียรติ์* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงช้างเอราวัณ ซึ่งอินทรีชิตให้ทหารจำแลงกายล่อลวงกองทัพของพระราม

- *บทละครเรื่องรามเกียรติ์* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงช้างเอราวัณจำแลง ซึ่งอินทรีชิตให้ทหารแปลงกายล่อลวงกองทัพของพระรามจนเสียที

- *บทละครเรื่องอุณรุท* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงตัวละครเอกเสด็จไปคล้องช้าง และมีพิธีที่เกี่ยวข้องกับการคล้องช้างแทรกไว้ด้วย

- *บทละครเรื่องอุณรุท* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงครุฑของช้างเผือก และแทรกพิธีกรรมคล้องช้างไว้ในเรื่องด้วย

- *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3* ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) เนื้อความเริ่มตั้งแต่การสวรรคตของรัชกาลที่ 2 และเหตุการณ์สำคัญในรัชกาลที่ 3

- *พระราชพิธีสิบสองเดือน* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึง พระราชนิพนธ์เชนทร์สวนนันท มีการแห่ช้างเผือกและช้างพระที่นั่ง

- *ยอพระเกียรติสามรัชกาล* ผลงานของพระยาไชยวิชิต (เผือก) แต่งยอพระเกียรติรัชกาลที่ 1 - 3 เนื้อความกล่าวถึงเหตุการณ์ในแต่ละรัชสมัย และการได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีแห่งแรกไว้ในเรื่อง

- *ลิลิตตะเลงพ่าย* สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เนื้อความและจุดมุ่งหมายของวรรณคดีเรื่องนี้คือ การสดุดีพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

- *เสภาพระราชพงศาวดาร* ผลงานของพระสุนทรโวหาร หรือสุนทรภู่ เนื้อความตอนแรกกล่าวถึงการสถาปนากรุงศรีอยุธยา และตอนที่สองกล่าวถึงกษัตริย์ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษากรอบแนวคิดของนักวรรณคดีศึกษา เพื่อนำมาเป็นฐานคิดในการวิจัยจำนวน 2 แนวคิดสำคัญ กล่าวคือ แนวคิดแรกเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับการสื่อสาร และแนวคิดที่สอง เป็นแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับการเมือง ดังสรุปได้ต่อไปนี้

1) **แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับการสื่อสาร** กรอบแนวคิดนี้ ดวงมน จิตรจันงค์ เป็นผู้เสนอว่า วรรณคดีเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร หรือมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร โดยมีกวีหรือผู้แต่งทำหน้าที่เป็น “ผู้ส่งสาร” และมีการกำหนดความมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ในการส่ง “สาร” หรือความหมายที่กวีต้องการส่งมาพร้อมกับภาษา ขณะที่ผู้อ่านเองก็มีหน้าที่สำคัญคือ ทำหน้าที่เป็น “ผู้รับสาร” ซึ่งมีสิทธิและเสรีภาพในการตีความสารที่กวีและผู้แต่งส่งมา (ดวงมน จิตรจันงค์, 2555, หน้า 91)

2) **แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับสังคม** ตามที่ตรีศิลป์ บุญขจร (2547, หน้า 5 – 7) เสนอไว้ วรรณคดีหรือวรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมในแต่ละช่วงเวลาและเป็นไปในมิติต่าง ๆ อาจเป็นไปได้ใน 3 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรก *วรรณคดีหรือวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม* การสะท้อนสังคมของวรรณคดี มิใช่เป็นเพียงการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ในทำนองเดียวกับเอกสารหรือบันทึกทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ทว่ายังเป็นภาพสะท้อนถึงประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคมในขณะนั้นด้วย ลักษณะที่สอง *สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณคดีหรือวรรณกรรมและยังส่งอิทธิพลต่อผู้ประพันธ์* อาจกล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์แต่ละคนดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแต่ละสังคม จึงย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคม ทั้งในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ปรัชญา รวมถึงการเมืองการปกครอง สภาพการณ์หรือบริบทที่กล่าวมานี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดโลกทัศน์และชีวทัศน์ของผู้ประพันธ์ และลักษณะที่สาม *วรรณคดีหรือวรรณกรรมรวมถึงนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม* นักเขียนหรือผู้ประพันธ์มีบทบาทในฐานะที่เป็นผู้นำทางความคิดของสังคม และยังเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของสังคม

ผลการวิจัย

การศึกษาวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำให้ทราบถึงบทบาทของช่างเผือกกรม 6 บทบาท อันได้แก่ บทบาทในด้านการเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธี บทบาทในฐานะเป็นพระราชพาหนะของพระมหากษัตริย์ บทบาทในการช่วยเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ บทบาทในด้านการสร้างความสำเร็จ อารมณ์ บทบาทในการสั่งสอนค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ และบทบาทในการรับแขกเมือง ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. บทบาทของช่างเผือกด้านการเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธี

พระราชพิธีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในบ้านเมืองนั้น เป็นพิธีที่จัดสืบเนื่องมาตลอดทุกรัชกาล มีความมุ่งหมายสำคัญ กล่าวคือ เพื่อความเป็นสวัสดิมงคล และบำรุงขวัญกำลังใจให้แก่ประชาราษฎร สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรก เป็นพระราชพิธีที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราวและมีใช้พระราชพิธีสิบสองเดือน เช่น พระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระราชพิธีสมโภชกลองวิชัยเอรี พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือก เป็นต้น และลักษณะที่สอง เป็นพระราชพิธีที่จัดเป็นประจำหรือที่เรียกว่าพระราชพิธีสิบสองเดือน จากการศึกษาพบว่า วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจำนวน 16 เรื่อง ช่างเผือกมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีจำนวน 2 พระราชพิธี ได้แก่ พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือก และพระราชพิธีคเชนทร์ศวसन ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 **บทบาทของช่างเผือกในพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือก** พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือก จัดขึ้นหลังจากได้ช้างมาสู่พระบารมี เมื่อมีการฝึกหัดช้างจนเชื่องราบ เชื่อฟังคำสั่งของควาญแล้ว จึงจะจัดพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือกซึ่งมักจะจัดเป็นพิธีต่อเนื่องกันหลายวัน พิธีนี้ปรากฏในหนังสือเรื่อง

“ตำราช่างในเอกสารโบราณ” ความโดยสรุปว่า พิธีทนต์ไชยบาศเป็นพิธีตามตำราพระคชกรรม ผู้ประกอบพิธีคือพระหมอเฒ่า หรือครูบาทยา ยหมอช่างผู้มีอาวุโสสูงสุดและเป็นผู้มีความสามารถในการจับช่างป่า ต้องกระทำตามขั้นตอน คือ ปลุกโรงพิธีและเตรียมสิ่งของในพิธีจำนวนมาก แบ่งออกเป็น 4 วัน กล่าวคือ วันแรก พระหมอเฒ่าเลือกชัยภูมิที่เหมาะสม สร้างโรงพิธี แล้วจึงก่อกองไฟ สวดมนต์บูชาเทพเจ้า ครุคชกรรม และถวายเครื่องบูชา แล้วอ่านบทดุขฎิสังเวทยเทพเจ้า วันที่สอง ในช่วงเช้า พระหมอเฒ่าสวดบูชาเทพเจ้า เวียนเทียนสมโภช และอ่านดุขฎิสังเวทยเทพเจ้า ส่วนช่วงบ่ายจะอ่านมนต์บูชาเทพเจ้า วันที่สาม ในช่วงเช้า ทำพิธีเหมือนเมื่อวันที่สอง แล้วจึงทำพิธีหุงข้าว ถวายข้าวและอาหารแด่เทพเจ้ากับครุคชกรรม และอ่านบทดุขฎิสังเวทยเทพเจ้า วันที่สี่ พระหมอเฒ่าถวายใบไม้มงคล อ่านมนต์เบิกโคลนทวารเปิดประตูโคลนทวาร ทำพิธีลาไพร รดน้ำให้ช่างเผือกกับบรรดาผู้ร่วมพิธีทั้งท้าวและ ผู้ติดตามช่างทุกคน แล้วจึงตัดสายทองหรือสายสิญจน์ที่ตัวของผู้ร่วมพิธีทั้ง สมมุติว่าได้กลับเข้าบ้านแล้ว เมื่อเสร็จ พิธีทนต์ไชยบาศรับช่างแล้ว จึงจะเข้าสู่ขั้นตอนการสมโภชต่อไป (กองแก้ว วีระประจักษ์, 2564, หน้า 46 – 49)

จากตัวบทวรรณคดีจำนวน 16 เรื่อง ผู้วิจัยพบข้อมูลเกี่ยวกับพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช่างเผือก แต่งแทรกไว้ในตัวบทประพันธ์เพียง 1 เรื่อง คือ บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ดังนี้

การปลุกโรงช่างเผือกเพื่อเตรียมการสมโภชขึ้นระวาง ปรากฏข้อความว่า

บัดนั้น	ฝ่ายเจ้าพนักงานถว้นหน้า
แจ้งหมายเกณฑ์กันเป็นโกลา	ปลุกโรงคชาหน้าพลาน
ลุ่มช่อฟ้าทางหงส์	คาดแดงงามทรงสูงตระหง่าน
ปักตะลุงสุวรรณอลงการ	คาดเพดานห้อยพวงสุมาลัย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2545, หน้า 445)

การปลุกโรงช่างเผือกช่างต้น มีการเกณฑ์ไพร่พลให้มาปลุกโรงสำหรับสมโภชช่างเผือกที่หน้าพระลาน โรง นั้นปลุกเป็นโรงหลังคา ประดับช่อฟ้าตามฐานานาคค้ำค้ำของช่างเผือก มีการตกแต่งโรงช่างทั้งยังคาดหลังคาด้วย ผ้าแดงและมีพวงมาลัยห้อยประดับเพดาน ส่วนกลางโรงปักเสาตะลุงไว้สำหรับผูกช่างเผือก เมื่อได้พระฤกษ์ตามที่ โหรหลวงกำหนดแล้ว กรมช่างจะตกแต่งประดับช่างด้วยคชาภรณ์อันงดงาม นำช่างมาผูกแทนยืนโรง แล้วจึงทำพิธี สมโภช เริ่มจากการเวียนเทียนสมโภช พราหมณ์พฤฒาจารย์หรือพราหมณ์พฤฒิบาศอ่านพระเวทสรรเสริญเทพเจ้า และเพื่อความเป็นสิริมงคล ดังความว่า

พวกพฤฒาจารย์ก็อ่านเวท	อันมีเดชศรีสวัสดิ์สถาผล
ถือสังข์หลังน้ำไสยมนต์	ลงบนเศียรสารเควตรรา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2545, หน้า 447)

เมื่อพราหมณ์รดน้ำเทพมนต์ลงบนเศียรช่างแล้ว จะพระราชทานอ้อยจารึกชื่อนามหรือชื่อช่างต่อไป และ ทุกคำคืนจะมีพิธีกล่อมช่าง โดยใช้บทฉันท์ดุขฎิสังเวทยกล่อมช่างอ่านเป็นทำนองพร้อมกับการบรรเลงดนตรี ด้วยวง “ขับไม้” และมีมหรสพสมโภชอย่างน้อย 7 คืน จึงจะถือว่าเสร็จพิธี

ทั้งนี้ จากตัวบทวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น ผู้วิจัยไม่พบข้อมูลหรือ หลักฐานชัดเจนว่า การสมโภชขึ้นระวางจะต้องประกอบพิธีกี่วัน กับทั้งไม่ปรากฏว่ามีรายละเอียดหรือขั้นตอน อย่างไรบ้าง ด้วยเพราะความรู้เกี่ยวกับคชกรรมนั้น “อุกสรวนไว้ในขอบเขตจำกัดให้รู้กันอยู่เฉพาะแวดวงของผู้มี หน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องแผ่นดินไว้ว่าพระราชหฤทัย... ห้ามมิให้มีการคัดลอกวิชาการเกี่ยวกับช่างหรือจดบันทึก เพื่อการศึกษาเล่าเรียน” (กองแก้ว วีระประจักษ์, 2564, หน้า 1) ทว่าปรากฏหลักฐานในราชกิจจานุเบกษา (ร.ศ. 109, วันที่ 14 กันยายน เล่ม 7 ตอน 24, หน้า 212 - 214) กล่าวว่า การสมโภชช่างสำคัญและช่างเผือกจะจัด ต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลา 3 – 4 วัน โดยมีขั้นตอนดังนี้ วันที่ 1 จัดกระบวนแห่ช่างเผือกเดินกระบวนเข้าสู่โรงพิธี

แล้วผูกช้างเผือกยืนแท่นในโรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นประธานในพิธีสวดมนต์ เลี้ยงพระและมหรสพสมโภช พราหมณ์อ่านฉันทดุษฎีสังเวย อ่านฉันทกล่อมช้าง และบทขับไม้ วันที่ 2 ในช่วงเช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกโรงช้างสำคัญ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ มีสวดมนต์เลี้ยงพระ ในช่วงค่ำ เสด็จออกประทับโรงช้างสำคัญ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ มีการละเล่นสมโภช พราหมณ์อ่านฉันทดุษฎีสังเวย และอ่านฉันทกล่อมช้างและบทขับไม้เหมือนวันแรก วันที่ 3 ในช่วงเช้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกโรงช้างสำคัญ มีสวดมนต์เลี้ยงพระ ในช่วงเวลาค่ำเสด็จออกประทับโรงช้างสำคัญ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ มีการละเล่นสมโภช พราหมณ์อ่านฉันทดุษฎีสังเวย อ่านฉันทกล่อมช้าง และบทขับไม้เหมือนวันแรก ส่วน วันที่ 4 เป็นพระราชพิธีขึ้นระวางช้างเผือก ในเวลาเช้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับพระราชยาน เสด็จโดยกระบวนแห่ ไปยังโรงช้างสำคัญ เมื่อได้พระฤกษ์จะเสด็จขึ้นเสาดะลุจ รดน้ำพระราชทานช้างสำคัญ เจ้าพนักงานแต่งเครื่อง ให้แก่ช้างสำคัญ ราชบัณฑิตถวายอ้อยแดงจารึกนามของช้าง ทรงรับอ้อยแดงนั้นแล้วพระราชทานแก่พระยาช้างเผือก แล้วจึงพระราชทานรางวัลแก่หมอช้าง ควายุช้าง และผู้เกี่ยวข้องทุกคน จากนั้นเสด็จไปทรงบาตรพระสงฆ์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน และเสด็จขึ้น ต่อไปจึงเป็นการสมโภชพระยาช้างเผือกอีก 3 วัน โดยในเวลาค่ำมีการ สวดมนต์บูชาเทพเจ้า อ่านบทดุษฎีสังเวยหรือกล่อมช้าง และมีการละเล่นทุกวัน (ร.ศ. 109, วันที่ 14 กันยายน, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 7 ตอน 24, หน้า 214)

1.2 บทบาทของช้างเผือกในพระราชพิธีเชษฐศวสนาน ผลการศึกษาวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นจำนวน 16 เรื่อง พบบทบาทของช้างเผือกในพระราชพิธีในวรรณคดี 2 เรื่อง กล่าวคือ พระราชพิธีเชษฐศวสนาน ดังที่กล่าวไว้ใน *โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส* พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ และ *พระราชพิธีสิบสองเดือน* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชพิธีเชษฐศวสนาน หรือพระราชพิธีแห่ช้าง เป็นพระราชพิธีสำคัญของ พระราชสำนักที่จัดขึ้นเป็นประจำในเดือนห้า รวมอยู่ในพระราชพิธี 12 เดือน โดยจะจัดหลังเสร็จพิธีทอดเชือก ตามเชือก ดังที่กวีผู้แต่ง *โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส* บันทึกการจัดกระบวนช้างว่า กรมพระคชบาลเป็นผู้จัด กระบวนช้าง มีช้างเผือกที่มาเข้าร่วมกระบวนแห่ล้วนแต่เป็น “*แห่พระคชเลิศล้วน เผือกพื้นผ่องพรรณ*” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์, 2545, หน้า 25) จากข้อความนี้จะเห็นว่า การแห่ช้าง ในพระราชพิธีเชษฐศวสนาน ช้างเผือกถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนแห่ โดยกระบวนทั้งหมดจะเคลื่อน ผ่านเกยพระสงฆ์และเกยพราหมณ์ รับน้ำพุทมนต์และน้ำเทพมนต์ เพื่อความเป็นสิริมงคลของช้างและไพร่พลที่ ทำหน้าที่ดูแลช้างเหล่านั้น เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนแห่แล้วจะมีการเล่นรื่นเริงด้วย จากนั้นจึงเป็นพิธีสมโภช หรือรับขวัญช้าง โดยมีพราหมณ์พฤติบาทเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม การเตรียมสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องบูชาต่าง ๆ เพื่อเตรียมสมโภชทำขวัญช้างเผือก ดังความว่า

เสร็จแห่แล้วแต่งตั้ง	บายศรี
ตองหิริยสุวรรณมี	อีกแก้ว
พราหมณ์พฤติบาทปรี	ชาเขียว เวทเอย
แว่นจุดเทียนเวียนแล้ว	ดับไล่เจิมจุณ

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์, 2545, หน้า 28)

การทำพิธีรับขวัญสมโภช พราหมณ์จะตั้งบายศรี 4 อย่าง คือบายศรีใบตอง บายศรีเงิน บายศรีทอง และ บายศรีแก้ว จากนั้นพราหมณ์พฤติบาทจุดแว่นเวียนเทียน ในระหว่างเวียนเทียนนั้น จะมีการเป่าสังข์ เป่าแตร ตีฆ้อง และให้ร้องเอาชัยจนครบ 3 รอบ โดยมีขุนนางกับพนักงานผู้ร่วมพิธีเป็นผู้รับแว่นเวียนเทียนสมโภชรับขวัญ และมีการบรรเลงปี่พาทย์ ตีกลองแขก ในระหว่างเวียนเทียนด้วย

การสมโภชรับขวัญช้างเผือกและช้างต้น พราหมณ์พฤติบาทจะทำขวัญสมโภชช้างต้นและช้างเผือกทุกโรง ความขวัญหรือผู้ดูแลช้างแต่ละช้างจะประดับร่างกายของช้างเผือกอย่างงดงามด้วยเครื่องทอง ผูกตาข่ายปกตระพองช้าง ประดับห้อยพู่หูทั้ง 2 ข้าง และคลุมปกหลังช้างด้วยผ้าตาด ทั้งนี้ การทำขวัญสมโภชพระยาช้างหลังพระราชพิธีคเชนทร์ศวसनาน ยังปรากฏหลักฐานใน พระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สอดคล้องกันว่า “ครั้งวันเดือน 5 ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 11 ขึ้น 6 ค่ำ เจ้าพนักงานจัดบายศรีไปตั้งสมโภชเวียนเทียนพระยาช้างและช้างวิเศษ ช้างพระที่นั่ง ม้าพระที่นั่ง ทุกโรง เป็นเสร็จการพระราชพิธีคเชนทร์ศวसनาน” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2556, หน้า 281)

2. บทบาทของช้างเผือกด้านการเป็นพระราชพาหนะของพระมหากษัตริย์

การได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีของพระมหากษัตริย์แต่ละรัชกาล ช้างเผือกจึงมีเพียงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพระบารมีให้โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ชัดเท่านั้น ทว่ายังเป็นยุทธปัจจัยสำคัญในการทำสงคราม และเป็นพาหนะสำคัญในการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ บทบาทของช้างเผือกดังกล่าวเมื่อศึกษาวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจำนวน 16 เรื่อง ปรากฏบทบาทอย่างชัดเจนในวรรณคดีไทย 2 เรื่อง ได้แก่ โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ทรงสรรเสริญพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ว่า ด้วยพระบารมีของพระองค์ บ้านเมืองจึงมีความสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงความพร้อมของสรรพาวุธและกำลังพล มีช้างเผือกและช้างสำคัญทั้งพังและพลายขึ้นระวางเป็นพระราชพาหนะ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์, 2545, หน้า 17-18)

นอกจากนี้ วรรณคดีเรื่อง ไตรภูมิโลกวิจิตรนิยายกลา ผลงานของพระยาธรรมปรีชา (แก้ว) แต่งขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 2345 ตามกระแสพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ 1 มีเนื้อความสำคัญตอนหนึ่งกล่าวถึง หัตถิรัตน์หรือช้างแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิราชว่า “ย่อมมาแต่ตระกูลช้างทั้งสอง คือ ฉันทันตตระกูล 1 อุโบสถตระกูล 1 ถ้าแลมาแต่ฉันทันตตระกูลนั้น ช้างที่เป็นน้องน้อยกว่าช้างทั้งปวงนั้นมา ถ้ามาแต่อุโบสถตระกูลนั้น ช้างที่เป็นพี่ใหญ่กว่าช้างทั้งปวง” ช้างแก้วของพระมหาจักรพรรดิ ถือเป็นช้างคู่พระบารมี มีฤทธิ์มาก “อาจเหาะไปในอัมพรประเทศ เวหาอย่างโยคาวจรผู้มีฤทธิ์ ...ช้างแก้วนั้นอาจทรงพระองค์พญาบรมจักรพรรดิ อันแวดล้อมด้วยจตุรงคราชบริษัธแสนแสนพลากร มีปริมาณทลได้ 12 โยชน์นั้น พาเหาะสัญจรไปเวียนรอบจบพิภพกลกขมพูทวีป แล้วแลกลับมาสู่พระนครราชธานีเมืองหลวงแห่งพญาบรมจักรนั้นได้แต่เพลเช้าวัน” (กรมศิลปากร, 2535, วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม 2, หน้า 461) เนื้อความในตอนนี้นักกล่าวหาว่า ช้างแก้วหรือหัตถิรัตน์ของพระยาจักรพรรดิมาจากช้าง ฉันทันตตระกูล หรืออุโบสถตระกูลเท่านั้น และเป็นพระราชพาหนะเมื่อพระมหาจักรพรรดิและไพร่พลจะเสด็จหรือเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ เหาะไปในอากาศได้ และมีพลังกำลังมาก สามารถนำพญาจักรพรรดิพร้อมกองทัพอันมีปริมาณทลได้ 12 โยชน์ โดยเหาะไปรอบขมพูทวีปแล้วกลับมาถึงพระนครในเวลาเช้า

3. บทบาทของช้างเผือกด้านการเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์

สังคมไทยเป็นสังคมมีความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์เป็นบุคคลผู้มีบุญญาธิการสูง ยากที่จะหาผู้ใดทัดเทียมได้ หรือบางพระองค์มีพระบารมีมากเทียบเท่าพระเจ้าจักรพรรดิราช มีพระราชอำนาจครอบครองดินแดนต่าง ๆ และมีอำนาจบารมีเหนือกว่าพระมหากษัตริย์ทั้งปวง อันเป็นคติที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ด้วยความเชื่อดังกล่าวจึงพบว่า ช้างเผือกมีบทบาทสำคัญในการเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ สอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิซึ่งปรากฏหลักฐานในวรรณคดีนับแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นคติความเชื่อเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิมีได้ลดลงไปแต่อย่างไรก็ตามยังคงมีอยู่อย่างชัดเจนดังปรากฏหลักฐานบันทึกในวรรณคดีเกี่ยวกับการได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีทุกรัชกาล จากการศึกษาตัวบทวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์จำนวน 16 เรื่อง ปรากฏบทบาทในด้านการเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์จำนวน 4 เรื่อง ดังรายละเอียดและตัวอย่างต่อไปนี้

วรรณคดีเรื่อง *योพระเกียรติสามรัชกาล* ผลงานประพันธ์ของพระยาไชยวิชิต (เผือก) แต่งโยพระเกียรติหรือสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์สมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เนื้อความมุ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์ สภาพความเป็นไปของพระราชอาณาจักร กวียอพระเกียรติรัชกาลที่ 1 เมื่อมีช้างมาสู่พระบารมีว่า เป็นช้างในคชพงศ์ฉันทันต์มีความงามประหนึ่งช้างเอราวัณของพระอินทร์ ช้างนี้อุบัติมาเพื่อ “เฉลิมพระนครขวัญ เมืองมิ่ง” และยังเป็นทีกล่าวขาน “ทั่วหล้าภุญ” ช้างอัฐทิศล้วนแต่อุบัติมาเพื่อเพิ่มพูนพระสิริสวัสดิ์ “เฉลิมมิ่งมหาสุรย์ สุรราช” กับทั้งยังมีช้างอานวยพงศ์ทั้ง 3 พงศ์ ได้แก่ พรหมพงศ์ อิศวรพงศ์ และอัคนีพงศ์มาสู่พระบารมี “มาเปเนเอกอาศน์องค์อิศเรศ” จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมโภชขึ้นระวางในพระบรมมหาราชวัง (พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2518, หน้า 6)

วรรณคดีเรื่อง *โยพระเกียรติสามรัชกาล* แต่งสดุดีพระเกียรติคุณรัชกาลที่ 2 ผู้ทรงได้รับการถวายสมัญญานามว่า พระเจ้าช้างเผือก ด้วยเพราะมีช้างเผือกเอกมาสู่พระบารมี ดังที่กวีกล่าวถึงเหตุการณ์ได้ช้างเผือกว่า ด้วยพระบรมเดชานุภาพจะปรากฏไปทั่วทิศานุทิศ เป็นที่ครั้นคร้ามของเมืองขอบขันขี้และนานาประเทศ จึงบันดาลให้ทรงได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีหลายช้าง นับแต่พระเจ้าเชียงใหม่ถวายช้างพลายเผือก พระยาน่านคล้องช้างพลายเผือกมาถวาย และเจ้าเมืองโพธิสัตว์ถวายช้างพลายเผือกมาสู่พระบารมี “ล้วนเผือกผู้โสภณาวรรณเชื้อฉันทันต์ประเสริฐเลิศปาง (พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2518, หน้า 28) ต่อมาในปีมะเส็ง เบญจศก ทรงได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีเพิ่มอีก 1 ช้าง มีลักษณะตรงตามตำรา คือ มีสีขาวดังดอกบัวสดตบุษย์หรือสีสังข์ สมโภชขึ้นระวางแล้วพระราชทานนามว่า พระยามงคลหัตตดิษฐ์ กวียบันทึกเหตุการณ์การได้ช้างพลายเผือกเอกนี้ว่า ด้วยเพราะ “พระบารมีเป็นที่อิศเรศย์ ได้ช้างเฉลิมขวัญอันเลิศแล้ว” พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2518, หน้า 28 – 31) จึงทรงได้ช้างเผือกคชลักษณ์งามดังช้างแก้วเพื่อมาเป็นช้างคู่พระนคร เป็นที่โสมนัสมากจึงโปรดให้สมโภชอย่างยิ่งใหญ่ถึง 7 วัน 7 คืน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง *ช้างเผือกกับนางงาม* ว่า ช้างเผือกก็เหมือนสตรีที่งดงามที่กำเนิดมากับพระนคร และเป็นเครื่องส่งเสริมความงดงามของพระนคร ในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ ได้ทรงเล่าถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อยุธยาไว้อย่างน่าสนใจว่า “...อันนี้เป็นธรรมดาพระมหากษัตริย์ในนานาประเทศทั่วทุกทิศ ช้างเผือกและนางรูปงามเป็นของที่ต้องพระราชประสงค์ พระมหากษัตริย์องค์ใดมีช้างเผือกก็ช้าง มีนางรูปงามก็นาง ก็ต้องหวงไว้สำหรับพระบารมีหมดไม่เป็นที่ผู้อื่นจะขอได้ ...ผู้หญิงรูปงามกับช้างเผือกเป็นของคู่กัน...” (“ช้างเผือกกับนางงาม” ใน ชุมนุมพระบรมราชาธิบายและประชุมพระราชนิพนธ์ภาคปกิณกะพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2547, หน้า 177) เหตุจากการได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีจำนวนมากนี้เอง พระเจ้าหงสาวดีจึงทรงทูลขอช้างเผือกจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หากแต่มิได้พระราชทานให้ตามที่ขอ จึงเป็นเหตุให้เกิดสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 ในเวลาต่อมา

การได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมี ยังปรากฏใน *เสภาพระราชพงศาวดาร* ผลงานของพระสุนทรโวหาร หรือสุนทรภู่ กวีนำเนื้อความอันเป็นเหตุการณ์สำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยามาประพันธ์ขึ้นใหม่ เนื้อความแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นเหตุการณ์เมื่อแรกสถาปนากรุงศรีอยุธยา และตอนที่สองเป็นเหตุการณ์ศึกหงสาวดีหรือสงครามช้างเผือกในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีถึง 7 ช้าง กวีกล่าวว่าช้างนี้เป็นช้างคู่พระบารมีและเกิดมาเพื่อเป็นช้างแก้วคู่พระนครศรีอยุธยา ดังความว่า

คชาพาหนะนรินทร์

ห้ำกฤษณเผือกผู้คู่บารมี

กับเผือกพังทั้งสองล้วนผ่องแผ้ว

ชาติช้างแก้วเกิดสำหรับกับกรุงศรี

(“เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร”, ใน ประชุมคำกลอนสุนทรภู่, 2558, หน้า 389)

ช้างเผือกเป็นสัตว์พิเศษที่เกิดขึ้นมาเพื่อส่งเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ การมีช้างเผือกมาสู่พระบารมี จึงมิได้หมายถึงความสงบสุขของบ้านเมืองเท่านั้น หากแต่ยังมีนัยถึงการเป็นผู้มีบุญญาธิการของกษัตริย์พระองค์นั้น ว่ามีความยิ่งใหญ่เหนือกว่ากษัตริย์พระองค์อื่น และยังเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นพระจักรพรรดิ ตามคติความเชื่อของชนชั้นนำและสถาบันกษัตริย์ผู้ปกครองบ้านเมืองต่าง ๆ อันเป็นบทบาทสำคัญที่สอดคล้องกับคติความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียนั่นเอง

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีสงครามครั้งสำคัญกับพม่า สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถ ได้ทรงช้างพระที่นั่งเข้ากระทำการยุทธหัตถีกับแม่ทัพฝ่ายพม่า จนกระทั่งทรงได้รับชัยชนะ เหตุการณ์ยุทธหัตถีครั้งนั้นยังตราตรึงอยู่ในความทรงจำของผู้คนในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นอยู่มาก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส จึงทรงพระนิพนธ์เรื่อง *ลิลิตตะเลงพ่าย* ขึ้น เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณ ดังมีเนื้อความตอนหนึ่งทรงยกย่องช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ความว่า

หัชฌิโนทรปิ่นธเรศไต้	ไทรธง
คือสมิทธิมาตงค์	หนึ่งอ้าวง
หนึ่งคือศิริเมฆมง	คลออาสน์ มารเอย
เศียรส่ายหางยาวคว้าง	ไขว่แสวงแทงโถม

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, *ลิลิตตะเลงพ่าย*, 2549, หน้า 93)

ความเปรียบข้างต้นกวีกล่าวว่า ช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีลักษณะงดงามดังช้างเอราวัณของพระอินทร์ ขณะที่ช้างทรงของพระมหาอุปราชาก็มีลักษณะงดงามดุจดั่งช้างคิริเมฆล์ของพระยามาร ความเปรียบนี้เป็นเหตุการณ์ครั้งอดีตในพุทธประวัติ เมื่อครั้งพระยามารไล่ช้างหวิงจะทำอันตรายมิให้พระโพธิสัตว์บรรลुพระโพธิญาณ หากแต่ในสงครามกรุงศรีอยุธยาที่กวีกล่าวถึงนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงไล่ช้างเข้าทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา เพื่อปกป้องบ้านเมืองจากศัตรู แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของช้างเผือกในฐานะที่เป็นพระราชพาหนะในการรบเพื่อป้องกันบ้านเมือง และยังเป็นสัตว์คู่พระบารมีของพระมหากษัตริย์ด้วย

4. บทบาทด้านการสร้างความสำเร็จอารมณ

ความสำเร็จอารมณหรือความบันเทิงใจ เป็นอารมณอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเมื่อได้ดูหรือชมสิ่งที่น่าสนใจ บทบาทของช้างเผือกในด้านการสร้างความสำเร็จอารมณ ทั้งนี้ จากการศึกษาวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นจำนวน 16 เรื่อง ปรากฏบทบาทของช้างเผือกในด้านการสร้างความสำเร็จอารมณ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ *บทละครเรื่องรามเกียรติ์* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช *บทละครเรื่องรามเกียรติ์* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเลิศหล้านภาลัย *บทพากย์เอราวัณ* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *บทละครเรื่องอุณรุท* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และ *บทละครเรื่องอุณรุท* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเลิศหล้านภาลัย

วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏบทบาทของตัวละครช้างเอราวัณในเรื่องรามเกียรติ์ในฐานะที่เป็นเทพพาหนะของพระอินทร์ ดังเหตุการณ์ตอนที่อินทรชิตจำแลงกายเป็นพระอินทร์ และให้เสนายักษ์จำแลงกายเป็นช้างเอราวัณล่อลวงให้กองทัพของพระรามตกตะลึงในความงดงามจนพ่ายแพ้ จากการศึกษาพบว่า *บทละครเรื่องรามเกียรติ์* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช *บทละครเรื่องรามเกียรติ์* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเลิศหล้านภาลัย และ *บทพากย์เอราวัณ* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีเนื้อความกล่าวถึงอินทรชิตทำอุบายให้การุณราชจำแลงกายเป็นช้างเอราวัณ และให้ไพร่พลในกองทัพทั้งหมดแปลงเป็นขบวนแห่จับระบำของเทพบุตรเทพธิดา เนื้อความตอนที่พรรณนาถึงความงดงามของช้างเอราวัณ กวีถ่ายทอดด้วยถ้อยคำอันไพเราะ กล่าวถึงความอลังการของช้างเอราวัณว่ามีเศียร 33 เศียร เป็นช้างเผือกงามผุดผ่อง ส่วน *บทละครเรื่องอุณรุท* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระ

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และ *บทละครเรื่องอุณรุท* พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทั้ง 2 เรื่องมีเนื้อความคล้ายคลึงกัน หากแต่ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ทรงดัดทอนเนื้อความในฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 โดยทรงดัดแปลงและปรับปรุงถ้อยคำให้ไพเราะมากขึ้น วรรณคดีทั้ง 2 เรื่องมีเนื้อความกล่าวถึงช้างเอราวัณในฐานะที่เป็นเทพพาหนะ โดยกวีกล่าวชมความงามของช้างทรงของพระอุณรุทว่ามีความงดงามประดุจดั่งช้างเอราวัณซึ่งเป็นพาหนะของพระอินทร์

บทละครเรื่องรามเกียรติ์และเรื่องอุณรุท สำนวนพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 ฉบับ ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงละครใน ส่วนเรื่องรามเกียรติ์คำพากย์ใช้ในการพากย์หนังใหญ่หรือโขน ความสำเร็จอารมณ์หรือความบันเทิงใจที่เกิดขึ้นของผู้ชมละครและหนังใหญ่ จึงมิได้เกิดขึ้นจากการอ่านเนื้อหาของตัวบทวรรณคดีโดยตรง หากแต่เกิดขึ้นจากการฟังท่วงทำนองที่มีการนำตัวบทวรรณคดีไปขับร้อง เจระจา หรือพากย์ประกอบการบรรเลงดนตรี ผู้ชมมหรสพหรือการแสดงจึงได้รับความสำเร็จอารมณ์หรือความบันเทิงไปพร้อมกับชมความงดงามของตัวละครหรือตัวหนัง ซึ่งมีการแต่งกาย การสมหัวโขน หรือการร้ายรำแสดงท่วงท่าเป็นตัวละครช้างเอราวัณ โดยปรากฏเป็นส่วนสำคัญในฉากการเดินทางของตัวละครและการต่อสู้ของตัวละครในเรื่อง

นอกจากนี้แล้ว บทบาทของช้างเผือกในด้านการสร้างความสำเร็จอารมณ์ ยังอาจเกิดขึ้นได้จากการรับชมมหรสพหรือการละเล่นต่าง ๆ ในพระราชพิธีสมโภชพระยาช้างเผือกด้วย เมื่อมีช้างเผือกมาสู่พระบารมีจึงเป็นโอกาสสำคัญที่ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์จะมีโอกาสรับชมมหรสพสมโภช ยิ่งในรัชกาลใดที่มีช้างเผือกมาสู่พระบารมีหลายช้างก็ย่อมมีการสมโภชขึ้นระวางบ่อยครั้งด้วย สอดคล้องกับบันทึกของกวีในรัชสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ว่า ทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกไว้หลายเรื่อง ทั้งเรื่องสังข์ มณีพิไชย ไกรทอง คาวี ได้เล่นสมโภชพระราชวัง สมโภชพระอาราม และสมโภชพระยาช้างเผือกในรัชสมัยของพระองค์ด้วยดังบทโคลงต่อไปนี้

หอยสังข์สวมเงาะเหล่าน	ชั้นคนอง
มณีพิไชยไกรทอง	เอกอ้าง
คาวีหลากเล่นฉลอง	วังวัด พระนา
สมโภชพระยาช้าง	เผือกผู้มาเมือง

(พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2518, หน้า 41)

การจัดการแสดงโขนและละคร ผู้จัดการแสดงต่างมุ่งให้เกิดความงดงามสมจริง จึงมักทำหัวโขนให้ตัวละครสวมให้สอดคล้องกับบทบาทในเรื่อง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นการสวมหัวโขนละครเป็นรูปต่าง ๆ รวมถึงรูปช้างเผือกและช้างสีประหลาดเพื่อใช้ในการแสดงละครน่าจะได้รับความนิยมมาก จนกระทั่งรัชกาลที่ 4 มีพระบรมราชโองการสั่งห้ามมิให้เจ้านาย ขุนนาง ราษฎร และคณะละครทั้งปวง ทำหัวโขนละครเป็นรูปช้างเผือกและช้างสีประหลาดในการแสดง เว้นแต่รูปช้างในวรรณคดีคือช้างเอราวัณซึ่งเคยทำหัวโขนสวมแสดงมานานแล้ว พระบรมราชโองการสั่งห้ามนี้ สันนิษฐานว่าน่าจะทรงพระราชดำริว่าช้างเผือกและช้างสีประหลาดเป็นช้างสำคัญหรือช้างมงคลของแผ่นดินบังเกิดมาเพื่อคู่พระบารมีของพระมหากษัตริย์ จึงมีควรนำไปทำเป็นหัวโขนละครสวมเล่น อันเป็นการกระทำที่ไม่ต้องตามพระราชนิยมและพระราชดำริ จึงทรงประกาศพระบรมราชโองการห้ามไว้

5. บทบาทด้านการสั่งสอนค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์

ค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรม ถือเป็นหลักประพจน์ที่ผู้คนในแต่ละสังคมยกย่องว่าดีงาม และควรประพฤติปฏิบัติได้รับการสั่งสอนสืบต่อกันมา มีความแตกต่างกันหลากหลายระดับทั้งที่เป็นคำสอนบุคคลทั่วไปจนถึงคำสอนสำหรับพระมหากษัตริย์ ผลการศึกษาบทบาทของช้างเผือกด้านการสั่งสอนค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ จากวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจำนวน 16 เรื่อง พบบทบาทดังกล่าว ในวรรณคดีจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ “ฉันทกล่อมช้างพลาย” พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นศรีสุเรนทร “ฉันทกล่อมช้างพัง”

พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส “ฉันทกล่อมพระมหารพีพรรณคชพงศ์” ผลงานของพระสารประเสริฐและคณะ สรุปได้ดังนี้

1) สอนให้เป็นผู้มีความเคารพเชื่อฟังความและหัตถาจารย์ คำสอนที่ปลูกฝังให้ช่างเผือกเคารพความ และหัตถาจารย์ ปรากฏในวรรณคดี เรื่อง “ฉันทกล่อมช้างพลาย” พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่น ศรีสุเรนทร ดังที่ทรงสอนช่างว่า

หนึ่งโสดนายหัตถาจารย์ รู้หลักเลี่ยมสาร
จะสอนจะสั่งฟังคำ

(“ฉันทกล่อมช้างพลาย” ใน ชุมนุมฉันทดุขกั๊สสังเว, 2503, หน้า 142)

กวีสอนช่างว่าให้เชื่อฟังสอนของหัตถาจารย์ คือ บรรดาหมอความและผู้ฝึกหัดต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้รู้หลักการ และมีความเชี่ยวชาญในการสอนช่าง ช่างจึงต้องจดจำคำสอนของครู ทั้งนี้ พระนิพนธ์ “ฉันทกล่อมช้างพัง” สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สอนไว้สอดคล้องกันว่า

สอนสั่งตั้งจิตรจำนอง คำนับในคลอง
คดีอันพร้าคำครู

(“ฉันทกล่อมช้างพัง” ชุมนุมฉันทดุขกั๊สสังเว, 2503, หน้า 161)

เนื้อความข้างต้นนี้ กวีทรงสอนช่างให้เชื่อฟังคดีคำสอนของหัตถาจารย์หรือหัตถาจารย์ เอาใจใส่จดจำ คำสอนของครูที่พร้าสอนและประพฤติปฏิบัติตาม เช่นเดียวกับ “ฉันทกล่อมพระมหารพีพรรณคชพงศ์” ผลงาน ของพระสารประเสริฐและคณะ สอนช่างไว้เนื้อความเดียวกันว่า

หมอความชาญรู้ร่ำสอน จิตรจงอาทร
อย่าทำประทุษฐานรุนแรง

(กวีนิพนธ์หลวงจักรปาณี (ฤกษ์), 2564, หน้า 107)

เนื้อความข้างต้นนี้ กวีสอนช่างเผือกว่า ให้ช่างเป็นผู้มีจิตเมตตาต่อหมอความ ไม่ทำร้ายหมอความ มีจิตใจ บริสุทธิ์ เอื้ออารีต่อหมอความและผู้อภิบาลดูแล พึงจดจำคำสอนและไม่ละหลังลืมหุ้ยคำสอน

2) สอนให้เป็นผู้มีกิริยาสุภาพ ไม่หยาบคาย ไม่ทำร้ายผู้อื่น คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติให้มีกิริยา สุภาพ ไม่หยาบคาย และไม่ทำร้ายผู้อื่น ปรากฏคำสอนในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ “ฉันทกล่อมช้างพลาย” พระนิพนธ์กรมหมื่นศรีสุเรนทร “ฉันทกล่อมช้างพัง” พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส “ฉันทกล่อมพระมหารพีพรรณคชพงศ์” ผลงานของพระสารประเสริฐและคณะ ดังที่ “ฉันทกล่อมช้างพลาย” พระนิพนธ์กรมหมื่นศรีสุเรนทร ทรงสอนช่างว่า

เสียยศดอดอ่อนกิริยา เชื่องชาญมานมา
รยาตรพิลาศลำเภา

(“ฉันทกล่อมช้างพลาย” ใน ชุมนุมฉันทดุขกั๊สสังเว, 2503, หน้า 142)

เนื้อความข้างต้น กรมหมื่นศรีสุเรนทรทรงสอนช่างให้ละยศ มีกิริยาอ่อนน้อม เชื่อง และมีมารยาทงดงาม ทั้งนี้ “ฉันทกล่อมช้างพัง” พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงสอนช่างไว้ สอดคล้องกันว่า

แรงร้ายทารุณพุนไฟ มัวโมหุไทย
รันทำประทุษโรโทษา

(ชุมนุมฉันทดุขกั๊สสังเว, 2503, หน้า 161)

มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2565) > 85

แม่เคยคู่พระสมภาร
มหิศราสวามี
ผู้แสวงวิมุตติโมกขโมหี
สรรพเพชญ์พิเศกสรวรยา

สมโพธิภินิหาร
หวังเสร็จแก่ศรี

(“ฉันทกล่อมข้างพัง” ใน ชุมนุมฉันทดุขกฤษ์สังเว, 2503, หน้า 163)

คำสอนข้างต้นก็สอนข้างว่า ให้มีความจงรักภักดี มีความกตัญญูทเวทต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยเพราะเคยสั่งสมบารมีคู่กับพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงบำเพ็ญพระบารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโปรดเวไนยสัตว์ คำสอนเกี่ยวกับความจงรักภักดี ยังปรากฏใน “ฉันทกล่อมพระมหารพีพรรณคชพงษ์” ความว่า

จงสมัคภักดีมีใจ
สนิทสนองฉลองคุณ

เริ่งรินผ่องใส

(กวีนิพนธ์หลวงจักรปาณี (ฤกษ์), 2564, หน้า 108)

เนื้อความในบทประพันธ์ข้างต้น สอนให้ข้างมีความจงรักภักดี มีจิตใจเริ่งรินผ่องใส ตั้งใจสนองพระคุณของพระมหากษัตริย์ พระองค์จะพระราชทานพระเมตตาอย่างยิ่งแก่ข้าง อันจะอำนวยประโยชน์แก่ข้างสืบไป

5) สอนให้เป็นผู้รอบรู้ธรรมะและผิชอบชั่วดี ข้างเผือกมีเพียงแต่จะต้องเป็นผู้เคารพเชื่อฟังคำสั่งของหมอควาญและผู้ดูแล มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏในคำนิยามและคุณธรรมจริยธรรมดังที่ผู้วิจัยกล่าวมาข้างต้นเท่านั้น หากแต่ยังต้องเป็นผู้รอบรู้ในหลักธรรมะและรู้ผิชอบชั่วดีอีกด้วย ดังปรากฏเนื้อหาคำสอนใน “ฉันทกล่อมข้างพลาย” ตอนหนึ่งว่า

รู้รอบรอบรู้ทางธรรม
จะผิผิชอบชั่วดี

รู้จักกลอน

(“ฉันทกล่อมข้างพลาย” ใน ชุมนุมฉันทดุขกฤษ์สังเว, 2503, หน้า 143)

กวีสอนข้างเผือกในประพันธ์ข้างต้นว่า ให้เป็นผู้รอบรู้ธรรมะอันควรประพฤติปฏิบัติ รู้จักผิชอบชั่วดี คำสอนนี้ ผู้แต่ง “ฉันทกล่อมพระมหารพีพรรณคชพงษ์” กล่าวสอนไว้สอดคล้องกันว่า

ผิชอบรอบรู้ทรงธรรม
โลงโลกดิลกโลกา

รู้คุณจอมจรร-

(กวีนิพนธ์หลวงจักรปาณี (ฤกษ์), 2564, หน้า 108)

เนื้อความข้างต้น กวีสอนข้างให้รอบรู้สิ่งใดผิผิสิ่งใดชอบ และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์

จากที่กล่าวว่าข้างต้น จะเห็นว่ากวีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการปลูกฝังคำนิยามและคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ ผ่านตัวบทวรรณคดีประเภทฉันทกล่อมข้างจำนวนทั้งสิ้น 5 ลักษณะ กล่าวคือ 1) เป็นผู้เคารพเชื่อฟังคำสั่งของควาญและหัตถาจารย์ 2) เป็นผู้มีความรยาทสุภาพเรียบร้อย ไม่หยาบคาย และไม่ทำร้ายผู้อื่น 3) เป็นผู้จงรักภักดีต่อควาญและผู้ดูแล 4) การเป็นผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และ 5) เป็นผู้รอบรู้และรู้ผิผิชอบชั่วดี คำสอนดังกล่าวนี้มีเพียงสอนแก่พระยาข้างเผือกโดยตรงเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งถ่ายทอดผ่านไปยังข้าราชการและขุนนางตลอดจนผู้ร่วมพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางข้างเผือกด้วย

6. บทบาทด้านการรับแขกเมือง

ธรรมเนียมการผูกข้างเผือกยื่นแท่นรับแขกเมือง เป็นธรรมเนียมมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทว่าเมื่อศึกษาตัวบทวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจำนวน 16 เรื่อง กลับพบบทบาทดังกล่าวในวรรณคดีประเภทบันทึกประวัติศาสตร์ คือ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ผลงาน

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ จำนวน 1 เรื่องเท่านั้น ดังที่ผู้แต่งบันทึกเหตุการณ์เมื่อครั้งมีสเตอร์ฮันเตอร์หรือนายพันตรี บาร์นี หุตจากอังกฤษเข้ามาเจริญพระราชไมตรี ได้เตรียมการรับรองหุตหรือรับแขกเมืองอย่างสมเกียรติดังตาม พร้อมกับให้ผูกพระยาช้างหรือช้างเผือกในรัชกาลรับแขกเมืองด้วย โดยนำพระยาช้างต้นซึ่งเป็นช้างเผือกพลายผูกเครื่องทองมาขึ้นประจำที่เกย มีพนักงานถือเครื่องยศสำหรับพระยาช้างยืนประจำที่ ดังความว่า “ที่เกยข้างนอก กำแพงยืนช้างพระที่นั่ง แต่งเครื่องกุดัน ผูกพนาศระบาย 3 ชั้น ผ้าปักหลังกันซีฟ ...มีคนถือเครื่องยศสำหรับพระยาช้าง หมอน้ำเงิน 1 โต๊ะเงิน กล้วย 2 หล้า 2 ที่ห้องสนามตรงประตูพินานไชยศรีเข้าไป ตั้งปะรำดาตผ้าขาว ยืนพระยาช้างต้นพลาย 2 พัง 2 และช้างพังเชือกพังน้ำ” (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3, 2560, หน้า 61)

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า วรรณคดีช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏบทบาทสำคัญของช้างเผือกทั้งสิ้น 6 บทบาท ได้แก่ 1) เป็นบทบาทของช้างเผือกด้านการเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธี ซึ่งพบว่าช้างเผือกมีบทบาทสำคัญในพระราชพิธี 2 พิธีคือ พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือก และพระราชพิธีเศกสรรค์ศานน 2) บทบาทด้านการเป็นพระราชพาหนะของพระมหากษัตริย์ 3) บทบาทด้านการเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ 4) บทบาทด้านการสร้างความสำเร็จอภิมงคล 5) บทบาทด้านการสั่งสอนค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ และ 6) บทบาทด้านการรับแขกเมือง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าช้างเผือกเป็นประเด็นหรือโน้ตชนหนึ่งที่กวีนิพนธ์นำมาสร้างสรรค์ไว้เป็นตัวบทวรรณคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สอดคล้องกับมโนทัศน์ด้านการสร้างสรรค์ผลงานของกวีในช่วงเวลาดังกล่าว กล่าวคือ มโนทัศน์เกี่ยวกับช้างเผือกได้รับการสืบทอดในหมู่ผู้สร้างสรรค์วรรณคดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกวีในพระราชสำนัก ขนชั้นสูง และพระมหากษัตริย์ วรรณคดีที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นนี้ จึงสะท้อนให้เห็นความสำคัญของช้างเผือกในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังที่ผู้วิจัยพบว่า ผู้แต่งพระราชพงศาวดารในสมัยรัชกาลที่ 1 – 5 บันทึกเหตุการณ์การได้ช้างเผือกและการสมโภชขึ้นระวางช้างเผือกไว้เป็นเหตุการณ์สำคัญทุกรัชกาลด้วย ขณะเดียวกันเมื่อมีการได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีแล้ว เมื่อมีพระบรมราชโองการให้สมโภชขึ้นระวาง จะต้องมีการแต่งวรรณคดีประเภทฉันทกถาเพื่อใช้ในพระราชพิธีดังกล่าว ดังพบว่ามีบทกถาแต่งฉันทกถาสำหรับงานนี้ตั้งแต่สมัยอยุธยา ในสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 1 นั้นเมื่อมีพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือก สันนิษฐานว่าน่าจะใช้บทกถาสำหรับงานนี้ของกวีในสมัยอยุธยา และนับแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เป็นต้นมากวีได้แต่งฉันทกถาขึ้นใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงใช้ถ้อยคำภาษาไทยมากขึ้น และมีโครงสร้างของบทประพันธ์อย่างชัดเจน ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นการสืบทอดและความสำคัญของตัวบทวรรณคดีประเภท “ฉันทกถา” รวมถึงการดำรงอยู่ของมโนทัศน์เกี่ยวกับช้างเผือกที่มีการสืบทอดในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบวิวัฒนาการของวรรณคดีประเภทฉันทกถาสำหรับสืบทอดไป ขณะเดียวกันผลการศึกษาที่พบว่า เมื่อมีการสมโภชขึ้นระวางช้างเผือกในแต่ละรัชกาลจะต้องมีมหกรรมสมโภชด้วย ดังที่ในรัชกาลที่ 2 พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทละครไว้หลายเรื่อง บทละครเหล่านี้มีเพียงใช้แสดงเพื่อความบันเทิงเท่านั้น ทว่ายังทรงนำไปจัดแสดงสมโภชพระอารามและสมโภชรับช้างเผือก อันนับได้ว่าเป็นบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งของช้างเผือก ในด้านการสร้างความสำเร็จอภิมงคลให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมพิธีและประชาราษฎร์ในพระราชอาณาจักรด้วย

ขณะเดียวกันยังเป็นที่น่าสนใจว่า พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างเผือกซึ่งมีการจัดพิธีอย่างยิ่งใหญ่ มีลำดับพิธีและขั้นตอนอันซับซ้อนและมีผู้ร่วมพิธีจำนวนมากนั้น น่าจะเป็นแนวทางหรือกุศโลบายหนึ่งในการเผยแพร่พระบารมีของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีช้างเผือกมาสู่พระบารมีว่า ทรงกอปรด้วยพระบุญญาธิการอย่างยิ่ง ช้างเผือกจึงมีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นเครื่องส่งเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ตามคติจักรพรรดิราชาในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู และตามคติในพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่า พระมหากษัตริย์คือพระโพธิสัตว์ผู้เสด็จมาบำเพ็ญบารมี

เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ดังปรากฏว่าฉันทกล่อมช้างสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็บันทึกติดต่อกันไว้ อย่างชัดเจน ผลการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การปลูกฝังหรือผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางการเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นช่วงรัชกาลที่ 1 – 5 โดยมีช้างเผือกเป็นตัวละครสำคัญ มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสถาบัน พระมหากษัตริย์อย่างแนบแน่น และยังได้รับการผลิตซ้ำมาอย่างยาวนานสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับ ผลการศึกษาเรื่อง “วาทกรรมช้างเผือก: ธรรมชาติ การเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในคำฉันท์ดุขฎฐ์สังเวกกล่อมช้าง” ใน วรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (2556) ผลงานของธัญญา สังขพันธานนท์ ขณะเดียวกันก็ยังสอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ทั้งในประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง วรรณคดีกับการสื่อสาร ดังที่ ดวงมน จิตรจำนง (2555, หน้า 91) เป็นผู้เสนอไว้ ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การสร้างสรรค์วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารของสถาบันพระมหากษัตริย์ และชนชั้นนำในช่วงเวลาดังกล่าว และยังสอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับสังคม ตามที่ ตรีศิลป์ บุญขจร (2547, หน้า 5 – 7) เสนอไว้ ดังที่ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า การสร้างสรรค์วรรณคดีในช่วง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีมิติความสัมพันธ์กับบริบทของสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าว อันเป็นช่วงเวลาแห่งการฟื้นฟูศิลปะ และวัฒนธรรมของบ้านเมืองหลังเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 และในเวลาต่อมาเมื่อกระแสวัฒนธรรมจากตะวันตก ส่งอิทธิพลต่อสังคมไทยมากขึ้น มโนทัศน์ของชนชั้นนำในสังคมไทยกับคติความเชื่อเกี่ยวกับช้างเผือกจะมีความเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิม ทว่าผลการศึกษาครั้งนี้ ก็เป็นเครื่องยืนยันถึงการดำรงอยู่ การสืบทอด และบทบาทของช้างเผือกที่ดำรงอยู่ คู่สถาบันพระมหากษัตริย์และสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ช้างเผือกในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: การศึกษาวิเคราะห์” ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย คือ ควรมีการศึกษาและชำระต้นฉบับตัวเขียนที่เป็นตำราคหลักษณ์และตำราขกรรม ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติเป็นจำนวนมาก เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับช้างเผือกและการ ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับช้างเผือกให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2564). *ตำราช้างในเอกสารโบราณ*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- กวีนิพนธ์หลวงจักรปาณี (ฤกษ์). (2564). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- การสมโภชช้างพลายสำคัญกรุงเทพ. (ม.ป.ป., วันที่ 1 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 1 ตอนที่ 25.
- “ข่าวช้าง”. (ม.ป.ป., วันที่ 8 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 1 ตอนที่ 14.
- “ข่าวช้างสำคัญ”. (ม.ป.ป., วันที่ 16 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 6 ตอนที่ 11.
- “ข่าวเสด็จกลับ แลทอดพระเนตรช้างสำคัญ”. (ร.ศ. 109, วันที่ 24 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 7 ตอน 21.
- “งานช้างสำคัญ”. (ร.ศ. 109, วันที่ 14 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 7 ตอนที่ 24.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2556). *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ชุมนุมฉันทดุขฎฐ์สังเวก. (2503). กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ไชยวิจิต (เผือก), พระยา. (2518). *ยอพระเกียรติ 3 รัชกาล*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บางกระบือการพิมพ์.
- ณัฐภัทร จันทวิษ และคณะ. (2542). *ช้างราชพาหนะ*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ทิพากรรพศมหาโกษาธิบดี (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2560). *พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3*. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์ (2006).
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). *วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์ และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: นาค.

บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (2559). มุลนิธิพระบรมราชานุสรณ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

บารามปรีกษ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยา. (2545). *โคลงพระราชนิพนธ์พิธิทวาทศมาส*
(พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาณูชิตชิโนรส. (2549). *ลิลิตตะเลงพ่าย*. กรุงเทพฯ:
คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. (2544). *บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ใน*
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

“เรื่องช้างเผือกกับนางงาม” ใน ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย และพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.
(2547). (พิมพ์ครั้งที่ 2). น. 176 – 183. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิลปากร, กรม. (2535). *วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 (ไตรภูมิโลกวินิจฉยภพ)*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ศิลปากร, กรม. (2546). *ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

“เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร” ใน *ประชุมคำกลอนสุนทรภู่*. (2558). กรุงเทพฯ: แสงดาว.

**การศึกษาและพัฒนาคู่มือสามภาษาด้านวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของ
ชุมชนชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย¹**
**The Study and Development of Trilingual Culture and Nature Learning Handbook in
Baan Song Pii Nong Community, Rimkhong Sub-district, Chiang Khong District,
Chiang Rai Province**

ปทุมวดี พันธุ์สืบ | Pathumwadee Phansuep^{2*}

วรรณวิรัตน์ ตุงคะเวทย์ | Wanwirat Tungkavet³

จงรักษ์ มณีวรรณ | Jongrak Maneewan⁴

จิรปริยา เสน่ห์ทรัพย์ | Jiraphreeya Sensup⁵

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทางสังคม วัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 2) เพื่อพัฒนาคู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้องโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 3) เพื่อทดลองใช้คู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกตทางตรง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ปราชญ์ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชุมชนและเยาวชน จำนวน 19 คน 2) แบบประเมินคุณภาพคู่มือการเรียนรู้ และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจต่อการใช้คู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติกับกลุ่มผู้ทดลองใช้คู่มือ จำนวน 20 คน โดยมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนบ้านสองพี่น้องคงเหลือสภาพทางวัฒนธรรมให้พบเห็นในปัจจุบัน 5 ด้าน คือ ด้านการแต่งกาย ด้านการสืบทอดประเพณี ด้านความเชื่อและการนับถือศาสนา ด้านดนตรีและการขับร้อง และด้านภูมิปัญญาผ้าและอาหาร 2) ผลการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพคู่มือพบว่า ค่าคะแนน IOC อยู่ที่ 0.93 คือมีความเหมาะสมมากที่สุดในการพัฒนาเป็นคู่มือการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยปรับข้อมูลทางสภาพสังคมทั้ง 5 ด้านมาจัดเป็นคู่มือกิจกรรมการเรียนรู้ 4 กิจกรรม ได้แก่ จุดเรียนรู้ที่ 1 “วัฒนธรรมผ้าและอาหาร” จุดเรียนรู้ที่ 2 “วิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรม” จุดเรียนรู้ที่ 3 “ป่าคือชีวิต ธรรมชาติคือชุมชน” และจุดเรียนรู้ที่ 4 “แนวคิดคลื่นลูกใหม่” และ 3) ผลประเมินความพึงพอใจต่อการใช้คู่มือกับกลุ่มทดลองพบว่า มีความพึงพอใจด้านคู่มือการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.68) ความพึงพอใจต่อกิจกรรมเรียนรู้จุดที่ 1 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.74) ความพึงพอใจกิจกรรมเรียนรู้จุดที่ 2 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.68) ความพึงพอใจกิจกรรมเรียนรู้จุดที่ 3 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.46) และความพึงพอใจต่อกิจกรรมเรียนรู้จุดที่ 4 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.67)

คำสำคัญ: คู่มือการเรียนรู้, วัฒนธรรมและธรรมชาติ, บ้านลาหู่สองพี่น้อง

¹เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาคู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติสามภาษาของชุมชนชาติพันธุ์บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

^{2*}ผู้ประพันธ์อันดับแรก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (อาจารย์, E-mail: pathumwadee.pha@crru.ac.th)

³คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (อาจารย์ ดร., E-mail: dangxiangming24@gmail.com)

⁴คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (อาจารย์, E-mail: maneewan.jongrak@gmail.com)

⁵คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (อาจารย์, E-mail: Bow.jiraphreeya@gmail.com)

Abstract

This research aims to study 1) the social condition, culture, and nature of the Lahu Song Pii Nong community at Rimkhong Sub-district, Chiang Khong District, Chiang Rai Province 2) to develop the learning handbook through the community participation process, and 3) to experiment in learning handbook of the culture and nature in Lahu Baan Song Pii Nong community at Rimkhong Sub-district, Chiang Khong District, Chiang Rai Province. These research tools are 1) an In-depth Interview and Direction Observation by purposive sampling with 19 samples of the community experts, leaders, and youth, 2) the learning handbook quality assessment form, and 3) the satisfaction assessment form for using the handbook with a group of 20 manual users. The statistics used for data analysis were Mean and Standard Deviation.

The results found that 1) Ban Song Pii Nong retains its cultural conditions to be seen in 5 aspects; dress, tradition, belief and religion, music and singing, and local wisdom in fabric handicrafts and food. 2) The analysis results and quality of the manual found that an IOC score of 0.93 is the most suitable for development as a culture and nature learning handbook and adjusting the information of the social condition in 5 aspects to be 4 learning activities; Learning Station 1: “Fabric and Food Culture”; Learning Station 2: “Way of life, beliefs, and rituals”; Learning Station 3: “Forest is life, nature is the community”; and Learning Station 4: “New generation concept” and 3) the satisfaction assessment of using the handbook with a group of 20 manual users found that the satisfaction level of the learning handbook was highest ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.68), and the satisfaction of learning station 1 was at a high-level ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.74), the satisfaction of learning station 2 was highest ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.68), the satisfaction of learning station 3 was highest ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.46), and the satisfaction of learning station 4 was at high-level ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.67)

Keywords: Learning Handbook, Culture and Nature, Baan Lahu Song Phi Nong

บทนำ

“ผ้าทอลือเลื่อง เมืองในหุบเขา วัฒนธรรมชนเผ่า จุดชมวิวห้วยทรายงาม” คือ คำขวัญของตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ตำบลริมโขงมีความโดดเด่นในเรื่องของที่ตั้งชุมชน ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ รวมถึงเสน่ห์ในเรื่องอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจมากมายจาก 9 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลริมโขง ได้แก่ 1. บ้านหาดบาย (ไทลื้อ) 2. บ้านดอนที่ (คนเมือง/ไทยวน, ไทลื้อ) 3. บ้านเมืองกาญจน์ (พื้นเมือง) 4. บ้านใหม่เจริญ (พื้นเมือง, ไทลื้อ) 5. บ้านสองพี่น้อง (ห้วยสา-ลาหู่/ห้วยตู่-อาข่า, ไทลื้อ) 6. บ้านกัวกาญจน์ (ม้ง) 7. บ้านห้วยเย็น (ขมุ) 8. บ้านหาดทรายทอง (ไทลื้อ) 9. บ้านม่วงกาญจน์/พนาสวรรค์ (ม้ง) จากข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลริมโขง ระบุว่าพบกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในพื้นที่อำเภอเชียงของเพียง แห่งเดียวเท่านั้น คือ หมู่บ้านสองพี่น้อง (ห้วยสา) หมู่ที่ 5 ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และในหมู่บ้านนี้ ยังไม่เคยพบข้อมูลเชิงประจักษ์ในการเก็บรวบรวมเพื่อนำมาจัดเป็นกิจกรรมเรียนรู้ใด ๆ เลย แม้ว่าจะมีการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับชาติพันธุ์กับทางหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่องก็ตาม ทีมผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการศึกษาข้อมูลของชาติพันธุ์ลาหู่ และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางนิเวศวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้านสองพี่น้องอย่างแท้จริง เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับการพัฒนาด้านข้อมูลของตนเองรวมถึงเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวนและกลุ่มพืชผักเป็นหลัก

และมีเอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมลาหู่ที่น่าสนใจ เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ภาษาพูด หัตถกรรม เป็นต้น วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวลาหู่ที่พบเห็นทั่วไปจะโดดเด่นในเรื่องการทอผ้าใช้เองและจะทอจำพวกของใช้ขนาดเล็ก ๆ ในอดีตเคยมีศูนย์ทอผ้าลาหู่ของหมู่บ้านสองพี่น้องที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาของชุมชนอีกด้วย ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับผ้าลาหู่ที่พบสอดคล้องกับข้อมูลของสมาคม Impact ที่กล่าวว่า ปัจจุบันวัฒนธรรมองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชนเผ่าลาหู่ เริ่มมีการสูญสลายเหมือนชนเผ่าอื่น ๆ ด้วยข้อจำกัดและปัจจัยหลายประการ อาทิ การศึกษา ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยม และระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น (สมาคม IMPECT, 2564) ในปัจจุบันทำให้ หลายองค์กร หลายหน่วยงาน รวมทั้งชนเผ่าลาหู่เอง พยายามมีการรื้อฟื้นและอนุรักษ์วัฒนธรรม องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ดีงาม ให้คงอยู่สืบไป ชาวบ้านสองพี่น้องมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เน้นความเป็นธรรมชาติ และมีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่น อีกทั้งที่ตั้งของหมู่บ้านยังเป็นพื้นที่สวยงามของป่าชุมชน ปกคลุมไปด้วยป่าดิบชื้น และมีน้ำตกที่สวยงามมีทัศนียภาพที่ดี (ฐานข้อมูลการท่องเที่ยวและฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น, องค์การบริหารส่วนตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย, 2563)

หมู่บ้านสองพี่น้อง (ห้วยสา) มีความโดดเด่นในเรื่องของทำเลที่ตั้งหมู่บ้าน มีธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ล้อมรอบ และมีวัฒนธรรมการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาติพันธุ์ลาหู่อยู่ รวมถึงมีประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่าที่โดดเด่น มีเรื่องราวประวัติการอพยพย้ายถิ่นฐานจากที่ราบสูงทิเบต-ชิงไห่ เข้าสู่ฐานประเทศพม่า ลาว เวียดนามและไทย ซึ่งชาวลาหู่ในจังหวัดเชียงรายตั้งบ้านเรือนอยู่ด้านเหนือและด้านตะวันตกของเชียงรายในระดับความสูงประมาณ 4,500 ฟุต หรือประมาณ 1,200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง มีสภาพอากาศหนาวเย็น (ศูนย์ศึกษาและพัฒนากการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2555) อีกทั้งด้านวิถีชีวิตของชนเผ่าลาหู่ นั้นชอบอาศัยอยู่บนที่สูง และเป็นชนเผ่าที่ไม่ชอบความวุ่นวาย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นชนเผ่าที่สามารถปรับตัวเข้ากับผู้คนได้เป็นอย่างดี และแม้ว่าจะยังชีพด้วยการเป็นชาวนา ปลูกข้าว และข้าวโพด เพื่อการบริโภค ในครัวเรือน ลาหู่ก็ยังภูมิใจกับการเป็นนักล่าสัตว์ นอกจากนี้พวกเขายังเคร่งครัดกับกฎระเบียบของความถูกต้องและผิดทุก ๆ คนจะตอบคำถามในพื้นฐานเดียวกับคนรุ่นเก่า ชาวลาหู่เข้มแข็งต่อการยึดมั่นต่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และทำงานด้วยกันเพื่อยังชีพ ลาหู่อาจเป็นกลุ่มคนที่มีความเท่าเทียมทางด้านเพศมากที่สุดในโลก (สภาวัฒนธรรมอำเภอคลองลาน, 2549) จากสิ่งที่ศึกษาเบื้องต้นนี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนลาหู่บ้านสองพี่น้องยังคงมีการรักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ อีกทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางชุมชนเคยมีส่วนร่วมกับทางหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานเอกชนนั้น ได้เป็นแม่แบบของแหล่งเรียนรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วมและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นมา จะสามารถสร้างงานและสร้างอาชีพให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้ด้วย ถึงแม้ว่าเป็นรายได้เพียงเล็กน้อยก็ตาม ด้วยความคาดหวังว่าชุมชนจะสามารถยังชีพต่อไปได้ รวมถึงการมีนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้ประสงค์ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ลาหู่ในอำเภอเชียงของต่าง ๆ เข้าไปเยี่ยมชมและศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมได้ ก่อนสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 จะเกิดขึ้นนั้น หมู่บ้านสองพี่น้องได้รับความสนใจจากคนภายนอกเป็นอย่างมากทั้งในเรื่องของการอนุรักษ์สภาพป่า สิ่งแวดล้อม และเคยจัดให้เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรม หรือการทัวร์ป่าจากบริษัทบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานย่อยของศูนย์โฮงเฮียนน้ำของ ได้มีการจัดข้อมูลท่องเที่ยวชุมชนและได้ส่งเสริมให้มีการเดินป่าศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของหมู่บ้านนี้ด้วย รวมถึงช่วยดูแลให้มีโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน การทำทัวร์ชุมชนที่เคยมีมาในพื้นที่หมู่บ้านสองพี่น้องได้เจ็บบงนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนเส้นทางในการเดินทางในเชียงของไปใช้เส้นทางพรมแดนมิตรภาพแห่งที่ 4 แทนท่าเรือบัก จึงทำให้การพักอาศัยอยู่ในเชียงของน้อยลง

การสร้างแหล่งการเรียนรู้ให้เกิดในชุมชนนั้นมีความหมายค่อนข้างกว้าง อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดความรู้ได้ เรียกสิ่งนั้นว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนได้ ตัวอย่างเช่น แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น แหล่งความรู้ แหล่งวิทยาการ แหล่งการศึกษานอกโรงเรียน แหล่งวิชาการในชุมชน แหล่งทรัพยากรชุมชน แหล่งสื่อสารการสอนชุมชน ซึ่งเป็นบ่อเกิด เป็นศูนย์รวม เป็นสื่อกลาง และเป็นประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

ดั่งที่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551) ได้กำหนดนิยามของแหล่งเรียนรู้ว่า เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษา แม้ว่าในปัจจุบันจะไม่ได้มีการจำกัดความของคำว่า “แหล่งเรียนรู้” อย่างชัดเจน จะมีเพียงแต่คำว่า “พิพิธภัณฑ์” อย่างไรก็ตามแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ตรงที่จัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเรียนรู้และนันทนาการ การเริ่มใช้คำว่า “แหล่งเรียนรู้” มีมากขึ้นเมื่อมีการออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นอย่างแพร่หลายได้และสอดคล้องกับ นาวา วงษ์พรม (2560) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเสริมสร้างประสบการณ์ให้บุคคลเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด พฤติกรรม โดยอาศัยกระบวนการในการจัดการเรียนรู้ แรงจูงใจและความสนใจใคร่รู้ ผ่านทักษะการอ่าน การฟัง การสัมผัส การใช้สื่อและเทคโนโลยี หรือเทคนิควิธี เพื่อจุดประสงค์ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และหากได้รับการพัฒนาเป็นคู่มือการเรียนรู้ที่ทำให้เห็นจุดเด่นของชุมชนและสร้างประโยชน์ได้มากขึ้น จินตนา สุขสมแดน (2554) กล่าวว่า คู่มือ (Handbook หรือ Manual) หมายถึง เอกสารที่เนื้อหาทั้งทฤษฎี และแบบฝึกปฏิบัติ เพื่อใช้ประกอบหรืออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีรายละเอียดแนะนำวิธีการปฏิบัติในกิจกรรม เป็นการให้คำอธิบายและเฉลยปัญหาหรือข้อสงสัย เพื่อให้ได้ความรู้และคำตอบอย่างรวดเร็วด้วยตนเอง นิยมจัดทำเป็นรูปเล่ม ทำให้สามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ได้มากขึ้น และมักจะมีภาพประกอบเพื่อดึงดูดความสนใจ และเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น จึงรวบรวมขั้นตอนในการพัฒนาคู่มือและการวางแผนร่างคู่มือ

ทีมวิจัยได้เห็นความเข้มแข็งในชุมชนที่เคยได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมในงานวิจัยท้องถิ่น โดยเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนลุ่มน้ำโขงและมีคนในท้องถิ่นตามพื้นที่ริมน้ำโขงเป็นทีมวิจัยร่วมด้วย ดังเช่นงานวิจัย “การสังเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตการดำรงชีพและระบอบอาหารของชุมชนชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงสู่ทางเลือกในการพัฒนา” ซึ่งกิจกรรมนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2562 ที่อาคารปฏิบัติการ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีตัวแทนชาวบ้านกว่า 50 คนเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ อาจเรียกพวกเขาว่า “นักวิจัยชุมชน” เลยก็ได้ และเป้าหมายของการจัดกิจกรรม คือ เน้นให้ชาวบ้านได้ใช้องค์ความรู้เพื่อเรียนรู้การปัญหาของตัวเอง แล้วลงมือแก้ปัญหาให้ได้ งานวิจัยเป็นงานวิจัยปฏิบัติการ ไม่ใช่งานวิจัยแบบนักวิชาการทั่วไป คือ หาความรู้และลงมือทำ และแก้ปัญหาตรงนั้นให้ได้เพราะฉะนั้นเขาก็จะเกิดความรู้ เกิดสำนึก เกิดปัญญา ที่จะหาความรู้ตรงนั้น (มาลี สิทธิเกรียงไกร, 2562) ทีมวิจัยจึงเล็งเห็นว่าการสร้างงานวิจัยที่เกี่ยวกับนิเวศชุมชน วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ หากนำมาหลอมรวมเป็นกิจกรรมให้มีการศึกษาและลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับชุมชนได้นั้น นับเป็นการส่งผลดีต่อชุมชนโดยตรง คือมีการร่วมมือพินิจกิจกรรมทางทางท่องเที่ยวที่เคยมีมา และเพิ่มศักยภาพการให้ข้อมูลของชุมชนที่ชัดเจน รวมถึงชุมชนเป็นผู้ร่วมคัดเลือกกิจกรรมและบริหารจัดการด้วย ยิ่งถ้าชุมชนมีคู่มือ การเรียนรู้ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของตนเองในแบบที่ชุมชนต้องการ และสามารถสร้างรายได้ที่มาจากกรนำกิจกรรมต่าง ๆ เอง เยาวชนในชุมชนได้สืบทอดการจัดกิจกรรมต่อจากรุ่นผู้ใหญ่ เป็นการปลูกฝังความรัก ความหวงแหนของอัตลักษณ์ชุมชนในรูปแบบการนำเสนอกิจกรรมเรียนรู้ ที่มีทั้งคู่มือภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ดังนั้น คู่มือในการเรียนรู้ที่จัดทำจึงนับว่ามีความสำคัญ และจำเป็นในการศึกษาวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติชุมชนลาหู่บ้านสองพี่น้องที่สามารถจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทางสังคม วัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อพัฒนาคู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้องโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. เพื่อทดลองใช้คู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นรูปแบบการศึกษาวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้ (1) ศึกษาบริบทชุมชนและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของคู่มือ (2) ตรวจสอบข้อมูลโดยชุมชน (3) ชุมชนร่วมกำหนดกิจกรรมและพัฒนาคู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติ (4) สร้างคู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติ (5) ประเมินคุณภาพคู่มือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (6) ปรับปรุงคู่มือ (7) หาค่าประสิทธิภาพของคู่มือ (8) ประเมินผลและนำคู่มือมาใช้ในการกิจกรรมการเรียนรู้กับกลุ่มทดลอง

1. ประชากรที่ศึกษา ใช้วิธีสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) ปราชญ์ในชุมชน ด้านพิธีกรรมและประเพณี (2 คน) หัตถกรรมจักสาน (2 คน) หัตถกรรมผ้า (6 คน) สมุนไพรและพืชชุมชน (1 คน) กลุ่มดนตรี/ศิลปะ (2 คน) และกลุ่มกิจกรรมทางธรรมชาติ (3 คน) และ 2) กลุ่มที่สองคือ ผู้นำชุมชน ได้แก่ ตัวแทนผู้ใหญ่บ้าน (2 คน) แกนนำด้านศาสนา (2 คน) แกนนำกลุ่มเยาวชน (4 คน)

2. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย มีเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้ (1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก - เก็บรวบรวมโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ปราชญ์ในชุมชนด้านพิธีกรรมและประเพณี (2 คน) หัตถกรรมจักสาน (2 คน) หัตถกรรมผ้า (6 คน) สมุนไพรและพืชชุมชน (1 คน) กลุ่มดนตรี/ศิลปะ (2 คน) และกลุ่มกิจกรรมทางธรรมชาติ (3 คน) และ 2) กลุ่มที่สองคือ ผู้นำชุมชน ได้แก่ ตัวแทนผู้ใหญ่บ้าน (2 คน) แกนนำด้านศาสนา (2 คน) แกนนำกลุ่มเยาวชน (4 คน) เพื่อหาศักยภาพของชุมชนตามอัตลักษณ์ที่กำหนด ได้แก่ แหล่งข้อมูลวัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติ (2) แบบสังเกต - ใช้การเก็บข้อมูลแบบสังเกตทางตรง (Direction Observation) โดยสังเกตคน วัตถุ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ประกอบกับเครื่องมือบันทึกภาพและเสียงประกอบ โดยผู้วิจัยเข้าไปร่วมสังเกต และเลือกใช้แบบสังเกตระเบียบพฤติกรรม รวมถึงการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนโดยการเก็บข้อมูลในภาคสนาม (field research) ทำการสำรวจข้อมูลทั่วไป ข้อมูลพื้นฐาน รวมทั้งสำรวจทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่อยู่ในชุมชน (3) แบบสำรวจพื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนโดยการเก็บข้อมูลในภาคสนาม (field research) ทำการสำรวจข้อมูลทั่วไป ข้อมูลพื้นฐาน รวมทั้งสำรวจทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่อยู่ในชุมชน และ (4) แบบประเมินคุณภาพและแบบประเมินคู่มือการเรียนรู้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ทีมวิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ (1) กำหนดอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อหาศักยภาพในด้านพื้นที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มปราชญ์ผู้รู้ ผู้นำชุมชน และผู้นำเยาวชน เพื่อหาอัตลักษณ์ของชุมชนในบริบทที่ชุมชนต้องการนำเสนอในคู่มือเรียนรู้ (2) จัดเวทีชุมชนสรุปอัตลักษณ์และสังเคราะห์ข้อมูลของชุมชนในคู่มือเรียนรู้ (3) การสร้างเนื้อหา กำหนดรูปแบบลักษณะและองค์ประกอบของคู่มือ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการสร้างคู่มือฯ จากเอกสาร/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ

4. วิเคราะห์ข้อมูล คุณภาพคู่มือการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ โดยการกำหนดลักษณะรูปแบบ ภาพประกอบ ลักษณะเนื้อหา และแนวการเขียนรวมถึงภาษาที่ใช้ โดยวิธีการหาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Validity) ความเหมาะสมของส่วนประกอบคู่มือ รวมถึงการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย (พิศิษฐ์ ตันทวนิช และ พนา จินดาศรี, 2561) จากนั้นทำการทดลองการใช้และประเมินความพึงพอใจของคู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติ จากผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนจำนวน 20 คน และนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับแก้ไขคู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชน และทำการแปลคู่มือเป็นภาษาสากล ได้แก่ ภาษาอังกฤษและภาษาจีน โดยมีภาษาไทยเป็นมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาและพัฒนาคู่มือสามภาษาในการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย” จำแนกผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่มีรายละเอียดดังนี้

(1) สรุปผลการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนด้านสภาพสังคมวัฒนธรรมและธรรมชาติ แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1.1 วัฒนธรรมการแต่งกาย ที่ยังคงเหลืออยู่เป็นเครื่องแต่งกายของสตรีลาหู่ โดยเครื่องแต่งกายนิยมสวมใส่เสื้อแขนยาว สวมผ้าถุงยาวถึงข้อเท้า ตกแต่งด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ และมีเม็ดตะลุมนิเนียมเล็ก ๆ เย็บติดเสื้อ และมีลวดลายต่าง ๆ ประดับไว้ด้านหน้าและด้านหลังอย่างสวยงาม และการแต่งกายของสตรีทั้ง 4 กลุ่ม ยังคงพบในหมู่บ้าน

ภาพที่ 1 การแต่งกายของสตรีลาหู่ณะ (ลาหู่ดำ)

ภาพที่ 2 การแต่งกายของสตรีลาหู่ญี (ลาหู่แดง)

ภาพที่ 3 การแต่งกายของสตรีลาหู่ฉี (ลาหู่เหลือง)

ภาพที่ 4 การแต่งกายของสตรีลาหู่ฟู (ลาหู่ขาว)

1.2 วัฒนธรรมด้านการสืบทอดประเพณี/ความเชื่อ/การนับถือศาสนา

เดิมชาวลาหู่ นับถือผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหลัก แต่ปัจจุบันก็มี การนับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์มากขึ้น มีความเชื่อที่มีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำรงชีวิต การเกิด เจ็บ ตาย ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมสำคัญ ๆ ดังนี้

พิธีบูชาหมู่หมี่ต้าเหว เป็นพิธีบูชาผู้ที่ปกป้องรักษาหมู่บ้าน (เจ้าที่) ชาวบ้านเรียกสถานที่ประกอบพิธีว่า หมู่หมี่ต้าเหว และเป็นสถานที่ทำพิธีสร้างศาลา (หรือเรียกว่า ศาลาเลจ๊ะเว)

พิธีกินข้าวใหม่ จะทำในช่วงประมาณเดือนพฤศจิกายน แต่ละบ้านจะทำกันเอง แล้วแต่ว่าแต่ละบ้านจะเชิญหมอพิธีมากล่าวให้ก็ได้

พิธีขึ้นปีใหม่ หรือกินวอ ในหมู่บ้านจะทำประมาณ 7-9 วัน โดยจะแบ่งวันฉลองปีใหม่เป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นการฉลองปีใหม่ของผู้หญิง เรียกว่า “เซาะหลวง” หรือ “ปีใหญ่” วันแรกชาวบ้านจะตัดไม้ไผ่มาทำข้าวปึก และทำหิ้งบูชาเรียกว่าพุที (ตะแหลว) วันที่สอง เมื่อก่อนนั้นจะมีการยิงปืนขึ้นฟ้าด้วย ช่วงที่สองเป็นการฉลองปีใหม่ของผู้ชาย เรียกว่า “เซาะน้อย” หรือ “ปีเล็ก” ระหว่างช่วงแรกกับช่วงที่สองจะมีเวลาหยุดพัก 1-2 วัน ปีใหม่ของแต่ละฝ่ายจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้พิทักษ์แห่งปี ในระหว่างวันฉลองบรรดาหนุ่มสาวจะแต่งกายด้วยชุดลาหู่และสวมเครื่องประดับกันอย่างสวยงาม จากนั้นทุก ๆ คืนจะมีการเต้นจะคี (ปอยเตเวหรือกำเคอะเว) ตั้งแต่หัวค่ำจนถึงรุ่งสาง ส่วนตอนกลางวันทั้งชายและหญิงลาหู่จะมีการเล่นที่แตกต่างกัน โดยผู้ชายจะเล่นขว้าง “ลูกข้าง” ส่วนผู้หญิงจะเล่น “ลูกสะบ้า” กัน สาเหตุที่ต้องมีการฉลองปีใหม่แยกกันระหว่างชายหญิงนั้น มีผู้เฒ่าผู้แก่อธิบายไว้ว่าในอดีตชายชาวลาหู่ต้องออกไปปฏิบัติภารกิจนอกหมู่บ้านเป็นเวลานาน เช่น ไปสงคราม ไปค้าขาย ไปล่าสัตว์ในป่า จึงทำให้กลับมาร่วมฉลองปีใหม่ไม่ทัน บรรดากลุ่มผู้หญิงที่อยู่ในหมู่บ้าน จึงจัดงานฉลองปีใหม่กันก่อน เมื่อกลุ่มผู้ชายกลับมาถึงปีใหม่ก็เสร็จพอดี บรรดาผู้ชายจึงจัดงานฉลองปีใหม่กันที่หลังอีกครั้งหนึ่ง (บุญช่วย, 2545 อ้างถึงใน อภิชาติ ภัทรธรรม, 2552: 139-140)

พิธีคะอูตาเว พิธีคะอูตาเว จัดขึ้นเพื่อให้คนในหมู่บ้านได้อยู่ดีกินดี ปราศจากโรคภัย

1.3 ดนตรีและการขับร้อง

ภาพที่ 5 น่อ หรือ แคน เครื่องดนตรีประกอบการเต้นจะคี

หมอน่อ หรือ หมอแคนหลักของชุมชนบ้านสองพี่น้อง คือ **นายสมชัย บรรพตพัฒนา** หรือ **จะกอล่า** เคยเป็นอดีตผู้นำชุมชน และมีหลายคนที่สามารถเล่นเครื่องดนตรีประจำเผ่าได้ ซึ่งปัจจุบันจะเล่นดนตรีกันในช่วงพิธีสำคัญ ๆ ของหมู่บ้าน โดยเพลงที่ใช้แคน (น่อ) ในการเป่าของชาวลาหู่ นั้นจะไม่มีตัวโน้ต เนื้อเพลงและจังหวะที่ตายตัว

ตัวอย่างเพลงชนชาติพันธุ์ลาหู่ ในด้านเพลงของชนชาติพันธุ์ลาหู่ที่นิยมร้องกันจะเกี่ยวกับเพลงที่สะท้อนถึงการทำงาน วิถีชีวิตของชนชาติพันธุ์ลาหู่

หนียาเต้ไกเปลิวซอ (เนื้อเพลงลาหู่)

หน่อจื่อโกตาไก้	ง่าคะยู่ปัเว
หน่อออซื่อเต้ไก้	ง่าอ่อม่าเต้เว
เต้ยาดื่อเต้ไก้	เต้ซื่ออ่อม่าแพน
หนียาเต้แยเต้ไก้	เปลิวยาเต้โย

สองคนสบายใจกว่า (เนื้อเพลงแปลไทย)

ถ้าเธอแบกจอบ	ฉันจะแบกกระบุงเอง
ถ้าเธอทำกับข้าว	ฉันจะหุงข้าวเอง
ถ้าเธอทำคนเดียว	จะไม่ได้อะไรเลย
ถ้าช่วยกันทำสองคน	จะสบายมากขึ้น

1.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาด้านงานหัตถกรรมผ้า ที่มีทั้งแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ซึ่งทางชุมชนได้พยายามเก็บรวบรวมไว้

ภาพที่ 6 หัตถกรรมผ้าของกลุ่มสตรีลาหู่

การปักผ้าของชาวล่าหู่ แต่เดิมเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาตั้งแต่คนรุ่นก่อน โดยเป็นลักษณะแม่เป็นผู้สอนให้ลูกสาว ซึ่งเริ่มปักจากลายที่ง่ายสุดก่อนและเริ่มต่อเป็นลวดลายที่ยากขึ้น ปัจจุบันในหมู่บ้านสองพี่น้องมีจำนวนผู้ที่สามารถปักได้ลดน้อยลง โดยผู้หญิงจะเป็นผู้จัดการเรื่องชุดแต่งกายของสมาชิกในครอบครัวทุกคน โดยการปักผ้านั้นจะใช้เวลาที่ว่างจากการทำไร่และทำงานบ้าน ทำให้ละน้อยจนกว่าจะเสร็จ ไม่ได้มีการกำหนดวันและเวลาไว้ล่วงหน้า โดยปัจจุบันเด็กสาวส่วนใหญ่เน้นการเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียน จึงมีโอกาสนในการเรียนปักผ้าน้อย และทำให้จำนวนผู้มีความสามารถในการปักผ้าด้วยมือในหมู่บ้านมีจำนวนลดลง

ภูมิปัญญาด้านอาหาร หมู่บ้านล่าหู่มีวัฒนธรรมอาหารที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่มากมาย และส่วนใหญ่มีวัตถุดิบที่นำมาจากธรรมชาติจากป่า ที่พร้อมนำเสนอและแสดงให้เห็นถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ล่าหู่ คือการที่ล่าหู่เดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ และสามารถหาวัตถุดิบจากธรรมชาติรอบตัวและนำมาปรุงอาหารได้ โดยอัตลักษณ์อาหารล่าหู่ที่โดดเด่นคือ การปรุงอาหารที่มีส่วนผสมของพืชสมุนไพรในทุกรายการอาหาร เช่น

ข้าวปึก

ข้าวคั่วไก่ (ออเนะ)

หาลมผักกูด (ดาก่ารุงสา)

ลาบหมูใส่เปลือกอ่อนมะกอก

ยำแตงกวาล่าหู่

ภาพที่ 7 อาหารแนะนำในหมู่บ้าน

1.5 ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและกิจกรรมทางธรรมชาติ

ป่าชุมชนในเขตติดต่อพื้นที่ของหมู่บ้านสองพี่น้อง นับว่าเป็นป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของการเป็นป่าต้นน้ำ มีพืชสมุนไพรรักษาโรค และพืชตามธรรมชาติที่นำมาปรุงอาหารได้ มีน้ำตกห้วยสาที่เป็นเขตต้นน้ำ และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง แม้ว่าความจำเป็นของการใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคจะลดน้อยลง แต่ยังคงมีชาวบ้านในชุมชนหลายคนที่เป็นปราชญ์ผู้รู้ และยังเห็นความสำคัญของสมุนไพรพื้นบ้านที่หาได้ตามแหล่งน้ำและในป่า

ภาพที่ 8 ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมทางธรรมชาติ ได้แก่ (ซ้ายไปขวา)
นางนาโบาย พันธปัญญากุล, นายจะลู กุเลา, นายจะคา ศิริแสนภูมิ, นายวิชัย กุเลา

จากการสรุปผลการเก็บข้อมูลในชุมชน ทางทีมวิจัยและชุมชนนำภาพรวมทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ยังคงพบเห็นในชุมชนสรุปเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ 4 จุด ดังนี้ จุดเรียนรู้ที่ 1 “วัฒนธรรมผ้าและอาหาร” เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาทอผ้าและการใช้สีในการทอผ้าของสตรีแต่ละกลุ่ม จากนั้นกลุ่มสตรีสาธิตการทำอาหารชนเผ่าลาหู่ จุดเรียนรู้ที่ 2 “วิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรม” เรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนผ่านหมอพิธี (โตโบ) จุดเรียนรู้ที่ 3 “ป่าคือชีวิต ธรรมชาติคือชุมชน” เรียนรู้เกี่ยวกับพืชและสมุนไพรที่พบระหว่างเส้นทางการเดินทางไปยังน้ำตกต้นน้ำของชุมชน และทำอาหารจากสิ่งที่หาได้ระหว่างทาง และ จุดเรียนรู้ที่ 4 “แนวคิด คลื่นลูกใหม่” เป็นการเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ในชุมชน โดยมี แกนนำเยาวชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มในการศึกษาและสืบทอดวัฒนธรรม วิถีชีวิต และธรรมชาติของชุมชนอย่างแท้จริง

(2) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากแบบประเมินคุณภาพคู่มือ

รายการประเมินคู่มือที่ส่งให้กับผู้เชี่ยวชาญประเมินมี 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการนำเสนอเนื้อหา: 1.1 ความสวยงามและน่าสนใจของคู่มือ 1.2 ง่ายต่อการอ่านและการเรียนรู้ 1.3 รูปภาพประกอบและแผนที่สอดคล้องกับเนื้อหา 1.4 ความเหมาะสมของขนาด รูปภาพ สีและตัวอักษร และ 1.5 รูปเล่มกะทัดรัด สะดวกต่อการพกพา 2) ด้านเนื้อหา: 2.1 มีความชัดเจนและถูกต้อง 2.2 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 2.3 การนำเสนอเนื้อหาให้เรียนรู้ 2.4 กระชับ ทำความเข้าใจได้ง่าย และ 2.5 ครอบคลุมวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ 3) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์: 3.1 สามารถนำไปปฏิบัติในการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ได้ 3.2 ความรู้ที่ได้จากคู่มือนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ 3.3 ใช้ประกอบการเรียนรู้สำหรับเยาวชนชุมชนและผู้เยี่ยมชม 3.4 เป็นคู่มือที่ชาวต่างชาติใช้เรียนรู้วิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์ได้ และ 3.5 ใช้เป็นบทเรียนสำหรับครูเพื่อสอนด้านกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนได้

รายการประเมินคุณภาพคู่มือการเรียนรู้ทุกข้อ มีผลรวมของคะแนน IOC คือ 42/45 คะแนน หรือ 0.93 แสดงให้เห็นว่าคู่มือที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ในด้านการจัดทำรูปเล่ม ด้านเนื้อหาภายในเล่ม และด้านการนำไปใช้ประโยชน์ นำไปพัฒนาเป็นคู่มือการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมชาติและแบบปฏิบัติการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งในขั้นตอนต่อไปคือนำไปใช้กับกลุ่มทดลอง เพื่อหาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้คู่มือในชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละจุดเรียนรู้ตรงกับรูปแบบและลักษณะการนำเสนอกิจกรรมของชุมชน

(3) ผลการวิเคราะห์การใช้คู่มือการเรียนรู้สามภาษาด้านวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนชาติพันธุ์ลาหู่บ้านสองพี่น้อง ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

งานวิจัยได้กลุ่มผู้ทดลองใช้คู่มือการเรียนรู้ จำนวน 20 คน ที่มาจกหลากหลายอาชีพ ทั้งครู เจ้าหน้าที่งาน NGO เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และนักศึกษา ซึ่งผลการสรุปแบบประเมินคือ

3.1) ความพึงพอใจด้านคู่มือการเรียนรู้ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.68) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า คู่มือการเรียนรู้วัฒนธรรมและชาติใช้ภาษาเข้าใจง่าย ถูกต้อง ในระดับมากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ ขนาดของคู่มือ ความสวยงามของปกและรูปแบบ ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร ภาพประกอบข้อมูล และเนื้อหากระชับ ทำความเข้าใจง่าย ตามลำดับ

3.2) ความพึงพอใจด้านกิจกรรมการเรียนรู้ในจุดที่ 1 “วัฒนธรรมผ้าและอาหาร” เห็นได้ว่า กิจกรรมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมผ้าและอาหาร มีคะแนนรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.74) เท่ากันทุกข้อ คือ กิจกรรมมีความชัดเจนทุกขั้นตอน กิจกรรมตรงตามความต้องการของท่าน สร้างความรู้ความเข้าใจต่อการเรียนรู้ในฐาน กิจกรรมสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง กิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ดี และความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อกิจกรรมในจุดเรียนรู้

3.3) ความพึงพอใจด้านกิจกรรมการเรียนรู้ในจุดที่ 2 “วิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรม” เห็นได้ว่า ความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อกิจกรรมในจุดเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.68) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ กิจกรรมมีความชัดเจนทุกขั้นตอน กิจกรรมตรงตามความต้องการของท่าน สร้างความรู้ ความเข้าใจต่อการเรียนรู้ในฐาน กิจกรรมสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง กิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ดี ตามลำดับ

3.4) ความพึงพอใจด้านกิจกรรมการเรียนรู้ในจุดที่ 3 “ป่าคือชีวิต ธรรมชาติคือชุมชน” เห็นได้ว่า ความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อกิจกรรมในจุดเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.46) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ กิจกรรมตรงตามความต้องการของท่าน สร้างความรู้ ความเข้าใจต่อการเรียนรู้ในฐาน กิจกรรมสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง กิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ดี ตามลำดับ และค่าคะแนนอยู่ในระดับมาก คือ กิจกรรมมีความชัดเจนทุกขั้นตอน

3.5) ความพึงพอใจด้านกิจกรรมการเรียนรู้ในจุดที่ 4 “แนวคิด คลื่นลูกใหม่” เห็นได้ว่า ความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อกิจกรรมในจุดเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากเท่ากันทุกข้อ ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.67) คือ กิจกรรมมีความชัดเจนทุกขั้นตอน กิจกรรมตรงตามความต้องการของท่าน สร้างความรู้ความเข้าใจต่อการเรียนรู้ในฐาน กิจกรรมสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง กิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ดี และความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อกิจกรรมในจุดเรียนรู้

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนลาหู่บ้านสองพี่น้อง (ห้วยสา) เป็นชาติพันธุ์ลาหู่เพียงกลุ่มเดียวที่พบในพื้นที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จากประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านที่กล่าวถึงอัตลักษณ์ของชนเผ่าลาหู่ที่ว่ามักอาศัยอยู่บนพื้นที่สูง และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ชอบความวุ่นวาย อีกทั้งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถปรับตัวเข้ากับผู้คนได้เป็นอย่างดี ชาวบ้านสองพี่น้องส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ทำเกษตรกรรม ทำสวนและกลุ่มพืชผัก และมีเอกลักษณ์เฉพาะทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เช่น เครื่องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าของลาหู่ 4 กลุ่ม คือ ลาหู่ละ (ลาหู่ดำ) ลาหู่ญี (ลาหู่แดง) ลาหู่ณี (ลาหู่เหลือง) และลาหู่ฟู (ลาหู่ขาว) มีภาษาพูดเฉพาะ และมีประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงาม ทรงคุณค่า และดำรงชีวิตด้วยความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ที่ตั้งของหมู่บ้านยังโดดเด่นเพราะเป็นพื้นที่แวดล้อมด้วยป่าชุมชน ปกคลุมไปด้วยป่าดิบชื้นอยู่ในเขตพื้นที่วนอุทยานห้วยทรายมา และมือน้ำตกที่สวยงามมีทัศนียภาพที่ดี (ฐานข้อมูลการท่องเที่ยวและฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย)

จากการสำรวจความพร้อมของชุมชนต่อความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติ ตามหลักทฤษฎี 5A พบว่า ชุมชนมีองค์ประกอบที่ครบและน่าสนใจอยู่แล้วก่อนการทำงานวิจัยนี้ คือ

- 1) ด้านที่พัก (Accommodation) ประเภทโฮมสเตย์ จำนวน 5 หลัง

2) ด้านการเข้าถึง (Accessibility) มีถนนคอนกรีตจากเส้นทางหลักเข้าถึงหมู่บ้าน

3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ในบริเวณชุมชนมีไฟฟ้าทุกหลังคาเรือน และสัญญาณโทรศัพท์เข้าถึง มีสถานีอนามัยห่างจากหมู่บ้านเพียง 1 กิโลเมตร และมีร้านค้าชุมชนจำนวน 4 ร้าน

4) ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) มีประเพณีวัฒนธรรมหลัก ๆ ที่ยังสืบทอดอยู่ มีเอกลักษณ์ของอาหารชนเผ่า มีชุดประจำเผ่าที่สวยงามสะดุดตา มีศาสนสถานที่น่าสนใจ มีธรรมชาติที่สวยงามทั้งป่าชุมชนและน้ำตก

5) ด้านกิจกรรม (Activities) กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ผู้มาเยือนสามารถร่วมได้ คือ ประเพณีประจำปี ส่วนกิจกรรมทางธรรมชาติ คือ การเรียนรู้การยิงชีพในป่า และสำรวจธรรมชาติรอบชุมชน

การพัฒนาเครื่องมือการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมชาติของชาติพันธุ์ลาหู่หมู่บ้านสองพี่น้อง เริ่มจากจุดเริ่มต้นของทีมวิจัยที่เล็งเห็นว่า ชุมชนลาหู่สองพี่น้องมีความน่าสนใจและเหมาะสมสำหรับเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ ควรมีการพัฒนาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนชาติพันธุ์ลาหู่ เพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมผสมผสานกับวิถีชีวิตที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติซึ่งเหมาะแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้ตามที่ ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันท์ (2557) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า คือ “สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สถานที่ทั้งที่เป็นไปตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น กิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม ข้อมูล ข่าวสาร ที่บุคคลสามารถใช้ศึกษา ค้นคว้า หรือฝึกปฏิบัติ ทั้งด้วยตนเอง หรือผ่านการถ่ายทอดจากบุคคลอื่นเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ของตน” และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) ยังให้นิยาม การเรียนรู้ (Learning) ว่าเป็น การดำเนินกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนหรือคนเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่เรียนรู้ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การใช้สื่อและเทคโนโลยี แหล่งการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มิอยู่ในสังคมรอบตัวเราที่เป็นทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่มิอยู่ในธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้ และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยทางทีมวิจัยสำรวจข้อมูลโดยภาพรวมของชุมชน และวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการจัดกิจกรรมเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เป็น 5 ด้าน คือ 1) วัฒนธรรมการแต่งกาย 2) วัฒนธรรมด้านประเพณี ความเชื่อ การนับถือศาสนา 3) ดนตรีและการขับร้อง 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมผ้าและอาหาร และ 5) ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและกิจกรรมทางธรรมชาติ ทีมวิจัยรวบรวมข้อมูลของชุมชนและพัฒนาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ว่าส่วนใดบ้างที่สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของหมู่บ้านสองพี่น้องได้ ซึ่งข้อมูลบางอย่างที่ทางทีมวิจัยค้นพบทำให้เห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากแต่ก่อนไปพอสมควร อาจเป็นเพราะวิถีการดำรงชีวิตของชาวชุมชนที่เปลี่ยนไปจากวิถีเกษตรกรรมมาเป็นการรับจ้างทำงานในเมือง รวมถึงข้อจำกัดในเรื่องการอาศัยอยู่ในพื้นที่วนอุทยานที่ชาวบ้านต้องปฏิบัติตามกฎและข้อบังคับทางกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่สมาคม Impact (ชนเผ่าลาหู่, 2564) กล่าวว่า ปัจจุบันวัฒนธรรม องค์ความรู้ภูมิปัญญาของชนเผ่าลาหู่ เริ่มมีการสูญสลายเหมือนชนเผ่าอื่น ๆ ด้วยข้อจำกัดและปัจจัยหลายประการ อาทิ การศึกษา ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยม และระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น ทำให้หลายองค์กร หลายหน่วยงาน รวมทั้งชนเผ่าลาหู่เอง พยายามมีการรื้อฟื้นและอนุรักษ์วัฒนธรรม องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ดั่งมรดกให้คงอยู่สืบไป จึงส่งผลให้มีการลดบทบาทของวัฒนธรรมเดิมในชุมชน ซึ่งทางทีมวิจัยสังเคราะห์ข้อมูลเฉพาะกิจกรรมที่สามารถร่วมกับชาวชุมชนได้ และไม่ขัดต่อจารีตดั้งเดิมที่มีมา ทำให้เกิดการพัฒนาข้อมูลที่ได้เป็นเครื่องมือเรียนรู้และบทปฏิบัติการที่ผู้มาเยือนสามารถเรียนรู้และเข้าใจชุมชนได้ โดยสรุปกิจกรรมเป็น 4 จุดเรียนรู้ ได้แก่ **จุดเรียนรู้ที่ 1 “วัฒนธรรมผ้าและอาหาร”** **จุดเรียนรู้ที่ 2 “วิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรม”** **จุดเรียนรู้ที่ 3 “ป่าคือชีวิต ธรรมชาติคือชุมชน”** **จุดเรียนรู้ที่ 4 “แนวคิด คลื่นลูกใหม่”** โดยกิจกรรมเรียนรู้ทั้ง 4 จุดนี้ เป็นกิจกรรมที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการและสืบทอดกิจกรรมสู่เยาวชนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม วิถีชีวิต และธรรมชาติของชุมชน

การพัฒนาเครื่องมือการเรียนรู้เป็น 3 ภาษา งานวิจัยนี้ได้รับทุนการพัฒนาเครื่องมือที่นอกเหนือจากภาษาไทย เป็นภาษาอังกฤษและภาษาจีน ด้วยเห็นว่าหมู่บ้านสองพี่น้องเป็นพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมในชุมชนและเกี่ยวข้องกับ

การใช้ภาษาหลายครั้ง ซึ่งภาษาสื่อสารหลักในชุมชนเน้นที่ภาษาลาหู่ ปัจจุบันเด็ก ๆ ในชุมชนได้มีโอกาสเรียนหนังสือในโรงเรียนโดยเรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง และยังมีโอกาสได้ติดต่อ เรียนรู้กับชาวต่างชาติเมื่อมีโอกาสได้เรียนในระดับที่สูงขึ้น บทความของ Campus Star (9 สิงหาคม 2561) กล่าวถึง 5 ข้อดีของการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศที่นำมาใช้ในการเรียนและการทำงาน เพราะนอกจากจะต้องใช้ในการเรียนหนังสือและในชีวิตประจำวันแล้ว ภาษาเหล่านี้ยังถูกนำมาใช้ในการทำงานร่วมกับคนอื่นอีกด้วย ดังที่ ฉัตรวารินทร์ นรเศรษฐธิติ (2552) เขียนความสำคัญของการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศในเว็บไซต์ GotoKnow ไว้ว่า การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเป็นสิ่งจำเป็น เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมข้อมูลข่าวสารที่ทำให้เพิ่มพูนความสำคัญทางการติดต่อสื่อสารมากขึ้น และภาษาต่างประเทศกลายเป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งเพราะมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นในด้านเศรษฐกิจ

ดังนั้นการจัดทำคู่มือการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนชาติพันธุ์สองพี่น้องทางที่มิวจึงเห็นตรงกันในเรื่องของการทำให้คู่มือมีประโยชน์และเพิ่มความน่าสนใจมากขึ้น นอกเหนือจากคู่มือฉบับภาษาไทยคือจัดแปลเป็นภาษาต่างประเทศเพิ่ม ได้แก่ ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน เนื่องจากในหมู่บ้านสองพี่น้องนี้ยังไม่มีเคยมีการจัดทำคู่มือการเรียนรู้มาก่อน ทั้ง ๆ ที่หมู่บ้านสองพี่น้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของหลายหน่วยงานบ่อยครั้ง เพราะจุดเด่นในเรื่องที่ตั้งของชุมชนและความพร้อมทางด้านการเปิดรับบุคคลภายนอกให้มีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากมาย สอดคล้องกับบทสรุปของ “โครงการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเยาวชนและองค์กรพัฒนาเอกชนประเทศจีนกับประเทศไทย-ลุ่มน้ำโขง” ที่จัดโดยหน่วยงานกลุ่มรักษ์เชียงของสถาบันองค์ความรู้ท้องถิ่นโฮงเฮียนแม่น้ำโขง มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านนิเวศวัฒนธรรม โดยคัดเลือกเยาวชนในหมู่บ้านให้มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และนำสิ่งที่ได้จากการร่วมกิจกรรมนั้นมาพัฒนาและช่วยเหลือชุมชนต่อไป รวมถึงความสำคัญของภาษาต่างประเทศที่เป็นเครื่องมือในการมีส่วนร่วมของเยาวชนในหมู่บ้าน ซึ่งจากกิจกรรมของโฮงเฮียนน้ำโขงนั้น ที่ได้ระบุว่าเกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม 3 ภาษา คือ ไทย, อังกฤษ, จีน กล่าวคือพื้นฐานภาษาต่างประเทศของเยาวชนและพี่เลี้ยงไทย ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนที่ไม่แข็งแรงพอ ส่งผลให้เกิดแรงบันดาลใจให้เยาวชนและพี่เลี้ยงไทยต้องเรียนภาษาต่างประเทศมากขึ้น (กลุ่มรักษ์เชียงของ สถาบันองค์ความรู้ท้องถิ่นโฮงเฮียนแม่น้ำโขง, 2563) ทำให้เห็นว่ากลุ่มเยาวชนเองได้เล็งเห็นความสำคัญของภาษาต่างประเทศที่จะเป็นการช่วยพัฒนาให้เยาวชนให้มีโอกาสได้เรียนรู้ พัฒนา และมีส่วนร่วมกับชุมชน เด็กเยาวชนในหมู่บ้านจึงเลือกเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับปริญญาตรีทางด้านภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และด้านพัฒนาสังคม และนำความรู้ที่ได้จากการสังคมภายนอกกลับมาอนุรักษ์ความเป็นชุมชนของตนเองให้มีจุดยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้: ชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถนำข้อมูลที่สรุปจากการวิจัยครั้งนี้มาสร้างอัตลักษณ์ และเพิ่มกิจกรรมจากที่มิววิจัยได้ทำไว้ โดยกำหนดจัดระบบรูปแบบเป็นของชุมชนเอง จัดทำหน้าที่ตามบุคลากรที่มีและสามารถฝึกฝนเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมด้วยตนเอง รวมถึงการสร้างจุดเรียนรู้เพิ่มเติมและสร้างจุดเด่นให้เกิดแก่ชุมชนเอง ซึ่งบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน อันได้แก่ โรงเรียน ผู้นำชุมชน ผู้รู้ และเยาวชน สามารถนำบทสรุปของการวิจัยไปพัฒนาคนในชุมชน สร้างทีมที่เข้มแข็งในการทำหน้าที่ดูแลกิจกรรม รวมถึงพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำและเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมแต่ละด้าน โดยอาจมีการปรับรูปแบบของคู่มือจากนำเล่มคู่มือเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมจัดทำเป็นสื่อออนไลน์ เช่น สร้างข้อมูลจากคิวอาร์โค้ด หรือสื่ออินโฟกราฟิกส์เสริมในการเรียนรู้ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้ใช้สื่ออื่นในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเป็นตัวช่วยในการสื่อสารกับชาวต่างชาติที่เข้ามาเยี่ยมชุมชนได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป: ควรมีการศึกษาถึงประสิทธิภาพของการใช้คู่มือกับกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย เช่น เยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มผู้นำ เพื่อนำผลมาปรับปรุงและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนให้มี

ความน่าสนใจมากขึ้น นำข้อมูลจากงานวิจัยที่ได้ทำการสำรวจความพึงพอใจของกลุ่มผู้มาเยือนหรือผู้ร่วมกิจกรรมที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อสะท้อนมุมมองของคนนอกชุมชน และนำมาพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติต่อไป และเพื่อให้คู่มือการเรียนรู้ที่ได้มีประสิทธิภาพควรทำการศึกษาและพัฒนาคนที่มีศักยภาพในการนำเสนอกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ในการสื่อสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มรักษ์เชียงใหม่. สถาบันองค์ความรู้ท้องถิ่นโฮงเฮียนแม่น้ำของ. (2563). รายงานสรุปโครงการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเยาวชนและองค์กรพัฒนาเอกชนประเทศจีนกับประเทศไทย-ลุ่มน้ำโขง. ระหว่างวันที่ 1-7 กันยายน พ.ศ. 2562 ณ จังหวัดเชียงราย.
- นาวา วงษ์พรม. (2560). แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน. อุดรธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ปรียาภรณ์ ตั้งคุณนันต์. (2557). การจัดการห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้. กรุงเทพฯ: มินิ เซอร์วิส ซัพพลาย.
- พิศิษฐ์ ตัณทวณิช และ พนา จินดาศรี. (2561). ความหมายที่แท้จริงของค่า IOC. วารสารการวัดผลการศึกษา, 24(2), 9-10.
- มาลี สิทธิเกรียงไกร. (2562). การสังเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตการดำรงชีพและระบอบอาหารของชุมชนชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงสู่ทางเลือกในการพัฒนา. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. (2555). การท่องเที่ยวเดินป่า จังหวัดเชียงราย. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- สภาวัฒนธรรมอำเภอคลองลาน. (2549). วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาหมู่บ้านตำบลคลองลาน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร. กำแพงเพชร: สภาวัฒนธรรมอำเภอคลองลาน.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2551). แหล่งเรียนรู้. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). การพัฒนามาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- องค์การบริหารส่วนตำบลริมโขง. (2563). ฐานข้อมูลการท่องเที่ยวและฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น อบต.ริมโขง อ.เชียงของ จ.เชียงราย. แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565)

สื่อออนไลน์

- จินตนา สุขสมแดน. (2554, ม.ป.ป.). การพัฒนาคู่มือ. สืบค้นจาก http://jsuksomdan.blogspot.com/2011/02/blog-post_16.html
- สมาคมอิมเปค (IMPECT). (2564, ม.ป.ป.). ขนเผ่าลาหู่ (Lahu). สืบค้นจาก <https://impect.or.th/2021/01/21/ขนเผ่าลาหู่-lahu/>
- Campus Star. (9 สิงหาคม, 2561). 5 ข้อดีของการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศที่นำมาใช้ในการเรียนและการทำงาน. สืบค้นข้อมูลจาก <https://today.line.me/th/v2/article/6GDZjw>.

การพัฒนานักศึกษาเครื่องเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์เรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่น
โดยใช้บทเพลงสมัยนิยม
Developing Improvisation for Popular Guitar Students
Using Popular Songs

ทยากร สุวรรณภูมิ | Tayakorn Suwannabhum^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อสร้างและตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือวิจัยเรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่นโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม 2. เพื่อหาประสิทธิภาพผลคะแนนทดสอบระหว่างเรียนของบทเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 3. เพื่อหาประสิทธิภาพผลคะแนนทดสอบหลังเรียนของบทเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 4. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียน 5. เพื่อประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการสังเกตการทำกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาเครื่องเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์ สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ที่ลงทะเบียนรายวิชาเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์ 2 ในภาคเรียนที่ 2/2563 จำนวน 4 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยคือบทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่นโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม ประกอบไปด้วย 1. เนื้อหาการฝึกอิมโพรไวส์เซชั่น 2. แบบทดสอบระหว่างเรียนและแบบทดสอบ หลังเรียน 3. แบบบันทึกคะแนนแบบฝึกหัด และแบบบันทึกคะแนนการสอบปฏิบัติ 4. แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียน 5. แบบประเมินการสังเกตการทำกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า 1. การประเมินคุณภาพบทเรียน (IOC) เท่ากับ 1.00 อธิบายได้ว่าบทเรียนมีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา มีความเหมาะสมที่นำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน 2. คะแนนการทดสอบระหว่างเรียนมีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.00 อธิบายได้ว่า บทเรียนมีประสิทธิภาพเท่ากับเกณฑ์ 80.00 ตามที่กำหนด 3. คะแนนการทดสอบหลังเรียนมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.00 อธิบายได้ว่าบทเรียน มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 4. คะแนนความพึงพอใจที่มีต่อบทเรียนเท่ากับร้อยละ 90.00 ทำให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างพึงพอใจในบทเรียนในระดับสูง 5. คะแนนจากแบบสังเกตการทำกิจกรรมเป็นร้อยละ 91.66 แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมกับเวลาในการทดลอง

คำสำคัญ: กีตาร์ป๊อปปูลาร์, อิมโพรไวส์เซชั่น, บทเพลงสมัยนิยม, นักศึกษาเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์

^{1*}ผู้ประพันธ์อันดับแรก อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Abstract

The objectives of this research were to (1) construct and verify the quality of the research instrument; (2) test the efficiency of the formative evaluation based on the criteria 80/80; (3) test the efficiency of summative evaluation based on the criteria 80/80; (4) survey students' satisfaction of lessons; and (5) assess students' learning by observing their behavior in activities. The research population consisted of 4 students from the Music Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University who registered for the course Popular Guitar 2, in semester 2/2020, and recruited via purposive sampling. The research instrument was a lesson on improvisation using Popular Songs as follows: (1) improvisation training; (2) improvisation tests; (3) the score record form (4) the opinion poll and (5) the activity assessment form. Results of the study showed that: (1) the quality assessment (IOC) of lessons 1.00, meaning the lessons had content validity and appropriate for use in the development of students; (2) testing the efficiency of the formative evaluation was 80.00 meaning that the lesson was as effective according to the 80.00 criteria as specified; (3) testing the efficiency of summative evaluation was 81.00, meaning that the lesson efficiency was higher than the specified criteria; (4) the satisfaction score of the lesson was 22.50, representing 90.0%, indicating that the sample group was satisfied with the lesson at a high level; (5) the score of the activity assessment was 91.66%, indicating that the activity created was appropriate.

Keywords: Popular Guitar, Improvisation, Popular Song, Popular Guitar Students

บทนำ

การอิมโพรไวส์เซชัน (Improvisation) คือการสร้างสรรค์การบรรเลงดนตรีอย่างฉับพลันในขณะที่นักดนตรีกำลังบรรเลง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่นักดนตรีพึงมี Kevin Whitehead กล่าวว่า การอิมโพรไวส์ คือโอกาสที่นักดนตรีจะได้แสดงความสามารถผ่านการเล่นเครื่องดนตรีและใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นธรรมชาติ (Kevin Whitehead, 2011, p. 6) การเล่นดนตรีแบบอิมโพรไวส์เซชันพบมากในดนตรีแจ๊สซึ่งถือเป็นทักษะ ที่ต้องใช้ไหวพริบ ปฏิภาณผสมผสานกับจินตนาการของนักดนตรี ซึ่งประกอบด้วยเรื่องราวที่นักดนตรีต้องการสื่อสารผ่านการบรรเลงอย่างมีศิลปะ แสดงถึงภูมิความรู้ ความคิด จินตนาการ และอารมณ์ทางดนตรี ที่ต้องการนำเสนอ อีริช เลห์วีระพานิช กล่าวว่า การอิมโพรไวส์คือหัวใจของดนตรีแจ๊ส ในการอิมโพรไวส์นักดนตรีมีความจำเป็นที่จะต้องรู้จักทางเดินของเสียงประสานของบทเพลงที่ต้องการบรรเลง เพื่อสามารถอิมโพรไวส์ ได้อย่างถูกต้องตามความต้องการของผู้แต่งไม่ผิดเพี้ยนไปจากสิ่งที่ควรเป็นซึ่งถูกกำกับโดยคอร์ดต่าง ๆ การอิมโพรไวส์เซชันจึงเป็นทักษะสำคัญที่จะพัฒนานักดนตรีให้สามารถเล่นดนตรีได้อย่างอิสระ เติมไปด้วยการถ่ายทอดดนตรีอย่างสร้างสรรค์ และมีไหวพริบปฏิภาณ (อีริช เลห์วีระพานิช, 2551, น. 37) ดังนั้นนักดนตรีจึงต้องศึกษาและทำการฝึกซ้อมเพื่อให้มีทักษะในการคิดและสร้างสรรค์เสียงดนตรีด้วยวิธีการอิมโพรไวส์เซชันได้

ในการเรียนการสอนรายวิชาปฏิบัติกีตาร์ป๊อปปูลาร์ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางนั้น นักศึกษาจะได้ศึกษาการเล่นกีตาร์ จากบทเพลงหลากหลายรูปแบบ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการถอดโน้ตและเล่นบทเพลงตามต้นฉบับ การฝึกเทคนิค การอ่านโน้ต และการฝึกไล่บันไดเสียงต่าง ๆ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของรายวิชายังไม่ครอบคลุมไปถึงเรื่องการสร้างสรรค์แบบอิมโพรไวส์เซชันซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็น ส่วนใหญ่การฝึกอิมโพรไวส์เซชันจะปรากฏอยู่ในการเรียนการสอนดนตรีแจ๊ส แต่อย่างไรก็ตามในดนตรีแจ๊สมีความหลากหลายและซับซ้อนในด้านเสียงประสาน ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนใช้เวลา

ในการฝึกงานและรู้สึกท้อในการเริ่มต้นฝึก นอกจากนี้ปริมาณของเอกสาร ตำรา และหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการฝึก อิมโพรไวส์เซชันโดยการนำบทเพลงสมัยนิยมมาเป็นแนวทางนั้นยังมีปริมาณน้อย ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าควรสอดแทรก เนื้อหาการเรียนการสอนอิมโพรไวส์เซชันเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้ครอบคลุมมากขึ้น นักศึกษาต้อง สามารถถ่ายทอดเสียงดนตรีอย่างสร้างสรรค์ผ่านการบรรเลงดนตรีได้อย่างอิสระ ดังนั้น การที่จะพัฒนานักศึกษา เอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์ให้มีทักษะการอิมโพรไวส์ เพื่อจะได้พัฒนาและประยุกต์ และต่อยอดไปสู่การเล่นบทเพลงที่มีความซับซ้อนแบบแจ๊สได้นั้น นักศึกษาเอกกีตาร์จึงจำเป็นต้องฝึกการอิมโพรไวส์เซชัน โดยการนำบทเพลงป๊อปปูลาร์ ที่นักศึกษาใช้เรียนในรายวิชามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนขั้นต้นก่อน เพราะบทเพลงป๊อปปูลาร์เป็นบทเพลง ที่นักศึกษามีความคุ้นเคย และถือว่าอยู่ใกล้ตัวนักศึกษามากที่สุด อีกทั้งยังมีรูปแบบของบทเพลงที่ไม่ซับซ้อนมากเกินไป จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะพัฒนาทักษะการอิมโพรไวส์เซชัน เพื่อที่จะได้แสดงความสามารถและความเป็นตัวตนของตัวเอง โดยผู้วิจัยคาดหวังว่าการฝึกทักษะการอิมโพรไวส์เซชัน ในเบื้องต้นนี้จะเป็นพื้นฐานในการต่อยอดจนสามารถ อิมโพรไวส์ในบทเพลงที่มีความซับซ้อนมากขึ้นได้

ผู้วิจัยได้ออกแบบการเรียนการสอนการอิมโพรไวส์เซชัน โดยการสร้างเครื่องมือคือบทเรียน เพื่อทดลองใช้กับ กลุ่มตัวอย่าง โดยมุ่งเน้นให้ความรู้เรื่องอิมโพรไวส์เซชันเพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียน ซึ่ง วีระพงษ์ มีแก้ว กล่าวไว้ว่า วิชาดนตรีเป็นวิชาการที่ต้องอาศัยการฝึกฝนทักษะภาคปฏิบัติ ซึ่งเปรียบเสมือนการเรียนอีกหนึ่งภาษา คือ ภาษาดนตรี การเรียนการสอนดนตรี จึงจำเป็นต้องมีการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ฝึกฝนทักษะทางดนตรีให้ ได้ผลดีที่สุด คือชุดฝึกทักษะ (วีระพงษ์ มีแก้ว, 2559, น. 2) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบ การเรียนการสอนเพื่อนำมาเป็นหลักการที่เหมาะสม สำหรับการจัดการเรียนการสอน มาประยุกต์ใช้กับวิชาดนตรี ซึ่งสมจิต จันทรฉาย กล่าวว่า การออกแบบ (Design) คือ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไข ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อนำการออกแบบมาใช้ในการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นเพื่อแก้ปัญหาคือการเรียนรู้ได้อย่าง หนึ่งของนักเรียน (สมจิต จันทรฉาย, 2557, น. 2) ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำหลักการข้างต้นมาประยุกต์ใช้กับ การฝึกอิมโพรไวส์เซชัน และออกแบบบทเรียนและออกแบบการจัดการเรียน การสอนโดยมีจุดประสงค์เฉพาะ ในการฝึกอิมโพรไวส์เซชัน และสูตรรัตน์ จงบุญลสิทธิ กล่าวว่า การออกแบบการเรียนการสอนตามรูปแบบแอดดี (Addie model) ประกอบด้วยกิจกรรมในการดำเนินงาน 5 กิจกรรม ได้แก่ การวิเคราะห์ (Analyze) การออกแบบ (Design) การพัฒนา (Develop) การนำไปใช้ (Implement) และการประเมินผล (Evaluate) รูปแบบแอดดี จึงเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบการเรียนการสอนในเรื่อง ต่าง ๆ ได้ เช่น การออกแบบ ชุดการเรียนการสอน การออกแบบบทเรียนแบบโปรแกรม การออกแบบการเรียน การสอน เพื่อพัฒนาผลการ เรียนรู้ของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ (สูตรรัตน์ จงบุญลสิทธิ, 2562, น. 206-207) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบการเรียน การสอนอิมโพรไวส์เซชันโดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์การออกแบบ และพัฒนาบทเรียนสำหรับฝึกทักษะขึ้น โดยการหาข้อมูลสร้างเป็นแบบเรียนขึ้นและเรียบเรียงการฝึกตามขั้นตอน จากนั้นนำไปตรวจสอบและพัฒนา บทเรียนเพื่อนำไปใช้เพื่อประเมินผลของบทเรียนที่สร้างขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความต้องการพัฒนานักศึกษาเครื่องเอกกีตาร์ ป๊อปปูลาร์ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการอิมโพรไวส์เซชัน ซึ่งเป็นทักษะที่นักศึกษาดนตรีฟังมี เพื่อให้สามารถสร้างสรรค์เสียงดนตรี ในรูปแบบที่นักศึกษาต้องการได้อย่างอิสระโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ชัยชนะ ยงไสว และชัยพฤกษ์ เมฆรา ได้กล่าวว่า การเรียนดนตรีนอกจากจะเป็นการเพิ่มเสน่ห์ในการเขาสังคมของผู้เรียนแล้วยังเป็นการฝึกทักษะ พื้นฐานได้เป็นอย่างดี เช่น ความอดทน ความมีระเบียบวินัยสมาธิสติพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (ชัยชนะ ยงไสว และชัยพฤกษ์ เมฆรา, 2562, น. 72) ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดในการนำบทเพลงป๊อปปูลาร์มาเป็นกรอบในการเรียน ให้นักศึกษา โดยผ่านกระบวนการสร้างบทเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้และสามารถสร้างสรรค์ดนตรี ในรูปแบบอิมโพรไวส์เพื่อแต่งเติมบทเพลงสมัยนิยมให้มีความน่าสนใจและสามารถนำเสนอ ความเป็นตัวตนของผู้เล่น

เข้าไปในบทเพลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งบทเรียนที่ได้สร้างขึ้นจะเป็นส่วนหนึ่ง ในการเรียนการสอนและเป็นนวัตกรรม สำหรับการเรียนรู้ในรายวิชากีตาร์ป๊อปปูลาร์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือวิจัยเรื่องการอิมโพรไวส์เซชัน โดยใช้ บทเพลงสมัยนิยม
2. เพื่อหาประสิทธิภาพผลคะแนนทดสอบระหว่างเรียนของบทเรียนเกณฑ์ที่กำหนด 80/80
3. เพื่อหาประสิทธิภาพผลคะแนนทดสอบหลังเรียนของบทเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80
4. เพื่อสำรวจแบบสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียน
5. เพื่อประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการสังเกตการณ์ทำกิจกรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นักศึกษาเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์ หมายถึง นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชากีตาร์ปฏิบัติกีตาร์ ป๊อปปูลาร์ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563
2. บทเพลงสมัยนิยม หมายถึง บทเพลงที่ปรากฏอยู่ใน “บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม” ซึ่งผู้วิจัยได้นำบทเพลงสมัยนิยมเหล่านั้นมาเป็นบทเพลงหลักในบทเรียน
3. บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชัน หมายถึง สื่อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการทดลองในงานวิจัยครั้งนี้

สมมุติฐานการวิจัย

บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน ที่กำหนด 80/80

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ นักศึกษาเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์ สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่ลงทะเบียนในรายวิชาปฏิบัติกีตาร์ป๊อปปูลาร์ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ซึ่งมีจำนวน 4 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม ประกอบไปด้วย

3.1.1 เนื้อหาเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม

3.1.2 แบบทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียน

3.1.3 แบบสำรวจแบบสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียน

3.1.4 แบบสังเกตการทำกิจกรรมสำหรับผู้สอน

3.1.5 แบบบันทึกคะแนนแบบฝึกหัด และแบบบันทึกคะแนนการสอบปฏิบัติ

4. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล

4.1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเตรียมการสร้างบทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

4.1.1 การศึกษารายละเอียดคำอธิบายรายวิชาปฏิบัติกีตาร์ป๊อปปูลาร์ 2

4.1.2 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบทเพลงป๊อปปูลาร์

4.1.3 การศึกษาหลักการเกี่ยวกับการฝึกอิมโพรไวส์เซชัน

4.1.4 การศึกษาทฤษฎีดนตรีที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอิมโพรไวส์เซชันเบื้องต้น

4.2 การสร้างเครื่องมือบทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม ดังนี้

4.2.2. การสร้างบทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม

4.2.3. การจัดทำแบบฝึกหัดท้ายบทเพื่อวัดความเข้าใจและวัดทักษะของผู้เรียนหลังจากการเรียนการสอน

4.2.4 การจัดทำแบบสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียน

4.2.5 การสร้างสื่อประกอบการสอนดังต่อไปนี้ แอปพลิเคชัน แอ็กสการเรียนรู้อย่างแบบทดสอบระหว่างเรียน และแบบทดสอบหลังเรียน

4.3 การตรวจสอบคุณภาพของบทเรียนและการวัดผลโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ดังนี้ 1. ดร. ธิชา พัฒนานนท์ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีศึกษาและการวิจัยดนตรีศึกษา 2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิรุตร์ แก้วหล้า อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนดนตรีและอาจารย์สอนกีตาร์ 3. อาจารย์พงษ์วิกรานต์ มหิทธิพงศ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ผู้เชี่ยวชาญทฤษฎีดนตรีและการประพันธ์ หลังจากนั้น นำเครื่องมือวิจัยที่ผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence)

4.4 นำแบบฝึกไปทำการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วไปทดลองกับนักศึกษาเครื่องเอกกีตาร์ซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนนำบทเรียนไปใช้ทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

5. การนำบทเรียนไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การนำบทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงสมัยนิยมไปใช้จริงกับนักศึกษาเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาปฏิบัติกีตาร์ป๊อปปูลาร์ 2 จำนวน 4 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ประกอบไปด้วยการจัดการเรียนการสอนดังนี้

5.1 บทที่ 1 แนวคิดการอิมโพรไวส์เซชันและพื้นฐานทฤษฎีดนตรีที่จำเป็นจำนวน 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 3 ชั่วโมง

5.2 บทที่ 2 การแกะเพลง จำนวน 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 3 ชั่วโมง

5.3 บทที่ 3 การวิเคราะห์รูปแบบและคอร์ดในบทเพลง จำนวน 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 3 ชั่วโมง

5.4 บทที่ 4 การเล่นตามต้นฉบับและการตกแต่งทำนองเดิม จำนวน 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 3 ชั่วโมง

5.5 บทที่ 5 การแต่งทำนองโซโล่และการอิมโพรไวส์ จำนวน 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 3 ชั่วโมง

6. การวัดและการประเมินผล

7. การรวบรวมผลการประเมิน

8. การวิเคราะห์ผลการศึกษาวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย ด้วยการหาค่าประสิทธิภาพของบทเรียน 80/80 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าประสิทธิภาพ

ระยะเวลาในการทำวิจัย

พฤษภาคม 2563 – พฤษภาคม 2564

ผลการวิจัย

1. ผลการสร้างเครื่องมือวิจัย

1.1 เครื่องมือในการวิจัย

บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่นโดยใช้บทเพลงสมัยนิยมประกอบไปด้วยเนื้อหา 5 บท ประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้

1.1.1 บทที่ 1 แนวคิดการอิมโพรไวส์เซชั่นและพื้นฐานทฤษฎีดนตรีที่จำเป็น

1.1.2 บทที่ 2 การแกะเพลง

1.1.3 บทที่ 3 การวิเคราะห์รูปแบบและคอร์ดในบทเพลง

1.1.4 บทที่ 4 การเล่นตามต้นฉบับและการตกแต่งทำนองเดิม

1.1.5 บทที่ 5 การแต่งทำนองโซโล่และการอิมโพรไวส์เซชั่น

1.2 คุณภาพของเครื่องมือ

การวิจัยพบว่าการประเมินคุณภาพบทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่นโดยใช้บทเพลงสมัยนิยม ผลจากการตรวจสอบหาค่า IOC ได้เท่ากับ 1.00 หมายถึงเครื่องมือมีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและมีความเหมาะสมที่นำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนตามคุณภาพที่ปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงผลของการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ประเด็นการประเมิน	ความเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC	การแปลผล
	คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
1. เนื้อหาของบทเรียนมีคุณภาพ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2. จุดประสงค์ของบทเรียนมีความชัดเจน	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
3. บทเรียนทำให้เข้าใจหลักการฝึกอิมโพรไวส์เซชั่นได้	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
4. เนื้อหาเหมาะสมกับผู้เรียน	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
5. การจัดเรียงเนื้อหามีความสัมพันธ์และต่อเนื่อง	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
6. เวลาการทำกิจกรรมการเรียนการสอนครอบคลุมเนื้อหาอย่างเหมาะสม	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
7. บทเรียนส่งเสริมพัฒนาการทางด้านทักษะปฏิบัติ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
8. บทเรียนมีความน่าสนใจ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
9. การประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
10. สามารถนำชุดการสอนไปพัฒนาและใช้ในการสอนได้จริง	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
ค่าเฉลี่ย					1.00	ใช้ได้

2. ผลการทดสอบระหว่างเรียน

ผลการวิจัยพบว่าคะแนนทดสอบระหว่างเรียนของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 คน มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 40.00 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.16 และมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 80.00 โดยผลการทำแบบฝึกหัดที่ 1 และ 2 ได้ค่าประสิทธิภาพสูงที่สุดคือ 85.00 และผลการทำแบบฝึกหัดที่ 3 ได้ค่าประสิทธิภาพต่ำที่สุด คือ 72.50 อธิบายได้ว่า บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่นโดยใช้บทเพลงป๊อปปูลาร์ มีประสิทธิภาพเท่ากับเกณฑ์ที่กำหนด 80.00

ตารางที่ 2 แสดงผลจากการทำแบบทดสอบระหว่างเรียน

ลำดับ ของแบบทดสอบ	ลำดับของนักศึกษา /คะแนน				คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ประสิทธิภาพ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4				
1	8	9	8	9	10	8.50	0.5	85.00
2	8	9	8	9	10	8.50	0.5	85.00
3	7	6	8	8	10	7.25	0.95	72.50
4	8	8	8	8	10	8.00	0.0	80.00
5	7	7	8	9	10	7.75	0.95	77.50
N=4	38	39	40	43	50	40.00	2.16	80.00

3. ผลการทดสอบหลังเรียน

ผลการวิจัยพบว่าคะแนนทดสอบหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 คน มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 40.50 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.70 และมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 81.00 อธิบายได้ว่า บทเรียนเรื่อง การอิมโพรไวส์เซชั่นโดยใช้บทเพลงป๊อปปูลาร์ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

ตารางที่ 3 แสดงผลการทดสอบหลังเรียน

การทดสอบ หลังเรียน	นักศึกษาลำดับที่/คะแนน				คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ประสิทธิภาพ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4				
N=4	37	42	38	45	50	40.50	3.70	81.00

4. ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อบทเรียน

ผลการวิจัยพบว่า พบว่า คะแนนจากแบบสำรวจความคิดเห็นเท่ากับค่าเฉลี่ยเท่ากับ 22.50 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.08 และมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 90.00 ทำให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างพึงพอใจในบทเรียนในระดับสูง

ตารางที่ 4 แสดงผลสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษา

รายการ	นักศึกษาลำดับที่/คะแนน คะแนนเต็ม 25 คะแนน				ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ประสิทธิภาพ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4			
N=4	23	22	25	20	22.50	2.08	90.00

5. สังเกตการณ์ทำกิจกรรมสำหรับผู้สอน

ผลการวิจัยพบว่า พบว่า จากแบบสังเกตการณ์การทำกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 8.25 คิดเป็นร้อยละ 91.66 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.50 และมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 91.66 ทำให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจศึกษาบทเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก

ตารางที่ 5 แสดงผลจากแบบสังเกตการณ์ทำกิจกรรมสำหรับผู้สอน

รายการ	ลำดับนักศึกษา/คะแนน				คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ประสิทธิภาพ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4				
ความสนใจในการเรียน (3 คะแนน)	2	3	3	3	9	2.75	0.50	30.55
การมีส่วนร่วม ในชั้นเรียน (3 คะแนน)	2	3	3	3	9	2.75	0.50	30.55
การปฏิบัติกิจกรรม (3 คะแนน)	2	3	3	3	9	2.75	0.50	30.55
N=4	6	9	9	9	9	8.25	1.50	91.66

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการสร้างเครื่องมือวิจัย บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชั่นโดยใช้บทเพลงสมัยนิยมประกอบไปด้วยเนื้อหา 5 บท มีค่า IOC ได้เท่ากับ 1.00 หมายถึงเครื่องมือมีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา
2. ผลคะแนนทดสอบระหว่างเรียนของกลุ่มตัวอย่างมีค่าร้อยละมีค่าเท่ากับ 80.00 มีประสิทธิภาพพอดีกับเกณฑ์ที่กำหนด 80.00
3. ผลคะแนนทดสอบหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่างมีค่าร้อยละมีค่าเท่ากับ 81.00 มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด
4. ผลคะแนนจากแบบสำรวจความคิดเห็นเท่ากับ 22.50 คิดเป็นร้อยละ 90.00 ทำให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างพึงพอใจในบทเรียนในระดับสูง
5. ผลคะแนนจากแบบสังเกตการณ์การทำกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเท่ากับ 8.25 คิดเป็นร้อยละ 91.66 อยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. เครื่องมือในการวิจัย

ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินคุณภาพของ “บทเรียนการฝึกอิมโพรไวส์เซชั่นโดยใช้บทเพลง ป๊อปปูลาร์ เพื่อพัฒนาทักษะการอิมโพรไวส์ของนักศึกษาเครื่องเอกกีตาร์ป๊อปปูลาร์” ได้ค่า IOC ได้เท่ากับ 1.00 หมายถึง ข้อคำถามทุกข้อมีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา แสดงให้เห็นว่าบทเรียนที่สร้างขึ้นอยู่ในเกณฑ์ที่ดี มีความถูกต้องในเนื้อหา มีความเหมาะสมที่นำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบทเรียนที่สร้างขึ้นเป็นการฝึกขั้นพื้นฐานในการอิมโพรไวส์เซชั่น สร้างขึ้นตามลำดับขั้นตอนตามหลักการ มีการจัดเรียงเนื้อหาจากง่ายไปหายาก และสามารถฝึกการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเล่นกีตาร์ได้ เนื้อหาในบทเรียนเป็นการนำเพลงป๊อปปูลาร์มาช่วยในการฝึกซึ่งบทเพลงที่อยู่ในบทเรียนเป็นบทเพลงที่อยู่ในประเภทที่ใช้บันไดเสียงเมเจอร์ และมีความยากระดับปานกลาง นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังได้แนะนำให้ผู้เรียนสามารถเลือกบทเพลงได้ด้วยตัวเอง

บทเรียนที่สร้างขึ้นมีลักษณะให้ผู้เรียนฝึกใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างสิ่งใหม่ และคิดอย่างเป็นระบบในการอิมโพรไวส์เซชัน ซึ่งสอดคล้องกับ สมจิต จันทรฉาย (2557) ที่ได้อธิบายการออกแบบการเรียนการสอนสรุปได้ว่า การออกแบบการเรียนการสอนของโรว์แลนด์ ไวต์นี้ 1. การออกแบบเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมาย เป็นสิ่งนำทางเพื่อสร้างสิ่งใหม่ 2. สิ่งใหม่ที่เป็นผลงานการออกแบบต้องนำไปใช้ได้และมีประโยชน์ 3. งานพื้นฐานในการออกแบบคือการแปลงสารสนเทศจากความต้องการไปสู่สารสนเทศ ในการออกแบบผลงาน 4. การออกแบบต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 5. การออกแบบเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา 6. ในการออกแบบนั้น กระบวนการแก้ปัญหาเป็นได้ทั้งกระบวนการที่มีขั้นตอนเป็นลำดับขั้น หรือเป็นไปเองโดยอัตโนมัติ 7. การออกแบบเป็นศาสตร์หรือผสมผสานระหว่างศาสตร์และศิลป์ 8. การออกแบบต้องอาศัยทักษะทางเทคนิค ความคิดสร้างสรรค์ความเป็นเหตุผลและใช้กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ และ 9. กระบวนการออกแบบเป็นกระบวนการพัฒนา (สมจิต จันทรฉาย, 2557, น. 3)

2. การใช้บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงป๊อปปูลาร์

ผลคะแนนทดสอบระหว่างเรียนของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 40.00 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.16 และค่าร้อยละมีค่าเท่ากับ 80.00 อธิบายได้ว่า บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงป๊อปปูลาร์ มีประสิทธิภาพในเกณฑ์ 80.00 ตามเกณฑ์ที่กำหนด อภิปรายผลได้ว่าบทเรียนที่สร้างขึ้นมีเหมาะสมกับผู้เรียนซึ่งอยู่ในยุคสมัยของความนิยมและความชื่นชอบในบทเพลงป๊อปปูลาร์ สอดคล้องกับความหมายของดนตรีป๊อปคือ เพลงป๊อปและดนตรีป๊อปปูลาร์เป็นบทเพลง ที่ตอบสนองผู้ฟังกลุ่มใหญ่ ความนิยมของคนในสังคมกลุ่มใหญ่จึงเป็นเหมือนวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับจากคนหมู่มาก และสอดคล้องกับ อนงค์สุลักษณ์ ไยลลอ กล่าวไว้ว่า เพลงป๊อปในปัจจุบันเป็นที่นิยมของวัยรุ่น การฟังเพลงจะเป็นแนวเพลงป๊อปซึ่งเป็นทางเลือกเพื่อผ่อนคลายอารมณ์และเติมเต็มความสุขในช่วงชีวิตวัยรุ่น (อนงค์สุลักษณ์ ไยลลอ, 2555, น. 2)

3. ผลการทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียน

ผลคะแนนทดสอบระหว่างเรียนของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 คน มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 40.00 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.16 และประสิทธิภาพมีค่าร้อยละเท่ากับ 80.00 โดยผลการทำแบบฝึกหัดที่ 1 และ 2 ได้ค่าร้อยละสูงที่สุดคือร้อยละ 85.00 และผลการทำแบบฝึกหัดที่ 3 ได้ค่าร้อยละต่ำที่สุดคือร้อยละ 72.50 อธิบายได้ว่า บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงป๊อปปูลาร์ มีประสิทธิภาพเท่ากับเกณฑ์ที่กำหนด 80.00

ผลคะแนนทดสอบหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 40.50 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.70 และประสิทธิภาพมีค่าร้อยละเท่ากับ 81.00 อธิบายได้ว่า บทเรียนเรื่องการอิมโพรไวส์เซชันโดยใช้บทเพลงป๊อปปูลาร์ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่าบทเรียนที่สร้างขึ้นมีเนื้อหาสาระและการวัดผลที่เหมาะสมสอดคล้องและไม่ยากจนเกินไป เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้งานได้จริง

ผลการทดสอบระหว่างเรียนเท่ากับเกณฑ์ที่กำหนด และผลการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เรียนเข้าเรียนทุกคาบเรียนและมีความตั้งใจในการฝึกซ้อมในแต่ละบทเรียนเป็นอย่างดี อีกทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกกิจกรรมจึงทำให้ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนที่ต้องการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ วิพุธ ตั้งแต่ง กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้จำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนการสอนอย่างมีระบบ ทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนรวมทั้งสิ่งสนับสนุนต่าง ๆ ควรจัดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอนนั้นองค์ประกอบที่สำคัญแบ่งเป็น 1) ผู้สอน หมายถึงผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) ผู้เรียนหมายถึงผู้ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้จากผู้สอน และควรมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ 3) เนื้อหา ซึ่งประกอบไปด้วยหลักสูตร เนื้อหา รวมทั้งการวัดและประเมินผล 4) การเรียนการสอน ซึ่งหมายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น เทคนิคการสอน สื่อการสอน

การจะได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้จะต้องมีการตกลงทิศทางการเรียนการสอนระหว่างผู้เรียนและผู้สอนที่ชัดเจนไปในทิศทางเดียวกัน (วิพุธ ตั้งแต่ง, 2562, น. 3)

4. ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อบทเรียน

ผลคะแนนจากแบบสำรวจความคิดเห็นเท่ากับ 22.50 คิดเป็นร้อยละ 90.00 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในบทเรียน อาจเป็นเพราะบทเรียนมีความเหมาะสมกับวัยของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นวัยรุ่น สอดคล้องกับ อนงค์สุลักษณ์ ไยล่อ กล่าวไว้ว่า เพลงป๊อปในปัจจุบันเป็นที่นิยมของวัยรุ่นการฟังเพลงจะเป็นแนวเพลงป๊อปซึ่งเป็นทางเลือกเพื่อผ่อนคลายอารมณ์และเติมเต็มความสุขในช่วงชีวิตวัยรุ่น (อนงค์สุลักษณ์ ไยล่อ, 2555, น. 2) อีกทั้งยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้คิดสร้างสรรค์การแต่งทำนองเพิ่มเติมโดยการแสดงความรู้ความสามารถของตนเองในการเล่นดนตรีแบบอิมโพรไวส์ ซึ่งนักเรียนที่อยู่ในวัยรุ่นมักมีความต้องการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ เมดนิค (Mednick, 1978) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการมองเห็น ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ต่อเนื่องกันไป ผู้มีความคิดสร้างสรรค์คือผู้ที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้ากับการตอบสนองได้ แตกต่างหลากหลาย และแปลกใหม่ เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพในการค้นพบความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ระหว่างสิ่งต่าง ๆ รวมถึงความสามารถในการแก้ปัญหาและผลิตผลงานใหม่ขึ้นอย่างมีเอกลักษณ์ เป็นของตนเอง (อภิชาติ เนินพรหม, 2559, น. 16)

5. การสังเกตการทำกิจกรรม

ผลคะแนนจากแบบสังเกตการทำกิจกรรม เท่ากับ 8.25 คิดเป็นร้อยละ 91.66 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.50 แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมกับเวลาในการทดลอง อีกทั้งบทเรียนยังเป็นการให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดสร้างสรรค์ การแกะเพลง และการแต่งทำนองโดยการแสดงความรู้ความสามารถของตนเองในการเล่นดนตรีแบบอิมโพรไวส์ ซึ่งนักเรียนที่อยู่ในวัยรุ่นมักมีความต้องการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์และการแกะเพลงให้เหมือนต้นฉบับเพื่อแสดงความสามารถของตนเอง เพราะตามธรรมชาติของวัยรุ่นนั้น วัยรุ่นเป็นวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็น อยากทดลองสิ่งใหม่ๆ ที่ตุนสนใจ ทั้งในเรื่องหลักการและแนวคิดต่าง ๆ เรื่องที่ทำหาย สอดคล้องกับ แพทย์หญิงศรีประภา ชัยสินธพ กล่าวในเว็บไซต์คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ว่าการปรับตัวของวัยรุ่นเป็นพัฒนาการต่อจากวัยเด็กกำลังจะเริ่มเป็นผู้ใหญ่ จะเริ่มรับผิดชอบตัวเอง ทำให้วัยรุ่นต้องมีการปรับตัวทางอารมณ์และสังคมมีการสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง สร้างทัศนคติ และค่านิยมแห่งชีวิต การแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเองนี้ Erikson เรียกว่าเป็น identity crisis หรือวิกฤตการณ์แห่งการแสวงหาเอกลักษณ์ มีการมองตน และเห็นตนเองตามที่ผู้อื่นเห็น เรียนรู้และยอมรับความสามารถของตน (ศรีประภา ชัยสินธพ, ม.ป.ป.)

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรเพิ่มระดับความยากของบทเพลงที่มีหลายบันไดเสียง
2. ควรมีการนำการเรียนการสอนโดยใช้บทเพลงป๊อปปูลาร์ไปใช้พัฒนานักศึกษาดนตรีเครื่องดนตรีอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม
3. การฝึกปฏิบัติดนตรีอาจใช้เวลานานเพื่อให้เห็นผลอย่างชัดเจน ควรมีการฝึกโดยการให้ขยายระยะเวลาในการเรียนให้นานขึ้นและเพิ่มเนื้อหาและระดับความยากที่มากขึ้น
4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเรียน
5. ควรมีการเพิ่มสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัยมากขึ้น เช่น สื่อออนไลน์ เทคโนโลยีที่ทันสมัย หนังสือเสียง และแบบฝึกหัดที่สามารถเปิดฟังได้ตลอดเวลา
6. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาทดลองในกลุ่มผู้เรียนกลุ่มเล็ก ควรมีการต่อยอดในกลุ่มประชากรที่หลากหลายเพิ่มขึ้นเพื่อแสดงคุณค่าของบทเรียน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยโดยใช้ทุนส่วนตัว รอบที่ 1 (1-31 ตุลาคม) ปีงบประมาณ พ.ศ.2564 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

เอกสารอ้างอิง

- ชัยชนะ ยงใส, และชัยพฤกษ์ เมฆรา. (2652). การสร้างชุดการสอนวิชากีตาร์เบื้องต้นโดยใช้สื่อการสอน Backing Tracks 12 Bar Blues กรณีศึกษา: โรงเรียนบ้านดนตรีลำปาง จังหวัดลำปาง. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2562.
- ธีรัช เลหาวีระพานิช. (2551). การอิมโพรไวส์เบื้องต้นความสำคัญของการเดินเบสในการอิมโพรไวส์. วารสารดนตรีรังสิต, ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2551.
- วิพุธ ตั้งแต่ง. (2562). กระบวนการเรียนการสอนกีตาร์แจ๊สระดับปริญญาบัณฑิตในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคีตวิจัยและพัฒนา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- วีระพงษ์ มีแก้ว. (2559). การพัฒนาชุดฝึกทักษะปฏิบัติกีตาร์คลาสสิกสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม).
- ศรีประภา ชัยสินธพ. (ม.ป.ป.). สภาพจิตใจของวัยรุ่น. คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดลออนไลน์. สืบค้นจาก<https://www.rama.mahidol.ac.th/ramamental/generaldoctor/06062014-0847>.
- สุดาร์ตน์ จงบุรณสิทธิ. (2562). การใช้รูปแบบการสอน Addie Model เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนให้สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21. การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 2 มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นวัตกรรมสร้างสรรค์สังคม วันที่ 5-6 สิงหาคม 2562 ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา.
- สมจิต จันทรฉาย. (2557). การออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน ตำราประกอบการสอนวิชา 1127102 การออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครปฐม. บริษัท เพชรเกษมพรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- อนงค์สุลักษณ์ ไยล่อ. (2555). ดนตรีป๊อปกับพฤติกรรมวัยรุ่นไทย: กรณีศึกษากลุ่มวัยรุ่นในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- อภิชาติ เนินพรหม. (2559). การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถทางการคิดสร้างสรรค์ สำหรับผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม. (ดุชนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัย วัดผลและสถิติการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา).
- Kevin Whitehead. (2011). Why Jazz?. Print in the United Stage of America, Oxford University.

การประกอบสร้างชาติไทยในมิติการท่องเที่ยวจากสารคดี: กรณีศึกษา อนุสาร อ.ส.ท.¹
Thai Nation Construction in Non-Fiction Travel Dimension: A Case Study of TOT
Magazine

ชัยเนตร ชนกคุณ I Chainet Chanogkun^{2*}
ธนพร หมูคำ I Thanaporn Mookham³
ภิญญพันธ์ พงนะลาวัณย์ I Pinyapan Potjanalawan⁴
สุพรรณ ทองคล้าย I Suphan Thongkloy⁵

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างวาทกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างชาติไทยจากงานสารคดีในอนุสาร อ.ส.ท. โดยใช้กรอบคิดวาทกรรมของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) เป็นเครื่องมือหลักในการศึกษารวมทั้งแนวคิดสัญญาของแฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) แนวคิดภาพแทนของสจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) และมายาคติของโรแลนด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ศึกษากลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้จากอนุสาร อ.ส.ท. ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ถึง 2560 รวม 680 ฉบับ ผลการศึกษาพบว่าอนุสาร อ.ส.ท. มีการประกอบสร้างวาทกรรมการท่องเที่ยวจำนวน 6 ชุด คือ 1.) วาทกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย 2.) วาทกรรมส่งเสริมเยาวชนกับการท่องเที่ยว 3.) วาทกรรมส่งเสริมท้องถิ่นในการตั้งรับการท่องเที่ยว 4.) การประกอบสร้างวาทกรรมด้วยการนำคำชื่นชมจากต่างชาตินำเสนอ 5.) วาทกรรมสร้างคุณค่า มูลค่า ของดีและความเป็นไทย ผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และ 6.) วาทกรรมความเจริญตามแนวคิดของรัฐ ชุดวาทกรรมที่พบมีการผลิตซ้ำมายาคติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เน้นส่งเสริมท้องถิ่นตามวลี “ของดีท้องถิ่น” เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อนุสาร อ.ส.ท. ผลิตซ้ำวาทกรรมเพื่อตอบสนองแนวคิดของรัฐตามวาทกรรมการพัฒนามากที่สุดด้วยสัญญาณการใช้ความศิวิไลซ์แทนความเจริญของเมืองท่องเที่ยวเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองหลวง มีการใช้รถม้าและช้างเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์ในจังหวัด ด้านมายาคติที่พบคือการนำเสนอการท่องเที่ยวแบบชนไทยเที่ยวไทยตามนโยบายของประเทศไทยที่พัฒนาอย่างญี่ปุ่น เป็นการเน้นย้ำความสำคัญของคนไทยที่ต้องสร้างชาติด้วยการส่งเสริมนโยบายท่องเที่ยวของภาครัฐ และภาพแทน “ของดี” ที่ปรากฏในการนำเสนอมุมมองแต่ละพื้นที่ในท้องถิ่น อนุสาร อ.ส.ท. ได้ตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของการประกอบสร้างชาติไทยด้วยวาทกรรมการท่องเที่ยวและเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติไทยด้วยการใช้สารคดี

คำสำคัญ: การประกอบสร้าง, ชาติไทย, อนุสาร อ.ส.ท., การท่องเที่ยว, สารคดี

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การประกอบสร้างชาติไทย จากบทสารคดี: กรณีศึกษา อนุสาร อ.ส.ท. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ปีการศึกษา 2560

^{2*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย/คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี/chanogkun@gmail.com.)

³ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. /คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี/warmraw@yahoo.com.)

⁴ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (รองศาสตราจารย์, ดร. /คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี/thanapornnai@gmail.com.)

⁵ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (รองศาสตราจารย์/คณะมนุษยศาสตร์/มหาวิทยาลัยเชียงใหม่/chanogkun@gmail.com.)

Abstract

The goal of this article is to investigate the construction of tourist discourse for the building of the Thai nation from non-fictions in TOT magazine using Michael Foucault's discourse concepts, Ferdinand de Saussure's sign, Stuart Hall's representation, and Roland Barthes' myth. The sample is TOT magazine from 1963–2017. The total was 680 copies. The result found that TOT magazine constructed six sets of discourses: 1. tourism promotion of Thailand; 2. youth and travel promotion; 3. the local area as a tourism hub; 4. foreigners' admiration; 5. values, cost, good products, and Thainess as seen through tourism promotion; and 6. the government's concept of civilization. The discourses discovered produce the myth of tourism by focusing on local tourism with a "local good product" campaign in accordance with the National Economic and Social Development Plan. The TOT magazine used signs to support the government's policy by reproducing the civilization discourse the most. The civilization represents the growth of tourism in the town when compared to the capital city. The provincial symbols were a horse carriage and an elephant. Myth was persuaded to travel with the campaign "Thai Travels in Thailand" as the way of a developed country such as Japan. This was an emphasis for Thais to build the nation through tourism policy, including having representations of "good products" from local areas. TOT magazine emphasized the importance of tourism discourse in the construction of the Thai nation, and it was part of the non-fiction construction of the Thai nation.

Keywords: construction, Thai nation, TOT magazine, tourism, non-fiction

บทนำ

งานสารคดีเป็นงานเขียนที่ไม่มีตัวละครสมมุติ จึงมีเจตนาเบื้องต้นเพื่อรายงานเรื่องที่เป็นจริง มิใช่เกิดจากจินตนาการ เรียบเรียงอย่างสละสลวย โดยเน้นองค์ประกอบ ที่เกิดจากความสนใจมนุษย์เป็นหลักและมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข่าวสารความรู้ ความผ่อนคลาย แก่ผู้อ่านในเวลาเดียวกัน (มาลี บุญศิริพันธ์, 2535 : 10) ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงสารคดี มักได้รับการพิจารณาจากผู้พิมพ์และผู้เผยแพร่วรรณกรรมรองจากรวรรณกรรมประเภทอื่นเสมอ เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย กวีนิพนธ์ เป็นต้น แต่ก็มีพยายามและความมุ่งหมายที่จะต้องการยกระดับจากสารคดีทั่วไปเป็นงานสารคดีเชิงสร้างสรรค์ที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ให้มีความนิยมทัดเทียมกับงานเขียนประเภทอื่นตลอดมา (สมรม สหิงพระ, 2537 : 36-38) ทำให้ปัจจุบันสารคดีกลับเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง นิตยสารส่วนใหญ่จะต้องมีสารคดีเพื่อเพิ่มสีสันให้กับหนังสือและเมื่อนำไปตีพิมพ์รวมเล่มก็ได้รับการตอบรับอย่างดี (ยุร กมลเสรีรัตน์, 2541: 87) จึงทำให้งานสารคดีเป็นที่สนใจ นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์แล้วงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นมักจะหยิบยกเอาเนื้อหาหรือวรรณกรรมประเภทสารคดีไปถ่ายทอดในรูปแบบอื่น ๆ ประกอบด้วยเช่นกัน เช่น หนังสือการ์ตูน ภาพยนตร์สารคดี รายการโทรทัศน์และเพลง สอดคล้องกับข้อมูลปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา สื่อต่าง ๆ ล้วนมีอิทธิพลกับผู้เผยแพร่วรรณกรรม จึงเป็นเหตุให้ผู้เผยแพร่ต้องการได้สารที่ให้ทั้งความรู้ ข้อมูล ข่าวสารไปพร้อม ๆ กันกับความบันเทิง งานเขียนแนวสารคดีจึงเป็นอีกแนวหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างแพร่หลาย

จะเห็นได้ว่าสารคดีนั้นได้พัฒนาทั้งด้านรูปแบบและกลวิธีในการนำเสนอให้ตรงกับความต้องการของผู้เผยแพร่วรรณกรรมในรูปแบบใหม่ ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2553 : 7) นิยามความหมายและขอบข่ายของสารคดีตามแนวทัศนะใหม่ว่า “สารคดีคือรอยต่อระหว่างวิชาการกับวรรณกรรม และสารคดีคือความบันเทิงที่ได้สาระ” สารคดีจึงเป็นงานเขียนที่มีชีวิตชีวา มีสีสัน มีการปรุงแต่งจินตนาการประกอบด้วยการให้เหตุผล หลักฐาน

ความรู้สึกและข้อมูลที่มีรอบด้าน มีรูปแบบการนำเสนอใหม่ ๆ ไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม อาจใช้วิธีการเขียนบันเทิงคดีเข้ามาช่วย สารคดีแนวใหม่จึงอยู่กึ่งกลางระหว่างบันเทิงกับสาระทางวิชาการ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2536 : 80) กล่าวโดยสรุป งานเขียนประเภทสารคดี นับเป็นงานที่นำเสนอความจริงประกอบสีสัน ทำให้เกิดเรื่องราวแบบใหม่ที่มีความรู้สึก อารมณ์และความรู้เป็นองค์ประกอบและสารคดีนั้น ก็มีแนวโน้มที่จะสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดในการสร้างสื่อรูปแบบใหม่ที่ตอบสนองเป้าหมายองค์กรได้นั่นเอง

เมื่อสารคดีเป็นงานเขียนที่ได้ “รส” และ “อารมณ์” จึงทำให้ปัจจุบันสารคดี เป็นงานเขียนที่ได้รับการยอมรับอย่างหลากหลาย และกลายเป็นเครื่องมือที่ดีและมีประสิทธิภาพในการสื่อสาร และ “สอดสาร” เพื่อเป้าหมายด้านต่าง ๆ จากบุคคลหรือกลุ่มคนที่หลากหลาย โดยเฉพาะผู้ปกครองหรือนักการเมือง ที่ต้องการที่จะกระจายแนวคิดของตนออกสู่สังคม การพยายามประดิษฐ์วาทกรรมต่าง ๆ แล้วแทรกเข้าไปในบทสารคดีจึงทำได้ อย่างแนบเนียน ดังเช่นวารสาร อ.ส.ท. เป็นงานเขียนประเภทสารคดีที่ได้รับความนิยมมาเป็นเวลานานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 กระทั่งทุกวันนี้ แม้จะอยู่ในวิกฤตการณ์ของความนิยมอ่านที่ลดลง วารสาร นิตยสารหนังสือพิมพ์ทยอยปิดตัวลง แต่อนุสาร อ.ส.ท. ก็ยังคงอยู่และสามารถพบเห็นได้ตามแผงหนังสือทั่วไป

ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งของอนุสาร อ.ส.ท. คือ นอกจากความเป็นวารสารที่นำเสนองานเขียนประเภทสารคดีอย่างเดียวแล้ว ยังเป็นวารสารที่รัฐหรือกระทรวงการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นผู้สนับสนุนการตีพิมพ์ ดังนั้นเนื้อหาที่นำเสนอสู่สายตาผู้อ่านจึงเป็นเนื้อหาที่นับว่าผ่านการกลั่นกรองโดยผู้เขียนที่ถูกกำหนดผ่านอำนาจของรัฐทั้งเชิงการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่อีกชั้น ดังนั้นอนุสาร อ.ส.ท. จึงเป็นงานที่น่าสนใจที่เหมาะกับการนำเสนอและการศึกษาวิจัยในประเด็นต่าง ๆ อันรื่นซ่อนอยู่ภายใน โดยเฉพาะวาทกรรมของรัฐที่ผู้เขียนประกอบสร้างในกลวิธีนำเสนอและกระบวนการสื่อสารในสารคดี โดยเฉพาะการนำเสนอภาพเมืองไทยตามแผนการพัฒนาประเทศ เช่น การสร้างภาพแทนสตรีชาวเหนือเป็นคนที่พูดช้า ชุ่มชื้นและท้องถิ่นภาคเหนือเต็มไปด้วยวัฒนธรรมล้านนาหรือท้องถิ่นภาคอีสานมีความงดงามและสื่อความหมายท่ามกลาง ความเชื่อเกี่ยวกับผี เป็นต้น ตัวอย่างงานเขียนที่กล่าวถึงผู้หญิงชาวล้านนาว่า

... คนงามป่าซาง...แน่นอนที่เด็กสาวรุ่นไหนก็ไม่เคยทำให้ป่าซางเสียชื่อ ไม่ว่าจะเป็นสาวบ้านกองงามสาวบ้านเหมืองจี้ กิริยาที่อ่อนโยนละมุนละไมและน้ำเสียงที่เอื่อยเอื้อนเชิญชวนให้ซื้อของ...ดูจะเป็นแม่เหล็กที่ดึงดูดให้หนุ่มต่างถิ่นเกิดความสั่นสะเทือนในหัวใจและเดินทางกลับไปด้วยจิตใจไม่สู้เป็นปกติเท่าไรนัก (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 23 ฉบับที่ 25. 2526 : 1)

จะเห็นได้ว่าภาพแทนดังกล่าวเป็นการประกอบสร้างและผลิตซ้ำความเป็นล้านนา และความเป็นอีสานจากการผลิตซ้ำความเชื่อเดิมที่สืบทอดมา โดยละเลยความเป็นจริง หรือภาพรวมของสังคมและท้องถื่น ภาพหญิงสาวล้านนาที่เข้มข้อยและอ่อนหวานจึงเป็นภาพแทนหญิงสาวที่พร้อมต้อนรับแขกผู้มาเยือน

ประเด็นสำคัญของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือการศึกษาการประกอบสร้างวาทกรรมที่ปรากฏในตัวบทสารคดีในอนุสาร อ.ส.ท. ที่ผู้วิจัยมองว่าอาจมีปัจจัยและองค์ประกอบที่แตกต่างกันหรือการสืบทอดจากตัวบทโดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับภาพแทนของชาติไทยโดยความพยายามสื่อความหมายของรัฐที่ผลิตวาทกรรมและสร้างชาติตามอุดมการณ์ ทั้งจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ นโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัยและกระแสนิยมของสังคมที่ส่งผลต่ออำนาจจนสะท้อนออกมาในงานสารคดีที่ทำให้ผู้อ่านซึมซับ และยอมรับในวาทกรรมเหล่านั้นโดยไม่ปฏิเสธ ปัจจัยที่มองไม่เห็นเหล่านี้ทำหน้าที่สื่อสารกับผู้อ่านในทุกระดับของสังคมไทย ด้านหนึ่งเพื่อให้ความรู้หรือเปิดพื้นที่ของประเทศไทยให้กว้างขึ้น และส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการกระตุ้นผู้อ่านทั้งด้านสำนวนภาษา รูปภาพที่สวยงามและข้อมูลที่น่าสนใจ แต่ในขณะเดียวกันก็ขยายความเป็นชาติไทยในการปลูกฝังค่านิยมที่สอดคล้องกับศูนย์กลางเข้าไปในการรับรู้ของผู้อ่านอย่างต่อเนื่อง

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษากระบวนการประกอบสร้างวาทกรรมสร้างชาติที่ปรากฏในตัวบทสารคดีอนุสาร อ.ส.ท. ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506–2560 เพื่อวิเคราะห์กระบวนการประกอบสร้างและการกิจต่าง ๆ ที่ปรากฏในสารคดีดังกล่าวว่าผู้เขียนใช้กลวิธีการนำเสนอสารคดีโดยผลิตซ้ำวาทกรรมชุดใด มีสัญลักษณ์และภาพแทนในบริบทสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครองและเศรษฐกิจแต่ละยุคสมัยอย่างไร หากมองข้ามแหล่งข้อมูลนี้ไป สังคมจะขาดโอกาสที่จะเปิดโลกอันจะเป็นประโยชน์ในเชิงการศึกษาสารคดีตามพลวัตและการเปลี่ยนแปลงการนำเสนอการสร้างชาติไทยผ่านวาทกรรมต่อไป นอกจากนี้ประโยชน์จากการศึกษาในครั้งนี้ก็เพื่อขยายพรมแดนความรู้เรื่องสายธารของอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ครอบงำอยู่ในสังคม นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มกรอบคิดในการวิเคราะห์สื่อ โดยเฉพาะสารคดี ที่นอกเหนือจากจะเป็นสื่อที่ได้รับการกล่าวขานว่า “สาระคู่ความบันเทิง” แล้ว ยังมี “สีสันและการสอດใส่” อย่างไรในการสร้าง

กรอบคิดในการศึกษาในครั้งนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับสารคดี และแนวคิดด้านวาทกรรม โดยใช้เครื่องมือคือ วาทกรรม สัญลักษณ์ ภาพแทน และมายาคติ โดยการศึกษาเกี่ยวกับสารคดี และการศึกษาด้านวาทกรรม

วาทกรรม (Discourse) ได้นำแนวคิดของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault, 1977 : 43 - 47) มาเป็นแนวทางโดยขยายความวาทกรรมในเรื่องระบบในการสร้างอัตลักษณ์และความหมาย หรือการนิยามความรู้บางอย่างให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม เพื่อให้มีอำนาจในการกำหนดอำนาจ ความรู้และความจริง หรือแม้แต่ตัวตนของเรา และวาทกรรมนั้นยังมีหน้าที่กำหนดสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมานั้น ให้ดำรงอยู่และได้รับการยอมรับในสังคม แต่ในขณะเดียวกันวาทกรรมก็ยังมีหน้าที่ปิดกั้นความหมายบางอย่างไม่ให้เกิดขึ้น การนำความรู้มากำหนดความจริงในสังคม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความหมายของวาทกรรมนั้นคือ การนำเอาความรู้มากำหนดความจริงในสังคม วาทกรรมนั้นประกอบไปด้วยถ้อยคำ (Statements) ซึ่งต้องถูกพูดถึง (Spoken) จากในที่ไหนที่หนึ่ง และโดยคนใดคนหนึ่ง ซึ่งในการพูดนี้จะทำให้คนพูดนั้นถูกยกฐานะขึ้นด้วย สำหรับฟูโกต์ อำนาจและความรู้ที่ผ่านการวิเคราะห์จากตัวบทนั้นเป็นเหมือนภาพสะท้อนซึ่งกันและกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ตัวบทไม่ได้พัฒนาขึ้นมาจากประเด็น หรือเนื้อหาที่เป็นความจริง ๆ แต่เกิดมาจากความสัมพันธ์ในกระบวนการเชิงอำนาจซึ่งมีทั้งการสนับสนุนกันและขัดแย้งกัน อำนาจจึงเป็นเรื่องของกลยุทธ์ (Strategy) ดังนั้น การมีความรู้จึงทำให้มีอำนาจ (สาธิตา ตระกูลโชคเสถียร. 2553 : 5-7)

ในงานวิจัยของ จงกลินี โตสกุลวงศ์ (2542) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์วาทกรรมการให้ความหมายสื่อสิ่งพิมพ์ลามกของ 9 สถาบันในสังคมไทย ซึ่งผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน คือการใช้แนวคิดทางวาทกรรมมาศึกษาวิเคราะห์ตัวบทที่เป็นสื่อหลักของสังคมไทย ในกรณีนี้กล่าวถึงหนังสือลามก ทั้งสองงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว ความหมายในการวิเคราะห์วาทกรรมนั้นจะเกิดขึ้นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละการวิเคราะห์ของกลุ่มบุคคล หรือตามแต่ละบทบาทในการวิเคราะห์ ขึ้นอยู่กับบริบท ประสบการณ์และสภาพทางสังคมของผู้วิเคราะห์วาทกรรมนั้นด้วยเช่นกันสอดคล้องกับงานวิจัยของวิไลวรรณ ซึ่งปริดา (2551) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “วาทกรรมของสื่อหนังสือพิมพ์ไทยในสงครามอิรัก 2003” เป็นการศึกษาบทบาทของสื่อ คือวาทกรรมจากหนังสือพิมพ์ไทย ซึ่งมีความสอดคล้องกับการอธิบายและนำตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์มาวิเคราะห์การประกอบสร้างวาทกรรมเพื่อการนิยามความหมายของกลุ่มต่าง ๆ โดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือและการผลิตซ้ำในช่วงของสงคราม จนทำให้เกิดชุดความคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้อ่านถูกครอบงำด้วยบทบาทสื่อ

จากตัวอย่างงานวิจัยข้างต้น ทำให้เห็นบทบาทของสื่อในการผลิตและสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับวาทกรรมเป็นอย่างดี การที่สื่อเป็นผู้สร้างและผู้ผลิตนั้นย่อมต้องเกิดชุดความคิดเช่นเดียวกับศูนย์กลางหรืออำนาจให้เป็นไปในทำนองเดียวกัน จากนั้นก็สื่อสารออกมาเป็นตัวบทนั้นก็คือข่าว โดยสามารถแผ่เร้นอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งผนวกเข้าไป เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับอนุสาร อ.ส.ท. ที่เป็นตัวแทนของสื่อในยุคหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดอุดมการณ์เรื่องของความเป็นชาติไทย ต่างแต่เพียงอนุสาร อ.ส.ท. มีเนื้อหาใน

การสร้างบทสารคดี แต่ในหน้าหนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวที่ควรจะเป็นมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชนมากกว่า แต่การศึกษาเบื้องต้นก็ทำให้เห็นว่า วิธีการประกอบสร้างวาทกรรมนั้น สื่อมีบทบาทสำคัญอย่างไร

สัญญาณ (Sign) ซึ่ง Saussure (1960 : 110 - 111) บิดาแห่งสัญญาณศาสตร์ได้นำเสนอความคิดไว้อย่าง น่าสนใจว่า เมื่อเราพูดถึงศาสตร์ของสัญญาณแล้ว เราควรเริ่มจากการมองว่าอันที่จริง ภาษาเป็นระบบของสัญญาณ เพื่อใช้ถ่ายทอดความคิดต่าง ๆ ระหว่างมนุษย์ โดยที่สัญญาณทางภาษาศาสตร์นั้นมียุคประกอบ 2 ส่วนที่สำคัญ คือ ส่วนที่ 1 ได้แก่ Signified อันหมายถึงแนวคิด (Concept) ที่คำต่าง ๆ นั้นเป็นตัวแทนแสดงความหมาย ซึ่งภาษานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม (Social Interaction) ในการร่วมเสนอความคิดเห็น การแสดงอารมณ์ระหว่างมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานของการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ในบริบทนั้น อันประกอบไปด้วย การแสดงออกทางอารมณ์ การคิด การมีปฏิสัมพันธ์ และการส่งหรือถ่ายทอดข้อมูล ส่วนที่ 2 Saussure ยังเน้นอีกว่า เมื่อเราต้องการทำความเข้าใจในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมแล้ว ก็ควรมองให้ออกว่าสัญญาณต่าง ๆ มีความหมายและได้รับการตีความอย่างไรในสังคมนั้น ๆ

นักวิจัยหลายท่านได้นำแนวคิดเรื่อง สัญญาณ ไปขยายความและต่อยอดในการทำทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งการศึกษานั้น ไม่เน้นเฉพาะด้านทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ แต่ยังรวมไปถึงงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรม ดังเช่น ธนาวร ชัยวรากิจ (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สัญญาณไทย: ความหมายที่เป็นพลวัตทางวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผลิตสร้าง ความหมายเชิงสัญลักษณ์แบบไทยร่วมสมัยในนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยไทยที่จัดแสดงนิทรรศการในพื้นที่ “หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร” รวมถึงการวิพากษ์ปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงการประกอบสร้างความสัมพันธ์ของศิลปกรรมร่วมสมัยไทยนำเสนอผลงานศิลปะต่อสังคมปัจจุบันในมิติทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองไทย เพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจการทำงานระบบอุปถัมภ์ศิลปะผ่านการควบคุมและครอบงำทางศิลปะจากประวัติศาสตร์ไทย ที่มีอิทธิพลต่อภาคศิลปะไทยอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า ความหมายวาทกรรมทางศิลปกรรมร่วมสมัยไทยที่ปรากฏมีความหลากหลายทางความคิดและวิถีชีวิต เป็นการสื่อสารระหว่างสังคมร่วมสมัยที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรม แต่ก็มีกระบวนการประกอบสร้างรูปแบบสัญลักษณ์เพื่อให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐ นอกจากนี้ยังพบว่า อุดมการณ์ภาคศิลปะมีการเปลี่ยนแปลงความหมายจากประวัติศาสตร์การสร้างชาติไทย และมีความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และเวลา ประกอบกับอำนาจที่แฝงด้วยความหมายสัญลักษณ์แบบไทยนั้นไม่ถาวร เป็นเพียงอำนาจชั่วคราว การสร้างความหมายในการประกอบสร้างสัญญาณ จึงเป็นเพียงเครื่องมือชนิดหนึ่งของรัฐ ความหมายของสัญญาณนั้นแปรเปลี่ยนเพื่อต่อรองกับอำนาจอยู่เสมอ และตัวสัญญาณก็มีความย้อนแย้งในตัวเอง การตีความของยุคสมัยเดียวกันก็ต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทและประสบการณ์ของผู้คน

จากตัวอย่างงานวิจัยข้างต้น แสดงมิติของการตีความปรากฏการณ์ทางสังคมที่ย้อนอธิบายความหมายของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญที่ผู้วิจัยจะได้นำมาเป็นแบบอย่างในการวิเคราะห์และสังเคราะห์การประกอบสร้างชาติไทยในการท่องเที่ยวต่อไป

ภาพแทน มีการอ้างถึงข้อเสนอของ ฮอลล์ (Hall, 1997 : 72) ซึ่งได้อธิบายว่าแต่เดิมนั้น ไม่มีสิ่งใดมีความหมายแต่เราสร้างความหมายให้กับทุกสิ่งทุกอย่างผ่านภาษา ภาษาจึงอยู่กึ่งกลางของสิ่งที่เราสร้างขึ้นทุกอย่าง ฮอลล์ยังกล่าวอีกว่า ภาพแทนมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอย่างแน่นนอน ภาษาเป็นคลังของวัฒนธรรมและความหมาย ฮอลล์จึงสรุปว่าภาพแทนเป็นการผลิตสร้างความหมายโดยระบบสัญญาณ โดยการเชื่อมโยงความคิดกับสัญญาณเข้าด้วยกัน กระบวนการนำเสนอภาพแทนเกิดขึ้นได้ 2 ระดับ คือ 1) ระดับการนำเสนอภาพแทนในใจ (Mental Representation) เป็นการพยายามตีความจริงรอบตัวซึ่งเป็นกระบวนการกลั่นกรองสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ให้เป็นชุดความคิดชุดหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในใจ 2) ระดับการนำเสนอภาพแทนภายนอก เป็นการสื่อสารชุดความคิดที่ว่ามันให้ผู้อื่นทราบโดยระบบสัญญาณหนึ่ง ๆ เช่น ภาษา เป็นต้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาพแทน มีการศึกษาไว้ในหลากหลายบริบทด้วยกัน เช่น ธนพร หมูคำ (2559) ได้เขียนบทความเรื่อง การประกอบสร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนกับบทบาททางการเมือง โดยการใช้แนวคิดการวิเคราะห์ภาพแทน แนวคิดวิเคราะห์วาทกรรม แนวคิดสัญญะ และแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมอาเซียนที่นำเสนอภาพแทนสตรีกับบทบาททางการเมือง มี 2 เรื่อง คือ รอยอย่างก้าว วรรณกรรมอินโดนีเซียและไฟไม้ดับสิ้นแสง วรรณกรรมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่าตัวละครหญิงเป็นภาพแทนของสตรีเพื่อปลดแอกและมีลักษณะสังคมนิยม สตรีที่มีบทบาททางการเมือง จะมีบุคลิกสง่างาม นุ่มนวล มุ่งมั่นและเด็ดเดี่ยว จึงสามารถเข้าร่วมการต่อรองทางสังคมและการเมืองได้ นอกจากนี้ในกระบวนการสร้างภาพแทนสตรีในบทบาทภรรยา พบว่าสตรีเห็นความสำคัญของชาติมากกว่าเรื่องส่วนตัว รวมทั้งการสนับสนุนสามีให้มีบทบาทสำคัญทางการเมือง ยกย่องเกียรติของสามี และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และจารีตในฐานะภรรยา

จากงานวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการสร้างภาพแทนเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของการผลิตซ้ำอุดมการณ์ของรัฐและทางการเมือง เช่น เด็กชายและเด็กหญิงในสื่อโฆษณา ก็เป็นการยึดเหนี่ยวในสิ่งที่รัฐ ในฐานะของผู้ปกครองเข้าไปในการสื่อสาร ส่วนผู้หญิงที่มีบทบาทในการเมืองก็มีลักษณะที่ติดตามแบบฉบับของผู้ที่ไร้ซึ่งมลทิน นอกจากนี้ยังเป็นคนที่สนับสนุนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของฝ่ายชายที่จะเข้าสู่การเมือง แสดงให้เห็นถึงการสร้างภาพแทนที่มีส่วนผสมระหว่างความเป็นจริงและอุดมคติเป็นอย่างมาก โดยแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับภาพแทนที่ปรากฏในสารคดีของ อนุสาร อ.ส.ท. เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนต่าง ๆ ที่รัฐสื่อสารไว้ในตัวบทและสามารถจัดแบ่งกลุ่มของภาพแทนที่จะได้นำเสนอ

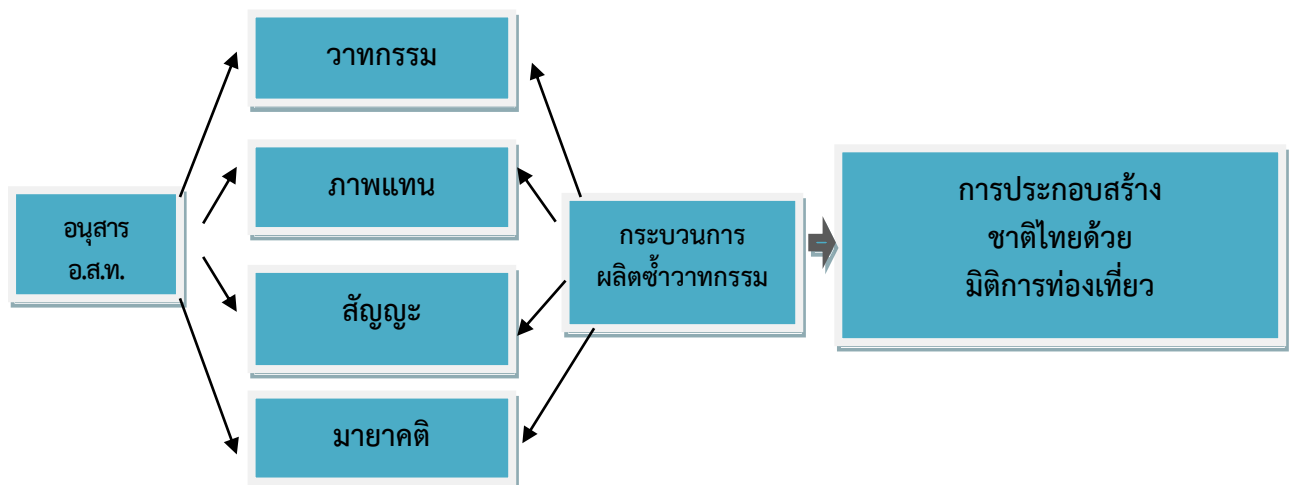
มายาคติที่นำมาอ้างอิงหลักคือ แนวคิดของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ (วรรณพิมล อังคศิริสรรพ, 2547: 24) ได้นิยามความหมายของ มายาคติเอาไว้ว่า มายาคติ หมายถึงการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการของการทำให้หลงอย่างหนึ่ง แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่ามายาคติเป็นเรื่องโกหกหลอกลวง หรือการโฆษณาชวนเชื่อที่บิดเบือนข้อเท็จจริง มายาคตินั้นมิได้ปิดบังอำพรางสิ่งใดทั้งสิ้น ทุกอย่างปรากฏต่อหน้าต่อตาเราอย่างเปิดเผย เป็นธรรมชาติเสียจนเราไม่รู้ตัว เราต่างหากที่คุ้นเคยกับมันเสียจนไม่ทันสังเกตว่ามันเป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรม เรานั้นเองที่หลงคิดไปว่าค่านิยมที่เรายึดอยู่นั้นเป็นธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสามัญสำนึก

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับมายาคติและสามารถเชื่อมโยงสู่การสร้างชาติไทยในเชิงการท่องเที่ยว ปรากฏอย่างหลากหลาย โดยผลงานที่มีความสอดคล้องมากที่สุดดังนี้ สุนทร สุขสราญจิต (2551) ได้ศึกษามายาคติและความรุนแรงของภาพแสดงแทน “ชาวเขา” ในแบบเรียน บทเพลง และภาพยนตร์ จากการศึกษาพบว่าภาพชาวเขาที่ถูกนำเสนอจะมีความแตกต่างและไม่ต่อเนื่องกันอย่างชัดเจน ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2520 ชาวเขาจะมีความแตกต่างทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกับความเป็นไทย แต่ก็เป็นความแตกต่างที่ไม่เป็นอื่น เนื่องจากมีน้ำเสียงขึ้นจมูกอยู่ในที่ ต่อมาในปี 2521 และ 2533 ภาพชาวเขากลับกลายเป็นอื่นและแตกต่างกับความเป็นไทยอย่างมาก ทั้งด้านศาสนา และวิถีทางเพศ นอกจากนั้นชาวเขายังเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของชาติ และยังทำไร่เลื่อนลอย อันเป็นตัวการที่นำไปสู่ภัยพิบัติดินาณาประการ และเมื่อประกอบกับการก่อการร้ายสร้างความเป็นชาตินิยมในแบบเรียนลักษณะถึงเลือดถึงเนื้อ มายาคติเกี่ยวกับชาวเขาจึงถูกวางอยู่ในตำแหน่งที่ไม่ต่างจากศัตรูผู้เผากรุงศรีอยุธยา กล่าวคือผู้ทำลายชาติ ดังนั้นความเคียดแค้นรุนแรงต่อชาวเขาจึงมีอยู่สูงมากแต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ปี 2544 คำว่า ไร่เลื่อนลอยที่เคยปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในแบบเรียนและสื่ออื่น ๆ ก็ค่อย ๆ หายไป แทนที่ด้วยปกากะญอทำไร่หมุนเวียนและเป็นนักอนุรักษ์ ดังนั้นความไม่ต่อเนื่องของภาพแสดงแทนชาวเขาเหล่านี้ถือเป็นมายาคติที่บิดเบือนความจริงต่อความเป็นอื่นในสังคมผลการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นถึงอิทธิพลของอำนาจ ที่สามารถร่างภาพของมายาคติต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี บทบาทของมายาคติที่มีต่อชาวเขา ก็เป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่สามารถนำไปถอดองค์ความรู้ ต่อยอดเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ใน

อนุสาร อ.ส.ท. เนื่องจาก การอธิบายความเป็นเรา เป็นเขา ถูกมายาคติต่าง ๆ สร้างขึ้นมานับไม่ถ้วน นอกจากนี้ การที่สื่อสามารถสร้างภาพของดารา เพื่อถ่อมความบกพร่องในใจของประชาชนได้ก็แสดงถึงความสามารถในการ ประกอบสร้างวาทกรรมของสื่อ ที่สามารถสร้างภาพต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในใจของผู้รับสารได้เช่นกัน

การศึกษาดังกล่าว ช่วยทำให้เข้าใจระบบคิดของสื่อ กระบวนการทำงานของวาทกรรมในการสร้างภาพ มายาคติและต่อยอดไปสู่การทำความเข้าใจในสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในจักรวาลของอนุสาร อ.ส.ท. ดังกรอบคิดต่อไปนี้

กรอบแนวคิดและแนวทางในการศึกษา

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการประกอบสร้างวาทกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างชาติไทยจากงานสารคดีในอนุสาร อ.ส.ท.

วิธีการวิจัย

การวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเน้นข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) รวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูล แล้วสรุปผลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ดังนี้

อนุสาร อ.ส.ท. ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 – 2560 จำนวน 680 ฉบับ โดยการจัดกลุ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งในที่นี้ แม้จะเป็นการศึกษาวาทกรรม ชุดคำที่เลือกมาจึงมีเพียงบางคำที่ปรากฏซ้ำ เช่น ผลประกอบการจากการท่องเที่ยว รายได้ที่เป็นกอบเป็นกำ ของดีของไทย เป็นต้น แต่ข้อความที่จะนำมาศึกษาส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดเป็นชุดคำที่ชัดเจน เนื่องจากการศึกษาวาทกรรมด้านการท่องเที่ยว จำเป็นต้องนำบริบทของคำเหล่านั้นมาศึกษาร่วมทุกหมวด หรือมีสาระใกล้เคียงกัน จึงสามารถจัดเป็นกลุ่มชุดเนื้อหาในการศึกษาได้ โดยพบ 6 ชุด วาทกรรม คือ 1. วาทกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย 2. วาทกรรมส่งเสริมเยาวชนกับการท่องเที่ยว 3. วาทกรรมส่งเสริมท้องถิ่น ในการตั้งรับการท่องเที่ยว 4. การประกอบสร้างวาทกรรมด้วยการนำคำชื่นชมจากต่างชาติมานำเสนอ 5. วาทกรรมสร้างคุณค่า มูลค่า ของดีและความเป็นไทย ผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และ 6. วาทกรรมความเจริญ ตามแนวคิดของรัฐ

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล จึงโดยใช้แนวคิดวาทกรรม (Discourse) แนวคิดสัญญา (sign) ภาพแทน (Representation) และมายาคติ (Myth) เพื่อตีความหมายแนวคิดชาติไทยในการประกอบสร้างวาทกรรมมิติ ด้านการท่องเที่ยว โดยวิเคราะห์ข้อความและสาระที่มีความใกล้เคียงกัน เพื่อถ้อยแถลงและทำการสังเคราะห์ชุด วาทกรรมการประกอบสร้างชาติไทยในมิติการท่องเที่ยวที่ปรากฏในตัวบทสารคดี รวมทั้งอธิบายการตีความหมาย เชิงสัญญา การสื่อความหมายด้วยภาพแทน และการนำเสนอด้วยมายาคติที่แฝงฝังในตัวบทสารคดี

อภิปรายผลการศึกษาและสรุปผล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาอนุสาร อ.ส.ท. จำนวน 680 ฉบับ (พ.ศ.2506 – 2560) พบวาทกรรมเพื่อการท่องเที่ยวทั้งหมด 6 ชุด วาทกรรม คือ 1. วาทกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย 2. วาทกรรมส่งเสริมเยาวชนกับการท่องเที่ยว 3. วาทกรรมส่งเสริมท้องถิ่นในการตั้งรับการท่องเที่ยว 4. การประกอบสร้างวาทกรรมด้วยการนำคำชื่นชมจากต่างชาตินำเสนอ 5. วาทกรรมสร้างคุณค่า มูลค่า ของดีและความเป็นไทย ผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และ 6. วาทกรรมความเจริญตามแนวคิดของรัฐ โดยทำการจัดกลุ่มตามทศวรรษ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังบทวิเคราะห์และตัวอย่างต่อไปนี้

1. วาทกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

ตารางที่ 1

วาทกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ปรากฏตามช่วงเวลา

ช่วงเวลา	ทศวรรษที่ 1 (2500–2509)	ทศวรรษที่ 2 (2510–2519)	ทศวรรษที่ 3 (2520–2529)	ทศวรรษที่ 4 (2530–2539)	ทศวรรษที่ 5 -6 (2540–2559)
ชุดคำที่ประกอบสร้างวาทกรรม	วาทเปิดโลก การเดินทาง - พักผ่อน - การเดินทาง - เปิดโลกทัศน์	วาทกรรมผลลัพธ์ การท่องเที่ยว - รายได้ชัดเจน จากการถอนกำลัง ทหาร - รายได้ที่เป็นกอบ เป็นกำ - แผนการเดินทาง	วาทกรรม นโยบาย การท่องเที่ยว - มหาดไทยและ นโยบายการ ท่องเที่ยวทางรอด เศรษฐกิจไทย - งานวิชาการเพื่อ การท่องเที่ยว	วาทกรรมข้อดี จากการท่องเที่ยว - พื้นฟูความเป็น ท้องถิ่น - ลดอาชญากรรม	-
จำนวน (เรื่อง)	21	6	2	4	-

สารคดีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสร้างวาทกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมดมีจำนวน 33 เรื่อง พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ความรู้ ความจริง และอำนาจ อันเป็นสาระสำคัญของวาทกรรม ถูกสร้างขึ้นตามองค์ประกอบข้างต้นอย่างหลากหลายและถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 อันเป็นเป้าหมายในการสร้างความมั่นคงของชาติไทย เพียงแต่การนำมาสื่อสารนั้นไม่ได้ถูกประกาศใช้โดยรัฐ หรือผ่านหน่วยงานของรัฐโดยตรงไปตรงมา แต่ผ่านกระบวนการผลิตสร้างวาทกรรม การท่องเที่ยวด้วยสารคดีของอนุสาร อ.ส.ท. ในทศวรรษที่ 1 การเปิดโลกการเดินทางจะพบสารคดีมากที่สุดถึง 21 เรื่อง เช่น การกล่าวถึงความสวยงามของสะพานข้ามแม่น้ำแควว่า

... “สะพานข้ามแม่น้ำแคว” ภาพยนตร์เรื่องนี้มีทิวทัศน์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ได้นำรายได้จากนักท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศไทยปีละหลายล้าน (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2, 2512 : 26)

พบว่า การที่สะพานดังกล่าวได้ปรากฏโฉมความสวยงามในภาพยนตร์ระดับโลกนั้น สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยมหาศาล คำว่า ทิวทัศน์ ภาพยนตร์ และรายได้ จึงเป็นคำกล่าวที่สร้างความหมายได้มากกว่าคำที่ปรากฏโดยทั่วไป เนื่องจากความรู้และความจริงเกี่ยวกับสะพานข้ามแม่น้ำแควนั้น เป็นสิ่งที่ถูกละเลยและไม่เคยให้ค่ามาก่อน แต่เมื่อนำฉากที่สวยงาม ทิวทัศน์ที่มีความย้อนยุคและใกล้เคียงกับภาพในฝันของผู้กำกับที่ต้องการจะนำเสนอภาพของสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงกลายมาเป็นสิ่งที่น่าสนใจให้แก่ผู้อ่าน ที่จะมองหาคุณค่าของสถานที่ต่าง ๆ รอบตัว ที่จะสามารถนำเสนอและส่งเสริมให้กลายเป็นสถานที่อันมีชื่อเสียง และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวต่อไป

การสร้างวาทกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ปรากฏอยู่มากมายในอนุสาร อ.ส.ท. ซึ่งล้วนแต่เป็นการสร้างความสำคัญของการท่องเที่ยวให้เกิดความตระหนักรู้ในทุก ๆ ส่วนของสังคม โดยเฉพาะวัฒนธรรมการพักผ่อนที่เปิดโอกาสให้คนในชนชั้นอื่น ๆ ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว ดังข้อความที่ว่า

...แต่เดิมคนมักจะคิดว่า การท่องเที่ยวนี้เป็นเรื่องของชนชั้นผู้ที่มีเงินหรือพวกเศรษฐีเท่านั้น คนธรรมดาประเภทเบ๊น้อยหย่อน้อยยังไม่ค่อยกล้าไปท่องเที่ยวกันเท่าใดนัก เพราะกลัวจะถูกมองหาว่าเป็นคน “เห่อ” หรือ “หัวสูง” ก็มี (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 5, 2506 : 25)

การอธิบายข้อความดังกล่าว เป็นการพยายามสร้างความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวให้กับผู้คนในทุกระดับของสังคม ไม่เพียง ‘ชนชั้นผู้ที่มีเงินหรือพวกเศรษฐี’ ที่จะสามารถเข้าถึงโอกาสในการท่องเที่ยวเพื่อความรื่นรมย์และพักผ่อนหย่อนใจ และพยายามตอบโต้วาทกรรมเดิมของสังคมที่มักเข้าใจว่าต้องเป็นเรื่องของชนชั้นสูงและร่ำรวย ที่จะมีเวลาและมีเงินลงทุนกับความสุขทางใจของตน

ทศวรรษที่ 2 เนื้อหาของสารคดีจะเริ่มขยายตัวไปสู่ผลลัพธ์ของการท่องเที่ยว ที่เริ่มเห็นได้ชัด โดยใช้วาทกรรมเช่น คำว่า “รายได้” มาเป็นคำหลักในการเขียน เช่น

ผอ. อ.ส.ท. กล่าวเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2512 ว่า “ขณะนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำเงินรายได้เข้าประเทศถึงปีละ 1,200 ล้านบาท นับเป็นรายได้อันดับ 5 ของประเทศ แต่ภายในอีก 5 ปีข้างหน้าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะทำรายได้เข้าประเทศเพิ่มขึ้นเป็นอันดับ 2 รองจากสินค้าข้าวที่เดียว จึงควรที่จะหันมาเอาใจใส่ต่ออุตสาหกรรมนี้ให้มากกว่าที่เป็นอยู่” (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 10 ฉบับที่ 6, 2513 : 3)

จะเห็นได้ว่าการนำเอาผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นมาเป็นจุดเน้นในข้อเขียนชุดนี้ เป็นการเน้นย้ำถึงความสำเร็จของการท่องเที่ยวที่ได้มีการลงแรงลงทุนมาก่อน จนปรากฏเป็นความสำเร็จที่เกินความคาดหวังก่อนหน้านี้ การสร้างวาทกรรมดังกล่าว ยังเป็นการปลุกฝังมายาคติให้แก่ผู้อ่านถึงความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากการท่องเที่ยว แม้ในทศวรรษที่ 2 จะปรากฏเพียง 6 เรื่องที่เป็นการใช้วาทกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่ก็เป็นข้อความที่ตราตรึงความรู้สึกผู้อ่านให้เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยว มุมมองเกี่ยวกับการเดินทางก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง ส่วนในทศวรรษที่ 3 ก็จะเน้นเรื่องทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น โดยมักจะมีคำกำกับที่เกี่ยวกับมาตรการ หรือนโยบาย เป็นต้น

ในทศวรรษต่อมา จะเห็นได้ว่า ข้อเขียนใน อนุสาร อ.ส.ท. จะให้น้ำหนักเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายที่รองรับด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบ การฟื้นฟูการท่องเที่ยววิถีโบราณ ที่นับวันเริ่มหายไป และที่สำคัญคือ ข้อดีจากการท่องเที่ยวที่ไม่เคยมีการกล่าวถึงมาก่อน โดยเฉพาะคำว่าที่ว่า

...ฉบับแนะนำสู่โขทัย นอกจากช่วยให้จังหวัดที่มีอาชญากรรมอันดับหนึ่งของประเทศขณะนี้ไปจัดทำนั้น **ลดคดีอาชญากรรมลง**ไปจนแทบไม่เหลือแล้ว...ฉบับแนะนำปัตตานี เพื่อช่วยบำรุงขวัญข้าราชการและนักกีฬาจังหวัดปัตตานีให้เป็นเจ้าภาพจัดงานกีฬาเขตได้สำเร็จ... (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 31 ฉบับที่ 1, 2533 : 2)

วาทกรรมเรื่อง “ลดอาชญากรรม” เป็นประกอบสร้างวาทกรรมที่ทำให้การสร้างภาพแทนของพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ใหม่ที่มีความปลอดภัยแตกต่างไปจากเดิม นอกจากนั้นยังสร้างมายาคติใหม่ให้กับความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่เหล่านั้น พบว่าการสร้างวาทกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวดังข้างต้นดูมีพลังและอำนาจที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงประเทศได้จากการท่องเที่ยว

2. วาทกรรมส่งเสริมเยาวชนกับการท่องเที่ยว

ตารางที่ 2

วาทกรรมส่งเสริมเยาวชนกับการท่องเที่ยวที่ปรากฏตามช่วงเวลา

ช่วงเวลา	ทศวรรษที่ 1 (2500–2509)	ทศวรรษที่ 2 (2510–2519)	ทศวรรษที่ 3 (2520–2529)	ทศวรรษที่ 4 (2530–2539)	ทศวรรษที่ 5 - 6 (2540–2559)
ชุดคำที่ประกอบสร้างวาทกรรม	<u>วาทกรรม</u> <u>ประชาชนกับ</u> <u>การท่องเที่ยว</u> - อาชีพที่ยั่งยืน ในอนาคต	<u>วาทกรรมเยาวชน</u> <u>และการท่องเที่ยว</u> - เยาวชนอนาคต ของชาติ - ราคาการ ท่องเที่ยวที่ ย่อมเยา - พี่เลี้ยงการ ท่องเที่ยว	<u>วาทกรรมรางวัล</u> <u>และผลงาน</u> <u>เยาวชน</u> - เน้น กลุ่มเป้าหมาย - งานประกวด ผลงานนักเรียน ด้านการท่องเที่ยว	-	-
จำนวน (เรื่อง)	2	5	3	-	-

จากการศึกษา พบว่าสารคดีในอนุสาร อ.ส.ท. ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเยาวชนกับการท่องเที่ยว มีจำนวน 10 เรื่อง การปลูกฝังค่านิยมในการท่องเที่ยวให้กับเด็กและเยาวชน นับเป็นภารกิจหลักประการหนึ่งของ อนุสาร อ.ส.ท. ดังข้อความที่กล่าวว่า

...อ.ส.ท. ประสงค์จะให้เยาวชนของชาติที่กำลังอยู่ในวัยศึกษา ได้ออกท่องเที่ยวทัศนศึกษาให้มากที่สุด...ตามแบบอย่างที่ได้กระทำสำเร็จแล้ว การออกอนุสาร อ.ส.ท. ก็เป็นงานส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้เยาวชนและชาวไทยออกท่องเที่ยวภายในบ้านเมืองของเรา... (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2, 2512 : 2)

ข้อความจากบทบรรณาธิการดังกล่าว คือการแสดงวัตถุประสงค์สำคัญอย่างหนึ่งของ อนุสาร อ.ส.ท. อย่างเปิดเผย ในเรื่องการส่งเสริมให้เยาวชนของชาติได้ออกเดินทางท่องเที่ยว โดยใช้คำว่า “ที่กำลังอยู่ในวัยศึกษา” ได้กระทำการกิจ “ท่องเที่ยวให้มากที่สุด” การสร้างวาทกรรมให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ว่า เยาวชนของชาติที่กำลังอยู่ในวัยศึกษานั้นเป็นการกล่าวถึงกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งในสังคมที่มีจำนวนมาก หากคิดเป็นสัดส่วนของประชากรทั้งหมดถือว่าเป็นคนที่จะเติบโตขึ้นมาเพื่อเป็นกำลังหลักในการสร้างประเทศต่อไป และประชากรกลุ่มดังกล่าวคือคนที่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานด้านการศึกษาจากรัฐ ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอว่าการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งสำหรับการส่งเสริมให้คนกลุ่มนี้ได้ท่องเที่ยว ได้เดินทาง ได้ให้ความรู้ และเปิดโลกทัศน์สำหรับการท่องเที่ยวจึงเป็นหนึ่งในการะกิจสำคัญขององค์กร (ภายใต้การสนับสนุนของรัฐ) ดังนั้นจะพบว่า มีการประดิษฐ์คำเพื่อสร้างเป็นวาทกรรมในชุดของ สัญลักษณ์คือ เยาวชนผู้อยู่ในวัยศึกษา ภาพแทนในที่นี้ก็คือการกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษา มีความรู้และจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ส่วนมายาคตินั้นเป็นการสร้างความสำเร็จจากต้นแบบที่ยกเอาไว้ก็คือ ญี่ปุ่นว่าแนวทางดังกล่าวเคยมีผู้ได้ปูทางเอาไว้ และประสบผลสำเร็จ ดังนั้น ชุดวาทกรรมดังกล่าวจึงสอดคล้องกันเป็นชุดความคิดที่เผยให้เห็นถึงการสร้างชาติแบบชนไทยเที่ยวไทยอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะข้อความต้องเน้นย้ำเอาไว้ว่า การออกอนุสาร อ.ส.ท. ก็เป็นงานส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้เยาวชนและชาวไทยออกท่องเที่ยวภายในบ้านเมืองของเรา

ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมเยาวชนกับการท่องเที่ยวจะปรากฏเพียงช่วง 3 ทศวรรษแรกของ อนุสาร อ.ส.ท. เท่านั้น หลังจากนั้นจะไม่พบงานเขียนที่ปรากฏชุดวาทกรรมประเภทดังกล่าว จากการวิเคราะห์พบว่าช่วงเวลาเริ่มต้นของการสร้างองค์ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นที่จะสร้างให้กับเยาวชนที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นอนาคตของชาติ แต่จะกวดขันและเข้มข้นในช่วงยุคแรกของการสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยว หลังจากที

การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จในช่วงทศวรรษที่ 3 เป็นต้นมา ผู้เขียนสารคดีก็จะปรับทิศทางการเขียนในประเด็นอื่นต่อไป

3. วาทกรรมส่งเสริมท้องถิ่นในการตั้งรับการท่องเที่ยว

ตารางที่ 3

วาทกรรมส่งเสริมท้องถิ่นในการตั้งรับการท่องเที่ยวที่ปรากฏตามช่วงเวลา

ช่วงเวลา	ทศวรรษที่ 1 (2500–2509)	ทศวรรษที่ 2 (2510–2519)	ทศวรรษที่ 3 (2520–2529)	ทศวรรษที่ 4 (2530–2539)	ทศวรรษที่ 5-6 (2540–2559)
ชุดคำที่ประกอบสร้างวาทกรรม	วาทกรรม สวรรค์บ้านนอก - ความงามของ ท้องถิ่น - น้ำใจคนต่าง แดน	วาทกรรมถนน สินค้าและ คณะทำงาน ท้องถิ่น - ศูนย์กลางสินค้า แต่ละท้องถิ่น - ถนนหนทางเพื่อ การท่องเที่ยว - นโยบายการ ท่องเที่ยวของแต่ละ ภูมิภาค	วาทกรรมเทศกาล และกองการ ประกวด - ตลาดนัดการ ท่องเที่ยว - คำขวัญ	-	-
จำนวน (เรื่อง)	5	6	3	-	-

จากการศึกษา พบว่าวาทกรรมการสร้างเสริมท้องถิ่นในการตั้งรับการท่องเที่ยวมีปรากฏ 14 เรื่อง การสร้างค่านิยมสำหรับการท่องเที่ยว เป็นประดิษฐกรรมทางวาทกรรมอย่างหนึ่งที่รัฐสร้างผ่านอนุสาร อ.ส.ท. จะพบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการกล่าวถึงท้องถิ่นในแง่ของพื้นที่ในการท่องเที่ยว โดยการอธิบาย ขยายความ สร้างเอกลักษณ์ และชูความแตกต่าง ให้กลายเป็นเสน่ห์และน่าค้นหาแก่ผู้อ่าน ซึ่งการตั้งรับสำหรับท้องถิ่นนั้น มีทั้งในรูปแบบของวัตถุและลักษณะนิสัยของผู้คน เช่น

...ชาวเกาะสมุยเป็นผู้ที่มีใจเอื้ออารี ให้ความเป็นกันเอง นอกจากเป็นดินแดนแห่งความสงบ และเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 6, 2506 : 23)

พบว่าชาวเกาะผู้ที่มีใจเอื้ออารี ให้ความเป็นกันเองนั้น เป็นนิยามมุมมองของผู้คนจากส่วนกลาง เป็นการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับท้องถิ่นเหล่านั้น ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจสำหรับคนต่างถิ่น นอกจากนี้ยังให้ภาพของวัตถุในท้องถิ่น และบรรยากาศที่สามารถรับรองเกี่ยวกับประสบการณ์ในการท่องเที่ยว เช่น

...ดู ๆ ไปก็ไม่ผิดกับกรุงเทพฯเท่าไรนัก แต่ดูกันจริง ๆ ถึงรู้ว่าไม่ใช่กรุงเทพฯ เพราะรถม้าที่วิ่งกัน ก่อกแกก ๆ สวนทางไปมากับรถสามล้อเครื่องญี่ปุ่น...รถม้าลำปาง นับเป็นโบราณวัตถุที่น่าถนอมอย่างหนึ่งของที่นี่ (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 8, 2506 : 35)

ในอนุสาร อ.ส.ท. จะมีกระบวนการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว เช่นการเดินทางมาลำปาง นักท่องเที่ยวจะไม่ผิดหวัง หากได้เดินทางมาลำปาง จะมีบรรยากาศไม่ต่างจากกรุงเทพฯ แต่อาจจะมียอดไม่มาก เท่ากับกรุงเทพฯ มีรถม้าที่ส่งเสียงประกอบบรรยากาศ และตัวรถม้าเองก็เป็นอัตลักษณ์ที่นักท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญและมานั่งม้าชมเมือง

การที่ผู้เขียนเปรียบลำปางว่าเหมือนกับกรุงเทพฯ แม้จะเวลาค่ำคืนก็เห็นความสว่างไสว ร้านอาหารสองข้างทางและการเดินทางที่ดูคึกคักนั้น เป็นการสร้างวาทกรรมเชิงเปรียบเทียบขึ้นมา โดยยกเมืองที่คนไทยทุก

คนรู้จักเป็นอย่างดี อย่างกรุงเทพฯ เป็นต้นแบบ และปลายทางก็คือลำปาง ทำให้ผู้อ่านที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์กับ ผู้เขียนสามารถนึกภาพออกได้ทันที การสื่อสารดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในจังหวัดลำปางแก่ผู้อ่าน แม้ในปี พ.ศ.ดังกล่าว ลำปางจะไม่ได้คล้ายคลึงกับกรุงเทพฯ มากนัก แต่ก็สร้างการท่องเที่ยว กระตุ้นสำนึก ในการสร้างชาติที่ให้ความสำคัญกับทุกจังหวัดที่นักเขียนได้มีประสบการณ์ท่องเที่ยวได้เล่าสู่ผู้อ่าน และมีการเน้นย้ำ ถึงความสำคัญของรถม้าเอาไว้ด้วยว่า

“คนที่ไปลำปาง แล้วถ้าไม่ได้นั่งรถม้าชมเมืองแล้ว ก็กล่าวได้ว่าผู้นั้นยังไม่ถึงลำปาง อย่างแท้จริง” (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 8, 2506 : 36)

ดังนั้น ชุดวาทกรรมที่ปรากฏในเรื่องนี้จึงมีทั้งภาพแทนและมายาคติที่ส่งต่อไปยังผู้อ่านกล่าวคือ ในส่วน ของภาพแทนนั้นเป็นการสร้างเมืองกรุงเทพฯ แบบคู่ขนานทางความคิดขึ้นมานั่นก็คือ การเปรียบเทียบว่าเป็น เหมือนกรุงเทพฯ เพื่อให้ความรู้สึกแก่ผู้มาเยือนว่าในภาพยามค่ำคือนั้นมีความครึกครื้นของผู้คนที่แตกต่างกัน การหิบบอกเอาเมืองหลวงเป็นต้นแบบ เป็นการแสดงถึงภาพต้นแบบที่คนทั่วไปคุ้นเคย เป็นที่รู้จักและใฝ่ฝัน เป็นภาพแทนที่มักหยิบเอาใช้เพื่อยกระดับบริบทของเมืองต่าง ๆ ให้ผู้คนสามารถจินตนาการถึง กระทั่งส่งต่อภาพ ของมายาคติในเรื่องของรถม้าว่านอกจากจะเป็นเอกลักษณ์สำคัญของจังหวัดลำปางแล้ว คุณค่าแห่งการเดินทาง ที่แท้จริงก็คือการมานั่งรถม้าลำปาง หากไม่ได้นั่ง แม้จะมาเยือนถิ่นลำปางก็เหมือนกับผ่านเมืองนี้ไปโดยไม่ได้สัมผัส หัวใจสำคัญของการเดินทางมาลำปาง

วาทกรรมดังกล่าวเป็นการส่งเสริมและจูงใจเป็นอย่างดีให้แก่นักท่องเที่ยวหรือนักเดินทางที่กำลังแสวงหา ปลายทางสำหรับการเดินทาง การเปิดมานของเมืองที่ให้ภาพใกล้เคียงกับเมืองหลวงก็เพื่อให้เกิดความสบายใจใน การเดินทางว่าปลายทางนั้นไม่ได้ดู ‘เถื่อน’ และ ‘กันดาร’ จนเกินที่จะสามารถเข้าไปสัมผัส ส่วนการค้นหาสิ่ง สำคัญเฉพาะของเมืองนั้น ๆ มากล่าวถึง เป็นการสร้างมายาคติเพื่อสร้างของขวัญอันมีค่าซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของ ท้องถิ่นแก่การเดินทาง เพื่อให้ นักเดินทางตามหาจุดหมายสำหรับการเดินทางตามที่คุณเขียนสร้างเอาไว้ แล้ว กลายเป็นการสร้างคุณค่าให้กับการเดินทางท่องเที่ยวที่เหนือไปกว่าการเดินทางตามปกติทั่วไป ซึ่งถือเป็นการปูทาง สำหรับท้องถิ่นและจังหวัดอื่น ๆ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการมาเยือนของนักท่องเที่ยว จังหวัดต่าง ๆ ก็จะมีเตรียม เปิดเมืองรับสำหรับบรรยากาศการท่องเที่ยวที่จำเกิดขึ้นต่อไป

นอกจากนี้ยังมีการอธิบายถึงความสะดวกสบายในการเดินทางที่ท้องถิ่นนั้นได้เตรียมความพร้อมเพื่อ รองรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะเรื่องการเดินทาง

...ในปัจจุบันการเดินทางไปภาคใต้ันว่าสะดวกสบายกว่าเมื่อปีก่อนเป็นอันมาก นอกจาก เดินทางด้วยเครื่องบินแล้วก็จะเห็นจะไม่มีวิธีไหนที่สะดวกกว่าการเดินทางด้วยรถไฟ (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 9, 2506 : 13)

แม้ว่าจะเป็นจังหวัดทางภาคใต้ ผู้คนจากศูนย์กลางก็จะสามารถเดินทางไปสัมผัสความสวยงามดังที่คุณเขียน ได้บรรยายทะเลเอาไว้ด้วยตนเอง เนื่องด้วยรถไฟในขณะนั้นนับเป็นยานพาหนะที่ทันสมัยและกระจายตัวอยู่ทั่วทุก ภาคของประเทศไทย

ในส่วนของการอธิบายเพื่อยกตัวอย่างข้างต้น จะเน้นในช่วงศตวรรษที่ 1 เป็นสำคัญเนื่องจากรายละเอียด ของการสร้างวาทกรรมส่งเสริมท้องถิ่นในการตั้งรับการท่องเที่ยวมีความชัดเจน และ วาทกรรมที่ใช้มี ความครอบคลุมประเด็นหลักของเรื่อง กระทั่งสามารถปูพื้นไปสู่ศตวรรษที่ 2 และ 3 นั่นก็คือ การส่งเสริมนโยบาย ให้ท้องถิ่นตั้งรับการท่องเที่ยวไปจนถึงการจัดงานตลาดนัดและการประกวดคำขวัญ ซึ่งเนื้อหาหลักก็มาจากการที่ สร้างท้องถิ่นให้เหมือนเป็นเมืองที่ทุกคนคุ้นชิน เป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายและเนื้อหาของนักเขียนจาก ศตวรรษแรก

4. การประกอบสร้างวาทกรรมด้วยการนำคำขึ้นชมจากต่างชาติมานำเสนอ

ตารางที่ 4

การประกอบสร้างวาทกรรมด้วยการนำคำขึ้นชมจากต่างชาติมานำเสนอที่ปรากฏตามช่วงเวลา

ช่วงเวลา	ทศวรรษที่ 1 (2500–2509)	ทศวรรษที่ 2 (2510–2519)	ทศวรรษที่ 3 (2520–2529)	ทศวรรษที่ 4 (2530–2539)	ทศวรรษที่ 5 -6 (2540–2559)
ชุดคำที่ประกอบสร้างวาทกรรม	<u>วาทกรรม</u> <u>เมืองไทย</u> <u>ในสายตา</u> <u>ต่างชาติ</u> - ช้าง - ประเพณีและ วัฒนธรรม	<u>วาทกรรมดินแดน</u> <u>แห่งความ</u> <u>สวยงามและ</u> <u>ความสงบ</u> - อ.ส.ท. ภาพแทน ถิ่นไทยของคน พลัดถิ่น - ความยินดีที่ ได้มาเยือนไทย - การท่องเที่ยวที่ ปราศจาก การเมือง	-	-	-
จำนวน (เรื่อง)	2	3	-	-	-

จากการศึกษาพบว่า การประกอบสร้างวาทกรรมด้วยการนำคำขึ้นชมจากต่างชาติมานำเสนอมิปรากฏเพียง 5 เรื่อง โดยเนื้อหานอกจากการอธิบายความสวยงามและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อนุสาร อ.ส.ท. ยังได้รวบรวมเอาแนวคิดของคนนอกที่มองเมืองไทยเอาไว้อย่างหลากหลาย เพื่อประกอบชุดวาทกรรมเกี่ยวกับการขึ้นชมเมืองไทยในบริบทต่าง ๆ เช่น

...รายการนำเที่ยวซึ่งประสบความสำเร็จมากรายการหนึ่งของประเทศไทย ก็คือการนำไปชมการคล้องช้าง ซึ่งเต็มไปด้วยความน่าดูที่จังหวัดสุรินทร์ และการประกวดความงามของผู้หญิง (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 9, 2506 : 35)

ข้อความข้างต้นคือการนำข้อเขียนของ แอลแฟน ซาเร็กซ์ ซึ่งเป็นบทความที่เขียนเกี่ยวกับประสบการณ์เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยประเด็นเกี่ยวกับการคล้องช้างและการประกวดสาวงาม คือส่วนที่ถูกให้น้ำหนักมากที่สุด และยืนยันด้วยคำว่า ‘รายการนำเที่ยวซึ่งประสบความสำเร็จมากรายการหนึ่งของประเทศไทย’ ทำให้ผู้อ่านได้มีโอกาสรับสารที่เป็นเสมือนคำกล่าวชมเกี่ยวกับเมืองไทยในการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ ตลอดจนถึงความมั่นใจในการให้บริการของสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะสถานที่ที่ถูกกล่าวถึงว่ามีความเป็นสากล มีชื่อเสียงไปไกลถึงต่างประเทศ เนื่องจากการนำคำพูดเชิงบวกของต่างชาติมานำเสนอนั้นย่อมให้น้ำหนักมาก และดูจะจูงใจผู้อ่านให้เกิดความสนใจต่อการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

การประกอบสร้างวาทกรรมด้วยการนำคำขึ้นชมจากต่างชาติมานำเสนอ พบว่าจะปรากฏงานเขียนเพียง 2 ทศวรรษแรกของการก่อตั้ง อนุสาร อ.ส.ท. เนื่องจากเป็นช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของการค้นหาเนื้อหาในการเผยแพร่สารคดี ก่อนที่ในช่วงเวลาต่อมาจะค้นพบแนวทางที่ประสบความสำเร็จกว่า เช่น การเดินทางไปสัมผัสด้วยตนเองเพื่อกระตุ้นการเดินทางได้มากกว่าการปูทางให้คนในชาติเห็นว่าต่างชาติมองไทยอย่างไร

5. วาทกรรมสร้างคุณค่า มูลค่า ของดีและความเป็นไทย ผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ตารางที่ 5

วาทกรรมสร้างคุณค่า มูลค่า ของดีและความเป็นไทย ผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่ปรากฏตามช่วงเวลา

ช่วงเวลา	ทศวรรษที่ 1 (2500–2509)	ทศวรรษที่ 2 (2510–2519)	ทศวรรษที่ 3 (2520–2529)	ทศวรรษที่ 4 (2530–2539)	ทศวรรษที่ 5 -6 (2540–2559)
ชุดคำที่ประกอบสร้างวาทกรรม	วาทกรรมของดีเมืองไทย - ภาพเปรียบกับต่างชาติ - คุณค่าของเมืองไทย - ดินแดนอุดมสุข	วาทกรรมความหลังอันสวยงาม - การโหยหาอดีต - สวยงามแบบฉบับไทย - คุณค่าที่ไม่น่าเปรียบเปรย	วาทกรรมของดีสองข้างทาง - ของดีประจำถิ่น - สวยงามแต่ละจังหวัด - อุตสาหกรรมการความงามที่ขัดแย้งกับศีลธรรม	วาทกรรมมูลค่าผ่านคำขวัญ - ส่งเสริมคำขวัญยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่น	-
จำนวน (เรื่อง)	4	4	5	9	-

จากการศึกษา พบว่าวาทกรรมสร้างคุณค่า มูลค่า ของดีและความเป็นไทย ผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ปรากฏ 22 เรื่อง โดยงานเขียนสารคดีในอนุสาร อ.ส.ท. มากมายที่เป็นประเภทบันทึกการเดินทางในการไปเยือนต่างประเทศของนักเขียนไทย ทั้งการศึกษาดูงาน การรับเชิญไปในงานนิทรรศการศิลปะ หรือการตั้งใจไปท่องเที่ยวเพื่อนำประสบการณ์ใหม่มาบอกเล่าแก่ผู้อ่าน เนื้อหาของสารคดีเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องประสบการณ์แปลกใหม่ที่ตนได้สัมผัส แต่ก็แอบแฝงทัศนคติและเปรียบเทียบสินค้า บริการของไทยกับต่างประเทศอยู่เสมอ เช่น

...สิงคโปร์นั้นเหมือนหลาย ๆ จังหวัดของไทยรวมกัน เช่น ป่าส่วนหนึ่งที่เขาสงวนไว้กลางเกาะนั้น หน้าตาเหมือนกับโรงเรียนเกษตรกรรมสุรินทร์ บางตอนภูมิประเทศเหมือนแถวเขาน้อยสงขลา หมู่บ้านเล็ก ๆ บางแห่งเหมือนแถวบางละมุงก็มี เขาวราชก็มี สำเพ็งก็มี เจริญกรุงก็มี ฯลฯ (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 7, 2506 : 53)

การเปรียบเทียบดังกล่าว เป็นการสร้างวาทกรรมเชิงคุณค่าให้กับไทย เพราะแม้ต่างประเทศจะมีความสวยงามและมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างไร ก็จะไม่ต่างจากสิ่งที่ประเทศของเรามี ในข้อความข้างต้น จะพบว่าจังหวัดสุรินทร์ และสงขลามีทัศนียภาพที่ไม่ต่างจากป่าสงวนในเกาะสิงคโปร์ ส่วนหมู่บ้านที่รายล้อมก็มีลักษณะที่เหมือนกับชุมชนต่าง ๆ ในเมืองไทย การอธิบายดังกล่าวเป็นสร้างสร้างคุณค่าให้กับบรรยากาศในการท่องเที่ยวในประเทศไทย ให้ผู้อ่านและผู้สนใจได้วางแผนการท่องเที่ยวในประเทศมากกว่าที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวในต่างแดน แต่ให้ความรู้สึกเหมือนอยู่ในประเทศไทย

ไม่เพียงแต่การเปรียบเทียบกับต่างชาติเท่านั้น ในงานสารคดีบางชุดก็ได้สะท้อนความสำเร็จของสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในเมืองไทย และได้รับการยอมรับในการจัดการให้เป็นหนึ่งรายการท่องเที่ยวที่ต่างชาติชื่นชอบ เช่น

...พระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สถานที่ทั้งสองแห่งนี้นอกจากจะเป็นที่อยู่ของสิ่งสำคัญชั้นสุดยอดของเมืองไทย คือพระมหากษัตริย์และพระแก้วมรกตมาตั้งแต่สร้างกรุงเทพฯ แล้ว ยังเป็นแหล่งรวมของบรรดาศิลปินไทยสมัยกรุงเทพฯ ไว้ให้ชมอย่างครบครันอีกด้วย ฉะนั้นจึงไม่แปลกอันใดที่บริษัทนำเที่ยวทุกบริษัทในกรุงเทพฯ ได้กำหนดการนำชมสถานที่ทั้งสองนี้เข้าไว้ในรายการของตนเป็นประจำ (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 7, 2506 : 6)

นอกจากนี้ยังมีงานสารคดีที่กำกับคุณค่าและความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทยเพื่อให้ผู้อ่านอยากเดินทางไปเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ เช่น

...เห็นภาพผลไม้ดก ๆ ในสวนแบบนี้แล้ว ทำให้รู้สึกว่แผ่นดินของเมืองไทยเราเป็นแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์โดยแท้ไม่ว่าจะปลูกสิ่งไรก็ให้ผลอย่างน่าชื่นใจ... (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 6, 2506 : 50)

ความอุดมสมบูรณ์ของเมืองไทย เป็นการตอกย้ำเกี่ยวกับคุณค่าของเมืองไทยเพื่อสร้างแรงหนุนเสริมต่อการท่องเที่ยวในประเทศ นับเป็นการสร้างวาทกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกประการ

การเดินทางไปท่องเที่ยวในต่างประเทศแล้วเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ในประเทศไทย นอกจากจะเป็นการสร้างวาทกรรมเชิงคุณค่าให้กับจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยแล้ว พบว่าในบางข้อเขียนก็ยังมีลักษณะตอบโต้และหักล้างกันเอง เช่น

...การที่เรามีโอกาสไปเที่ยวแถวประเทศเพื่อบ้านใกล้เคียงนี้ก็คือนอย่างหนึ่ง คือ นอกจากได้เห็นว่าเขาอยู่อย่างไกรินอย่างไร ทำอะไรบ้างแล้ว ยังทำให้เรากระตือรือร้นมากขึ้นที่จะทำอะไร ๆ ของเราให้ดีขึ้นยอมให้น้อยหน้าเพื่อนบ้านได้ (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 6, 2506 : 56)

จะเห็นว่านอกจากการเขียนเชิงเปรียบเทียบแล้ว ก็ยังมีการยอมรับเกี่ยวกับความด้อยพัฒนาของตนเองเช่นกันในบางมุมมอง อย่างงานเขียนข้างต้น ผู้เขียนก็เปิดใจยอมรับความด้อยในบางอย่าง และประโยชน์จากการเดินทางนั้น ส่วนหนึ่งก็เพื่อการนำเอาความแตกต่างเหล่านี้มายกระดับการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของไทย ซึ่งนับเป็นการโต้กลับทวาทกรรมที่เกิดขึ้นต่อการให้ห้คุณค่ากับการท่องเที่ยวในเมืองไทย

นอกจากนี้พบว่า สารคดีบางเรื่องมีการสร้างวาทกรรมแบบตอบโต้ปรากฏขึ้นมาในเนื้อหาซึ่งมีการประกอบสร้างวาทกรรมบางชุดขึ้นมาเพื่อโต้แย้งในวาทกรรมเดิมที่เคยมีผู้ประดิษฐ์เอาไว้ในการสร้างชาติไทยจากการท่องเที่ยว เช่น การพยายามสร้างคุณค่าของท้องถิ่นด้วยการเชิดชูความสวยงามของผู้หญิงไทยในแต่ละท้องถิ่น จนกลายเป็นวาทกรรมที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย เรื่องสัณฐานคนไทยต่อความสวยงาม มายาคติที่คนไทยมองหรือนึกถึงผู้หญิงไทยด้วยกัน กระทั่งภาพแทนของผู้หญิงในแต่ละท้องถิ่น เช่น

... "สาวดอกคำใต้สวย" ผิวนวลเนียนน่ารัก กิริยาวาจาสภาพอ่อนหวานทั้งๆที่อากาศในดอกคำใต้แสนจะรุนแรง (อนุสาร อ.ส.ท.ปีที่ 13 ฉบับที่ 6, 2516: 11)

จนกระทั่งเกิดวิธีการท่องเที่ยวแบบ sex tour ขึ้นมา ดังตัวอย่างข้อเขียนต่อไปนี้

... "เช็กทัวร์กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว"มีคนถือป้ายประท้วงนายกาญ์ปุ่น เชนโกะ ชูธงว่าเหยียดหยามศักดิ์ศรีของผู้หญิงไทย (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 17 ฉบับที่ 17, 2519 : 4)

มีการจัดทัวร์มาไทยเพื่อหาความสุขและบันเทิงด้านกามารมณ์อย่างเดียวซึ่งเกิดจากการปลูกฝังทัศนคติของนักเขียนซึ่งเป็นตัวแทนรัฐ ในการยกระดับท้องถิ่นด้วยความสวยของผู้หญิงงาม กระทั่งชาวต่างชาติจัดกิจกรรมที่ขัดต่อศีลธรรม และรุกร้าพื้นที่แห่งความภูมิใจ จึงได้พยายามเขียนเพื่ออธิบายว่าไม่เหมาะสมอย่างไรดังข้อเขียนที่ว่า

...ตามคำพังเพยเก่าแก่ไว้ว่า "ไปกำแพงดิน กินข้าวซอย...ดอยสุเทพ"คำพังเพยนี้ น่าเกลียดมาก และไม่ควรใช้พูดกันอีกต่อไป ผมเคยเขียนมาหลายครั้งแล้วว่า การนำเอาชื่อ ดอยสุเทพ ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอันศักดิ์สิทธิ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปปะปนรวมกับคำว่า กำแพงดินนั้น น่าจะเป็นบาปหนัก...ไม่ได้ผิดได้เกิดทีเดียว เพราะใครๆ ก็รู้นี้ครับว่า กำแพงดินของเชียงใหม่คือแหล่งอะไร (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 22 ฉบับที่ 8, 2524 : 8)

มิติดังกล่าวจึงน่าจับตามองเป็นอย่างยิ่งว่า เมื่อเวลาผ่านไป วาทกรรมที่เราเคยผลิตและสร้างความภูมิใจให้กับคนในชาตินั้น กลับถูกทำไปเป็นสินค้าทางเพศในมุมมองของต่างชาติ และอนุสาร อ.ส.ท. พยายามหักล้าง

6. วาทกรรมความเจริญตามแนวคิดของรัฐ

ตารางที่ 6

วาทกรรมความเจริญตามแนวคิดของรัฐ ที่ปรากฏตามช่วงเวลา

ช่วงเวลา	ทศวรรษที่ 1 (2500–2509)	ทศวรรษที่ 2 (2510–2519)	ทศวรรษที่ 3 (2520–2529)	ทศวรรษที่ 4 (2530–2539)	ทศวรรษที่ 5 -6 (2540–2559)
ชุดคำที่ประกอบสร้างวาทกรรม	<u>วาทกรรม</u> <u>ต้นแบบความ</u> <u>เจริญ</u> - ธรรมชาติคนกรุง	<u>วาทกรรมอ.ส.ท.</u> <u>และความ</u> <u>รับผิดชอบต่อการ</u> <u>ส่งเสริมการ</u> <u>ท่องเที่ยว</u> - ผู้วางนโยบาย การท่องเที่ยวหลัก - ท่องถิ่นภายใต้ เงามหานคร	<u>วาทกรรมตัวแทน</u> <u>รัฐในภูมิภาค</u> - ศูนย์กลางเมือง ท่องเที่ยวในท้องถิ่น - ยกระดับคำขวัญ และการส่งเสริม การท่องเที่ยว	<u>วาทกรรมการ</u> <u>กำหนด</u> <u>ยุทธศาสตร์การ</u> <u>ท่องเที่ยวระยะยาว</u> - ประกาศหยุดงาน - เพิ่มคำขวัญให้ ครบทุกจังหวัด - ผู้นำท้องถิ่นกับ การเยือนต่างประเทศ - รายได้การท่องเที่ยว เมืองไทย ในฐานะ ประตูสู่ภูมิภาคใน อาเซียน	-
จำนวน (เรื่อง)	1	6	11	7	-

จากการศึกษา ปรากฏสารคดีที่เกี่ยวกับวาทกรรมความเจริญตามแนวคิดของรัฐทั้งหมด 25 เรื่อง การสร้างวาทกรรมความเจริญ เป็นวิธีการสร้างความเจริญคู่ขนานให้เกิดต้นแบบสำหรับการพัฒนา เพื่อให้สถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนกำลังจะบรรยายถึงนั้น เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวใฝ่ฝัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

...กรุงเทพฯ ไม่หลับ นอกจากตำรวจแล้ว ยังมีคนขายอาหาร คนรับประทานอาหารและคนขับแท็กซี่ ต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันต่อน้อยอีกพวกหนึ่ง... (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 6, 2506 : 16)

ตัวอย่างที่ 2

...ความเพลิดเพลินเจริญใจจากการเที่ยวในไนต์คลับก็ไม่มีอะไร นอกจาก เหล้า ผู้หญิง เต้นรำ ฟังดนตรี ดูฟลอร์โชว์... (อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 6, 2506 : 45)

เป็นชุดวาทกรรมที่สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายภาพของศูนย์กลาง ว่ามีต้นแบบมีในลักษณะที่เหมือนกับกรุงเทพฯ อันเป็นตัวแทนของศูนย์กลางของประเทศ มีวิธีการจัดการเรื่องการบริการการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกับต้นแบบ เช่น ร้านอาหาร สินค้า ดนตรี และการเต้นรำ คือรูปแบบของวิถีชีวิตของคนที่อยู่เมืองหลวง เป็นการบริหารจัดการชีวิตในสถานที่ที่มีความเจริญ ซึ่งการสร้างวาทกรรมข้างต้นเป็นการสร้างเมืองในความหมายของรัฐ คือความเจริญทางวัตถุเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้อ่านทั้งในเมืองและชนบทได้เห็นต้นแบบของเมืองที่มีความเจริญ ผู้คนที่อยู่ในเมืองจะใช้ชีวิตให้สอดคล้องกันได้อย่างไร ซึ่งมุมมองดังกล่าวไม่ได้มองในแง่บุคคล ไม่ได้อธิบายเกี่ยวกับการจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ แต่เน้นในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกโดยมองเรื่องของวัตถุ เศรษฐกิจ เงินตรา และรูปแบบการใช้ชีวิตเป็นสำคัญ ซึ่งงานเขียนในลักษณะดังกล่าวมีหลายชิ้นงาน

อภิปรายผล

จากการศึกษาอนุสาร อ.ส.ท. ในแง่มุมของวาทกรรมการสร้างชาติไทยจากการท่องเที่ยว โดยผลการศึกษาจากการแบ่งประเด็นวาทกรรม 6 ชุดข้างต้น พบว่าเนื้อหาหลัก มุ่งสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มคนในระดับต่าง ๆ เช่น ชนชั้นสูง หรือชนชั้นกลางที่มีเวลาและกำลังทรัพย์ในการท่องเที่ยว อนุสาร อ.ส.ท. เข้าไปเปิดมุมมองการเดินทางด้านต่าง ๆ ทั้งสถานที่ปลายทาง ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว ความพร้อมในการเดินทางไปเยือน การเปรียบเทียบกับสถานที่คุ้นเคยที่ชนชั้นกลางหรือชั้นสูงเหล่านี้จะรู้สึกสะดวกสบาย กลุ่มต่อมาก็คือประชาชนทั่วไป ที่เข้าถึงข้อมูล เช่น กลุ่มที่อ่านออกเขียนได้ เพื่อที่จะได้รู้สึกสนุกไปกับการเดินทาง การอ่านเพื่อตอบสนองความสุขด้านการจินตนาการในการออกไปใช้ชีวิตต่างเมือง นอกจากนี้กลุ่มสุดท้ายก็คือกลุ่มที่อยู่ในระบบการศึกษา ทั้งสถาบันและนักเรียน อนุสาร อ.ส.ท. ให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในด้านต่าง ๆ ที่จะสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปจัดการมุมมองให้ความรู้แก่ผู้เขียนและเตรียมตัวสำหรับโอกาสที่จะมีขึ้นในอนาคต จะเห็นได้ว่าสารคดีส่วนใหญ่มีกระบวนการสร้างวาทกรรมโดยนักเขียน เป็นผู้ผลิตชุดวาทกรรมของภาครัฐที่วางทิศทางในการประกอบสร้างชาติจากการท่องเที่ยว โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา (2500) ดังบทที่ 4 ว่าด้วย แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2500 : 40-57) ที่มีการลงทุนด้านการคมนาคม ทั้งทางหลวงและเส้นทางรถไฟ รวมถึงการขยายเส้นทางสายการบิน เพื่อตอบสนองการเดินทางในทุกระดับ โดยการเพิ่มมาตรการการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ด้วย 4 ปัจจัย คือ 1. การกระตุ้นในคนในชาติมีส่วนร่วมในการในการดำเนินงานและวางแผนสถานที่สำคัญในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ 2. ให้ความรู้แก่เยาวชนและชุมชนด้านการท่องเที่ยวและการปรับปรุงท้องถิ่น 3. รัฐช่วยสนับสนุนด้านวิชาการและแหล่งทุนในการสร้างท้องถิ่นเพื่อรองรับการเดินทาง (การท่องเที่ยว) และ 4. การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้าง และพัฒนาท้องถิ่น เพื่อรองรับการเดินทางที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

นอกจากนี้ก็ยังพบว่า หลังจากปี 2500 เป็นต้นมา รัฐมีความพยายามที่จะสร้างชุดวาทกรรม เพื่อปูทางสำหรับการสร้างชาติจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นลำดับขั้น ดังจะเห็นได้จากตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7

สรุปการผลิตสร้างวาทกรรมการท่องเที่ยวตามแนวคิดภาครัฐที่ปรากฏในอนุสาร อ.ส.ท. ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1 – 6 (2500 - 2560)

จัดแบ่งตามช่วงเวลาทศวรรษ					
ชุดวาทกรรมหลัก	ทศวรรษที่ 1	ทศวรรษที่ 2	ทศวรรษที่ 3	ทศวรรษที่ 4	ทศวรรษที่ 5-6
	กระบวนการผลิตสร้างที่ปรากฏในคอลัมน์/หัวข้อ/การนำเสนอวาทกรรมในอนุสาร อ.ส.ท.				
	การวางรากฐานการท่องเที่ยว	รัฐกับการกิจการท่องเที่ยว	กระจายแผนท่องเที่ยวในทุกระดับ	ความสำเร็จจากการท่องเที่ยว	เน้นการผลิตซ้ำผลงานภาครัฐ
วาทกรรมการท่องเที่ยวโดยภาครัฐ	- เปิดโลกการเดินทาง - ผลลัพธ์การท่องเที่ยว - สวรรค์บ้านนอก - เมืองไทยในสายตาต่างชาติ - ของดีเมืองไทย - ต้นแบบความเจริญ	- ผลลัพธ์การท่องเที่ยว - เยาวชนและการท่องเที่ยว - ถนน สินค้าและคณะทำงานท้องถิ่น - ดินแดนแห่งความสวยงามและความสงบ - ความหลังอันสวยงาม - อ.ส.ท. และความรับผิดชอบต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว	- นโยบายการท่องเที่ยว - รางวัลและผลงานเยาวชน - เทศกาลและกองการประกวด - ของดีสองข้างทาง - ตัวแทนรัฐในภูมิภาค	- ข้อดีจากการท่องเที่ยว - มูลค่าผ่านคำขวัญ - กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระยะยาว	- รายได้จาก - การท่องเที่ยว - กระตุ้นการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาล

จากตารางสรุปวาทกรรมข้างต้นพบว่าในช่วงแรกที่อนุสาร อ.ส.ท. ได้เริ่มวางจำหน่าย ชุตวาทกรรมส่วนใหญ่จะสร้างข้อมูลพื้นฐานให้กับผู้คนเรื่องการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ เพื่อให้ความรู้ และเปิดมุมมองด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งจากต้นแบบความเจริญจากส่วนกลาง การนำคำชื่นชมจากต่างชาติมานำเสนอ และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว จนก้าวเข้าสู่ทศวรรษที่ 2 ที่การท่องเที่ยวเริ่มที่จะก่อให้เกิดผลต่อประเทศอย่างจับต้องได้ อ.ส.ท. จึงได้ก้าวเข้ามาดูแลและคอยกำกับทิศทางการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง โดยการสร้างวาทกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับและผู้อ่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวนับตั้งแต่นี้เป็นต้นไป จะต้องมีการรวมมหาดไทยและ อ.ส.ท. เป็นผู้กำกับติดตาม ต่อมาทศวรรษที่ 3 เริ่มที่จะกระจายคุณค่าด้านการท่องเที่ยวไปสู่ผู้คนในทุกระดับ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลและประชาชนในทุกระดับ เช่น เยาวชนและผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ด้วยเข้าใจดีว่าเป็นกลุ่มที่จะสานต่อค่านิยมด้านการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ในทศวรรษที่ 3 ยังเป็นการบุกเบิกไปยังคุณค่าต่าง ๆ ในท้องถิ่นเพื่อยกระดับขึ้นมาให้กลายเป็นจุดสนใจ ดังนั้นงานเขียนที่สอดแทรกวาทกรรมในช่วงเวลานี้ถึงมีทั้งการรำลึกถึงความหลังและส่งเสริมท้องถิ่นเพื่อตั้งรับพร้อมกัน ในทศวรรษที่ 4 เมื่อการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จในทุกระดับก็เป็นช่วงแห่งการประกวดคำขวัญที่ส่งเสริมไปในทุกระดับ เพื่อให้คนจดจำและนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นออกมานำเสนอ ซึ่งเป็นกระบวนการประกอบสร้างวาทกรรมที่ส่งผลกระทบต่อคนในชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากถูกนำไปสอดแทรกในตำราเรียนและกลุ่มเยาวชนทั่วประเทศ และในทศวรรษสุดท้าย เมื่อการท่องเที่ยวอยู่ในระดับที่สร้างมูลค่าให้กับประเทศเป็นจำนวนมหาศาล เนื้อหาในอนุสาร อ.ส.ท. จึงเป็นชุตวาทกรรมที่สะท้อนความสำเร็จของการสร้างชาติในเชิงการท่องเที่ยว เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการท่องเที่ยวที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน และถ้อยแถลงถึงผลประโยชน์มากมายในทุกปี

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ทั้งการสร้างวาทกรรมสำหรับการท่องเที่ยว การสนับสนุนเยาวชนเรื่องการท่องเที่ยว การส่งเสริมท้องถิ่นในการตั้งรับการท่องเที่ยว การสร้าง วาทกรรมของดีในท้องถิ่น และส่วนสุดท้ายที่สอดคล้องมากที่สุดก็คือความเจริญในแง่ภูมิของรัฐ นักเขียนและอนุสาร อ.ส.ท. ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐได้สร้างชุตวาทกรรมต่าง ๆ โดยประกอบสร้างสารคดีที่มี วาทกรรม สัญลักษณ์ ภาพแทน และมายาคติ จะโดยความหมายโดยตรงหรือแฝงนัยยะก็ตาม นับว่าเป็นไปตามเป้าหมายของการสร้างชาติไทยด้วยการท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด

ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด imagined community หรือ ชุมชนจินตกรรม ของ เบน แอนเดอร์สัน (อ้างถึงใน ฌ็อง-ฌัก เลียวไฟโรจน์, 2561 : 17) กรณีที่พูดถึงชาตินิยมที่เกิดขึ้นจากสิ่งพิมพ์ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชากรในชาติต้องมีภาพหรือมโนสำนึกร่วมกัน อย่างน้อยประชากรในรัฐต้องเกิดการ “รับรู้” ในจินตกรรมชุดนี้ ไปจนถึงการยอมรับว่ามีอยู่จริง โดยการผลักดันเป้าประสงค์และเจตนาของรัฐในการสร้างการรับรู้ผ่านภาษา หรือแม้กระทั่งแบบเรียน ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างชาติ อนุสาร อ.ส.ท. จึงเปรียบเสมือนทุนนิยมการพิมพ์ (print capitalism) ที่จะก่อรูป “ชาติ” ที่เป็น “Imagined Communities” อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นมา รัฐจึงใช้ทุนนิยมการพิมพ์นี้สนับสนุนการก่อตัวของรัฐชาติสมัยใหม่ด้วยการเป็นเครื่องมือทางภาษาในการถ่ายทอดภาษาประจำชาตินี้ อนุสาร อ.ส.ท. จึงเผยแพร่ ปลูกฝัง กล่อมเกลาคูตมการณ์ดังที่รัฐต้องการลงไปในสารงานเขียน หรือ สารคดีเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่าน หรือประชากรในชาติซึมซับเจตนาของรัฐในการเข้าในแง่ต่าง ๆ ของชาติผ่านการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ผลการศึกษาที่ได้ยังอภิปรายได้ว่าการสร้างชาติด้วยวาทกรรมการท่องเที่ยวจะมีการเขียนอย่างแพร่หลายในช่วงครึ่งแรกของ อนุสาร อ.ส.ท. (อนุสาร อ.ส.ท. ที่ทำการศึกษาคือ ตั้งแต่ปี 2506 – 2560) นั่นก็คือในช่วงทศวรรษ 2540 แต่หลังจากนั้นงานเขียนจะมีเนื้อหาที่แตกต่างออกไป เช่น บันทึกการเดินทางแบบส่วนตัว หรือครอบครัว โดยเนื้อหา 6 ประเด็นที่ทำการวิเคราะห์จะพบเห็นน้อยลง หรือซ้ำกับในช่วงครึ่งแรกของการศึกษา เป็นไปได้ว่าความสำเร็จของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับชาติไทย ทั้งจากต่างชาติและคนในชาติ จึงไม่จำเป็นจะต้องผลิตสร้างวาทกรรมชุดเดิมในการเขียนอนุสาร อ.ส.ท. นอกจากนี้สื่อที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับ

การท่องเที่ยวก็มีมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 2540 และในช่วงปลายของการศึกษา (2560) สื่อสิ่งพิมพ์ก็เริ่มได้รับความนิยมน้อยลงไปในตัวเอง ซึ่งในประเด็นดังกล่าวมีความน่าสนใจที่จะส่งต่อแง่มุมที่ต้องศึกษาต่อไปในอนาคต เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวแบบย้อนอดีต ที่เริ่มมีการเขียนถึงมากในเล่มหลังจาก 2540 เพื่อให้จักรวาลของสารคดี ในอนุสาร อ.ส.ท. ได้ถูกเปิดเผยมากยิ่งขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาดังกล่าว เป็นการใช้นวัตกรรมด้านนาฬิกาเป็นกรอบในการศึกษา ดังนั้นผลที่ได้จะมีทิศทางไปในการสะท้อนแนวคิดของอำนาจในการสร้างชาติไทยด้วยกระบวนการสารคดี ขยายขอบเขตด้านการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลให้ชาติไทยดำรงอยู่และส่งผ่านมาถึงปัจจุบัน แต่ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาของสารคดีประเภทอื่นที่อยู่ในอนุสาร อ.ส.ท. เช่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยววิถีใหม่ หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในยุคหลัง โดยเฉพาะ ปี 2550 เป็นต้นมา ดังนั้นหากผลการศึกษาที่ได้จะสามารถนำไปใช้ในการอ้างอิงและต่อยอดการศึกษาแขนงอื่น ก็สามารถเพิ่มเติมการศึกษาในหัวข้อที่ค้างคาเอาไว้ได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2555). **การท่องเที่ยวไทย วิสัยทัศน์**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2506). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 5**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2506). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 6**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2506). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 7**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2506). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 8**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2506). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 3 ฉบับที่ 9**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2512). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2512). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 10 ฉบับที่ 3**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2513). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 10 ฉบับที่ 6**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2524). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 22 ฉบับที่ 8**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2533). **อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 31 ฉบับที่ 1**, กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

จกกลนี ไตสกุลวงศ์. (2542). **การวิเคราะห์วาทกรรมการให้ความหมายสื่อสิ่งพิมพ์ลามกของ 9 สถาบันในสังคมไทย**.

(วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต).มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2553). **การเขียนสารคดีภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อินทนิล.

- ธนพร หมูคำ. (2559). การประกอบสร้างภาพแทนสตรีในวรรณกรรมอาเซียนกับบทบาททางการเมือง. วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2. หน้า 116-128.
- ธนาพร ชัยวรากิจ. (2558). **สัญญาไทย: ความหมายที่เป็นพลวัตทางวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2536). **ตลอดวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2535). **การเขียนสารคดีสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์**. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยูร กมลเสรีรัตน์. (2541). **ร้อนอ้าลาฝนมาเยือน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- วิไลวรรณ ช้างปรีดา. (2551). **วาทกรรมของสื่อหนังสือพิมพ์ไทยในสงครามอิรัก 2003**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมรม สทิงพระ. (2537). **เส้นทางนักเขียน**. กรุงเทพฯ : ไรต์เตอร์.
- สาธิตา ตระกูลโชคเสถียร. (2553). **การวิเคราะห์วาทกรรมในอาชญากรรมโดยอาชญากร**. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร สุขสรณจิต. (2551). **มายาคติและความรุนแรงของภาพแสดงแทน “ชาวเขา” ในแบบเรียน บทเพลง และภาพยนตร์**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2500). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1**, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Foucault, M. (1977). **Discipline and Punish: The Birth of a Prison**. London: Allen Lane.
- Hall, S. (1997). **Representation : Cultural Representations and Signifying Practices**. London : Sage
- Saussure, F. (1960). **Course in general linguistics**. London: Peter Owen.

การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และความไว้วางใจ
ที่มีผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในสถานการณ์โควิด-19
ของนักท่องเที่ยวชาวจีน

Word-of-mouth communication through
electronic media and trust affecting the intention to travel to Thailand in the
situation of COVID-19 of Chinese tourists

XIE JIAXIN^{1*}

ธนกร สิริสุคันธา I Thanakorn Sirisugandha²

บทคัดย่อ

การค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความไว้วางใจและความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีน และ (2) เพื่อศึกษาผลกระทบของการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และความไว้วางใจที่มีต่อความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีน กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย สาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 385 คน เครื่องมือ คือ แบบสอบถามแบบออนไลน์ โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมานวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) แบบ Enter

ผลการศึกษาพบว่า (1) ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ระดับความคิดเห็นของการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความไว้วางใจ และความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยของนักท่องเที่ยวชาวจีนอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวจีนเห็นด้วยกับการตั้งโพสต์เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวประเทศไทยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และไว้วางใจในมาตรการควบคุมความปลอดภัยตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในประเทศไทย และ (2) การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และความไว้วางใจมีผลกระทบต่อความตั้งใจในการมาท่องเที่ยวประเทศไทยในสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: การสื่อสารแบบปากต่อปาก, สื่ออิเล็กทรอนิกส์, นักท่องเที่ยวชาวจีน

^{1*} ผู้ประพันธ์อันดับแรก นักศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Abstract

This independent study aimed to (1) study the opinion level of word-of-mouth communication via electronic media and the effect of trust affecting the intention to travel to Thailand during the COVID-19 pandemic of Chinese tourists and (2) to study the impact of word-of-mouth communication via electronic media and trust on the intention to travel to Thailand during the COVID-19 pandemic of Chinese tourists. The sample used was 385 Chinese tourists. Online questionnaires were used to collect data. Descriptive statistics including percentage, mean and standard deviation were used. Inferential statistics (Enter) were used to analyze multiple regression.

The results of the study revealed that during the Covid-19 pandemic, the opinion level of word-of-mouth communication through electronic media and trust affected Chinese tourists' intention to travel to Thailand at a high level. In particular, Chinese tourists agreed with setting up a post to ask questions about Thailand tourism through electronic media and trust in safety control measures at various tourist attractions in Thailand. Word-of-mouth communication via electronic media and trust affected the intention of traveling to Thailand during of COVID-19 pandemic of Chinese tourists with a statistically significant level of 0.01.

Keywords: Word-of-mouth communication, Electronic media, Chinese Tourists

บทนำ

ตลอดระยะเวลาปี พ.ศ. 2564 สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ซึ่งเริ่มมีการระบาดตั้งแต่ ช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา จนทำให้ภาพรวมของสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2564 ได้มีการชะลอตัวและหยุดนิ่งอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงไตรมาสที่สองและสามของปี พ.ศ. 2564 ด้วยอัตราส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงร้อยละ 95 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งถือเป็นช่วงวิกฤติที่สุดในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา หลังจากวิกฤติการเงินของโลกในปี พ.ศ. 2552 อย่างไรก็ตามข้อมูลของจำนวนประชากรที่ได้รับการฉีดวัคซีนเชื้อไวรัส COVID-19 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั่วโลก สามารถแสดงให้เห็นว่าภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั่วโลก รวมถึงเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีทิศทางฟื้นตัวขึ้นได้ แต่ยังคงเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และมีความเปราะบางสูง เนื่องจากในปี พ.ศ. 2564 เกิดการระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 สายพันธุ์ใหม่ ส่งผลให้การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวมีอุปสรรคมากขึ้น จากการที่นักท่องเที่ยวต่างประเทศต้องรับมือกับมาตรการควบคุมการเดินทางที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และอาจทำให้นักท่องเที่ยววางแผนเลื่อนการเดินทางเพื่อรอให้สถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 และมาตรการควบคุมการเดินทางมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564)

อย่างไรก็ตามจากสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น รัฐบาลไทยได้เร่งจัดทำแผนฟื้นฟูการท่องเที่ยวของประเทศไทย ภายใต้โครงการภูเก็ตแซนด์บ็อกซ์ (Phuket Sandbox) ซึ่งเป็นโครงการนำร่องการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต โดยเริ่มเปิดรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายใต้โครงการดังกล่าว จะต้องได้รับวัคซีนครบโดสจึงจะสามารถเข้าประเทศไทยได้โดยไม่ต้องกักตัว และท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ตได้ 14 วันก่อนเดินทางไปยังพื้นที่อื่นในประเทศไทย ซึ่งผลจากการดำเนินโครงการดังกล่าว สามารถสร้างรายได้กว่า 2.3 พันล้านบาท โดยการดำเนินโครงการภูเก็ตแซนด์บ็อกซ์ (Phuket Sandbox) มีจำนวนนักท่องเที่ยวสะสมถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2564 จำนวน 38,699 คน โดยในจำนวนนักท่องเที่ยวสะสมดังกล่าว

พบผู้ติดเชื้อจากการคัดกรอง คิดเป็นร้อยละเพียง 0.3 ของนักท่องเที่ยวทั้งหมด ในขณะที่จำนวนการจองที่พักที่ผ่านมาตรฐาน Amazing Thailand Safety & Health Administration (SHA) ภายใต้โครงการ Phuket Sandbox สำหรับการเข้าพักระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2564 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 อยู่ที่ 716,898 คืน ในส่วนโครงการสมุยพลัส (Samui Plus) และโครงการส่วนขยายของภูเก็ตแซนด์บ็อกซ์ 7+7 (Phuket Extension) มีจำนวนนักท่องเที่ยวสะสมทั้งสิ้น 907 คน และ 399 คน ตามลำดับ (ไทยรัฐออนไลน์, 2564)

แต่กระนั้นก็ตามในปี พ.ศ. 2565 สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ได้กลับมาระบาดระลอกใหม่ ทางกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจึงได้เร่งเห็นความสำคัญของการช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจไทย โดยเน้นให้ความสำคัญทางการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพและการมีขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว จึงพลิกโฉมการท่องเที่ยวไทยโดยเน้นการสื่อสารทางการตลาดผ่านช่องทาง Social Media เพื่อต้องการสื่อสารข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวไปยังกลุ่มเป้าหมายได้สะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ประกอบกับวิถีชีวิตของผู้คนในยุคของการแพร่ระบาดไวรัส COVID-19 นิยมใช้ Smartphone ในการเข้าถึง Social Media เพื่อสืบค้นข้อมูล การติดตามข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนการแชร์ข้อมูล รูปภาพ เพื่อแบ่งปันประสบการณ์หรือทำการประเมินค่าของการบริโภคในเชิงบวกและเชิงลบให้กับกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจให้เกิดการรับรู้ได้อย่างทั่วถึง โดยที่บุคคลที่ได้ทำการโพสต์หรือแชร์ข้อมูล ตลอดจนบทวิจารณ์เหล่านั้นจะสามารถส่งผลกระทบต่อศักยภาพทั้งด้านบวกและด้านลบ บทบาทที่สำคัญของการสื่อสารในรูปแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ คือ บุคคลที่รับข่าวสารและความคิดเห็นผ่านทางสื่อออนไลน์ จะถูกจูงใจให้เกิดการยอมรับและตัดสินใจตามข่าวสารนั้น ๆ สอดคล้องกับ Gwinner, Hennig-Thurau, Walah and Gremler (2004 อ้างถึงใน ปภัสรา ศักดิ์ศิริกุล, 2563) กล่าวว่า การสื่อสารแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Word of Mouth) หรือ eWOM เป็นรูปแบบของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ที่นักการตลาดได้พยายามใช้ประโยชน์จากศักยภาพเหล่านี้ ในการเติบโตของสื่อสังคมออนไลน์ที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนก็มีกระแสมความนิยมเพิ่มขึ้นทุกวัน ซึ่งสามารถเป็นสื่อกลางที่สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนได้ตรงตามเป้าหมายมากยิ่งขึ้น พร้อมกับนักท่องเที่ยวชาวจีนยังได้ทำหน้าที่ในการสร้างข้อมูลและแบ่งปันประสบการณ์ให้ผู้อื่นได้ทราบข้อมูลการท่องเที่ยวอีกด้วย แต่ถึงแม้จะมีเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนแล้วก็ตาม ในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวจีนยังขาดความน่าเชื่อถือและหลีกเลี่ยงที่จะสั่งซื้อหรือสั่งจองกิจกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยผ่านอินเทอร์เน็ต เพราะนักท่องเที่ยวชาวจีนยังคงกังวลเกี่ยวกับคุณภาพของข้อมูลที่ให้บริการ โดยผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวควรรักษาความน่าเชื่อถือของข้อเสนอต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนความปลอดภัยในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งการสร้างความน่าเชื่อถือหรือความไว้วางใจ ถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจบริการทางการท่องเที่ยวที่ผ่านสื่อ Social Media (พิศุทธิ์ อุภัมภ์, 2557)

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และความไว้วางใจที่มีผลต่อความตั้งใจมาท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน โดยคาดหวังว่าผลที่ได้จากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์สำหรับภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนนโยบายการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและปรับปรุงกลยุทธ์การท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนและชาวต่างประเทศอื่น ๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความไว้วางใจ และความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีน
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และความไว้วางใจที่มีผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีน

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในรูปแบบการวิจัยเชิงพยากรณ์ (Predictive Research) โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Online Questionnaire) ผ่านโปรแกรมในเว็บไซต์ WJX.CN เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และให้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้กรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง (Self-administered Questionnaire) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิตินั้น ผู้ศึกษาได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการสรุปผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ซึ่งมีสาระสำคัญในการดำเนินการศึกษาตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวจีนทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 20 ขึ้นไป และอาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทยระหว่างช่วงปี 2562-2563 โดยการศึกษาในครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนที่ .05 จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมเท่ากับ 385 ตัวอย่าง

2. วิธีการสร้างเครื่องมือในการศึกษา ตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และความไว้วางใจที่มีผลต่อความตั้งใจเลือกใช้บริการ

2.2 ดำเนินการสร้างเครื่องมือ โดยสร้างแบบสอบถามให้ทุกข้อคำถามครอบคลุมกรอบแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งข้อคำถามในแบบสอบถามได้กำหนดระดับความคิดเห็นของการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความไว้วางใจ และความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นมาตรวัดแบบประมาณค่า 5 ระดับตามแนวคิดของ Likert และแปรผลเป็นค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของ Best (1981 อ้างถึงใน ไพศาล วรคำ, 2558)

2.3 นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ให้มีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Item Objective Congruence: IOC) ซึ่งผลการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม (IOC) ตามมุมมองของผู้เชี่ยวชาญมีค่ารวมเท่ากับ 0.93

2.4 นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มเดียวกับกลุ่มตัวอย่างจริงด้วยแบบสอบถามออนไลน์

2.5 ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งภาพรวมค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามอยู่ที่ 0.92 นอกจากนั้นนำข้อมูลวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ซึ่งทุกข้อคำถามผ่านเกณฑ์มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.37-0.87

2.6 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วนั้นไปดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ได้วิเคราะห์เชิงสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมทั้งวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเชิงการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเนื้อหาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 385 ตัวอย่าง พบว่า

1. นักท่องเที่ยวชาวจีนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีผลต่อการท่องเที่ยวประเทศไทยภายใต้สถานการณ์โควิด-19 ในภาพรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 4.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.56 โดยพบว่านักท่องเที่ยวชาวจีนให้ความสำคัญมากที่สุดกับการตั้งโพสต์เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19

2. นักท่องเที่ยวชาวจีนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความไว้วางใจที่มีต่อการท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในภาพรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 3.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 โดยพบว่านักท่องเที่ยวชาวจีนให้ความสำคัญมากที่สุดกับการไว้วางใจในมาตรการควบคุมความปลอดภัยตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ

3. นักท่องเที่ยวชาวจีนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความตั้งใจมาท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในภาพรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73 โดยพบว่านักท่องเที่ยวชาวจีนมีความตั้งใจจะเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยเป็นประเทศแรกเมื่อสถานการณ์โควิด-19 ดีขึ้น

จากการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ เพื่อศึกษาตัวแปรด้านการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และด้านความไว้วางใจที่มีผลต่อความตั้งใจเข้ามาท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีน ซึ่งพบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวแปร สามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของความตั้งใจในการมาท่องเที่ยวประเทศไทยช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีนได้ร้อยละ 24 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งสามารถสรุปผลภาพรวมได้ดังตารางนี้

ตาราง 1

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรอิสระที่มีผลต่อความตั้งใจมาท่องเที่ยวประเทศไทยในสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีน

ตัวแปรอิสระ	ความตั้งใจ		Beta	p-value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
	B	S.E.		
การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์	0.20	0.08	0.12	0.02*
ความไว้วางใจ	0.09	0.03	0.13	0.01**
$R^2 = 0.24$ SEE = 0.46 F = 5.70 Sig = 0.004**				

Dependent Variable หมายถึง ความตั้งใจมาท่องเที่ยวประเทศไทยในสถานการณ์โควิด-19

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการวิเคราะห์สถิติถดถอยพหุคูณพบว่า ตัวแปรต้นทั้ง 2 ตัวแปร สามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรของความตั้งใจในการมาท่องเที่ยวประเทศไทยช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีนได้ร้อยละ 24 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

โดยเมื่อพิจารณารายตัวแปร พบว่า ตัวแปรด้านการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีผลกระทบต่อความตั้งใจในการมาท่องเที่ยวประเทศไทยช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีนสูงสุดโดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ (B) อยู่ที่ 0.20 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ส่วนตัวแปรด้านความไว้วางใจในมาตรการควบคุมความปลอดภัยของประเทศไทยในสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้เกิดความตั้งใจในการมาท่องเที่ยวประเทศไทยช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีนในระดับที่น้อยซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ (B) อยู่ที่ 0.09 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาข้างต้น ผู้ศึกษาสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

1. การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีน จากผลการศึกษาพบว่า ลำดับการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีนมากที่สุด คือ การตั้งโพสต์เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวประเทศไทยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบันได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้นักท่องเที่ยวชาวจีนสามารถเข้าถึงและค้นหาข้อมูลได้อย่างง่ายและสะดวกมากขึ้น ตลอดจนเป็นข้อมูลที่ประกอบความตั้งใจมาท่องเที่ยวประเทศไทยได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับอัศวรัตน์ ทรัพย์มณีสมชัย (2562) ที่กล่าวว่า การสื่อสารแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์และส่วนประสมทางการตลาดมีส่วนช่วยในการตัดสินใจมาท่องเที่ยวในประเทศไทยง่ายยิ่งขึ้นของกลุ่มเจนเอเรชั่นวาย และยังสอดคล้องกับปภัสสา ศักดิ์ศิริกุล (2563) ที่กล่าวว่า การรวบรวมข้อมูลจากการอ่านรีวิวการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวรายอื่น ๆ สามารถส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cheung et al (2011) กล่าวว่า ในปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต อีกทั้งยังสามารถกลายเป็นช่องทางการตลาดที่สำคัญสำหรับแวดวงธุรกิจ ยิ่งไปกว่านั้นสื่อสังคมออนไลน์ยังมีความสำคัญทางวัฒนธรรมเนื่องจากได้กลายเป็นโดเมนหลักสำหรับองค์กรและสถาบันต่าง ๆ นอกจากนั้นบุคคลที่ได้รับข้อมูลข่าวสารก็สามารถแบ่งปันข้อมูล รวมถึงมุมมองของตนเองให้กับบุคคลอื่น ๆ ได้ง่ายและสะดวกมากยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ได้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2. นักท่องเที่ยวชาวจีนได้ให้ความไว้วางใจกับเรื่องมาตรการควบคุมความปลอดภัยตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 เป็นสำคัญ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวชาวจีนรู้สึกวางใจในความปลอดภัยและเชื่อมั่นในมาตรการป้องกันต่าง ๆ ที่ทางภาครัฐในประเทศไทยได้กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่ดี โดยได้สอดคล้องกับ Luhman (1979) ที่ได้เสนอรูปแบบความไว้วางใจที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ความไว้วางใจระหว่างบุคคล (Interpersonal trust) เป็นความไว้วางใจในผู้บังคับบัญชา และ 2) ความไว้วางใจในระบบ (System trust) เป็นความไว้วางใจในองค์กรที่ความไว้วางใจสามารถเป็นตัวแทนของระดับความมั่นใจของบุคคลหนึ่งที่มีต่อผู้อื่นในการกระทำที่มีจริยธรรม ซึ่งได้สอดคล้องกับปภัสสา ศักดิ์ศิริกุล (2563) ที่พบว่า ปัจจัยหนึ่งในสามลำดับแรกที่ส่งผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวในประเทศไทยในยุคโควิด-19 คือ ความรู้สึกมั่นใจในความปลอดภัยจากยุคโควิด-19 ในการท่องเที่ยวประเทศไทย และสอดคล้องกับรัศมีภักดิ์ วรเดชนันกุล (2558) ที่ได้พบว่าความไว้วางใจในด้านการรับรู้ความปลอดภัย (Perceived Security) ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อแพ็คเกจทัวร์ผ่านเว็บไซต์ท่องเที่ยวของผู้บริโภคในจังหวัดระยองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ปัจจัยด้านการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และปัจจัยด้านความไว้วางใจ มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจของนักท่องเที่ยวชาวจีนในการท่องเที่ยวประเทศไทยช่วงสถานการณ์โควิด-19 ที่ร้อยละ 24 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อาจเป็นเพราะว่าการศึกษาข้อมูลผ่านการสื่อสารแบบปากต่อปากด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สามารถส่งผลกระทบโดยตรงต่อความตั้งใจของนักท่องเที่ยวชาวจีนในการท่องเที่ยวประเทศไทยช่วงสถานการณ์โควิด-19 สอดคล้องกับบัญญัติ พิลา (2560) พบว่าการสื่อสารปากต่อปากแบบออนไลน์ส่งผลต่อการตัดสินใจอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเลือกแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี เนื่องจากผู้บริโภคได้ศึกษาข้อมูลความคิดเห็นของผู้อื่นในสื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อสร้างความมั่นใจว่าสถานที่นั้นสามารถสร้างประสบการณ์ที่ดี รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้อื่นในสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนมีการเก็บรวบรวมความคิดเห็นของผู้อื่นในอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ก่อนที่จะวางแผนออกเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเองสนใจ และสอดคล้องกับ Jalilvand

et al. (2011) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะเดินทางท่องเที่ยว และปัจจัยลักษณะทางสังคมและประชากรมีอิทธิพลต่อการใช้อีเล็คทรอนิกส์ในการสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์จากจุดหมายปลายทางทัศนคติที่ท่องเที่ยวและความตั้งใจในการเดินทาง

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษานี้มีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป ดังนี้

1. จากผลการศึกษาที่นักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตั้งโพสต์เพื่อสอบถามข้อมูลการท่องเที่ยวประเทศไทยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ก่อนที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากที่สุด ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรสร้างหรือพัฒนาเพจการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศไทยให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ตลอดจนเน้นการเข้าข้อมูลที่ง่ายและสะดวก รวมถึงมีการนำเสนอข้อมูลที่ชัดเจนและสอดคล้องกับรูปแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน เพื่อสนับสนุนพฤติกรรมแสวงหาข้อมูลและสร้างการรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย

2. จากผลการศึกษาที่นักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการไว้วางใจในมาตรการควบคุมความปลอดภัยตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 มากที่สุด ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรมีสร้างความไว้วางใจเกี่ยวกับความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลที่นำมาเผยแพร่ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสร้างความไว้วางใจให้แก่นักท่องเที่ยวชาวจีนถึงมาตรการควบคุมความปลอดภัยตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ระหว่าง การเดินทางท่องเที่ยว

3. จากการวิเคราะห์ผลกระทบของการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ส่งผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวประเทศไทยช่วงสถานการณ์โควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวจีนที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุด ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวในประเทศไทยผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน เพื่อสร้างการรับรู้การท่องเที่ยวในประเทศไทยจากการสื่อสารแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ได้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Cheung, C. M. K., Chiu, P.-Y. & Lee, M. K. O. (2011). **Online social networks: Why do students use Facebook?** . Computers in Human Behavior, 27(4).
- Jalilvand, M. R., Esfahani, S. S. & Samiei, N. (2011). **Electronic word-of-mouth: Challenges and opportunities**. Procedia Computer Science, 3.
- Luhman, N. (1979). Trust and power: Two works by Niklas Luhman. New York: John Wiley & Sons.
- กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). **สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยเดือนพฤศจิกายน 2564**. [Online] Available HTTP: <http://mots.go.th> [2564, ธันวาคม 25].
- ไทยรัฐออนไลน์. (2564). **ป๊อปปูล่า “ภูเก็ตแซนด์บ็อกซ์” สร้างรายได้ เผยนายกฯ สั่งพลิกโฉมสู่ระดับโลก**. [Online] Available HTTP: <http://thairath.co.th> [2564, ตุลาคม 2].
- บัญญัติ พิลา. (2560). **แรงจูงใจในการเดินทาง ความน่าเชื่อถือของข้อมูล การสื่อสารปากต่อปากแบบออนไลน์ ทัศนคติในการเดินทาง และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจอิเล็กทรอนิกส์ (E-decision) เพื่อเลือกแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยของผู้บริโภคในจังหวัดสระบุรี. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.**

- ปภัสสา ศักดิ์ศิริกุล. (2563). อิทธิพลของการสื่อสารแบบปากต่อปาก (WOM) บนสื่อสังคมออนไลน์และความไว้วางใจที่มีผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวในประเทศไทยในยุคโควิด-19 ระลอก 3 ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พิศุทธิ์ อุปถัมภ์. (2557). ความไว้วางใจและลักษณะธุรกิจผ่านสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ไพศาล วรคำ. (2558). การวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5). มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.
- รัศมีลภัส วรเดชนันกุล. (2558). ความไว้วางใจ การสื่อสารแบบปากต่อปากเชิงบวกและการรับรู้ถึงประโยชน์ที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อแพ็คเกจทัวร์ผ่านเว็บไซต์ท่องเที่ยวของผู้บริโภคในจังหวัดระยอง. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- อัศววัฒน์ ทรัพย์มณีสมชัย. (2562). การสื่อสารแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์และส่วนประสมทางการตลาดที่มีต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในประเทศไทยของกลุ่มเจนเอเรชั่นวาย. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES REVIEW

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง